

ΔΗΜ. ΓΙΑΚΟΥ

Τὰ βήματα τῆς Ἀγίας-Σοφίας

«ΤΑ ΑΓΑΠΗΜΕΝΑ ΜΟΥ ΒΙΒΛΙΑ»
ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: Μ. ΠΕΧΛΙΒΑΝΙΔΗΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΚΕΝΤΡ. ΠΩΛΗΣΙΣ: «ΑΤΛΑΝΤΙΣ» Α. Ε. ΚΟΡΗ 8 - ΑΘΗΝΑΙ

ΔΗΜΗΤΡΗ ΓΙΑΚΟΥ ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΡΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑ - ΣΟΦΙΑΣ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙ

[Τὰ «Σήμαντρα τῆς Ἁγία-Σοφίας» εἶναι οἱ ξακουστὲς καμπάνες τῆς πιδ μεγάλης Χριστιανικῆς ἐκκλησίας τοῦ κόσμου: οἱ καμπάνες τῆς Ἁγία-Σοφίας στήν Πόλη. Αὐτὲς οἱ καμπάνες ἤχουν ὑποβλητικὰ μέσα στὶς σελίδες αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, γιὰ νὰ μᾶς θυμῇσουν, τὸ ἥρωικὸ κατόρθωμα δυὸ καλογήρων τοῦ Βυζαντίου, ποὺ μὲ χίλιους δυὸ κινδύνους κουβάλησαν ἀπ' τὴ μακρινὴ Κίνα τὸ μεταξοσκώληκα, γιὰ ν' ἀναπτυχθῇ ἔτσι καὶ στήν πατρίδα μας ἡ καλλιέργειά του, ποὺ τὴν κρατοῦσαν ὡς τὰ τότε κρυφὰ οἱ Κινέζοι.]

★

ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΡΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑ - ΣΟΦΙΑΣ

περιέχουν κι ἄλλες ὀκτώ, ἐξ ἴσου ἐνδιαφέρουσες καὶ καλογραμμένες ἱστορίες ἀπ' τὸ Εἰκοσιένα, ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ καθὼς κι ἀπ' τὴ σύγχρονη Ἱστορία μας. Συγκροτοῦν ἓνα ἀπὸ τὰ πιδ ἐνδιαφέροντα βιβλία τῆς σειρᾶς.

★

“ΤΑ ΑΓΑΠΗΜΕΝΑ ΜΟΥ ΒΙΒΛΙΑ,,

ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΑΛΚΗ Κ. ΤΡΟΠΑΙΑΤΗ

Ἐκλεκτὸ περιεχόμενο - ἑλληνικὰ θέματα - πλούσια εἰκονογράφηση ἀπὸ διαλεχτοὺς ζωγράφους - μεγάλα καὶ εὐανάγνωστα τυπογραφικὰ στοιχεῖα - χαρτὶ ἀρίστης ποιότητος - πολὺχρωμα διπλὰ ἐξώφυλλα O F F S E T.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΕΝΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ - ΒΙΒΛΙΑ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ

★

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: Μ. ΠΕΧΛΙΒΑΝΙΔΗΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΙΣ: “ΑΤΛΑΝΤΙΣ,, Α.Ε.

ΚΟΡΑΗ 8 - ΑΘΗΝΑΙ

ΔΗΜΗΤΡΗ ΓΙΑΚΟΥ

ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΡΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑ-ΣΟΦΙΑΣ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ : ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΓΡΗΓΟΡΗ

«ΤΑ ΑΓΑΠΗΜΕΝΑ ΜΟΥ ΒΙΒΛΙΑ»

ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ : Μ. ΠΕΧΛΙΒΑΝΙΔΗΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΙΣ : «ΑΤΛΑΝΤΙΣ» Α.Ε. ΚΟΡΑΗ 8 - ΑΘΗΝΑΙ

ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΓΙΑΚΟΥ
ΣΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΤΛΑΝΤΙΔΟΣ»

1. ΔΕΚΑ ΑΝΘΡΩΠΟΙ
2. ΕΘΝΙΚΟΙ ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ
3. ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΡΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑ - ΣΟΦΙΑΣ

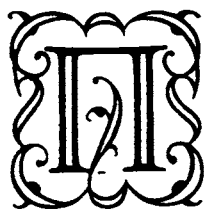
Ἡ βιβλιογραφικὴ ἐπιμέλεια τοῦ βιβλίου ἔγινε σύμφωνα μὲ τὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ
τῆς Δημοτικῆς ἀπὸ τὸν ΔΗΜΗΤΡΗ ΓΙΑΚΟ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΡΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑ - ΣΟΦΙΑΣ	Σελ. 9
Ο ΘΕΙΟΣ ΜΠΟΖ	» 37
ΤΟ ΔΑΚΡΥ ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ	» 63
ΜΗΙΟΥΡΛΟΤΙΕΡΗΣ ΣΤΑ ΜΙΚΡΑ ΔΑΡΔΑΝΕΛΛΙΑ	» 73
ΚΑΡΑ-ΓΙΣΚΑΚΗΣ ΠΟΛΕΜΑ...	» 85
ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΜΙΛΟΥΣΑΝ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ	» 105
ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΔΟΞΑΣ	» 119
Τ' ΑΥΤΙΑ ΤΟΥ ΜΙΔΑ	» 137
Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΗΤΑΝ Ο ΓΟΥΩΛΤ	» 151

ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΡΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑ-ΣΟΦΙΑΣ

ΟΛΥ ΤΟ ΣΥΖΗΤΟΥΣΑΝ, αὐτὸν τὸν καιρό, στὸ Βυζάντιο. Οἱ σοφοὶ τῆς Αὐλῆς, οἱ θεολόγοι, ὁ πολὺς κόσμος, οἱ ἔμποροι... Ἀπ' τῇ θέρμῃ τῶν συζητήσεων, τὸ καταλάβαινες ἀμέσως πὼς τὸ θέμα δὲν τοὺς τράβαγε μόνο, παρὰ τοὺς ἔκαιγε, τοὺς ζεμάταε.

Οἱ σοφοὶ πρόσταζαν τοὺς βιβλιοθηκάρχους νὰ ξεσκονίσουν ἀμέσως τοὺς τριάντα ἐφτά τόμους τοῦ Πλίνιου καὶ νὰ τοὺς ἀπλώσουν ἐκεῖ, μπροστὰ στὰ γραφεῖα τους, γιὰ νὰ ξευυχτήσουν ἀπάνω τους μὲ τ' ἀνήμερο φῶς τῶν τετράσσοφων λυχναριῶν. Καὶ ὁ ἐπικεφαλῆς τους καθηγητῆς, ὁ γερο-Ἰσίδωρος ἀπ' τὴν Προύσσα, παρ' ὅλη τὴν ψυχραιμία καὶ τὴ σοφία του, νευρίαζε, νευρίαζε πάρα πολύ.

— Εἶπα νὰ μοῦ φέρετε τὸν πρεσβύτερο Πλίνιο, φώναζε στοὺς βοηθοὺς του. Καὶ σεῖς μοῦ κουβαλήσατε τὸν νεώτερο. Ἐπιτέλους, πότε θὰ μάθετε νὰ τοὺς ξεχωρίζετε; Σᾶς τὸ εἶπα τόσες φορές: Ὁ πρεσβύτερος συνδέεται μὲ τὴν Πομπηία καὶ μὲ τὸ Βεζούβιο... Ἐκεῖ ἄφησε τὰ κοκαλάκια του, ὁ συχωρεμένος... Δηλητηριάστηκε ἀπ' τὴ λάβα τοῦ ἡφαιστείου... Ἐνῶ ὁ νεώτερος...

— Μάλιστα, κύριε καθηγητά, μάλιστα!

— Τί μάλιστα καὶ ξεμάλιστα; Γιά φέρτε μου τὴ Naturalis Historia...(*)

— Τοῦ Πλίνιου;

— Τοῦ Πλίνιου, μάλιστα! Ἀμ' τίνος ἤθελες; Τὴ δική σου;

— Ποιόν τόμο;

(*) Τὴ «Φυσικὴ Ἱστορία», τὸ περίφημο σύγγραμμα τοῦ λατίνου συγγραφέως.

— Μ' ενδιαφέρουν οί λέξεις Σηροτροφία... Σήρ... Σήρες... Μόνο, πρόσεξε: Στὸ βιβλίο τοῦ Πλίνιου, θὰ τὰ βρῆς ὅλα στὸ Sericum... Ὁ λατίνος, βλέπεις, λατινικὰ θὰ τὴν πῇ τὴ σηρο-τροφία. Sericum, καθὼς ξέρεις, εἶναι ὁ σήρ ὁ δικός μας, ὁ μεταξοσκούληκας...

— Σήρες δὲ οἱ Κινέζοι!

— Εὖγε σου, νέε μου, τὸ κατάλαβες! Καὶ τώρα, φέρε μου δῶ τὸν Πλίνιο!

Κι ὅταν ὁ βιβλιοθηκάριος τοῦ κουβαλοῦσε τὸν παχύτατο Πλίνιο καὶ τοῦ τὸν ἀπίθωνε στὸ γραφεῖο του, ὁ σοφὸς ὁ Ἰσίδωρος, ἀπ' τὴν Προύσσα, ἔσκυβε διψαλέος ἀπάνω του, γιὰ νὰ ρουφήξῃ τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως. Ὅμως, στράφι πήγαιναν τὰ ξενύχτια. Καθόλου δὲν τὸν ἱκανοποιοῦσαν οἱ σοφίες οἱ ἀτελεύτητες τοῦ λατίνου σοφοῦ. Σκέψου μόνο πὼς ἀνάμεσα στ' ἄλλα ἔγραφε καὶ τοῦτο: Πὼς τὸ μετᾶξι, λέει, βγαίνει ἀπ' τὸ χνούδι κάποιων φυτῶν, ποὺ οἱ Κινέζοι οἱ ἴδιοι τὸ ζυμώνουνε μὲ νερὸ καὶ τοῦ κάνουν, λέει, εἰδικὴ ἐπεξεργασία...

— Γιὰ φέρε μου τὸν Ἀριστοτέλη! πρόσταζε τὸ βοηθό του, τὸ ἄλλο πρωί.

Ὁ Ἕλληνας σοφὸς κάτι τοῦ ἔλεγε, μὰ καὶ τοῦτο ἦταν ἀπροσδιόριστο καὶ συγκεχυμένο. Στὴν Κῶ, ἔλεγε, στ' ὁμορφο τοῦτο ἑλληνικὸ νησί, ἤξερε ὁ κόσμος, ἀπὸ πολὺ παλιότερα, ἓνα εἶδος ἀγριοσκούληκο, ποὺ περιδιάβαζε στὶς βελανιδιές καὶ στὰ κυπαρίσσια καὶ ξέρναε κατιτὶ σὰν κλωστή. Τὴν κλωστή τούτῃ τὴν ὕφαιναν, λέει, οἱ Κῶοι κι ἔφτιαχναν ἔτσι κάτι περίεργα ὑφάσματα, ἀνάλαφρα σὰν τὸ πούπουλο καὶ διάφανα σὰν τὸ τούλι. «Υφασμένον ἀέρα τῆς Κῶ» τὰ ἔλεγαν αὐτὰ τὰ ὑφάσματα, ὁ Ἀριστοτέλης, μάλιστα, τὰ κορόιδευε· κι ἔγραφε πὼς ὁ κόσμος τὰ φοράει γιὰ νὰ ξεσκεπάζῃ — κι ὄχι γιὰ νὰ σκεπάζῃ τὴ γύμνια του... Ἡ Παμφίλη...

— Κι ὁ Πausανίας; Τί λέει ὁ Πausανίας; ἀναρωτιόταν ὁ Καθηγητής.

Ὁ βιβλιοθηκάριος τοῦ κουβαλοῦσε τὸν Pausanias: ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ, βιβλία δέκα...

Ἔσκυβε πάνω τους ὁ Ἰσίδωρος, τὰ ρουφοῦσε μὲ κομμένην ἀνάσα. Μὰ τί τ' ὄφελος; Ὁ κοσμογυρισμένος σοφὸς κάτι ἔλεγε γιὰ σηροτροφία, κάτι καὶ γιὰ μεταξοσκούληκα. Μὰ δὲν ἔλεγε ΠΩΣ, δὲ μιλοῦσε γιὰ τὸν τρόπο πὺ γίνονταν ὅλα αὐτά. Κι ὁ Αὐτοκράτορας αὐτὸ ἴσα ἴσα ζητοῦσε: ΠΩΣ βγαίνει ὁ μεταξοσκού-

— Γιά φέρε μου τὸν Ἀριστοτέλη, πρόσταξε τὸ βοηθό του ὁ Ἰσίδωρος.

ληκας, πῶς τυλίγει τὸ κουκούλι του καὶ πῶς οἱ ἄνθρωποι τὸ ξετυλίγουν, γιὰ νὰ φτιάξουνε ὕστερα τὰ μεταξωτά...

II

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΗΜΕΡΩΜΑΤΑ, σκουντούφλης καὶ νυσταγμένος, ἔκλεινε ὁ Ἰσίδωρος τὰ «βιβλία δέκα» τοῦ Μικρασιάτη σοφοῦ, ἔσβηνε τρέμοντας τὸ λυχνάρι καὶ χανόταν στὴν κάμαρά του, ξάπλωνε στὸ κρεβάτι του.

Μὰ δὲν τοῦ ἔμπαινε ὕπνος. Ἡ ἀγωνία κι ἡ πίκρα δὲν τὸν

ἄφηναν καθόλου νὰ ἡσυχάσῃ—καὶ δὲν ἔκλεινε μάτι. Κάθε τρεῖς καὶ λίγο πεταγόταν ἀνήσυχος ἀπ' τὸ στρῶμα του.

Κι ὁ Αὐτοκράτορας; ἀναρωτιότανε μοναχὸς του. Τί θὰ 'λεγε τώρα στὸν Αὐτοκράτορα; Μήπως δίκιο δὲ θὰ 'χε, ἂν τὸν πρόσταζε νὰ κάψῃ πιά ὅλες του τὶς βιβλιοθήκες, νὰ μὴ λήθῃ πιά πῶς εἶναι σοφός, ἀφοῦ αὐτό, τὸ πῶς ἀπλὸ πρᾶμα τοῦ κόσμου, ἓνα σκουληκάκι ἐκεῖ ἄσημο, δὲν ἤξερε μήτε πῶς γίνεται, μήτε καὶ ποῦ θὰ μπορούσανε νὰ τὸ βροῦν.

«Καὶ ξέρεις ἐσὺ τί τὸ χρειάζομαι. Ξέρεις τί πλοῦτο θὰ φέρῃ στὴ χώρα μας τὸ ταπεινὸ αὐτὸ πλάσμα τῆς γῆς, τὸ ἄσημο σκουληκάκι...»

«Τὸ ξέρω... τὸ ξέρω!» θ' ἀπαντοῦσε ὁ γέρος. Μὰ τί θὲς νὰ σοῦ κάνω κι ἐγώ, ἄρχοντα; Εἶδες τὰ κόπια μου, εἶδες τὰ χρόνια ποὺ ἔχασα κυνηγώντας το μὲς τὰ βιβλία... Στὰ πνεμόνια μου δὲν κυλάει πιά αἷμα, ἔστω καὶ γέρικο, μὰ σκόνῃ... Καὶ στὸ μυαλό μου δὲ βλασταίνουν ἰδέες, μπουσουλᾶνε κάτι μικρά, κάτι σιχαμερὰ σκουληκάκια... 'Ελέησόν με, 'Αφέντη! Δὲ μπορῶ πιά ἄλλο νὰ ψάξω, δὲν ἔχω τίποτ' ἄλλο νὰ ψάξω!... Καὶ παραδίνω τ' ἄρματα — τῶν βιβλίων καὶ τὰ δικά μου...»

«Κι ὅμως, μοῦ εἶχες ὑποσχεθῇ...»

«Τὸ ξέρω... τὸ ξέρω! Παραπίστεψα στὶς δυνάμεις μου· καὶ δὲν εἶδα ὥς ποῦ φτάνουν τὰ σύνορα τῆς ἀνθρώπινης σοφίας... Τώρα πιά, σφάζε με, σύντριψέ με! Στὸ Βόσπορο ρίξε με, σὰν ἄχρηστο σάκο...»

Ἔτσι θὰ τοῦ μιλοῦσε· καὶ στὴ σκέψῃ μονάχα τῆς συντριβῆς του, ἔτοιμος ἦταν νὰ κλάψῃ!

Ὁ Αὐτοκράτορας θὰ τὸν κοίταζε σκεφτικὸς ὁλόισια μέσα στὰ μάτια, θὰ κουνοῦσε θλιβερὰ τὸ κεφάλι καὶ θὰ τοῦ ἀποκρινότανε μὲ σιφὸ σαρκασμὸ:

«Κι ἔτσι, γέροντά μου τετράσοφε, μήτε τὸ δικό μου θὰ γίνῃ, μήτε καὶ τὸ δικό σου! Θὰ περάσῃ τοῦ ράσου! Θὰ μᾶς νικήσουνε καὶ τοὺς δυὸ οἱ θεολόγοι κι οἱ κληρικοί, οἱ ἀρχηγέτες τῆς Ἐκκλη-

σίας! Γιατί αὐτοὶ μόνο φωνάζουν πῶς δὲ μᾶς χρειάζονται τὰ μετὰξια, αὐτοὶ μόνο λένε πῶς εἶναι ἔμπνευση τοῦ Σατανᾶ! Βοηθᾶνε, σοῦ λένε, τὴν πολυτέλεια, μᾶς συνηθίζουνε στὴ σπατάλη, φέρνουν κατὰπτωση τῆς ψυχῆς καὶ διαφθορά, γιατί κολλᾶνε τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴ γῆ, τὸν ξεμακραίνουν ἀπὸ τὸν οὐρανό... Δὲν εἶδες, σοῦ λένε, τί ἔγινε μὲ τὴ Ρώμη; Ἦρθε καιρὸς ποὺ ἓνα μόνο κιλὸ μετὰξι πληρώθηκε μ' ἓνα ὀλάκερο κιλὸ χρυσάφι! Καὶ τὸ χρυσάφι τῆς Αὐτοκρατορίας ἄρχισε ν' ἀδειάζη σιγὰ σιγὰ, νὰ φευγατίζεται ἀπ' τὴ Δύση καὶ νὰ καταρακυλάη σὰν κίτρινος ποταμὸς στὴν Ἀνατολή...»

«Κι ἔχουν δίκιο, ἀφέντη!»

«Τὸ ξέρω! Μὰ δὲ λογαριάζουνε, οἱ εὐλογημένοι, πῶς αὐτὸ ἴσα ἴσα θέλω κι ἐγώ; Νὰ γλιτώσω τὸ χρῆμα μας, τὸν πολύτιμο θησαυρό μας, νὰ σταματήσω πιά αὐτὸ τὸ φευγιό... Νὰ κουνήσω τὸ ἐμπόριο, νὰ τὸ ζωντανέψω! Σάμπως δὲν ξέρω, Ἰσίδωρε, τί μᾶς ἔχουν στοιχίσει οἱ πόλεμοι; Πόσο μᾶς ἔχουν λυγίσει οἱ ἀτυχίες ποὺ πλάκωσαν τώρα στερνὰ τὸ βασίλειό μας, ἡ τετράχρονη πανούκλα τοῦ 542, οἱ τρομεροὶ σεισμοὶ τῆς Ἀντιόχειας; Ἡ μήπως θαρρεῖς πῶς ξεχνάω τί χρῆμα ξοδέψαμε — χαλάλι της! — γιὰ νὰ χτίσουμε τὴν Ἀγία - Σοφιά, καὶ νὰ στρώσουμε τὰ Νομοθετήματα τοῦ Τριβωνιανοῦ;»

«Ὁ κόσμος, ἀφέντη, οἱ ἔμποροι κι ἡ φτωχολογιά...» θὰ τολμοῦσε τότε νὰ τοῦ θυμίση ὁ γερο-σοφός.

«Γιὰ λέγε, λοιπόν, τί σταμάτησες;»

«Θέλω νὰ πῶ, ἄρχοντα, δυσκολεύονται λίγο... ὑποφέρουνε ὅλοι τους...»

«Τὸ ξέρω. τὸ ξέρω! Καὶ χαίρουμαι ποὺ μοῦ τὸ εἶπες καὶ σύ! Ἀφοῦ δὲν μοῦ βρῆκες τὸ χρυσοφόρο σκουλήκι, μοῦ βρίσκεις τουλάχιστον τὸ σαράκι ποὺ τρώει καὶ τὴ δική μου καρδιά. Ἀμ' δὲν τὸ ξέρεις, γεράκι μου, πῶς τίποτα δὲ μοῦ ξεφεύγει ἐμένα; Δὲν τὸ ξέρεις πῶς κι ἐγώ πονᾶω γιὰ τοὺς φόρους ποὺ βάζω; Πῶς κι ἐγώ δὲν τὰ θέλω τὰ μονοπώλια, ποὺ συντρίβουν τοὺς ἔμπορους — καὶ μὲ κρῖα πάντα καρδιά προστάζω κατάσχεση στίς περιουσίες τῶν χριστιανῶν! Νὰ γιατί, γέρο μου, σοῦ ζήτησα νὰ μοῦ βρῆς

τὸ μυστικὸ τοῦ μεταξοσκούληκα, νὰ γιατί σοῦ ζήτησα νὰ βοηθήσης κι ἐσύ ὥστε τὸ ἐμπόριο στὸ Βυζάντιο νὰ ξεδιπλωθῇ καὶ νὰ μὴ μαραζώνη... Τοῦ μεταξοσκούληκα ὁ σπόρος κρύβει χρυσάφι! Μὰ ἐσύ...»

Εἶδε πὼς ὁ Αὐτοκράτορας θύμωσε.

«Κάψτα, λοιπόν, γέροντα, τὰ βιβλία σου, σκίστα ψιλὰ ψιλὰ κομματάκια καὶ τρέξε πέταξ' τα στὰ νερά τοῦ Βοσπόρου... Ἀφοῦ δὲ λένε τὸ μυστικὸ πὺ ζήτησαμε, τί μᾶς χρειάζονται πιά; Τί σοῦ χρειάζονται; Καὶ σὺ ἄχρηστος τώρα μᾶς εἶσαι, καλὰ τό' πες: Θὰ προστάξω νὰ σὲ πνίξουν καὶ σένα μαζί τους!»

«Τὸ δέχομαι, ἄρχοντα, θὰ παραδεχόταν, γιατί τὸ ἀξίζω! Ὅμως, θὰ πρόσθετε, δὲ θὰ 'ταν καλύτερο νὰ προστάξης νὰ μὴν τὰ ξαναφορέση ὁ κόσμος;»

«Γιατί; Για νὰ τὰ φορᾶνε κρυφά; Δὲν τὸ νιώθει, λοιπόν, ἡ οσία ἢ χάρα σου, πὼς οἱ ἄνθρωποι κάνουν πάντα ἐκεῖνο μόνο πὺ τοὺς ἀπαγορεύουν;»

«Νὰ προστάξης τὸν Πατριάρχη νὰ τοὺς ἀφορίζη!»

«Γιατί; Για νὰ τοῦ ἀπαντήσουν ἀμέσως πὼς πρέπει πρῶτα πρῶτα ν' ἀφορίση τὸν ἑαυτό του;»

«Τὸν ἑαυτό του;»

«Ἀμή, ποιόν; Ἐμένα; Αὐτοὶ δὲν ἔμπασαν, ἀκόμα καὶ μέσα στὶς ἐκκλησιές μας, τὰ ὀλομέταξα, γιὰ νὰ θαμπώνετ' ὁ κόσμος καὶ νὰ κερδίζουν λαμπρότητα οἱ λειτουργίες τους; Λοιπόν, μεταξωτὰ ζητάω ἀπὸ λόγου σου, γέροντα! Μεταξωτὰ δικὰ μας — κι ὄχι ξένα, κινέζικα, πὺ μήτε νὰ τ' ἀπαγορέψω μπορῶ, μήτε καὶ νὰ τὰ φυλακίσω! Μπορεῖς νὰ γυρίσης πίσω τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν Πρόοδο; — καὶ προπαντὸς ἐγώ, πὺ τὴ θέλω κιόλας, πὺ τὴ λιμπίζομαι; Μπορεῖς νὰ κοντράρης τὴ δύναμη τοῦ Καιροῦ; Νὰ κρατήσης ἀσάλευτο τὸ ρέμα τοῦ Χρόνου;... Ἀχ, γέρο μου, γέρο μου! Ὅλα μοῦ τὸ βεβαιώνουν ἐμένα πὼς θὰ τὸ βρῶ σίγουρα αὐτὸ πὺ ζητάω, πὼς θὰ τὸ ἀπαντήσω σύντομα στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο μου...»

III

ONEIPO ἦταν; Ἡ μήπως ἔγιναν ὅλα στ' ἀλήθεια;

Βρισκότανε στὸ κρεβάτι του καὶ ροδοχάραζε ἔξω, στὴν Προποντίδα. Τὸ γλυκὸ ἀνοιξιὰτικο φῶς ξετρύπωνε ἀκόμα δειλὰ μὲς ἀπ' τὶς χαραμάδες τοῦ παράθυρου, σκορπιζόταν στὴν κάμαρα ἀγανὸ κι ἔμοιαζε νὰ βιάζεται γιὰ νὰ τοῦ πῇ «Καλημέρα!»

Λοιπὸν, τί γινόταν; Ξυπνητὸς ἦτανε ἢ κοιμόταν;

Αὐτὸ ἀναρωτιότανε κι ὁ Ἰσίδωρος. Θυμᾶται ποὺ ξενουχτώντας ἀπάνου στὸν Πausανία κι ἀποκαμωμένος πιά μὲ ὅσα νόμιζε πῶς τοῦ εἶπε ὁ Αὐτοκράτορας, τὸν εἶχε πάρει λίγο στὸ τέλος, τὰ εἶχε καταφέρει νὰ κοιμηθῇ. Μὰ φαίνεται πῶς λαγοκοιμότανε μόνο, γιατί μὲ τὸν πρῶτο κιόλας τὸ χτύπο, τινάχτηκε μονομιᾶς πάνου στὸ κρεβάτι. Ντάν, ντάν, ντάν, ντάν... Ντίν, ντίν, ντίν, ντίν... Μὰ τί ἦταν αὐτοὶ οἱ παράξενοι ἦχοι; Ἀλήθεια ἢ ὄνειρο;

Καμπάνες ἀκούγονταν ἀπὸ παντοῦ. Ὅλα τὰ γλωσσίδια στὴ βασιλεύουσα βάλθηκαν νὰ χτυποῦν ἀσταμάτητα τὶς καμπάνες τους. Οἱ ἦχοι πλημμύριζαν μ' ἀντιβουΐσματα τὴν ἀγουροξυπνημένη πόλη καὶ τὸν πολιορκοῦσαν γοργοί, δυνατοί, πανηγυρικοί. Σὰ νά 'ταν μεγάλη γιορτὴ, σὰ νά 'τανε πανηγύρι, ξεφάντωμα.

*Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κι ἡ Ἀγία-Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι,
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξήντα δυὸ καμπάνες.*

.

Ντάν, ντάν, ντάν...

Ντίν, ντίν, ντίν...

Κι ὕστερα ψαλμουδιές...

*Ψάλλει ζερβὰ ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης,
κι ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνες...*

— Μὰ τ' εἶναι τοῦτο; τί γίνεται; ψιθύρισε παραξενεμένος ὁ γέρος.

Καθώς γαλάζωνε ἔξω τὸ φῶς καὶ τρύπωνε τώρα πηχτότερο μέσα στὴν κάμαρα, σὰ ν' ἀκούγονταν ἀπ' ἔξω φωνές, φωνές ἀπὸ κόσμο πολύν, ἀπὸ μπουλούκια ἀμέτρητα, ποὺ εἶχανε ξεχυθῇ στοὺς δρόμους καὶ πανηγύριζαν ἑξαλλα, γλεντοκοποῦσαν.

Σηκώθηκε γρήγορα ἀπὸ τὸ κρεβάτι, πλύθηκε ὅπως ὅπως, σκουπίστηκε βιαστικὰ κι ἔριξε πάνω του τὸ πιὸ πρόχειρο ντύμα ποὺ βρῆκε μπροστά του.

Ἦστερα, ζύγωσε πρὸς τὴν πόρτα. Βιαζόταν νὰ βγῇ ἔξω, γιὰ νὰ βεβαιωθῇ ἐπιτέλους τί ἦταν αὐτὰ ὅλα τὰ παρδαλὰ π' ἀκουγε: Ἀλήθεια ἢ ὄνειρο;

Μὰ πρὶν ν' ἀνοίξῃ, ἀκούστηκαν χτύποι στὴν πόρτα του. Πάγωσε. Ἐφιάλτης θὰ ᾖναι, μουρμούρισε. Ἔτσι ἀπανωτὰ ποὺ μοῦ ῥχεται, ἡ ἐκπληξὴ πάνου στὴν ἐκπληξῇ...

Τὰ βήματά του κοκάλωσαν, καρφώθηκαν στὸ ἴδιο σημεῖο. Δὲν ἔλεγε νὰ κουνηθῇ, δὲν ἔλεγε νὰ μιλήσῃ. Ὡσπου, ἄχ Θε μου, ποῦ θὰ πηγαινέ ἐπιτέλους αὐτὸ τὸ κακό; Οἱ χτύποι ξανακούστηκαν στὴν πόρτα. Ἐπρεπε νὰ μιλήσῃ, ἔπρεπε κάτι νὰ πῇ... Ἀλλιῶς, θὰ ᾗλιωνε, θὰ διαλυόταν.

— Ποιὸς εἶναι; ρώτησε στὸ τέλος, δίνοντας ὁ ἴδιος ψεύτικο θάρρος στὸν ἑαυτὸ του.

Ἡ φωνή του ὥστόσο ἔτρεμε.

— Στρατιῶτες τοῦ αὐτοκράτορα! εἶπαν ἀπ' ἔξω, πέντε μαζὶ φωνές.

«Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον Σου, δέσποτα», τραύλισε ἀπὸ μέσα ὁ γέρος. Κι ἡ τρεμούλα του δυνάμωνε ὁλοένα. Ὡστε, λοιπόν, τὰ χτεσινοβραδινὰ ὅλα δὲν ἦτανε ὄνειρο, ἦταν ἀλήθεια! Εἶχε στ' ἀλήθεια ἀνταμώσει τὸν αὐτοκράτορα κι εἶχε στ' ἀλήθεια ἀποφασίσει ἐκεῖνος νὰ τονέ ξεπαστρέψῃ, νὰ τὸν τιμωρήσῃ μὲ θάνατο γιὰτὶ δὲ μπόρεσε νά...

«Κύριε τῶν Δυνάμεων!» σκέφτηκε ὁ γέρος. «Μοῦ ἀξίζει!»

Καὶ μαζεύοντας ὅ,τι τοῦ εἶχε ἀπομείνει ἀπὸ τὴ γερασμένην ἀξιοπρέπειά του, στηλώθηκε στὰ πόδια ὀρθός, σήκωσε ψηλὰ τὸ χιονάτο κεφάλι καὶ βάλθηκε ν' ἀντικρίσῃ περήφανος τὸ μοιραῖο.

— Κοπιάστε! φώναξε τότε στους στρατιῶτες. Καὶ τοὺς ἀνοίξε
διάπλατα, μ' ὀλόισιο τὸ κορμί του, τὴν πόρτα.

Ἐκεῖνοι καλημέρισαν βιαστικὰ καὶ ὁ ἐπικεφαλῆς τοὺς ὀφει-
κιοῦχος(*) τοῦ εἶπε μ' ἐπίσημο ὕφος, σὰν τάχα νὰ διάβαζε κάποιον
βιβλίο, πὼς ὁ Αὐτοκράτορας τὸν ζητοῦσε γρήγορα στὸ Παλάτι.

— Πολὺ χαίρομαι, ἀφέντη, τοῦ εἶπε στὸ τέλος.

— Χαίρεσαι, παιδί μου; Γιατί;

— Γιατὶ σὲ βρίσκουμε ἑτοιμον! Τό 'ξερεις;

— Ναί, τό 'ξερα, γιέ μου, τὸ πρόσμενα...

— Καλύτερα ἔτσι, γερο-σοφέ μου. Δὲ θὰ χασομερήσουμε ὡς
νὰ ντυθῆς. Γιατὶ ὁ Αὐγουστός βιάζεται...

— Βιάζεται; ξανάπε τῇ λέξῃ καὶ ὁ Ἰσίδωρος. Καὶ κούνησε
ἀργὰ τὸ χιονάτο κεφάλι. Βιάζεται... Κι ἔχει δίκιο, παιδί μου, ὁ
"Αναξ... Δὲν εἶναι ν' ἀργοῦμε σὲ τέτοιες δουλειές...

Προχώρησε πρὸς τὸ μέρος τοὺς. Καὶ πρότεινε θαρρετὰ καὶ
τὰ δυό του τὰ χέρια μπροστά τους.

— Γιατί; τὸν ρώτησε μ' ἀπορία ὁ ἀξιωματοῦχος τοῦ αὐτο-
κράτορα.

— Γιὰ νὰ τὰ στολίσετε μὲ τὶς χειροπέδες σας... Δὲ φοβᾶστε
νὰ μὴ δραπετέψω;

— Κέφι πὺ τό 'χεις, γέρο μου, τόσο πρωί, τοῦ εἶπε ὁ νέος.
Σὲ θαυμάζω!

Καὶ ψευτογέλασε.

— Δὲ θέλω νὰ μοῦ γίνῃ ἐξαίρεση! Τὸν πρόσταξε τότε ὁ γέ-
ροντας. Νὰ κάμετε σωστὴ τὴ δούλειά σας!

— Σωστὴ καὶ ὀλόσωστη! Γιὰ χειροπέδες ὅμως, δὲν ἔχουμε
ἐντολή...

— Εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ! φώναξε ὁ γέρος κι ἔδειχνε τὸ
χαμόγελό του μ' ἱκανοποίηση. Καὶ σᾶς, παιδιὰ μου, σᾶς εὐχαρι-
στῶ καὶ τὸν ἴδιο τὸν Αὐγουστό! "Ὅτι καὶ νὰ πῆς, εἶναι κι αὐτὸ
μιὰ διάκριση... Ἀληθινὰ μὲ τιμᾶ ἡ ἐμπιστοσύνη σας...

Καὶ βγῆκαν ἔξω, στὸ δρόμο. Πήχτρα ὁ κόσμος, φώναζε

(*) Βυζαντινὸς ἀξιωματικός.

ἀκόμα· καὶ τραγουδοῦσε καὶ χόρευε καὶ γλεντοῦσε. Κι οἱ καμπάνες
νὰ χτυποῦν ἀσταμάτητα, νὰ χτυπᾶνε γοργὰ καὶ χαρμόсуна:
Ντάν, ντάν, ντίν, ντίν, ντάν, ντάν, ντίν, ντίν... Ἡ βουή τους νὰ
πεφτη στὴν Πόλη πηχτή, κατακόρυφη, νὰ μπουκώνη τοῦ κόσμου
τ' αὐτιά, τὴν ἀνάσα...

Περπατώντας ἀνάμεσα στοὺς φρουροὺς του, ἤθελε νὰ τοὺς
ρωτήσῃ: «Πρὸς τί ὅλο τοῦτο τὸ πανηγύρι;»

Μὰ ντρεπότανε, δίσταζε.

Ὡσπου διάβηκαν τὴν Ἀγία-Σοφιά, προσπέρασαν τ' ἀστρα-
πτερὰ μάρμαρα τοῦ Ἱππόδρομου κι ἀφήνοντας πίσω τους δάσος
ἀπὸ μικρότερα οἰκοδομήματα μ' αὐλὲς καὶ κήπους σπαρμένους
μὲ συντριβάνια, ἀνεβῆκαν τὶς σκάλες τοῦ Ἱεροῦ Παλατιοῦ.

IV

ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΟΣ τὸν πρόσμενε μέσα στὸ βάθος ὁ Αὐ-
τοκράτορας. Ἐλαμπε δάκκερος πάνου στὸ θρόνο του. Καὶ γύ-
ρα του ἦταν σημαῖες καὶ λάβαρα, στολὲς ποὺ ἀστράφτανε κάτου
ἀπὸ τὰ φῶτα τῶν πολυελαίων, ὀφφικιοῦχοι, φρουρά, συμβου-
λάτορες.

Ὁ γερο-σοφὸς μπῆκε μέσα στὸ δῶμα σκουντούφλης. Ἐκαμε
μιὰ σαστισμένην ὑπόκλιση, μουρμούρισε κάτι κι ἔριξε τὴ ματιά
του ὀλόισια πάνου στὰ μάτια τοῦ αὐτοκράτορα. Τὸν κοίταξε καὶ
κεῖνος μ' ἓνα βλέμμα βαθὺ καὶ περίεργο, ὅμως ὄχι ἄγριο κι ἐκ-
δικητικό, παρὰ ἤρεμο, ἀνάλαφρα παιχνιδιάρικο, σὰν εἰρωνικό. Τὰ
σάστισε πιὸ πολὺ, τὰ πόδια του εἶχαν κολλήσῃ στὸ πάτωμα.

— Ζύγωσε, ζύγωσε, γερο-Ἰσίδωρε, ἄκουσε ξαφνικὰ νὰ προσ-
τάζῃ ὁ αὐτοκράτορας. Μὴ φοβᾶσαι...

Πῆρε δυὸ τρία βήματα ὁ σοφός, ὑποκλίθηκε πάλι. «Στὶς
προσταγές σου!» πῆγε νὰ πῇ, ἡ μιλιὰ του ὥστόσο δὲ βγῆκε ἀπὸ
τὸ στόμα του.

— Εἶμαι σίγουρος, τοῦ εἶπε τότε ὁ αὐτοκράτορας, πὼς τί-
ποτ' ἀπ' ὅσα σ' ἀνάθεσα δὲν κατάρφες... Ἡ γελιέμαι;

— Μπορείτε ν' ἀρχίστε! πρόσταξε τοὺς καλόγερους ὁ αὐτοκράτορας.

—‘Ο Αύγουστος ποτέ δὲ γελιέται! κατόρθωσε ν’ ἀρθρώσῃ ὁ γέρος. Κι ἦταν ὀλάκερος ἓνα πένθος.

— Καλά, καλά, γέροντα, τὸν παρηγόρησε κεῖνος. Μὴ στενοχωριέσαι. Ἔδωσες μιὰ μάχη, τὴν ἔχασες... Οὔτε ὁ πρῶτος, οὔτ’ ὁ στερνός... Ἐλα τώρα νὰ σοῦ γνωρίσω τὸν πάτερ Ἀνθέμιο καὶ τὸν πάτερ Νεκτάριο, τοὺς συνεργάτες σου!

Τὸν πα... Τοὺς συν...

Μὰ τ’ ἦταν αὐτό, σήμερα; Δὲν τότε σκότωναν καλύτερα, μιὰν ὥρα πιὸ μπρός, παρὰ νὰ τὸν βασανίζουνε ἔτσι;

— Ζύγωσε, ζύγωσε ἀκόμα, Ἰσίδωρε, ξανάκουσε τ’ αὐτοκράτορα τῇ φωνῇ. Μὴν παραξενεύεσαι τόσο· καὶ μὴν τὰ χάνης καθόλου! Οὔτε ὄνειρο βλέπεις, οὔτε κακὸν ἐφιάλτη! Δυὸ καλόγεροι μόνο σὲ χαιρετοῦν, δυὸ συνεργάτες σου!

— Δυὸ καλόγεροι μόνο; Δυὸ συνεργάτες μου; ξανάπε κι ὁ γεροσοφὸς ἀπορώντας.

Καὶ τότε μονάχα πρόσεξε πῶς δίπλα στὸν αὐτοκράτορα ἔσταναν στ’ ἀλήθεια δυὸ ἀνήμποροι, μαραμένοι καλόγεροι, κατάκοποι, ὅπως ἔδειχναν, κι ὅχι τόσο λουσάτοι καὶ παστρικοί, ὅσο θὰ ταίριαζε σ’ ἀνθρώπους π’ ἀνεβαίνουνε στὰ Παλάτια. Ἐμοιαζαν κι οἱ δυὸ τους σὰν ἐρημίτες, σὰ στρατοκόποι ποὺ ξεκίνησαν ἀπὸ κάπου μακριὰ καὶ περπάτησαν μερόνυχτα μέσα στὴ σκόνῃ, γιὰ ν’ ἀνεβοῦνε μόνο ἐδῶ καὶ νὰ τὸν χαιρετήσουν.

— Ἡ τιμὴ μου μεγάλη, ξέσυρε μὲς ἀπ’ τὰ δόντια του ὁ Ἰσίδωρος.

Καὶ σὲ λίγο:

— Ὅμως, Αὐγούστε, συχώρεσέ με, δὲν κατάλαβα τίποτ’ ἀκόμα..

— Θὰ καταλάβῃς, γέροντα, σὰν ἀνοίξουν τὸ στόμα τους οἱ χρυσοφόροι τοῦτοι καλόγεροι. Μόνο, νὰ μὴ βιάζεσαι...

Καὶ γυρνώντας σὲ κείνους, τοὺς πρόσταξε:

— Μπορεῖτε ν’ ἀρχίσετε...

‘Ο ἓνας ἀπ’ τοὺς δυὸ καλόγερους τότε, ὁ πιὸ γερασμένος, πρόβαλε τὸ ψιλόλιγνο τὸ ραβδί του μπροστά, πῆρε δυὸ τρία βήματα κατὰ τὴ μεριά τ’ αὐτοκράτορα καὶ μ’ ἀργή, κουρασμένη φωνὴ εἶπε:

— Συχωρέστε μας ὅλοι σας, Αὐγουστε, κι ὁ Μεγαλοδύναμος ἄς σᾶς ἀνταμείψῃ... Τ' εἵμαστε μεῖς οἱ φτωχοί, τ' εἵμαστε μεῖς οἱ ἀπόκληροι καὶ οἱ ταπεινοί, γιὰ ν' ἀξιωθοῦμε ὅλες αὐτὲς τὶς τιμές; Ἡ μεγαλοσύνη σου μόνο καὶ ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ... Δυὸ ἀγράμματοι καλογέροι εἵμαστε, δυὸ νυχτοπερπατητάδες σκουληκοτρόφοι, πού ἡ μεγαλοψυχία σου βάλθηκε ν' ἀνεβάσῃ σὲ χρυσοφόρους Μήδους καὶ τοὺς ἔταξε κιόλας συνεργάτες τοῦ πάνσοφου αὐτοῦ Γέρου, τοῦ Ἰσίδωρου ἀπ' τὴν Προύσσα. Ἐμεῖς οὔτε ὁμορφα λόγια ξέρουμε νὰ τορνεύουμε, οὔτε πάνσοφα νὰ μιλάμε... Δὲν ἐρχόμαστε, μάγοι, ἀπ' τὴν Περσία, οὔτε φακίρηδες θαυματοποιοὶ ἀπ' τὴν Ἰντία... Βυζαντινοὶ εἵμαστε βέροι, παναπὴ Ρωμιοὶ ἀπ' τὰ βιλαέτια σου, μὲ τὸ πουγγὶ ἄδειο, μὰ χορτάτῃ τὴν κάρα μας πονηριά καὶ ἰδέες, ρασοφόροι ἀπόγονοι τοῦ πανάρχαιου Ὀδυσσέα... Ἀκόμα καὶ τὸ χρυσάφι, πού λὲς πὼς σοῦ κουβαλήσαμε στὴν περὶλαμπρὴ βασιλεύουσα, δὲν εἶναι χρυσάφι, ραβδί εἶναι σκέτο, σκουληκιασμένο ραβδί, ταπεινὸ κι ἄσημο, κουρασμένο κι ἀνήμερο σὰν τὰ κορμιά μας... Γυρίστε, κοιτάξτε το — καὶ θὰ καταλάβετε!

— Νὰ τὸ δοῦμε! Νὰ τὸ δοῦμε! φώναξαν οἱ παλατιανοί. Ποιὸς ξέρει; Μπορεῖ νά 'ναι καὶ μαγεμένο...

Ὁ λιγνὸς γέρος τ' ἀνέμισε τότε ψηλά, σὰν κοντάρι, τ' ἀνάγειρε ὕστερα δίπλα, σὰ νὰ ζύγιζε τὶς ἄκρες του στὸν ἀγέρα, καὶ τὸ ζύγωσε κολλητὰ στὰ κατάπληκτα μάτια τῶν αὐλικῶν.

Ὁ Ἰσίδωρος γύρισε κι αὐτὸς νὰ τὸ δῇ. Ἦταν ἓνα ροζιάρικο, ἓνα παμπάλαιο ραβδί, καμπουριασμένο λίγο ἀπὸ τὸ χρόνο, ἀπ' τὴν πορεία κι ἀπὸ τὴν κούραση.

— Τὸ βλέπετε; Ξανάπε σὲ λίγο ὁ γέρος. Ἀπ' τὴ Μπουχάρα τὸ κουβαλάμε, ἀπ' τὸ κινέζικο τὸ Χδ-τάν... Ἰδρωσε καὶ ξενύχτησε καὶ τοῦτο μαζί μας, γέμισε δρόμους καὶ σκόνες, σκαρφάλωσε βουνὰ καὶ ραχοῦλες, δρασκέλισε ποτάμια καὶ λαγκαδιές, προσπέρασε παρδαλὲς πολιτεῖες μ' ἀκόμα πιὸ παρδαλοὺς ἀνθρώπους, πού μήτε τὰ βιβλία τοὺς λένε, μήτε καὶ τ' ὄνειρο κανενὸς τοὺς ἔχει φτάσει ποτέ... Ἀπ' τὴ Μπουχάρα τὸ κουβαλάμε, ἀπ' τὸ κινέζικο τὸ Χδ-τάν... Εἶναι μιὰ πολιτεία ἀπέραντη, πού

ἀναδεύει τὸν πληθυσμό της στὸν ἀφαλὸ σχεδὸν τῆς Ἀσίας. Ἐκεῖ μακριὰ ἀνταμώνονται κι ἀλλάζουνε τὴν πραγματεία τους τὰ καραβάνια τῆς Δύσης μὲ τοὺςπραματευτάδες τῆς Ἀνατολῆς, ἐκεῖ, στὸ παζάρι τὸ ξακουστὸ τῆς Μπουχάρας. Ἐκεῖ ἔναι ποὺ θὰ δῆς νὰ συναπαντιοῦνται γκαμῆλες πανύψηλες μ' ἐλέφαντες-γίγαντες τῆς Ἀσίας. Οἱ πριγκίπισσες ἔρχονται ἀπ' τὰ δυτικά, οἱ ἀφεντάδες ξεπροβάλλουνε ἀπ' τὰ νοτιοανατολικά. Καὶ καθὼς τ' ἄρσενικά εἶναι πάντα ἱππότες, εἴτε ἄνθρωποι εἶναι εἴτε ζῶα, εἴτε ἀπ' τὴ Δύση ξεκίνησαν εἴτε ἀπ' τὴν Ἀνατολή, οἱ καλοσυνάτοι ἐλέφαντες, ἱππότες καθὼς εἶναι, γρήγορα ξεφορτώνουν τὶς μακάριες τὶς γκαμῆλες καὶ παίρνουν ἐκεῖνοι ἀπάνω τους, ὀλοπρόθυμοι, τὸ φορτίο, χρυσάφι τῆς βασιλεύουσας καὶ μαργαριτάρια τοῦ Περσικοῦ Κόλπου... Γιὰ νὰ μὴν τὶς ἀφήσουν ὅμως νὰ φύγουνε παραπονεμένες, τὶς παρακαλοῦνε νὰ γονατίσουν. Γονατίζουν ἐκεῖνες — καὶ τοῦτοι δῶ, σὰν ἱππότες, τρέχουν κι ἀπιθώνουν ἀπάνου στὶς φαρφουρένιες τοὺς ράχες τ' ἀνάλαφρο τὸ μπαχαρικό, τὶς γεμίζουν ἀρώματα, σὰν κυρίες — τὶς τυλίγουν σὲ μετάξι κινέζικο... Κι ἀναδεύοντας τὰ κράσπεδα τῶν αὐτιῶν τους, τὶς ἀποχαιρετᾶνε στὸ τέλος ἱπποτικά, σπειρώνοντας καὶ ξεσπειρώνοντας τὸ σωλήνα τῆς προβοσκίδας τους:

«Χαίρετε, δέσποινες τῶν ὀνείρων μας! Καὶ καλὴν ἀντάμωση, πάλι, τοῦ χρόνου...»

Σαλπίζουν ὕστερα — μὲ τὴν ἀληθινὴ σάλπιγγα τῆς φωνῆς τους — καὶ δίνουν σημάδι γιὰ ἀναχώρηση. Τὸ καραβάνι ξεσέρνεται ἀργά, μεγάλοπρεπα... Εἶναι σὰ λαστιχένιοι λόφοι, ποὺ περπατοῦν...

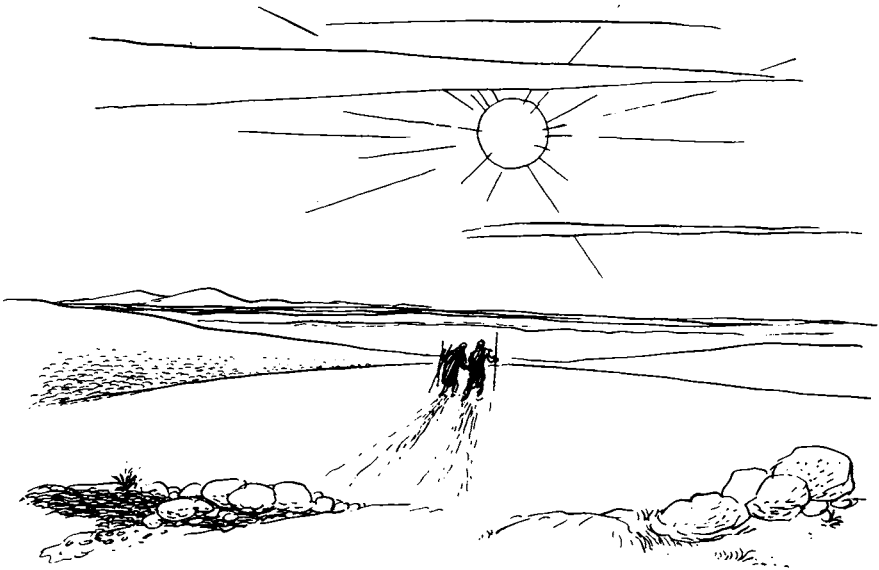
Οἱ γκαμῆλες, ποὺ ὅλην αὐτὴ τὴν ὥρα στέκονταν σκεφτικές, μ' ἓνα καμάρι σὰν ἀξεδιάλυτη εἰρωνεία, βλέπουνε τελικὰ τοὺς λεβέντες ποὺ εἶναι νὰ χάσουν καὶ τ' ἀποφασίζουνε νὰ μιλήσουν:

«Ἀντίο, λένε κι αὐτές, ὅλο σεμνότητα. Κι ὁ θεὸς τῆς ἐρήμου βοηθὸς μας!»

Ὑστερα, σκύβουνε ντροπαλὲς καὶ παίρνουν τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ, ὅλες μαζί, σταχτοκίτρινες βοῦλες μέσα στὸν κάμπο...

...ΕΙΝΑΙ σᾶς λέω, κάτι πού τὸ βλέπεις μόνο στὸν ὕπνο σου, πού τ' ἀκοῦς σούρουπο σὲ μαγικὸ παραμῦθι, καθὼς σὲ ναρκώνει ἡ βαριὰ μουσικὴ, πού ξεπηδάει ἀνέλπιστα μὲς ἀπὸ τὴν ἀπέραντη ἐρημιά...

Θὰ μοῦ πῆς ὅμως, τώρα, ἐσύ: Πῶς βρεθήκατ' οἱ δυό σας,

Οἱ καλόγεροι προχωροῦσαν μὲς στὴν ἐρημιά.

διψαλέοι καὶ πεινασμένοι Ρωμιοί, ἀνάμεσα σὲ κεῖνα τ' ἀνατολίτικα ξωτικά; Πῶς ξετρυπώσατε, ξεφτισμένες φιγοῦρες κι ἀπίθανες, μὲς τὰ πλούτη ἐκεῖνα καὶ στὰ παζάρια;

Ὁ Θεὸς μόνο τὸ ξέρει — καὶ ἡ ἀρρώστια μου, πού εὐδόκησε νὰ μοῦ στείλῃ ὁ Κύριος κάποια βραδιὰ καλοκαιρινή, ἐκεῖ μακριὰ στὴ Μπουχάρα...

Τὴ θυμᾶμαι — καὶ τρέμω... Ἐσύ, αὐτοκράτορα, ἔχεις χτυ-

πηθῇ γερὰ στὸ ἄμόνι τῆς μάχης, ἔχεις ἀντικρίσει μ' ὀλάνοιχτα μάτια τὸ Θάνατο, εἴτε Πέρση τὸν λένε, εἴτε Γότθο καὶ Βάνδαλο... Θὰ τὸ νιώσης λοιπὸν πιὸ βαθιὰ τὸ καυτὸ ρώτημα ποῦ σοῦ κάνω: Δὲ σοῦ ἔχει τύχει τάχα ποτὲ νὰ φτάσης ὡς τὴν ἀκραία κορφὴ τοῦ γκρεμοῦ, νὰ πῆς μέσα σου: «Νά, τωραδὰ, ἔσβησα, μπορεῖ καὶ νὰ ἔχω πεθάνει. Ἐτσιδὰ νὰ ξεστράτιζε τοῦτο τὸ βέλος, ἐτσιδὰ λίγο ν' ἀργοῦσε ὁ φύλακας ἄγγελος — μιὰ τριχίτσα μονάχα — καὶ θὰ ἔμουν τώρα νεκρός, τὸ φαρμακερὸ βέλος θὰ μοῦ τρύπαιε τὴν καρδιά καὶ δὲ θὰ τὴν ἄφηνε νὰ ξαναχτυπήσῃ... Ἐνα μόνο λεπτό, μισὸ μόνο πόντο... Ποιὸς νὰ τὸ ξέρη, μάλιστα, κιόλας; Μπορεῖ, κι ἀπ' αὐτὴ τωραδὰ τῇ στιγμῇ, νὰ ἔμαι ἓνας νεκρός. Τριγυρνᾶω σὰ ζωντανός, μπορεῖ ὅμως νὰ ἔμαι καὶ πεθάνεις! Σάμπως ξέρουμε πότε ζοῦμε, σάμπως ξέρουμε πότε πεθαίνουμε;»

Μήτε κι ἐγώ, αὐτοκράτορα, τὰ κατάφερνα τότε νὰ ξεχωρίσω τί ἀκριβῶς ἦτανε μέσα μου: Θάνατος ἢ ζωή;

Βρισκόμουν ἴσα ἴσα πάνου στὰ σύνορα. Σὰν τὸ στρατοκόπο ποὺ χάνεται μέσα στὴν ἔρημο, γυρνᾷ τὴ ματιὰ ἀποδῶ κι ἀποκεῖ, καὶ δὲν ξέρεي πιά καταποῦ νὰ τραβήξῃ...

Ὁ Θεὸς μὲ σπλαχνίστηκε καὶ μοῦ ἔδωσε δίπλα μου ἐτοῦτον τὸ νέο...

Γύρισε κι ἔδειξε τὸν ἄλλο καλόγερο, τὸ νεώτερο.

Στὴν κάμαρα πλάκωσε παγωνιά. Κανένας δὲ μίλαε, μήτε κι ὁ Αὐτοκράτορας.

— Αὐτὸς ἦταν ποῦ μ' ἔσωσε, ξανάπε ἀγάλια ὁ γέρος. Καὶ σάλεψε λίγο, σὰ νὰ ἔταν νὰ πέσῃ. Ὅμως, ἀφῆστε με ν' ἀκουμπήσω κάπου, μουρμούρισε ὕστερα ἀπὸ λίγο, δῶστε μου κάτι νὰ πιῶ, νὰ συνέλθω... Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ξεψυχᾶω — καὶ δὲν τὸ ξέρω ἂν θὰ μπορέσω νὰ πάω καὶ πιὸ κάτω...

— Συνεφέρτε τον γρήγορα! πρόσταζε τότε ὁ Αὐγουστος. Ἐσεῖς θὰ φταῖτε ἂν τοῦ συμβῇ τίποτα. Εἶπα! Κι ὁ ἄλλος καλόγερος, νὰ μὴ σταματήσῃ, νὰ μᾶς πῇ παρακάτου!

— Ἐγώ, Αὐγουστε, εἶμαι νέος, μουρμούρισε κεῖνος δισταχτικά, καὶ τὸ σκαρί μου ἐμένα ἀντέχει περσότερο. Θὰ σᾶς τὰ

πῶ ὅλα, τίποτα δὲ θὰ σᾶς κρύψω, φτάνει μόνο νὰ κάμετ' ὑπομονή... Θέλετε;

— Εἶπα! ξαναπρόσταξε τότε ὁ Αὐτοκράτορας.

— Στὴν Τεχεράνη λοιπὸν ἦταν ποὺ μᾶς πρωταντάμωσε τὸ κακό. Ἀπανωτοὶ σεισμοὶ γκρέμιζαν τὰ σπίτια της, ἄνεμοι φλογεροὶ σάρωναν τὰ σπαρτά της, γυναικόπαιδα, γέροι καὶ ἄντρες πηλάλαγαν στὰ λαγκάδια καὶ στὶς σπηλιές, νὰ βροῦν καταφύγιο, νὰ σώσουνε τὸ σαρκίό τους... Τὰ ζωντανὰ ὅλα κλαψούριζαν σὰ μωρά, ὁ οὐρανὸς εἶχε σκοτεινιάσει κι ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα ἦταν σὰ νὰ προσμέναμε τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου!

Σὰν ξεκινήσαμε ἀποδῶ μὲ τὸν πάτερ Ἀνθέμιο, σὰν ξεμακρήναμε λίγο ἀπ' τὰ σύνορα τῆς πατρίδας γιὰ νὰ φωτίσουμε κι ἄλλους τόπους, ποὺ κολύμπαγαν στὸ σκοτάδι τῆς ἀμάθειας καὶ τῆς ἀμαρτίας, τὸ ξέραμε βέβαια πὼς γι' ἀγάπη τοῦ Κυρίου θὰ βάζαμε τὴ ζωὴ μας σὲ κίνδυνο. Μὰ τοῦτο δῶ τὸ κακό, μήτε ποτὲ πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ μας. Κι ἔπειτα, τὸ ψέμα εἶναι σιχαμερό, γιατί νὰ κρυβώμαστε; Τὴ ζωὴ μας τὴ θέλαμε καὶ οἱ δύο, μᾶς ἔμεναν τόσα νὰ δοῦμε καὶ τόσα ἀκόμα νὰ κάνουμε! Τριγυρίζαμε σὰν τρελοὶ μὲς τὴν ἔρημη πόλη καὶ γὼ δὲν ξέρω πόσες μέρες—καὶ γὼ δὲν ξέρω πόσες νυχτιές—ἄυπνοι, νηστικοί, φοβισμένοι...

— Διψᾶω, μοῦ λέει κάποτε ὁ πάτερ Ἀνθέμιος.

— Ποῦ νερό, ἄγιε; τὸν ρωτάω. Δὲν τὴν ξέρεις τάχα τὴν τρομερὴ τούτη ἀναβροχιά τῆς Τεχεράνης; Καὶ τὸ ξέχασες μήπως, πὼς τὰ ποτάμια της εἶναι χιλιάδες μίλια μακριά;

— Διψᾶω! ξανάπε ὁ γέροντας.

— Ἄς περπατήσουμε λοιπὸν, εἶπα. Μπορεῖ κάπου νὰ βροῦμε πηγὴ...

— Ἄς περπατήσουμε...

Καὶ περπατούσαμε, περπατούσαμε μέσα στὴν ἔρημιά. Πουθενὰ νερό, πουθενὰ φύλλο δέντρου, πουθενὰ ἴσχιος δροσιᾶς ἢ ξεδίψασμα. *Ἐδίψασεν ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον*, λέγαμε τότε—μὰ Κύριον δὲ βρίσκαμε πουθενά! Τὸ ρίξαμε στοὺς ψαλμοὺς καὶ στὴν προσευχή. Πολὺ θέλει ὁ ἄνθρωπος γιὰ ν' ἀναθαρρέψη; Λίγο ξάνοιγμα μόνο, μιὰ μικρὴ, γαλάζια κορδέλα οὐρανοῦ. Κι ἡ φωνή

μας εἶχε πιά γίνει τώρα ἡ γαλάζια τούτη κορδέλα, μιὰ κορδέλα πού ἔψελνε...

*Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος
ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων...*

Μιὰ φωνή, μιὰ κορδέλα πού θύμιζε ράσο — κι ἦτανε γερασμένη κι ἀσθενική...

*Οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου
πρὸς σέ, ὁ Θεός!*

Αὐτὰ τὰ στερνὰ τὰ συμπλήρωνα ἐγώ. Κατάβαθα ὅμως, ἐνιωθα πῶς, αὐτὴ τῇ στιγμῇ, τὸ Νερὸ μόνο ἦταν γιὰ μᾶς ὁ Θεός, ἡμαρτον, Θεέ μου! Ὁ γέρος ἔρεβε ἀπ' τῇ δίψᾳ, ἔτοιμος ἦταν νὰ σωριαστῇ χάμου. Ποῦ νὰ βρισκόταν ἐδῶ, τώρα, προσευχόμευνα, πῶς νὰ 'στελνε ὁ Θεὸς ἓναν καινούριο Μωυσῆ, νὰ χτυπήσῃ ἔτσι μὲ τὸ ραβδί του τὸ στέρφο χῶμα, γιὰ ν' ἀναβρύσῃ ἀποκεῖ λίγὸ νερό; Αὐτὰ ἔλεγα μέσα μου — καὶ δὲν ἐνιωθα κι ἐγὼ καθόλου καλὰ, δὲ μπορούσα πιά μήτ' ἓνα βῆμα νὰ πάρω.

— Ὁ Μωυσῆς μόνο, μουρμούριζα μὲς τὸ φρυγανιασμένο μου παραμιλητό.

— Ἡ ψυχὴ μου... τὰ ἐλάφια! διπλάρωνε ὁ γέροντας.

Καὶ περπατούσαμε, δυὸ μαῦρα στίγματα μέσα στὸν κάμπο — κάναμε τάχα πῶς περπατᾶμε, ἀφοῦ τὸ ξέραμε κι οἱ δυὸ καθαρά, τὸ βλέπαμε μόνοι μας πῶς δὲν περπατᾶμε, παρ' ἀλλάζουμε βήματα στὸ ἴδιο σημεῖο, στὸ ἄνυδρο χῶμα. Τὰ πόδια μας δὲν πειθαρχοῦσανε πιά σὲ κανένα νόμο, τὰ μάτια ἀλλιθώριζαν κι ἡ ψυχὴ μας φτερούγιζε σὰν τρομαγμένο πουλί.

— Νερό, εἶπε ξάφνου ὁ γέροντας.

Καὶ σωριάστηκε στὴν ἀγκαλιά μου.

— Κουράγιο, Ἀνθέμει! φώναξα. Κι οὔτε κατάλαβ' ἂν μ' ἄκουσε, γιὰτι κι ἐγὼ δὲ μὴ νομίζετε πῶς ἤμουν καλύτερα. Μὲ πολὺ κόπο κρατιόμουν, νὰ μὴν πέσω μαζὶ του.

Κοίταξα νά τόν συνεφέρω, πού ἔμοιαζε σά νεκρός. Τοῦ κούνησα λίγο τὸ χέρι, τὸ σφίξα δυνατὰ μέσα στὴ χούφτα μου, τοῦ χάιδεψα τὸ μέτωπο τρυφερά.

Μιά γαλήνη ἀπλώθηκε τότε στὸ πρόσωπό του, κάτι σὰ διψασμένο χαμόγελο ζωγραφίστηκε πάνου στὰ κίτρινα χεῖλη του.

— Νερό, θάρρεψα πῶς εἶπε.

— Νερό, ξανάπα κι ἐγώ. Θὰ βροῦμε πιὸ κάτου νερό, θὰ πιοῦμε, θὰ ξεδιψάσουμε... Μόνο, γέροντα, μὴν κιότεύης, μὴ λιγοψυχᾷς! Κι ὅλα θὰ γίνουν, μ' ἀκοῦς; "Ο - λα!

VI

ΕΠΑΙΡΝΕ νὰ σουρουπώνη ὅταν ξανάνοιξε τὰ μάτια.

— Κουράγιο! ξανάπα, σὰ νὰ συνέχιζα τὴν ξεκινημένη κουβέντα μας. Βράδιασε πιά. Μὴ λές τίποτα, μὴν παραπονεῖσαι, τίποτα μὴ ζητᾷς! Μεῖνε ἡσυχος ἐκεῖ, στὸ χωμάτινο τὸ γιατάκι σου, καὶ βουβάσου! Καὶ τὸ πρωὶ πιά, βλέπουμε... Ὁ Θεός...

— Ὁ Θεός, ξανάπε καὶ κεῖνος μὲ τὴ μιλιὰ του, πού ἦταν σὰ νά ῥχονταν ἀπ' τὸν ἄλλο τὸν κόσμο.

"Όστερα ἔγειρε καὶ κοιμήθηκε ἥρεμα, σὰ νυσταγμένο παιδί, πού ξάπλωσ' ἀθῶα στὸ κρεβατάκι του. Κι οὔτε πιά ξαναμίλησε μήτε γιὰ ἐλάφια καὶ γιὰ πηγές, μήτε καὶ γιὰ Θεὸ ἢ γιὰ Μωυσῆ...

Γλυκοχάραμα ἦταν σὰν εἶπαμε πάλι νὰ ξεκινήσουμε. Δὲ μιλούσαμε, περπατούσαμε μόνο... Τί λέω; Σερνόμασταν πρέπει νὰ πῶ... "Ωσπου, κάπου ἐκεῖ σὲ μιὰν ἄκρη, σ' ἓνα ξεχερσωμένο χωράφι, ἀντικρίσαμε δυὸ πατημασιὲς ἀλόγων — ἀλόγων τάχα ἢ ἀλλουνῶν ζῶων; Στὶς λακκοῦβες πού ἄφηναν οἱ ὀπλὲς τῶν ἀλόγων, κιτρίνιζε κατιτί, ξάνθιζε καὶ γυάλιζε, σὰν ὑγρό. Ἀπ' τὴ δίψα μου, ἔκαμα πρῶτος νὰ τρέξω, νὰ πιῶ ἀχόρταγα καὶ νὰ ξεδιψάσω — μὰ σκέφτηκα τὸ γέροντα ἀποδῶ, πού ἀπὸ μένα μόνο πρόσμενε σωτηρία. Καὶ τοῦ φώναξα:

— Ἐκεῖ, γέροντα, ἐκεῖ μόνο!

— Σ' εὐχαριστῶ, γιέ μου, μίλησε ξέψυχα κεῖνος. Καὶ σὰν

τετράποδο σύρθηκε ως εκεί. "Ηπια και ξεδίψασα, είπε σέ λίγο. Τώρα πιά μπορώ νά πεθάνω!

—'Εσὺ ὄχι, τοῦ εἶπα. 'Εγὼ μόνο...

Καὶ γύρισα κι εἶδα τὴ λακκουβίτσα, ποὺ τὴν εἶχε ρουφήξει ὀλάκερη, σχεδὸν μαζί με τὴ λάσπη, χωρὶς τίποτα ν' ἀφήση γιὰ μένα...

— Μὲ συμπαθῶς, τέκνο μου, ψιθύρισε ὕστερα, σὰ ντροπιασμένος. Εἶμαι ἓνας ἀμαρτωλός, ἓνας τιποτένιος! Συμπάθα με!

Δὲν ἀντιμίλησα. Καὶ ξαναπήραμε πάλι τὸ δρόμο. Νυχτωθήκαμε κοντὰ σ' ἓνα χωριό, ξενηστικωμένοι πάντα κι ἀμίλητοι. Δὲν ἀντέξαμε ν' ἀνεβουῖμε ὡς ἀπάνου στὶς καλυβίτσες, ποὺ σκαρφάλωναν στὸ βουνό.

Καὶ τὴν ἄλλη μέρα πρωί, ξαναπήραμε δρόμο, προσπεράσαμε κάτι χωράφια, ξαλαφρώσαμε κάτι δέντρα ἀπ' τοὺς ἄγριους τοὺς καρπούς τους, ὥσπου ἀντικριστήκαμε με μιὰν ἀκροποταμιὰ.

«Δόξα τῷ Θεῷ!» εἶπαμε μόνο.

Καὶ πλυθήκαμε, ξεδιψάσαμε — δηλαδὴ ὁ Θεὸς μᾶς ξεδίψασε, ὁ Θεὸς ἐδρόσισε τὴν ψυχὴ μας. "Ὑστερα, ξαναπήραμε πάλι τὸ δρόμο.

Οὔτε ξέραμε καταποῦ τραβᾶμε, γιατί τρέχουμε... "Ημασταν σὰ δυὸ μέρμηγκοι, ποὺ μπουσουλᾶνε ἄσκοπα στὴ φλούδα τῆς γῆς. "Ἐνα μεγάλο, ἓνα θεόρατο Πόδι προβάλλει ξάφνου μπροστά τους, οἱ μέρμηγκοι παρατᾶνε τὴ λεία τους, ζαλίζονται, τρέχουν, σβουρλίζονται κεῖθε καὶ δῶθε, χάνουν τὸ μπούσουλα...

"Ἐτσι καὶ μεῖς: Περπατούσαμε — προχωρούσαμε δίχως νὰ ξέρούμε μήτε ποῦ πᾶμε, μήτε γιατί πᾶμε...

—"Ἐχω μιὰ σκέψη, μοῦ λέει ὁ γέρος καθὼς περπατούσαμε. Γύρισα καὶ τὸν εἶδα προσμένοντα.

— Λέω νὰ πάρουμε δίπλα τὴν ἀκροποταμιὰ καὶ νερὸ νὰ 'χουμε καὶ δρόμο σίγουρο γιὰ τὴ θάλασσα, γιὰ τὴ λίμνη, ἃς εἶναι καὶ γι' ἄλλο, πιὸ μεγάλο ποτάμι. Τί λὲς καὶ σύ;

Δὲν ἔλεγα τίποτα, τί νὰ 'λεγα;

—"Ἐ, δὲ γίνεται, γιέ μου, ξανάπε ὁ γέρος, κάπου θὰ μᾶς βγάλη αὐτὸ τὸ ποτάμι, σὲ μιὰ πολιτεία, σ' ἀνθρώπους... Γιατί ὅμως, Νεκτάρει, δὲ μιλάς;

— Αὐτὸ σκεφτόμουν κι ἐγώ, εἶπα, γιὰ νὰ μὴν κακοκαρδίσω τὸ γέροντα. Μὰ ἡ ἀλήθεια ἦταν πὼς δὲ σκεφτόμουνα τίποτα...

— Πᾶμε, λοιπόν; ξανάπε ὁ γέρος.

— Πᾶμε...

Καὶ προχωρούσαμε ξυστὰ στὴν ὀχτιά. Χωρὶς νὰ τὸ ξέρουμε, πλησιάζαμε τώρα τὸ Κινέζικο Τουρκεστάν, τὴ Μπουχάρα. Καὶ

— Κουράγιο Ἀνθέμει, φώναξε ὁ Νεκτάριος.

τὸ ποτάμι π' ἀκολουθοῦσαμε ἦταν τὸ Ζαραφσάν, ὁ Πολυτίμητος ποταμὸς τῶν ἀρχαίων. Ἐπήγαζε ἀπ' τοὺς παγετῶνες τοῦ Καρατετζίν — καὶ τράβαε ἴσια γιὰ τὸν Ἀμούν Νταριά, τὸν ἀρχαῖο τὸν πόταμο Ὡτο, ποὺ ἀνταμώνοντας κι ἄλλους παραποτάμους, ξεχύνεται στὴν Ἀράλη, τὴ λίμνη...

Αὐτά, βέβαια, ἐμεῖς δὲν τὰ ξέραμε, ὕστερα τὰ μάθαμε ὅλα. Μὰ τὴ στιγμή κείνη ἡμασταν ὅλο χαρά, γιατί βρῖσκαμε κάποιον σκοπὸ, κάποιαν ἄκρη. Ἡ ἀπογοήτευση ἦρθε ὕστερα, ἦρθε στὸ τέλος. Γιατί, προχωρώντας προχωρώντας στὴν ἀκροποταμιά, εἶδαμε στὸ τέλος πὼς διαβαίνοντας καρπεροὺς κάμπους, τὸ ποτάμι π' ἀκολουθοῦσαμε φτάνει σὲ μιὰν ἀμμουδιὰ καὶ χάνεται ἀπ' τὰ

μάτια σου, σὰ νὰ χύθηκε ὁ ἄμμος καὶ τὸ κατὰπιε... Κοιτᾷς ἀποδῶ, κοιτᾷς ἀποκεῖ, τὸ ποτάμι δὲν προχωράει πιά ἄλλο, βουλιάζει θαρρεῖς μέσα στὸν ἄμμο, σὰ ν' ἀνοίγη κάποια καταπαχτὴ καὶ νὰ τὸ ρουφάη...

— Τώρα; μурμουρίσαμε τρομαγμένοι κι οἱ δυό. Καταποῦ λές νὰ κάνουμε; Ποῦ νὰ πᾶμε;

— Δὲν εἶμαι καλὰ, εἶπε τότε ὁ γέρος· καὶ μοῦ 'δειξε κεῖ, τὸ στομάχι του.

— Τί ἔχεις;

— Πονᾶω φριχτὰ — καὶ δὲ μπορῶ πιά νὰ σύρω τὰ πόδια μου... 'Εσὺ προχώρα, Νεκτάριε, κι ἄσε μ' ἐμένα, νὰ παρατήσω τὰ κόκαλά μου σὲ τούτη τὴν ἄνυδρην ἀμμουδιά... 'Ὡς ἐδῶ ἔκαιγε τὸ καντήλι μου... 'Αρκετὰ ἔφεξε...

— Τί λές, γέροντα; φώναξα. Πῶς σοῦ ἤρθε ἔτσι, τόσο ξαφνικά;

— Τὸ νερό, ἀποκρίθηκε. Φαίνεται πῶς ἦταν τ' ἀλόγου... Καὶ ποιός ξέρει μὲ τί βρώμικη λάσπη τὸ ἦπ...

Δὲν ἀποτέλειωσε. Σωριάστηκε λιπόθυμος κάτου...

Τί νὰ τὸν ἔκανα; Πῶς νὰ τὸν μερεμέτιζα σὲ τούτη τὴν ἐρημιά;
Δὲν ξέρω πῶς μοῦ ἤρθε κι ἔμπηξα τίς φωνές:

«'Ανθρωποι... Κόσμεεε!» φώναξα. «Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι κανεὶς νὰ μᾶς σώσῃ;»

Ἡ ἐρημιὰ κατὰπινε τὴ φωνή μου, στ' ἀναμεταξὺ νύχτωνε κιόλας, ἐγὼ ὅμως δὲν ἔλεγα νὰ σωπάσω.

Ὡσπου, μὲς ἀπ' τοὺς διπλανοὺς θάμνους, ξεπετάχτηκαν κάτι ὄντα περίεργα, δυὸ τρεῖς ἄνθρωποι ἄς τοὺς πῶ, ὁ Θεὸς μόνο ξέρει ἀπὸ ποιὰν ἄγνωστη φυλὴ τῆς Ἀσίας. Μισόγυμνοι, μὲ φτερά στὸ κεφάλι, σὰ γιὰ καπέλα, κίτρινοι καὶ κοντοί, σὰν Κινέζοι... Χειρονομοῦσαν καὶ φώναζαν, μὰ ποῦ νὰ καταλάβῃ κανένας τί ἔλεγαν. Ξαφνικά φύγανε, μᾶς ἀφήσανε σύξυλους... Καὶ σὲ λίγο ξανάρθαν, κουβαλώντας, ἀπὸ κεῖ κάπου κοντά, κατιτὶ σὰ φορεῖο. Ξάπλωσαν ἀπάνω τὸ γέροντα, μόνοι τους, καὶ τὸν σύρανε ὡς τὴν καλύβα τους. Αὐτὸς βόγγαε ὀλοένα καὶ τρομάξαμε πολὺ νὰ τὸν συνεφέρουμε. Τότε εἶναι ποὺ νόμισε πῶς θὰ πέθαινε κι ὀλοένα μурμουρίζε:

«Νεκτάριε, ἂν εἶναι νὰ πεθάνω, προσεύχου γιὰ μένα... Πολλές ἁμαρτίες βαραίνουνε τὴν ψυχὴ μου, μὴν τὸ ξεχνᾷς!»

—“Ὁχι, δὲ θὰ πεθάνης! τοῦ φώναξα. Δὲ θὰ σ’ ἀφήσω ἐγὼ νὰ πεθάνης!

—Εὐχαριστῶ, τέκνο μου... Μήτε κι ἐγὼ θέλω νὰ πεθάνω... Εἶναι πολλὰ ἀκόμα στὸν κόσμον νὰ δῶ, πολλὰ ἀκόμα νὰ κάμω... Μὰ τώρα πιά νιώθω πὼς ἔφτασα στὴν ἀκραία κορφή τοῦ γκρεμοῦ... Πεθαίνω... Πέθανα... Μπορεῖ, κι αὐτὴ τὴ στιγμή πού μιλάω, νὰ ’χω πεθάνει... Μοιάζω γιὰ ζωντανός, μπορεῖ ὅμως νὰ ’μαι καὶ πεθαμένος! Σάμπως ξέρουμε πότε ζοῦμε, σάμπως ξέρουμε πότε πεθαίνουμε;

Παραμιλοῦσε... Τρομάξαμε, σᾶς λέω, νὰ τὸν συνεφέρουμε...

VII

ΕΔΩ ΠΑΡΑΚΑΤΟΥ ἦτανε ἡ Μπουχάρα, τὸ σταυροδρόμι τῶν καραβανιῶν. Ὁ Θεὸς μόνο ξέρεи πὼς ἤρθαμε ὡς ἐδῶ, πὼς ριχτήκαμε καὶ μεῖς σὲ λίγο ἀνάμεσα στὸ παρδαλὸ ἐκεῖνο μελισσολοί, πού ξεκινοῦσε ἀπ’ τὶς τέσσερις ἄκρες τῆς γῆς, γιὰ ν’ ἀνταμώση ἐδῶ καὶ νὰ πλασάρῃ τὴνπραμάτεια του. Εἴχαμε καὶ μεῖς λίγους σόλιδους*, τοὺς ξοδέψαμε ὅλους ὥσπου νὰ γίνῃ καλὰ ὁ γέροντας, νὰ τὸ πάρῃ ἀπάνω του. Καὶ μείναμε πιά δίχως τριμίσιο... “Ὡσπου, ξαφνικά, γνωριστήκαμε μὲ κάτι Κινέζους.

Ἦταν ἀπ’ τὸ Χὸ-τάν. Καὶ δὲ φαίνονταν κακοὶ ἄνθρωποι. Πολλὴν ὅμως ἐμπιστοσύνη δὲ μᾶς ἔδειχναν, ἴσα πού μᾶς δέχονταν στὴν κομπανία τους, κάτι σὰν ὑποταχτικούς.

—Ἐσεῖς εἶστε καλοὶ ἄνθρωποι, τοὺς ἔδωκα μιὰ μέρα νὰ καταλάβουν, περισσότερο μὲ νοήματα παρὰ μὲ λόγια. Γιατί μᾶς φοβᾶστε;

—“Ὁχι δά, ἀποκρίθηκε μὲ περφάνια ὁ ἀρχηγός. Καὶ χαμογέλασε. Καθόλου δὲ σᾶς φοβόμαστε, οὔτ’ ἐσᾶς τοὺς Ρωμιούς, οὔτε ἄλλον κανένα!... Ἀπὸ παπποῦ πρὸς παπποῦ ὅμως, μάθαμε νὰ

* Χρυσὰ νομίσματα τῆς ἐποχῆς.

μὴ μπιστεύομαστε τοὺς λευκοὺς... Ἐσεῖς φαίνεστε καλοὶ ἄνθρωποι, πράοι καὶ ἡρεμοί, βασανισμένοι ὅσο καὶ μεῖς. Καὶ πιστεύετε... Πιστεύετε κατιτὶ ποὺ βρίσκεται πάνου στὸν οὐρανό, κι εἶναι πιὸ μεγάλο καὶ πιὸ ἀψηλὸ ἀπὸ μᾶς... Τί ἔχουμε, λοιπόν, νὰ κινυνέψουμε ἀπὸ σᾶς;

Σώπασε λίγο, γύρισε καὶ μᾶς εἶδε κατάματα με τ' ἀμυγδαλωτά, πανέξυπνα μάτια του. Κι ἔπειτα εἶπε:

— Ἀλλωστε, δὲ σᾶς τὸ κρύβω: Σᾶς χρειαζόμαστε! Φαίνεστε τετραπέρατοι, εἴστε γεροὶ σὰν καὶ μᾶς, ἐσὺ προπαντός, ὁ νεώτερος — μᾶς βοηθᾶτε πιστά, δὲν εἴστε σκλάβοι μας, εἴστε δικοὶ μας... Καὶ δὲν πιστεύω νὰ γελαστοῦμε ποὺ σᾶς κρατήσαμε δίπλα μας...

— Ναί, ναί, εἶπα. Μὴν τὸ πιστεύης! Τ' ἀξίζουμε.

Κι ὁ Θεὸς μάρτυρας, τίποτα κακὸ δὲν εἶχα βάλει τότε στὸ νοῦ μου. Οὔτε πιστεύω κι ὁ πάτερ Ἀνθέμιος, ποὺ γύρισα καὶ τὸν εἶδα με σημασία.

Αὐτοὶ ἔτανε ποὺ μᾶς ἀνακάτεψαν στὴν καλλιέργεια τοῦ μεταξοσκούληκα, χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ μᾶς μπάσουν στὰ μυστικά της. Παράδοση, λέει, τὸ εἶχαν, χιλιάδες τώρα χρόνια, νὰ σκοτώνουνε στὴν πατρίδα τους ὅποιον θὰ πρόδινε τοῦτο τὸ μυστικό. Μὰ ἐμεῖς ἤμασταν Ρωμιοὶ κι ἐρχόμασταν ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, καλογέροι λογιόμασταν, ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ... Κάτι παραπάνου μπορούσαν νὰ μᾶς ἐμπιστευτοῦν... Ὅμως ὄχι! Τὰ μικρά, τετραπέρατα μάτια τους τὰ νιώθαμε πάντα ἀπάνω μας, καὶ φάτσα καὶ πίσω, ἐκειδὰ καρφωμένα, στὴ ραχοκοκαλιά μας. Μήτε καὶ βάλαμε ποτὲ τίποτα με τὸ νοῦ μας. Ὡσπου, μιὰ βραδιά, ξαγρυπνώντας, τὸ συζητήσαμε.

— Ξέρεις, μοῦ ψιθύρισε ξαφνικὰ ὁ γεράκος στ' αὐτί, ξέρεις πόσην ἀνάγκη ἔχουμε τοῦ μεταξοσκούληκα;

— Ἐμεῖς;

— Ὅχι, ἡ πατρίδα μας! Τὸ Βυζάντιο...

— Ξέρω...

— Ἐ, λοιπόν, τί λές;

Γύρισα κι εἶδα τ' ἀστέρια, ποὺ φωτίζανε τὸν ἀπέραντον οὐ-

ρανό. Σώπαιναν, δὲ μοῦ ἔλεγον τίποτα... Ἦτανε τόσο μακριά, τόσο ψηλά... Μήτε γιὰ πατρίδα μοῦ μίλαγαν, μήτε καὶ γιὰ μεταξοσκούληκα. Ἡ ψυχὴ μου ἄλλα ποθοῦσε. Δὲ μίλησα.

— Λοιπόν, τί λές; ξαναρώτησε ὁ Ἀνθέμιος.

— Τίποτα, εἶπα· καὶ ξανασώπασα.

— Νὰ σκεφτῆς μόνο τὸ κέρδος, ἐπέμεινε ὁ Ἀνθέμιος.

Οἱ Κινέζοι κουβάλησαν μὲ φορεῖο τὸν Ἀνθέμο στὴν καλύβα τους.

— Τὸ κέρδος τῆς ψυχῆς μου σκέφτουμαι, ἄγιε! ἀποκρίθηκα.

— Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲ μπορεῖ πάντοτε νὰ πηγαίνει πάνου ἀπ' ὅλα... Κάπου πρέπει νὰ ὑποτάσσεται κι αὐτὴ, κάποτε...

— Κι ὁ Πατριάρχης; γύρισα καὶ τὸν κοίταξα θυμωμένος.

Στὴν ἀρχὴ δὲν κατάλαβε. Μὰ σὲ λίγο, εἶπε:

— Ναί, ἔχεις δίκιο, Νεκτάριε — καὶ τὸ ξέρω! Συνεργία τοῦ Σατανᾶ λέει τὰ μεταξωτὰ ροῦχα. Καὶ φθορὰ τῆς ψυχῆς, τὸ κάθε τους λοῦσο... Μὰ δὲν ἀναρωτήθηκες τάχα ποτέ σου, μπᾶς κι ἔχει ἄδικο, ὁ Παναγιώτατος, μπᾶς καὶ πλανιέται; Ὅχι γιὰ τὸ ροῦχο, πὺ μπορεῖ βέβαια νὰ ᾿ναι καὶ σωστό, μὰ γιὰ τὸ κέρδος τῆς πατρίδας, γιὰ τὴ δόξα τοῦ Αὐτοκράτορα... Δὲν εἶσαι μόνο καλόγερος, εἶσαι καὶ Βυζαντινός! Αὐτὸ μόνο νὰ θυμηθῆς!

— Ἄν εἶν' ἔτσι, θὰ τὸ ξανασκεφτῶ, εἶπα· καὶ δὲν κοιμήθηκα ὡς τὸ πρῶί, μὲ τὴ σκέψη του.

Τὴν ἄλλη μέρα, εἶχα πάρει κι ἐγὼ τὴν ἀπόφασή μου. Κι ὅσο οἱ ξένοι μᾶς τ' ἀπαγόρευαν, τόσο ἐμεῖς προσπαθοῦσαμε νὰ τοὺς κλέψουμε ὅλα τὰ μυστικά τους.

Χωρὶς νὰ τὸ δείχνουμε, τὰ προσέχαμε ὅλα, πῶς τὸνα καὶ πῶς τ' ἄλλο, τὶς κάμπιες ποὺ ροκανίζανε φύλλα μουριᾶς, τὰ φρύγανα ποὺ πλέκανε τὰ κουκούλια, τὴν ὑγρὴ κλωστή ποὺ θὰ γίνη σὲ λίγο μετὰξι... "Ὡσπου, κάποτε, συνεννοηθήκαμε καθαρά καὶ τ' ἀποφασίσαμε.

— Νεκτάριε, μοῦ ψιθύρισε, κάποιαν ἄλλη βραδιά, π' ἀγρυπνοῦσαμε ξανὰ στὴν καλύβα μας, ὁ 'Ανθέμιος. Δὲ βρίσκεις πῶς εἶναι καιρός;

— Εἶναι, ἀποκρίθηκα μόνο. Καὶ βάλθηκα ν' ἀποτελειώσω, σκάβοντας ἀπὸ μέσα, στὴν ψύχα, αὐτὸ ἐδωνὰ τὸ μπαστοῦνι, ποὺ εἶδατε.

Ἡ νύχτα ἦτανε φωτεινὴ, καλοκαίρι νὰ καταλάβετε. Μὰ τ' αὐγὰ τοῦ μεταξοσκούληκα ἔπρεπε στὰ γρήγορα νὰ τὰ κρύψουμε ἀπὸ μέσ' ἀπὸ τὸ ραβδί, στὸ κούφιο τοῦ μέρους. Καὶ λίγο σπóρο ἀπὸ μουριά...

— Αὐτὸ τὸ σουσάμι; ρώτησε σιγανὰ ὁ 'Ανθέμιος.

— Ναί, τ' ἀποκρίθηκα μὲ πνιγμένη φωνή. Μὰ μὴ μιλᾷς τώρα... Αὐτὸ ποὺ ἐσὺ λὲς σουσάμι, εἶναι σπóρος ἀπὸ μουριά...

— Μὰ δὲν ὑπάρχουν μουριὲς ἐκεῖ μακριά, στὴν πατρίδα;

— Σσος, ἀποκρίθηκα. Ὑπάρχουν, μὰ τούτη ἐδῶ, εἶναι σπóρος ἀλλιῶτικος. Μὲ τὰ φύλλα τῆς μόνο ταΐζουνε τὸ μεταξοσκούληκα.

Μὲ σφιγμένη καρδιά κι ὅλο ἀγωνία βγήκαμε κι οἱ δυὸ κρυφὰ ἔξω, νυχοπερπατήσαμε πές, σὰ φαντάσματα, πήραμε ἀπ' τὴν ἀποθήκη αὐτὰ ποὺ χρειάζονταν, τὰ κρύψαμε γρήγορα στὸ ραβδί, τ' ἀκουμπήσαμε πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα. Καὶ βαλθήκαμε τάχα νὰ ξανακοιμηθοῦμε, σὰ νὰ μὴν εἶχε γίνει τίποτα.

Οἱ ξένοι μας κοιμόντουσαν ἥσυχοι, βαλαντωμένοι ἀπ' τὴ δουλειὰ τῆς ἡμέρας, ἄλλοι μὲς τὶς καλύβες τους κι ἄλλοι ἀπέξω. Ποῦ νὰ τὸ φανταστοῦν, οἱ ταλαίπωροι, τί τοὺς σκαρώσαμε — οὔτε στὸν ὕπνο τους δὲ θὰ τό 'βλεπαν! "Αὐ μᾶς ἔπαιρναν μυρουδιά,

δὲ θὰ γυρίζαμε ποτὲ στὴν πατρίδα. Θ' ἀφήναμε κι οἱ δύο μας τὰ κοκαλάκια μας στὸ Χό-τάν...

Τὴν ἄλλη μέρα, τοὺς εἶπαμε πὼς ἀπαυδῆσαμε πιά στὴ δουλειά, ὁ γέροντας, τοὺς εἶπα, ξαναρρώστησε, λέμε νὰ πᾶμε κατὰ τὰ δυτικά, νὰ φτάσουμε κἂν στὴν πατρίδα μας ζωντανοί, τὴν ἀποθυμήσαμε τόσο...

— Νὰ πᾶτε, μᾶς ἀποκρίθηκαν.

Ἔφαξαν καὶ ξανάφαξαν ὅλα τὰ πράματά μας, τὸν κόρφο μας, τὶς μασχάλες, τὸ στόμα μας, ὅλα! Τὰ ραβδιά μας μόνο δὲν εἶπαν νὰ φάξουν, ποῦ νὰ τὸ βάλουν μὲ νοῦ τους πὼς ἦτανε κούφια... Ἄν τὰ ἴψαχναν, ὦ Θεέ μου, πὼς ἔτρεμε ἡ καρδιά μας, ὅταν τ' ἀρπάξαμε στὰ χέρια καὶ ξεκινήσαμε!

Δυὸ τρία βήματα κάναμε κι ἀκουστήκαν φωνές.

— Χαθήκαμε, εἶπε ὁ γέρος.

— Ψυχραιμία, μουρμούρισα. Γιά νὰ δοῦμε, γιατί μᾶς φώναξαν;

Δὲν ἦτανε τίποτα. Οἱ καλοὶ ἄνθρωποι μᾶς γέμισαν μόνο μιὰ δυὸ στάμνες νερὸ καὶ ρίξανε ρύζι βραστὸ στὰ σακούλια μας. Ὑστερα, μᾶς ἀποχαιρέτησαν σὰν παλιούς, γκαρδιακοὺς φίλους.

— Ντρέπουμε, φώναξε ὁ γέρος, σὰν ξεμακρήναμε. Αὐτοὶ μᾶς ἔδειξαν τόσην ἀγάπη καὶ μεῖς τοὺς προδώσαμε...

— Δὲν ἦταν νὰ γίνη ἀλλιῶς, γέροντα, εἶπα. Ὁ Θεὸς εἶναι πονόψυχος — μπορεῖ καὶ νὰ μᾶς συχωρέση. Γιά τὸ καλὸ τῆς πατρίδας ἔγιναν ὅλα, δὲν τό ἴπαμε;

Μὰ ὁ γέρος ὑπόφερε.

— Ἀμάρτησα, Θεέ μου, ἔλεγε σ' ὅλο τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ.

Καὶ σταυροκοπιότανε, σήκωνε τὰ μάτια στὸν οὐρανὸ, ζήτηε νὰ πετάξῃ τὸ ραβδί του στὸ δρόμο, καταραμένο καὶ δαιμονικὸ τό ἔλεγε. Καὶ μουρμούριζε: «Ἐλέησόν με ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρισμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου...»

Κι ὁλοένα μὲ ρώταε:

— Λές νὰ συχωρεθοῦμε;

— Δὲ λέω μόνο, εἶμαι καὶ σίγουρος! τοῦ ἀποκρινόμουν.

Ἦγινε σιωπή. Ὅλοι μέσα στὴν κάμαρα μέναν βουβοὶ καὶ κατάπληκτοι. Κοίταζαν μόνο τοὺς καλογέρους, ἄλλαζαν ματιές συναμεταξύ τους καὶ πρόσμεναν πιά τὸ τί θὰ ἔλεγε ὁ Αὐτοκράτορας.

— Μπράβο, Νεκτάριε! πετάχτηκε ξάφνου καὶ φώναξε κεῖνος. Τώρα πιά δὲν ἔχετε τίποτα νὰ φοβηθῆτε... Σᾶς σκεπάζει ἡ βασιλεύουσα, μὲ τὰ σήμαντρα καὶ μὲ τὶς σημαῖες της. Μόνο, νά, πιάστε νὰ συνεννοηθῆτε μὲ τὸν Ἰσίδωρο, τί εἶναι νὰ γίνη ἀπὸ δῶ καὶ κάτου... Ἀποτελειῶστε τὸ καλὸ ποὺ ἀρχίσατε... Κανονίστε, πῶς θὰ βάλετε μπρός, γιὰ ν' ἀρχίσουμε καὶ μεῖς τὴν παραγωγή... Naί, ναί, Ἰσίδωρε, πάψε πιά νὰ παραξενεύεσαι, μὴ φοβᾶσαι, κακὸ ἀπὸ μένα δὲν εἶναι νὰ δῆς, μόνο δῶσε καὶ σὺ ἓνα χέρι...

— Ἐγώ; ἀναρωτήθηκε κεῖνος παραξενεμένος.

— Naί, ναί, γέρο, ἐσύ! πρόσταξε τότε ὁ Αὐτοκράτορας. Ἡ σοφία σου δὲν κατάφερε βέβαια τίποτα περσότερο ἀπ' αὐτὸ τὸ ραβδί. Σ' αὐτό, βλέπεις, πῆγε νὰ κρυφτῇ ὅ,τι δὲ χώρεσε στὰ ἑκατομμύρια τῶν παπύρων ποὺ καταβρόχθισες. Γιατὶ αὐτὸ δὲν τὸ κυβέρνησε τὸ μάρμαρο τῶν βιβλίων σου, παρὰ τὸ πάθος κι ἡ φλόγα, ἡ σπιρτάδα τοῦ νοῦ καὶ τὸ ζεστὸ ψηλάφισμα τῆς ζωῆς. Ὡστόσο, καὶ τὸ μάρμαρο τῶν βιβλίων σου μᾶς χρειάζεται τώρα: Θὰ στρώσουμε πάνω του τὸ φτωχὸ κορμὶ τοῦ μεταξοσκούληκα καὶ θὰ τὸ βάλουμε νὰ δουλέψῃ, ὥσπου νὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν πολυτιμὴν ὑγρὴ του κλωστή. Καὶ τώρα μᾶς χρειάζεται τὸ μάρμαρό σου καὶ πάλι αὔριο θὰ μᾶς χρειαστῇ. Σ' αὐτὸ θ' ἀκουμπᾶμε πάντα, ὥσπου τὰ ραβδιά τῆς ζωῆς νὰ μᾶς κουβαλήσουν κι ἄλλους μεταξοσκούληκες... Ἡ λαθεύω;

— Ὅχι, Αὔγουστε, δὲ λαθεύεις, ἀποκρίθηκε ὁ Ἰσίδωρος. Λαθεύει ποτὲ ἡ Μεγαλοσύνη σου; Καὶ τὸ ραβδί τῆς ζωῆς μᾶς χρειάζεται — καὶ τὸ μάρμαρο τῶν βιβλίων! Δίχως αὐτό, νά 'σαι σίγουρος, Αὔγουστε, πῶς καμιὰ πράξη ἀνθρώπου δὲ δικαιώνεται καὶ κανένα του ἔργο δὲν κερδίζει τὴν ἀθανασία ποὺ τοῦ ταιριάζει...

Ο ΘΕΙΟΣ ΜΠΟΖ

ΛΛΑ χρόνια ἐκεῖνα, ἄλλοι καιροί... Μὲ τὸ νοῦ σου μόνο ταξιδεύεις ἀνάμεσά τους καὶ θαρρεῖς πὼς ζεῖς μέσα σ' ἓνα θαμπωτικὸ ὄνειρο. Βρίσκεσαι τάχα σὲ μιὰ μακρινὴ πολιτεία, εἶναι ἡλιοβασίλεμα, περνᾷς κάποιο γιοφύρι καὶ τὰ νερὰ ἀπὸ κάτου καθρεφτίζουν πελώριο τὸ συννεφιασμένο σου εἶδωλο...

Δυὸ ἄνθρωποι περπατᾶνε στὴν ἀκροποταμιᾷ. "Ενας ἄντρας κι ἓνα παιδί. Τοὺς ἀκολουθεῖς σὰ σκιά, τοὺς ἀκοῦς ποὺ μιλᾶνε καὶ μαντεύεις τί σκέφτονται... "Ομως ἐκεῖνοι μήτε σὲ βλέπουν, μήτε σ' ἀκοῦνε... Πιστεύουν πὼς πᾶν' ὁλομόναχοι, δὲν ἔχουν τίποτα γιὰ νὰ κρύψουν κι ἀφήνουν ἐλεύτερη τὴν καρδιά τους νὰ ξεσπάσῃ, νὰ ξεχειλίσῃ...

Εἶναι δυὸ φτωχὲς καὶ βασανισμένες ψυχές. Εἶπαν νὰ βγοῦν ἔξω τὴν Κυριακὴ, νὰ περπατήσουνε λίγο, νὰ ξεσκάσουν. Ξεκινῆσαν λοιπὸν κι οἱ δυὸ τους τ' ἀπομεσήμερο, ἄφησαν πίσω τους τὸ χαμόσπιτό τους καὶ τὴ φτωχογειτονιά τους — ἄχ, ἄς ἦταν γιὰ πάντα, Θεέ μου! — προσπέρασαν τὸ ποτάμι, δρασκέλισαν τὰ γιοφύρια του, μεῖναν ὥρες ἀτέλειωτες μέσα στὰ πάρκα καὶ μέσα στὸν ξέγνοιαστο κόσμο, χάζεψαν ἀπὸ δῶ, χάζεψαν ἀποκεῖ τὸ κυριακάτικο σούρουπο, ὥσπου ἔφτασαν τώρα καὶ δῶ, στὴ χώρα τοῦ θαύματος. Ἦταν ἡ πιὸ πλούσια γειτονιά τῆς παραμυθένιας πολιτείας. Μέγαρα ἀποδῶ, μέγαρ' ἀντίκρυ, δρόμοι φαρδύτατοι, ὁλοφώτεινοι, ἀμάξια π' ἀστράφτουν, λακέδες στὶς πόρτες, ντυμένοι σὰ ναύαρχοι — ἢ τάχα σὰ στρατηγοί; — ποῦ νὰ τὸ ξέρουν; Πρώτῃ φορὰ ζύγωναν στὰ ζωτικὰ τοῦτα μέρη. Καὶ μιλοῦσαν καὶ θάμαζαν καὶ πασπάτευαν πὲς τοῦτο τὸ ὄνειρο, σὰ νὰ μὴν ἤθελαν νὰ πιστέψουν στὰ μάτια τους, σὰ νὰ ἤθελαν νὰ μείνουν αἰώνια

σὲ τούτῃ τῇ φαντασμαγορίᾳ, πρόσωπα δίχως ἔγνοια καὶ δίχως ὑπαρξῆ, ξέμακρα ἀπὸ τὰ χαμόσπιτά τους κι ἀπ' τὶς φτωχογειτονιές. Καὶ μήτε πού τό 'βαζαν καθόλου στὸ νοῦ τους πῶς ὁ ἴσκιος τοὺς ἀκολούθαε, τοὺς ἔπαιρνε συνέχεια ἀπὸ πίσω, τοὺς ζύγωνε ὁλοένα καὶ κολλοῦσε θαρρεῖς ἀπάνω τους, ὥσπου νὰ θρονιαστῇ μέσα τους καὶ νὰ γίνῃ ἓνα μαζί τους, χωρὶς αὐτοὶ νὰ τὸ ξέρουν, χωρὶς αὐτοὶ νὰ τὸ θέλουν... Πρόσπερνοῦσαν τὰ μέγαρά, χάνονταν μὲς τὶς στοές, κουβέντιαζαν πάντα — κι ὁ ἴσκιος πιά δὲν κρυφάκουγε, παρὰ ἔπαιρνε πένα κι ἔγραφε στὸ χαρτί ὅ,τι αὐτοὶ ἔλεγαν — ὅ,τι αὐτοὶ σκέφτονταν... Ἡ σκέψη τους εἶχε γίνῃ δική του — κι ἡ φωνή τους δὲν ἦτανε πιά ἡ δική τους φωνή, ἦτανε ἡ δική του!

— Μπαμπά, ἔλεγε τὸ παιδί, ποῦ βρισκόμαστε τώρα;

— Στὸ Γκάντ Χίλ, γιέ μου...

— Στὴ χώρα τοῦ θαύματος;

— Ναί, γιέ μου, στὴ χώρα τοῦ θαύματος, καλὰ τό'ρες...

— Καὶ ποιοὶ μένουν ἐδῶ;

— Κάτι λόρδοι χρυσοντυμένοι, παιδί μου. Κάτι παράξενοι ἄνθρωποι, πού δὲν προλαβαίνουν μήτε νὰ ποῦν αὐτὸ πού ζητοῦν — κι ἔγινε κιόλας, στὸ ἄψε σβῆσε! Κατάλαβες;

— Κι οἱ ὠραῖες κυρίες, δίπλα τους;

— Εἶναι οἱ γυναῖκες τους, γιέ μου.

— Καὶ γιατί' εἶναι τόσο ὁμορφα ντυμένες, σὰν πριγκιπέσες;

— Ἔτσι ντύνουντ' αὐτές, γιέ μου. Τριγυρνᾷ μ' ἔξωμες τουαλέτες· καὶ πάντα χορεύουν, πάντα διασκεδάζουν μέσα σὲ τοῦτα τ' ἀστραφτερὰ μέγαρά... Σὰ βγοῦν ἔξω, στὴν πολιτεία, τίς πᾶν' ἄλλοι, μ' ἀμάξια, δὲν περπατοῦν μόνες τους, μὲ τὰ πόδια τους, δὲν πατᾶνε χάμου στὴ γῆ, σὲ τούτην ἐδῶ τὴ γῆ, πού ὅλοι μας περπατᾶμε... Αὐτές, βλέπεις, δὲ γεννήθηκαν νὰ σέρνονται χάμου, στὸ χῶμα, ὅπως ἐμεῖς — μήτε καὶ νὰ λερώνουν τίς γόβες τους μὲ τὴ σκόνη καὶ μὲ τὴ λάσπη τοῦ δρόμου...

— Ἀχ, Θεέ μου, μουρμούρισε τὸ παιδί, πόσο εὐτυχισμένες θὲ νὰ 'ναι...

— Αὐτές μόνο; Ὅλοι ὅσοι μένουν ἐδῶ, εἰν' εὐτυχισμένοι, παι-

— Μπαμπά, ποῦ βρισκόμαστε τώρα ; ρώτησε ὁ Τσαρλ τὸν πατέρα του.

δί μου... Κι οί ἄντρες τους. Καὶ τὰ παιδιὰ τους — καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν τους...

Ὁ μικρὸς ἀπόμεινε σκεπτικὸς. Κρεμασμένος ἀπ' τὸ χέρι τοῦ πατέρα του, βάδιζε πλάι του μὲ μικρὴ καθυστέρηση, σερότανε λίγο κοντά του. Κι εἶχε κιόλας ἀρχίσει νὰ κουράζεται.

«Γιατί; Γιατί;» σκεφτότανε ὁλοένα. «Δὲ θὰ μπορούσαμε τάχα κι ἐμεῖς;»

«Ὁχι, σὰ νὰ μάντευε τοῦ πατέρα του τὴν ἀπόκριση. Γιατὶ αὐτοὺς ἐκειπάνου, παιδί μου, τοὺς ὑπηρετοῦν ἄλλοι· κι ἄλλοι δουλεύουν γι' αὐτούς... Ἐνῶ ἐμεῖς, δουλεύουμε μόνοι μας, γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας· καὶ δουλεύουμε τόσο σκληρά, ὥστε δὲ μπορούμε νὰ σηκώσουμε τὸ κεφάλι κατὰ τὸν οὐρανό, σὰ νὰ μᾶς καταράστηκε, ἐμᾶς μόνο, νὰ μὴ μᾶς δῇ ποτέ του ὁ Ὑψιστος... Ἄς μὴν πᾶμε ἄλλοῦ, Τσάρλ, ἃς πάρουμε σένα! Δὲν εἶσαι οὔτε δώδεκα καλὰ καλὰ χρονῶν ἄνθρωπος, κι ἔτσι ντελικάτος πού μοῦ 'γίνες, ἔτσι φιλάσθενος, ἐγὼ ὁ ἄθλιος δὲ σὲ λυπήθηκα — σ' ἔστρωσα στὴ δουλειά... Σ' ἔβαλα κιόλας νὰ κολλᾷς ἐτικέτες σ' ἓνα χρωματουργεῖο — ἃς εἶν' καλὰ ὁ ξάδερφός σου ὁ Τζέημς πού μοῦ τὸ σύστησε... Καλό, κακό, τί νὰ γίνη, Τσάρλ, γιέ μου; Ἡ δουλειὰ δὲν εἶναι ντροπὴ, ἡ δουλειὰ εἶναι εὐλογημένη ἀπὸ τὸν Κύριο... Ἀπ' τὸ νὰ τραγουδᾷς ἔξω, στὰ πάρκα, ἢ στὸ Λάιμ Χάουζ — θυμᾶσαι; — καὶ νὰ περνᾷ ὁ κόσμος νὰ σοῦ ρίχνη δεκάρες τῆς εὐσπλαχνίας, σὰ νὰ 'σουν αἰζητιανᾶκι, καλύτερα στὸ χρωματουργεῖο... Ἐ, τί λὲς καὶ σύ, Τσάρλ;»

«Ὁ κόσμος ὅμως, μπαμπά, σκέφτηκε τὸ παιδί, σὰ νὰ μιλοῦσε μὲ τὸν πατέρα του, καθὼς περπατοῦσε μαζί του, ὁ κόσμος εἶχε ξετρελαθῇ μὲ τ' ἀστεῖα τραγούδια μου καὶ μὲ τὴν τρυφερή, παιδικίσια φωνή μου. «Τὸ παιδί θαῦμα!» φώναζε καὶ χειροκροτοῦσε».

«Ἄς ἔλειπε!» θὰ σκεφτότανε ὁ πατέρας. «Τὰ τραγούδια δὲν εἶναι ποτὲ νὰ σοῦ δώσουν πολλὰ χρήματα... Καὶ τὰ δέκα στόματα — τὰ ὀχτὼ δικά σας καὶ τὰ δυὸ τῆς κυρᾶς μου κι ἐμένα — δὲ χορταίνουν με τραγούδια... Θέλουν λεφτά, Τσάρλ, τὸ καταβαίνεις, παιδάκι μου; Θέλουν πολλὰ λεφτά!... Κόλλα, λοιπόν,

τώρα τὶς ἐτικέτες σου στὸ χρωματουργεῖο κι ἄσε τοὺς περαστικούς νὰ σὲ βλέπουν ἀπ' τὸ παράθυρο καὶ νὰ σὲ λυποῦνται. Καὶ γὼ σὲ λυποῦμαι, Τσάρλ, μὰ τί νὰ γίνῃ, παιδί μου; Τὰ ἔξι σελλίνια πὺ μᾶς κουβαλᾷς κάθε Σαββατόβραδο, εἶναι ἔξι σελλίνια, μήτ' ἓνα λιγότερο, τὸ καταλαβαίνεις;»

«Πῶς λές, πατέρα, μήτ' ἓνα λιγότερο; Ξεχνᾷς τάχα τὶς δυὸ πέννες;»

«Δὲν τὶς ξεχνῶ, Τσάρλ, ὅχι, δὲν τὶς ξεχνῶ! Μόνο δυὸ πέννες, δυὸ πενταρίτσες μόνο, κρατᾷς γιὰ τὸν ἑαυτό σου, ταλαίπωρο, ἴσα ἴσα γιὰ τὰ γλυκὰ πὺ σ' ἀρέσουν... "Ὅλα τ' ἄλλα τὰ δίνεις στὸ σπίτι..."»

Αὐτὰ σκεφτότανε τὸ παιδί καθὼς περπατοῦσαν κι οἱ δυὸ τους σιωπηλοί.

— Γιατί δὲ λές τίποτα, Τσάρλ; ρώτησε ξαφνικά ὁ πατέρας τὴ στιγμὴ ἴσα ἴσα πὺ ἔστριβαν κάποια γωνιά. Θαμπώθηκαν;

— Ναί, πατέρα, θαμπώθηκα... Ζαλίστηκα ἀπ' τὰ πολλὰ φῶτα, ἀπ' τ' ἀμάξια κι ἀπὸ τὰ μέγαρα...

Ξανασώπασε πάλι καὶ κοιτοῦσε ὅλον ἐκεῖνο τὸν πλοῦτο ἐκστατικό.

«Γιατί; Γιατί τάχα;» εἶπε μονάχα.

«Γιατὶ αὐτοὶ εἶναι πλούσιοι, γιέ μου, ἄκουσε δυνατὴ τὴ φωνὴ τοῦ πατέρα του μέσα στ' αὐτί του. Κι ἐμεῖς εἴμαστε φτωχοί!...»

Περπατοῦσαν ἀκόμα. Ἡ χώρα τοῦ θαύματος δὲν ἔλεγε νὰ σωθῇ.

— Καὶ γιατί ἐμεῖς νὰ 'μαστε φτωχοί; Ξαναρώτησε σὲ λίγο. μὲ τὴ σιγανή του φωνή, τὸ παιδί. Δὲ θὰ μπορούσαμε τάχα κι ἐμεῖς; Δὲ θὰ 'πρεπε;

— "Ἔτσι τὰ διόρισε ὁ Μεγαλοδύναμος... "Ἄλλοι ἔτσι κι ἄλλοι ἄλλιῶς...

— Καὶ γιατί ὁ Μεγαλοδύναμος τὰ διόρισε ἔτσι;

— Γιὰ νὰ μᾶς δοκιμάσῃ, παιδί μου.

— Ἐμᾶς μόνο;

— "Ὁχι! Κι αὐτούς! Καμιὰ φορὰ, ἡ κακομοιριά καὶ ἡ φτώχεια ξεγελοῦνται καὶ φτάνουν ὡς τὴν πόρτα τους. Μὰ δὲ βρίσκουν

τρύπα για νά φωλιάσουν... Κι ἔτσι, κουρελιασμένες κι ἀξιοθρήνητες, τριγυρνᾶν δίπλα τους καὶ ντρέπονται· μὰ τὸ Θεό, ντρέπονται ν' ἀνεβοῦν ψηλά στὸ ἀρχοντικό τους... Ἄλλο πού δὲ θέλουν τότε αὐτοί... Ξαμώνουν ἔτσι καὶ τὶς ἀδράχνουν ἀπὸ τὸν ὦμο, τὶς τραντάζουν, τὶς ρωτᾶνε «πῶς τολμήσατε ν' ἀνεβῆτε ὡς ἐδωπά-νου ἐσεῖς;» Καὶ τοὺς λένε: «Φύγετε! Φύγετε! Θὰ λερώστε τὴν πόρτα μας...»

—'Εγὼ δὲ θά 'κανα ποτὲ ἔτσι...

—'Εσὺ μοῦ μοιάζεις, παιδί μου... Γι' αὐτό...

Προχώρησαν λίγο ακόμα κι ύστερα είπαν να γυρίσουν.

— Μπαμπά, εἶπε τότε ὁ Τσάρλ, σὰ νὰ τὸ σκέφτηκε κείνη μοναχὰ τὴ στιγμή. Δὲ θὰ μπορούσαμε τάχα κι ἐμεῖς νὰ ρηθοῦμε νὰ μείνουμε σ' ἐν' ἀπ' αὐτὰ τὰ παλάτια;

—'Εγὼ πιά, γιέ μου, δὲ θὰ μπορέσω ποτέ... Δὲ μὲ παίρνουν, βλέπεις, τὰ χρόνια... Ἐσὺ ὅμως μπορεῖς!

Ἡ ματιὰ τοῦ μικροῦ ἄστραψε.

— Πῶς μπορῶ; γύρισε ξαφνιασμένος καὶ ρώτησε.

—“Αν θελήσης δυνατὰ κάτι, πρέπει νὰ ξέρης πὼς τὸ μπορεῖς!

—'Εγὼ τὸ θέλω, μουρμούρισε τὸ παιδί. Τὸ θέλω πάρα πολύ...

Πότε θὰ τό 'χω, μπαμπά;

— Δὲ φτάνει νὰ τὸ θέλῃς, παιδί μου. Πρέπει καὶ νὰ δουλέψῃς πολὺ γιὰ νὰ τ' ἀποχτήσῃς... Πρέπει νὰ κουραστῇς, νὰ ξε-
νυχτήσῃς, νὰ ρέψῃς ἀπάνου στὴν καρέκλα σου, νὰ μὴν προλαβαί-
νῃς μήτε τὴν ἀνάσα σου νὰ πάρῃς, νὰ κουτουλάῃ τὸ κεφάλι σου
ἀπ' τὴ νύστα κι ἀπὸ τὴν πείνα — καὶ σὺ νὰ μὴ λές νὰ τὸ κουνήσῃς
γιὰ ὕπνο ἢ γιὰ φαῖ... Ἡ ζωὴ ἔξω νὰ περνᾷ σὰν καρναβάλι
καὶ νὰ σὲ καλῇ νὰ χορέψῃς καὶ νὰ χαρῇς, μὰ ἐσὺ νὰ τῆς λές:
«Ὁχι τώρα, ὄχι τώρα, ἀγαπητὴ μου... ἔχω τόση δουλειά...
εἶμαι τόσο κουρασμένος!...»

—“Έτσι ἔκαμαν κι αὐτοὶ ἐκείπάνου, μπαμπά;

Ὁ πατέρας του γέλασε. Ἐκοψε τὸ βῆμα καὶ σῶπασε.

—'Όχι, παιδί μου, ἀποκρίθηκε σιγαλὰ ὕστερ' ἀπὸ λίγο. Οἱ πατεράδες τους ἴσως, οἱ παπποῦδες τους ὅμως σίγουρα... Ἐκεῖνοι δούλεψαν γι' αὐτούς...

— Καὶ γιὰ μᾶς; ξέφυγε μιὰ στιγμή τοῦ παιδιοῦ, καθὼς ζύγωναν πιά στὸ σπίτι τους.

— Γιὰ μᾶς, ἐμεῖς μόνο...

— Δὲ μπορούμε λοιπὸν νά...

— Μποροῦμε, δηλαδή: μπορεῖς, Τσάρλ... Φτάνει νὰ δουλέψης!

— Κι ἂν δουλέψω, θ' ἀξιωθῶ τέτοια μέγαρα;

— Θ' ἀξιωθῇς, Τσάρλ, γιατί τ' ἀξίζεις!

— Τότε λοιπὸν θὰ δουλέψω, φώναξε τὸ παιδὶ μὲ πείσμα.
Τῇ δουλειᾷ ἐγὼ δὲν τῇ φοβᾶμαι! Ἴσα ἴσα: τὴν ἀγαπῶ!

— Αὐτὸ ποὺ εἶπες εἶναι κιόλας μισὸ μέγαρο! ἀποτέλειωσε γελαστός ὁ πατέρας· καὶ μπῆκε μαζὶ μὲ τὸ γιό του στὸ φτωχόσπιτό τους, στὸ μακρινὸ ἐκεῖνο φτωχόσπιτο τῆς Λονδρέζικης γειτονιάς...

Κάτω ἀπ' τὸ λιγοστὸ φῶς μιᾶς λάμπας, σὲ μιὰ λιτὴ κάμαρα, τοὺς πρόσμεναν ἄλλα ἑπτὰ μικρά, μὲ τὴ μάνα τους.

— Ἀργήσατε, πατερούλη, παραπονέθηκε τὸ πιὸ μικρό. Καὶ μεῖς πεινᾶμε...

— Ὅλοι πεινᾶμε, γιέ μου, πρόσθεσε πρόσχαρος ὁ πατέρας. Ἑσεῖς γιὰ φαῖ, ἐγὼ γιὰ ξεκούραση, κι ὁ Τσάρλ γιὰ μέγαρο!

— Μὰ τί, μπαμπά, εἶπε ἡ μικρούλα, ἡ πιὸ ἀνήλικη ἀπ' τὴν οἰκογένεια, παραξευμένη: Πεινάει καὶ γιὰ σπίτια ὁ κόσμος; Τὰ τρῶνε τὰ σπίτια;

— Μὲ τὴν ὄρεξη ποὺ ἔχει ὁ Τσάρλ, Κάθριν, καὶ σπίτια θὰ φάη ἀπόψε καὶ μέγαρο!

Μὰ ὁ Τσάρλ, τὸ μόνο ποὺ ἔκαμε κεῖνο τὸ βράδυ, ἦταν νὰ ὀνειρευτῇ ὥρες ἐκεῖνα τὰ φωτεινὰ μέγαρο. «Ἐχω καιρό, μουρμούριζε ὀλοένα στὸν ὕπνο του, ἔχω καιρό... Ἄς τὰ ὀνειρευτῶ πρῶτα, ἄς τὰ χορτάσω στὸν ὕπνο μου — καὶ δὲ θ' ἀργήσω νὰ τὰ χαρῶ καὶ στὸ ξύπνιο μου!»

II

ΕΤΣΙ, ὁ μικρὸς Τσάρλ χαιρόταν ὅλο τοῦτον τὸν κόσμον στὸν ὕπνο του, τότε χόρταινε στ' ὄνειρό του. Μὲ τὴν παιδική, τὴν πλού-

σια φαντασία του, έπλαθε άπίστευτες ιστορίες, πού τις είχε τάχα ζήσει, έκει στὰ μέγαρά του Γκάντς Χίλ... Μὲ πλούσιες κυρίες μέσα, πεντάμορφες, μὲ Μαρκησίους καὶ Δοῦκες καὶ Κόμητες, μὲ γεροτσιγκούνηδες τοκογλύφους, μὲ παράξενες φτωχονοικοκυράδες, πού παλεύουν σκληρὰ νὰ χορτάσουν τὴν πείνα τῶν παιδιῶν τους, μὲ δυστυχισμένους ἐργατικούς, πού φυλακίζονται γιὰ τὰ χρέη τους, μὲ μικρά, κατατρεγμένα παιδάκια, πού ζητᾶνε μοίρα στὸν ἥλιο...

Καὶ ξαφνικά, καὶ κεῖνος δὲ μπόρεσε ποτὲ νὰ τὸ ἐξηγήσῃ πῶς, τοῦ κατέβηκε ἡ ἰδέα νὰ καθήσῃ κάποτε νὰ τις γράψῃ αὐτὲς ὅλες τις ιστορίες κι ὅσες ἄλλες θὰ σκαρφιζότανε στ' ἀναμεταξύ... Ἦτανε τόσο ὁμορφες, τόσο φανταχτερές...

Στὴν ἀρχή, σὰ νὰ δοκίμαζε, τις ἔλεγε σὰ μικρά, συγκινητικὰ παραμύθια στὰ μικρότερα τ' ἀδερφάκια του. Κάποτε μάλιστα θέλησε νὰ τις πῇ καὶ στὴν πιὸ μεγάλη του ἀδερφή, τὴ Φανή. Μόλις εἶχε σχολάσει ἀπ' τὸ χρωματουργεῖο κι εἶχε νέες ἐντυπώσεις καὶ νέες σκηνὲς νὰ τῆς πῇ. Μὰ κείνη βιαζόταν νὰ φύγῃ· καὶ μὲ μιὰ πόζα, μεγαλύτερη κι ἀπ' τὴν ἡλικία της, γύρισε καὶ τοῦ εἶπε:

— Ἀφῆσέ με, Τσάρλ, μὲ τὰ παραμύθια σου... Δὲ βλέπεις πού βιάζομαι γιὰ νὰ φύγω; Θές νὰ χάσω τὴ Ρόαγιαλ Ἀκάντεμυ; *

— Ἀ, ἔτσι, κυρία Φανή; Ξέσπασε τότε ὁ Τσάρλ. Ρόαγιαλ Ἀκάντεμυ καὶ Ρόαγιαλ Ἀκάντεμυ μοῦ κοπανᾷς πάντα! Καὶ τὸν ἀδερφό σου τὸν Τσάρλ μῆτε τὸν λογαριάζεις!

— Μὴν τὸ λές αὐτό, Τσάρλ... Τί παράπονο ἔχεις; εἶπε ἡ Φανή καὶ τὸν χάιδεψε.

— Ἄν δὲν καθήσῃς ἐσὺ νὰ σοῦ πῶ τις ιστορίες μου, σὲ ποιὸν θὰ τις πῶ; Στὴν Κάθριν, πού τίποτα δὲ νιώθει, ἢ στοὺς ἄλλους, πού ὁλοένα νυστάζουν;

— Μὰ βλέπεις πῶς βιάζομαι...

* Τὴ Βασιλικὴ Σχολὴ Μουσικῆς, ὅπου φοιτοῦσε τότε ἡ ἀδερφή τοῦ Ντίκενς.

— Καὶ γὼ βιάζομαι, θὰ πάω γιὰ ψώνια, ἐσὺ ὅμως, Φανή, τὸ παράκαμες! Πάντοτε φεύγεις, σὰν ἔχω κατιτὶ νὰ σοῦ πῶ... 'Αχάντεμυ καὶ 'Αχάντεμυ... "Ὅλο φεύγεις, πᾶς ἔξω! "Ἐγίνες πιά ἐσὺ τοῦ σπιτιοῦ τὸ ἀγόρι — κι ἐγὼ ἔμεινα τὸ κορίτσι: Νὰ δου-

— "Αφῆσέ με, Τσάρλ, μὲ τὰ παραμύθια σου, εἶπε ἡ Φανή στὸν ἀδελφό της.

λεύω μόνο στὸ χρωματουργεῖο, κλειστὸς ὅλη μέρα, νὰ γυαλίζω, σὰ φτάνω ἐδῶ, τοῦ μπαμπᾶ τὰ παπούτσια, νὰ προσέχω τὰ μωρά μας, νὰ πηγαίνω γιὰ ψώνια... Ὡς ποῦ πιά θὰ πάη αὐτὸ τὸ κακό;

— "Ἐλα πιά τώρα, μὴν κλαῖς, τὸν ξαναχαίδεψε ἡ Φανή. Σοῦ τ' ὀρκίζομαι πῶς τὸ βράδυ, ὅσο κουρασμένη καὶ νὰ γυρίσω, θὰ καθήσω ν' ἀκούσω τὴν ἱστορία σου... Σοῦ τ' ὀρκίζομαι!

— Σ' εὐχαριστῶ! εἶπε πρόσχαρο τὸ παιδί· καὶ ἡσύχασε λίγο. Ἄντιό τώρα...

— Ἄντιό· καὶ τὸ βράδυ τὰ ξαναλέμε...

— Τὰ ξαναλέμε, ἔκαμε στοχαστικὰ καὶ ὁ Τσάρλ.

Καὶ στάθηκε πολλὴν ὥρα νὰ τὴν κοιτάζῃ, ἔτσι καθὼς ἡ Φανὴ ἔστριβε σβέλτῃ στὴ γωνιά ἐκεῖ τοῦ φτωχόδρομου.

— Μαμά, ξέρεις τί σκέφτηκα; ἔλεγε σὲ λίγο ὁ Τσάρλ στὴ μητέρα του.

— Τί σκέφτηκες, γιέ μου; τὸν ρωτοῦσε μὲ λαχτάρα ἡ μάνα.

— "Ἐλεγα νὰ παρακαλέσουμε τὸ μπαμπὰ νὰ μὲ βάλῃ καὶ μένα σχολεῖο... "Ὅσα κι ἂν μοῦ ἔμαθες ἐσύ, μὴν τ' ἀρνηθῇς, σὲ παρακαλῶ, εἶναι λίγα... Ψέματα;

— Λίγα εἶναι, παιδί μου... "Ἐχεις δίκιο...

— Καὶ γὼ θέλω νὰ μάθω πολλά, μητερούλα... Τὸ καταλαβαίνεις; Πάρα πολλά... Σκέφτομαι νὰ τὶς γράψω κάποτε ὅλες αὐτὲς τὶς ἱστορίες, ποὺ τριγυρνᾶνε σὰν ἴσκιοι μὲς τὸ κεφάλι μου... Γιὰ νὰ τὶς γράψω ὅμως, πρέπει νὰ μάθω πολλά γράμματα... Πρέπει νὰ κουραστώ... "Ἐτσι δὲν εἶναι, μαμά;

— "Ἐτσι εἶναι, παιδί μου, ἔχεις δίκιο: "Ἀνθρωπος ἀγράμματος, ξύλον ἀπελέκητον! Καλὰ τὸ λέει κι ὁ κόσμος... Βρίσκω ὁμορφὴ τὴν ἰδέα σου. Θὰ πῶ κι ἐγὼ τοῦ μπαμπᾶ σου νὰ δεχτῇ ὅ,τι τοῦ πεῖς... Θὰ παρακαλέσουμε καὶ τὸ θεῖο Τὸμ νὰ βοηθήσῃ... Εἶναι καλός, Τσάρλ, ὁ θεῖός σου, καὶ δὲ θ' ἀρνηθῇ, νὰ 'σαι σίγουρος! "Ἀντε τώρα γιὰ τὰ ψώνια — καὶ τὸ βράδυ τὰ ξαναλέμε...

— Ἀντίο, μαμά, ἔκανε γελαστὸ τὸ παιδί.

Καὶ τράβηξε γρήγορα στὴ δουλειά του.

III

Ο ΘΩΜΑΣ ΜΠΑΡΡΟΥ, ὁ θεῖος τοῦ Τσάρλ, ἔμενε στὴν ἄλλῃ τῇ γειτονιά, σ' ἓνα δίπατο σπίτι, ποὺ κάτω του ἦτανε κάποιο βιβλιοπωλεῖο. Ἡ Κυρία Μπάρναμπυ, ἡ ἰδιοκτῆτρια, βλέποντας τὸ ζῆλο τοῦ μικροῦ γιὰ τὰ γράμματα, τὸν συμπάθησε καὶ συχνὰ πυκνὰ τοῦ δάνειζε βιβλία γιὰ νὰ διαβάζῃ. Καμιά φορὰ, πάλι, σὰν ἦταν κανένα φτηνό, τοῦ τὸ χάριζε κιόλας. Χώρια ἐκεῖνα ποὺ τ' ἀγόραζε ὁ καλός του ὁ θεῖος, ὁ Τόμ.

Κάποια Πρωτοχρονιά, γεμάτος χαρὰ γιὰ τὸ δῶρο τοῦ θείου του, ὁ μικρὸς Τσάρλ ἀποφάσισε νὰ τὸν ἐπισκεφτῇ καὶ νὰ τὸν

εὐχαριστήση. Ἐκεῖ πρωτοέδειξε καὶ στὸ θεῖο Τὸμ πόσο ἄξιος ἦταν νὰ παρασταῖν ἄνθρώπους. Τοῦ ζωγράφισε μὲ τόσο ζωηρὰ χρώματα τὸν κουρέα του, ἔτσι καθὼς τὸν εἶχε δεῖ τις προάλλες, πὺ ὁ θεῖος Τὸμ ἀπόμεινε μ' ἀνοιχτὸ στόμα.

— Ἐνας ἀσχημάνθρωπος ἴσαμ' ἀπάνου δὲν εἶν' ὁ κουρέας σας, θεῖε; γύρισε καὶ τοῦ εἶπε. Καὶ τὸν λένε Στρώουτς, μίστερ Στρώουτς, χά, χά!.. Μίστερ Στρώουτς!.. Ἀκόμα καὶ τ' ὄνομα τὸ νομίζω ἀστεῖο... Ἔτσι δὲν εἶναι, θεῖε Τόμ;

— Καὶ ποῦ τὸν ξέρεις ἐσὺ τὸν κουρέα μου;

— Τὸν πρόσεξα τις προάλλες, πὺ ἤμουν ἐδῶ... Κράταε μιὰ ζουράφα, νά, τόση! Σὰ χατζάρα χασάπικη... Ἀφοῦ, θεῖε, μόλις τὸν εἶδα, τί νὰ σοῦ πῶ; Τὸν φοβήθηκα! Γιὰ ξύρισμα σὲ σαλόνι ἦρθε τοῦτος, εἶπα μέσα μου, ἡ στὰ σφαγεῖα πήγαινε γιὰ τὸ σφάξιμο κανενὸς βούβαλου; Ἐβαλα στὸ νοῦ μου κακό... Μὰ τοῦτος, θεῖε, ὅσο ἄγριος καὶ νὰ φαίνονταν, ἦταν ἡρεμος καὶ γλυκός... Λίγο φλύαρος μόνο — μ' ἄς εἶναι, δὲ μᾶς πειράζει! Μᾶς εἶπε τόσα πολλὰ, τόσο χρήσιμα πράματα... Γιὰ τὸν Ἑρρίκο τὸν Ὀγδοο καὶ γιὰ τὴ βασίλισσα Ἐλισάβετ... Γιὰ τὸ Νοστράδαμο καὶ τὰ γιатρικά... Τί βάζεις ὅταν σὲ πονάη ἡ μέση σου... Πῶς τις κόβουνε τις βεντοῦζες στὸ κρυολόγημα... Πῶς παράσταινε ὁ Σαίξπηρ τὰ ἔργα του καὶ μὲ τί τρόπο ἔγραφε τις τραγωδίες του... Πῶς τὰ κατάρφερε καὶ νίκησε τὸ Ναπολέοντα ὁ Οὐέλλιγκτον στὸ Βατερλώ... Τόσα ἄλλα!

Ὁ θεῖος Τὸμ εἶχε ξεκαρδιστῇ στὰ γέλια. Ἡ περιγραφή ἦταν τόσο πιστή, πὺ νόμιζε πῶς ξανάβλεπε μπρὸς τοῦ ὀλόφτυστον τὸν κουρέα του.

Τὸ παιδὶ σταμάτησε κάποτε.

— Λέγε, λέγε! τὸν πρόσταξε μαλακὰ ὁ θεῖος του. Τί σταμάτησες;

— Ἐ, νά, πιά, τά 'πα ὅλα!

— Ὅχι, ὅχι! Ξανάπε ὁ θεῖος, πὺ δὲ χόρταινε νὰ γελάη. Δὲ μᾶς εἶπες, τί ἔγινε ὕστερα; Πῶς μὲ ξούρισε; Πῶς μὲ κούρεψε;

— Ἀ, ναί, συνέχισε τὸ παιδί. Ξαφνικά, πὺ λές, θεῖε, ὁ κύριος Στρώουτς ἄδραξε τὸ πινέλο του... Εἶχε δίπλα του κάτι ἀφρούς

ἀπὸ σαπουνάδα, σὰν ἀσπράδι αὐγῶν... Μιὰ μεγάλη λεκάνη —
σὰ σκάφη... Βούτηξε κεῖ τὸ πινέλο του, πασάλειψε τὰ μάγουλά
σας μ' ἀσπράδια καὶ σᾶς ἔκαμε σὰ χιονάνθρωπο...

— Χά, χά! τὰ γέλια ὁ θεῖος.

“Ὡσπου, τελικά, καμαρώνοντας γιὰ τὶς χάρες τοῦ ἀνιψιοῦ του,
γύρισε καὶ τοῦ εἶπε, τρισευτυχισμένος μὰ σοβαρός:

— Εἶναι κρίμα νὰ χαραμίζεται τέτοιο ταλέντο. Θὰ πῶ τοῦ
πατέρα σου νὰ σὲ στείλῃ σχολεῖο... Θὰ σὲ βοηθήσω κι ἐγώ, Τσάρλ,
σοῦ ἀξίζει, παιδί μου, μπράβο!

Τῇ μέρᾳ ὅμως ποὺ ἐτοιμάστηκαν νὰ τὸν στείλουνε νὰ σπου-
δάσῃ, ὁ μικρὸς Τσάρλ γύρισε καὶ τοὺς εἶδε ὅλους στὸ σπίτι κα-
τσουφιασμένους.

— Τί τρέχει; ρώτησε ἀνήσυχος.

— Ὁ πατέρας... τοῦ εἶπε στενάχωρα ἡ Φανή.

— “Ε, λοιπόν, λέγε! ξέσπασε ὁ μικρὸς Τσάρλ. Τί ἔκαμε ὁ
πατέρας;

— Δὲν εἶναι μέσα, μουρμούρισε κείνη. Κι ἔδειχνε καθαρά
πὼς τὰ μάτια της ἀγωνίζονταν νὰ σταματήσουνε κάποιο δάκρυ.

Τὰ μικρὰ δίπλα της κλαψουρίζανε κι ἡ μητέρα τους τὰ χαϊ-
δολογοῦσε γιὰ νὰ σωπάσουν...

— Ὁ πατέρας, ξανάπε σὲ λίγο ἡ Φανή.

— Δὲν ἤρθε ἀκόμα; ρώτησε ὁ Τσάρλ.

— Θὰ λείψῃ λίγον καιρό... ἀποκρίθηκε σιγανὰ ἡ μητέρα.

— Λίγον καιρό, ἦ γιὰ πάντα; Εἶμαι πιά μεγάλος, μαμά, δὲ
μπορεῖς νὰ μοῦ κρύψῃς τίποτα... Σοῦ τ' ὀρκίζουμαι ἄλλωστε
πὼς ὅλα τ' ἀντέχω... Λοιπόν, πές μου: γιὰ λίγον καιρό, ἦ γιὰ
πάντα;

— “Οχι, ὄχι, παιδί μου! “Ας μὴν πάῃ τώρα τὸ μυαλουδάκι
σου τόσο μακριά... Ὁ μπαμπὰς χρώσται... χρώσται πολλά... κι
ὥσπου νὰ τὰ ξεπληρώσῃ... οἱ πιστωτές μας τὸν βάλανε...

— ... Φυλακῇ;

Μιὰ κρυάδα ξαπλώθηκε στὸ φτωχικὸ καμαράκι.

— Ναί, εἶπε ἡ μάνα· καὶ σώπασε.

Ἡ σιγαλιὰ σκορπίστηκε ὁλοῦθε σὰ θάνατος. Ἀκόμα καὶ τὰ

μωρά δὲ μπόρεσαν νὰ μιλήσουν. Σὰ νὰ ῥθε κάποιος καὶ νὰ τοὺς βούλωσε τὸ στοματάκι κρυφά.

— Καλά, εἶπε τότε ὁ Τσάρλ. Κι ἔδειξε κάτι σὰν ἀνακούφιση. Ἐφ’ οὗ δὲν εἶναι θάνατος, ὅλα διορθώνονται! Ἄς μὴν κάνουμε ἔτσι... Ἐχει ὁ Θεὸς καὶ γιὰ μᾶς! Ὅλοι μας θὰ δουλέψουμε, πιδὸ σκληρὰ κι ἀπὸ πρὶν... Καὶ θὰ τὸν ξεγραδώσουμε τὸ μπαμπὰ ἀπ’ τὰ νύχια τῶν πιστωτῶν του... Ἀρκεῖ πού ζεῖ, ἀρκεῖ πού ζοῦμε κι ἐμεῖς! Ἡ ζωὴ πάντα εἶναι τὸ πρῶτο! Κι ὁ θάνατος τὸ στερνό... Γιατὶ αὐτὸς δὲν ἀφήνει περιθώρια γιὰ δράση... Ἐνῶ ἡ Ζωή...

IV

Ἡ ΖΩΗ πολλὰ περιθώρια γιὰ δράση ἄφησε στὴ φαμελιὰ τῶν Ντίκενς. Νοίκιασαν ἄλλο σπίτι, κοντὰ στὴ φυλακὴ τοῦ πατέρα τους. Καὶ κεῖ, βολεύτηκαν καλύτερα κι ἀπὸ πρὶν. Καὶ τὸν πατέρα τους ἀνακούφιζαν καὶ κεῖνοι καλύτερα τὰ περνοῦσαν. Ἐφ’ οὗ καὶ στὸ σχολεῖο ἔστειλαν, σὰ βγῆκε μὲ τὸ καλὸ ὁ πατέρας, τὸ μικρὸ Τσάρλ, πού μεγάλωνε πιά ὁλοένα καὶ γινόταν ἕνα ὁμορφο καὶ χαριτωμένο ἀγόρι, γεμάτο κέφι κι ὑγεία.

Τὸ σχολεῖο ἦταν ἡ Ἀκαδημία «Ουέλλιγκτον Χάουζ». Κι ὁ μικρὸς φοιτοῦσε κεῖ στὰ διαλείμματα τῆς δουλειᾶς του. Οἱ μαθητὲς του τὸν ἀγαποῦσαν γιὰ τ’ ἄθῳα μικροαστεῖα του κι ἡ Κυρία Γουῶρεν, ἡ Διευθύντρια, τὸν εἶχε παράδειγμα τετραπέ-
ρατου ἀγοριοῦ.

— Εἶδατε τὸ μικρὸ Ντίκενς; ἔλεγε σ’ ὅλους. Φτωχόπαιδο εἶναι, ἀγαπάει ὅμως τόσο πολὺ τὴ δουλειά, πού θυμηθῆτε το: Πολὺ γρήγορα θὰ πλουτήνη... Καμιὰν ὥρα σχολῆς δὲν ἀφήνει ἐλεύθερη... Πάντα κατιτί θὰ ῥβρη νὰ κάμη... Θεὸς μικρές, χαριτωμένες ἱστορίες θὰ γράψῃ, θεὸς ἐργάκια θ’ ἀνεβάσῃ στὸ θεατράκι μας, θεὸς ἐμπόριο θὰ ῥβρη νὰ κάμη... Ἄ, ναί, καὶ τὸ σπουδαιότερο: Τόσο μικρὸς καὶ τὰ καταφέρνει καὶ γράφει μόνος του μιὰν ὁλόκερη ἐφημεριδοῦλα: τὴν Ἐφημερίδα τοῦ Σχολείου μας!

Αὐτὴ τὴν ἐφημερίδα, ὁ Τσάρλ τὴν ἔγραφε καὶ τὴν πουλοῦσε ὅστερα στὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου.

—“Ένα φύλλο κι ένα μολύβι, τούς ἔλεγε. “Ένα φύλλο κι ένα τετράδιο — ένα φύλλο κι ένα βιβλίο... Λεφτά μόνο δὲν παίρνει ὁ Τσάρλ... Πράμα μὲ πράμα τὴν πουλάει...

Ἡ καμαρούλα του εἶχε γεμίσει μὲ σχολικὰ εἶδη — τὰ «ἔσοδα» τῆς ἐφημερίδας του. “Ωσπου ἀναγκάστηκε ἡ μητέρα του νὰ τοῦ πῇ κάποια μέρα:

— Φτάνει πιά, Τσάρλ! Για τ’ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! Βιβλιοπωλεῖο τὸ ’καμες τὸ σπίτι... Ἄφησε πιά αὐτὸ τὸ ἐμπόριο... καὶ σκέψου κατιτίς ἄλλο!

Κι ὁ μικρὸς σπουδαστής, ὁ ἐργατάκος τοῦ μεταλλουργείου κι ὁ δημοσιογράφος-ἐπιχειρηματίας, πραγματικὰ σκέφτηκε κατιτίς ἄλλο. Γιατί, στ’ ἀλήθεια, μήτε οἱ δικές του, μήτε καὶ τῶν δικῶν του οἱ φιλοδοξίες ἦταν αὐτές. Κι ἔτσι, περνώντας τὰ χρόνια, ὁ κύριος Τσάρλ βρέθηκε ρεπόρτερ ἐφημερίδας. Εἰκοσάχρονος ἦταν σὰν πρωτοδημοσίεψε κομμάτι του, μὲ τὸ ψευδώνυμο «Μπόζ», στὴ «Μηνιαίτικη ἐπιθεώρηση» τοῦ Λονδίνου.

—Ἦτανε τόση ἡ χαρά μου, ἐξομολογήθηκε ὁ ἴδιος ἀργότερα στοὺς δικούς του, συγκινήθηκα τόσο πολὺ σὰν πρωτοεῖδα τ’ ὄνομά μου τυπωμένο στὴν «Ἐπιθεώρηση», ὥστε ζαλίστηκα, μὰ τὸ Θεό, τὰ ’χασα... Τί ἔχει νὰ κάμη πού ἦταν ψευδώνυμο; Καὶ τὸ ψευδώνυμο τὸ λογοτεχνικό, δικό μας ὄνομα εἶναι· ἐμεῖς τὸ πλάθουμε, ἐμεῖς τοῦ φυσᾶμε πνοή κι ἐμᾶς ἀντιπροσωπεύει, κομμάτι τοῦ εἶναι μας εἶναι καὶ ψυχὴ ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας... Δὲν εἶχα πολλὰς ἐλπίδες νὰ τὸ δῶ τυπωμένο αὐτὸ τὸ δεύτερο — τὸ φανταστικό — ὄνομά μου. Καὶ μὲ κρύα καρδιά πρωτοάνοιξα τὰ φύλλα τοῦ Περιδικοῦ. “Ωσπου, Θεέ μου, τ’ ἦταν αὐτό; Ἐκειδὰ πάνου, στὴν κορφὴ τῆς σελίδας, ἦτανε τὸ κομμάτι μου· κι ἀπὸ κάτου, φαρδιά πλατιά, ἡ ὑπογραφή «Μπόζ»... Σὰν τὸ εἶδα τυπωμένο, μὲ τὴ νωπὴ, φρέσκια φρέσκια μελάνη τοῦ τυπογραφείου, πού μοσκοβόλαε ὅπως μοῦ φάνηκε, δὲν πίστευα πιά στὰ μάτια μου. Εἶναι ὄνειρο τάχα; ἀναρωτιόμουνα ὀλοένα, κολυμπώντας μὲς τὴ χαρά. Αὐτὸς ὁ Μπόζ, πού λέει ἐδῶ, εἶμαι ἐγώ, ὁ γιὸς τοῦ φυλακισμένου, τὸ παιδὶ τοῦ μεταλλουργείου, τ’ ἀδερφάκι ἄλλων ἐφτὰ ἀδερφῶν — καὶ τῆς Κάθριν καὶ τῆς Φανῆς; Κι αὐτὰ τὰ ὁμορφα,

‘Ο θεϊός Μπόζ άρχισε νά δίνη ένα-ένα τὰ κεράσια στò παιδί...

τυπωμένα γράμματα, τὰ τόσο νόστιμ' ἀραδιασμένα στὸ κατὰ-λευκο τὸ χαρτί, εἶναι δικά μου; Ἐγὼ τοὺς φύσηξα πνοή; Ἐγὼ τὰ ἔγραψα; «Ἐγώ! Ἐγώ!» ἤθελα νὰ φωνάξω στὸν κόσμο: «Αὐτὸς ὁ Μπόζ πού βλέπετ' ἐδῶ, αὐτὸς ὁ Μπόζ πού θὰ δῆτε καὶ αὖριο, εἴμ' ἐγὼ ὁ ἴδιος, ὁ Τσάρλ Ντίκενς — ἓνα φτωχόπαιδο ἐκεῖ, πού βάλθηκε νὰ γίνη διάσημος, πού βάλθηκε νὰ πλουτήνη!» Δὲν ἤξερα τί ἔλεγα, δὲν ἤξερα τί σκεφτόμουν. Τριγυρνοῦσα εὐτυχισμένος στὸ Γουεστμίνστερ Χώλ, σβούρλιζα σὰν τρελὸς πάνου κάτου, ὥρες ὀλάκερες, καὶ μήτε μπρός μου ἔβλεπα, μήτε νὰ περπατήσω μποροῦσα. Τὰ μάτια μου εἶχαν θαμπώσει, τὰ πόδια μου δὲ μ' ἀκολουθαγαν... «Μπόζ... Μπόζ», βούιζαν ὀλοένα τ' αὐτιά μου... Ἄχ, Θέ μου, ἔλεγα, πῶς θὰ τὴν ἄντεχε τόση χαρὰ ἢ καρδιά μου; Ἄν δὲν ντρεπόμουν, θὰ ἔπιανα νὰ φιλήσω αὐτὸ τὸ χαρτί — αὐτὸ τὸ πολῦτιμο τὸ χαρτί, πού ἔκρυβε μὰ καὶ φανέρωνε κιόλας σ' ὅλο τὸν κόσμο τὸ φτωχικὸ ὄνομά μου...

Τὰ χρόνια περνοῦσαν κι ὁ σεμνὸς τοῦτος Μπόζ καταχτοῦσε ὅχι τὸ Λονδίνο μονάχα, παρὰ καὶ τὴν Ἀγγλία ὀλάκερη. Τὰ «Στιγμιότυπα τοῦ Μπόζ», πού δὲν ἄργησαν νὰ γίνουν τὰ ξακουστὰ «Χαρτιά τοῦ Πίγκουηκ», ξετρελαῖναν τὸν κόσμο, ἀκόμα καὶ τοὺς Ἀμερικανούς, πού τὸν διάβαζαν τώρα πέρα ἀπ' τὸν Ἀτλαντικόν.

— Εἶσαι ὑπέροχος, Τσάρλ, τοῦ ἔλεγε καμαρώνοντας ὁ θεῖος του Τόμ. Δὲ μετανιώνω, παιδί μου, πού σ' ἔσπρωξα κι ἐγὼ σὲ τοῦτον τὸ δρόμο.

— Πασκίζω νὰ γράψω ὅ,τι καλύτερο βλέπω κι ὅ,τι καλύτερο δύναμαι, πρόσθετε ὁ Τσάρλ κοκκινίζοντας. Μὰ πάνου ἀπ' ὅλα, πασκίζω γιὰ τὴν ἀλήθεια, θεῖε, γιατί αὕτη νομίζω πῶς εἶναι ἡ μόνη πραγματικότητα στὴ ζωὴ... Ὅμως, δὲν ἀρνιέμαι καὶ τὰ φτερά στὴν κάθε ἀθώα καὶ στὴν κάθε χαριτωμένη μας φαντασίωση, οὔτε νεκρώνω τὴ ζεστὴ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου. Μόνο πού σιχαίνουμαι, σιχαίνουμαι ἀφάνταστα τὸν κάθε ψηλομύτη κι ὑποκριτὴ, τὸν κάθε ἀνθρωπο πού δὲ φροντίζει τὸ συνάνθρωπό του — προπαντὸς ὅταν αὐτὸς ὁ συνάνθρωπος εἶναι Παιδί...

— Καὶ τὰ καταφέρνεις περίφημα, Μπόζ, συχώρα με, Τσάρλ, πού σὲ λέω κι ἐγὼ «Μπόζ», ὅπως ὅλος ὁ κόσμος. Σήμερα δὲν

ὕπάρχει ἄνθρωπος ποὺ νὰ μὴ σὲ ξέρη, παιδί μου, ποὺ νὰ μὴ σὲ θαυμάζῃ... Τὶς προάλλες ἴσα ἴσα, εἶχα μάθει καὶ τοῦτο: Κάτι φίλοι μοῦ ἔλεγαν πὼς ὁ γιατρὸς Μπρόντι σὲ διαβάζει μέσα στ' ἁμάξι του, ἔτσι καθὼς τριγυρνᾷ ἀπὸ ἄρρωστο σ' ἄρρωστο... Γιά φαντάσου: κάθετα μέσα στ' ἁμάξι καὶ τίποτ' ἄλλο δὲν κάνει, παρὰ διαβάζει ὅσα γράφεις ἐσύ, Μπόζ...

Ἔγινε σιωπὴ. Ὅλοι γύρισαν καὶ εἶδαν με καμάρι τὸν Τσάρλ. Μὲ καμάρι καὶ με συγκίνηση.

— Ἐγὼ ἔμαθα, εἶπε σὲ λίγο ὁ πατέρας τοῦ Τσάρλ, πὼς ὁ λόρδος Ντένμαν σὲ διαβάζει μέσα στὸ δικαστήριο, τὴν ὥρα ποὺ συνεδριάζουν οἱ ἔνορκοι...

Γέλασε λίγο καὶ ξανάπε με θαυμασμό:

— Γιά φαντάσου! Μέσα στὸ δικαστήριο...

— Τὰ παραλέτε, μπαμπά, ὅλοι, καὶ συχωρᾶτε με, διαμαρτυρήθηκε ὁ Τσάρλ μαλακά. Αὐτὰ ὅλα εἶναι ὑπερβολές, γιὰ νὰ μὴν πῶ φλυαρίες...

— Ὅχι, ὄχι! διαμαρτυρήθηκε τότε ἡ μάνα. Ὅλα εἶναι ἀλήθεια, κι ἐγὼ τ' ἄκουσα — κι ἂς μὴ θέλῃς ἐσύ νὰ τὰ πιστέψῃς, μιὰ κι εἶσαι τόσο σεμνός... Ἐχω μάλιστα νὰ σᾶς πῶ καὶ κατιτίς ἄλλο.

Χαμογέλασε, γύρισε καὶ τοὺς εἶδε περίεργα καὶ ξαφνικὰ σώπασε.

— Λέγε, λοιπόν, γιατί σώπασες; τὴ ρωτήσανε ὅλοι.

— Εἶναι λίγο παράξενο, ἀποκρίθηκε κείνη, κι εἶναι ἁμαρτία ποὺ τὸ θυμᾶμαι. Ὅμως εἶναι σωστὸ καὶ μοῦ ἄρεσε πάρα πολὺ σὰν τὸ πρωτάκουσα... Ἐνας παπάς, λένε, πῆγε νὰ κοινωνήσῃ ἕναν ἐτοιμοθάνατο. Καὶ βρῆκε δίπλα του τὸ τελευταῖο φύλλο τοῦ «Πίγκουηκ»... Σὰν τὸν ἐξομολόγησε καὶ σὰν τὸν κοινωνήσε, τὸν εἶδε ποὺ κοίταζε με λαχτάρα τὸ στερνὸ τοῦτο φύλλο τοῦ «Πίγκουηκ». Πρόσεξε μάλιστα κι ἕνα χαμόγελο ὕστατο ποὺ ζωγραφιζότανε καθαρὰ στὰ ὠχρὰ χεῖλη τοῦ ἐτοιμοθάνατου. «Τί σοῦ συμβαίνει καὶ χαμογεᾶς;» τόνε ρώτησε παραξενεμένος. «Δόξα τῷ Θεῷ, δέσποτα», ἀποκρίθηκε τότε ὁ ἐτοιμοθάνατος. «Τώρα πιά μπορῶ νὰ πεθάνω ἡσυχος...» «Μάλιστα, τέκνο μου», τὸν ἐβεβαίωσε παρευθὺς ὁ δέσποτας. «Τώρα πιά τὸ μπορεῖς! Ἡ

έξομολόγηση, βλέπεις, κι ή κοινωνία...» «Ναί, είναι κι αυτό, δέσποτα! Μά είναι και τουτο: Τώρα πιά έχω διαβάσει και την ύστατη την άράδα από τὸ «Πίγκουηκ»!

“Ολοι γέλασαν.

—“Ε, αυτό είναι κι άν είναι, γέλασε και ὁ Μπόζ. Ἀληθινὸ δέν είναι, μητέρα, μά είναι ἔξυπνο. Χαλάλι του πού τὸ πρωτοσκέφτηκε. “Ομως ἐσύ, πολὺ σὲ παρακαλῶ, νά μὴν τὸ ξαναπῆς πιά, τ’ ἄκουσες;

— Ναί, γιέ μου, τ’ ἄκουσα, παραδέχτηκε κι ή μητέρα· και χαμήλωσε ντροπαλά τὸ κεφάλι.

V

MAZI με τή δόξα, ήρθανε και τὰ πλούτη, τὰ ταξίδια σ’ ὀλάκερη τὴν Ἀγγλία, στὴν Ἀμερικὴ και στὴν Ἰταλία. Καὶ καθὼς περνοῦσαν τὰ χρόνια κι ή παλιά φαμελιά τῶν Ντίκενς ἀραίωνε — ἄλλοι πέθαιναν κι ἄλλοι παντρεύονταν σταίνοντας ξέχωρη οἰκογένεια — ὁ Μπόζ, ἢ ὁ Τσάρλ μεγάλωνε κι ἐκεῖνος και βρισκότανε τώρα με τή δική του τὴ φαμελιά. Στὸ σπίτι του τὸν ἔλεγαν ὅλοι «θεῖε Μπόζ», ἀκόμα και ή γυναίκα του, ἀκόμα και τὰ παιδιά του! Ἐννιά ὅλα κι ὅλα τὰ εἶχε, ὁ εὐλογημένος! Πολύτεκνος σάν τὸν πατέρα του... Κι ὅπως βέβαια τὸ μαντεύετε, δέν ἔμενε πιά τώρα στὴν παλιά φτωχογειτονιά τοῦ Λονδίνου, στὸ φτωχόσπιτο κεῖνο με τὴν ξύλινη τὴ σκεπή, μά σ’ ἓνα ἄλλο, μεγάλο, δικό του, σ’ ἓνα μέγαρο πρέπει νά ποῦμε, στηλωμένο ἐκειδὰ, ἀνάμεσα στ’ ἀστραφτερά φῶτα και στὴν πολυτέλεια τοῦ Γκάντς Χίλ.

Τ’ ὄνειρο, βλέπετε, τῶν παιδικῶν του τῶν χρόνων εἶχε πιά γίνει πραγματικότητα. Ἦταν εὐτυχισμένος μες τὴν εὐτυχισμένη του φαμελιά. Μόνο πού κάποτε κάποτε, χωρὶς κι αὐτὸς νά ξέρη γιατί, μελαγχολοῦσε. Καρφωμένος στὰ τζάμια τοῦ παραθύρου του, κοίταζε πέρα, στὸν Τάμεση, πού κυλοῦσε ἀκούραστα τὰ θολά του νερά. Κάτι ἄδειο ἔνιωθε στὴν ψυχὴ του· και ἀναστέναζε. Τότε ἴσα ἴσα ἦτανε πού σκεφτόταν: Ποῦ εἶναι πιά ὁ πατέρας; Ποῦ εἶναι πιά ή μητέρα, γιὰ νά δοῦνε τὴν προκοπή μου και

ν' ανασάνουνε δίπλα μου; Τους πήρε κοντά του ο Ύψιστος...

«Και γιατί;» τοῦ ῥχότανε νά ρωτήση.

«Έτσι τὰ διόρισε ὁ Μεγαλοδύναμος, γιέ μου!» θυμόταν τὰ λόγια τοῦ πατέρα του. «Άλλοι νὰ ζοῦνε κι ἄλλοι νὰ πεθαίνουν... Ἡ ζωὴ εἶναι σὰν τὸ ποτάμι, καληώρα μας ὅπως ὁ Τάμεσης... Τόνε βλέπεις; Κι οἱ ἄνθρωποι ὅλοι εἴμαστε σὰν τὰ νερά του... "Άλλοι, τώρα μόλις ξεκινᾶνε ἀπ' τὶς πηγές: τὰ παιδιὰ μας! "Άλλοι πιάσαν τὴ Γέφυρα, στὸ Λονδίνο: Ἑμεῖς! Κι ἄλλοι φτάσανε κιόλας στὴ θάλασσα, τοὺς ρούφηξε κιόλας ὁ ἀπέραντος ὁ ὠκεανός: τοὺς γονιούς μας, τοὺς πάππους μας! "Έτσι εἶναι, παιδί μου... "Έτσι τὰ διόρισε ὁ Θεός»...

«Και γιατί τὰ διόρισε ἔτσι;»

«Γιατ' εἴμαστε θνητοί, γιέ μου, γιατ' εἴμαστε σὰν τὰ νερά: Ξεκινᾶμε ἀπ' τὶς πηγές καὶ χυνόμαστε ὅλοι στὴ θάλασσα... Καὶ χανόμαστε, τίποτ' ἀπὸ μᾶς δὲν εἶναι νὰ μείνη... Μόνο τὰ ἔργα μας... Αὐτὰ θὰ μᾶς κάνουν ἀθάνατους, αὐτὰ θὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ μὴ χαθοῦμε ποτέ...»

«Τὰ ἔργα μας μόνο, ἢ καὶ ἡ καλοσύνη μας;»

«Καὶ ἡ καλοσύνη μας, βέβαια! Γιατὶ κι αὐτὴ ἔργο εἶναι, ἓνα ἔργο μεγάλο, τοῦ Θεοῦ! Καὶ ἀθάνατο! "Αν καμιὰ φορά, γιέ μου, ἡ κακομοιριά καὶ ἡ φτώχεια χτυπήσουν τὴν πόρτα σου, ἄς τες νὰ βροῦν τρύπα γιὰ νὰ φωλιάσουν... Μὴν ξαμώσης νὰ τὶς ἀδράξεις ἀπὸ τὸν ὦμο, μὴν τὶς τραντάξεις, μὴν τὶς ρωτήσης «πῶς τολμήσατε ν' ἀνεβῆτε ὡς ἐδωπάνου ἐσεῖς;» Νὰ τὶς καλωσορίσης μόνο, νὰ τοὺς χαμογελάσης καὶ νὰ τοὺς πῆς: «Ὅρίστε μέσα, κυράδες μου... Κοπιάστε, ὅπως στὸ σπίτι σας!»

Τὸν ἐβάραινε πολὺ ἐτούτη ἡ συλλογὴ. Εἶπε νὰ βγῇ ἔξω, νὰ περπατήση λίγο στοὺς δρόμους.

Πῆγε κι ἀντάμωσε τὸ φίλο του Λῶρενς, μαζὶ προχώρησαν νὰ χαζέψουν στὴν ἀγορὰ τοῦ Χάνγκερφορντ. Ἦτανε σούρουπο κι ἔκανε κρύο, ἄς ἦταν ἄνοιξη ἀκόμα. Περπατοῦσαν καὶ χάζευαν ἀλλάζοντας μέσα μέσα καὶ κάποια κουβέντα. "Ωσπου, ξαφνικά, ὁ θεῖος Μπότζ σὰ νὰ ταράχτηκε. Εἶχε δεῖ νὰ περπατᾷ μπροστὰ τους ἓνας ἀνθρακωρύχος. Ἦταν ντυμένος ἀπλά, φτωχικά, μερο-

καματιάρης ἐργάτης. Τραγιάσκα στὸ κεφάλι, μουστάκια, πρόσωπο κουρασμένο ἀπ' τὴ δουλειά, μάτια νυσταγμένα, φόρμα λερωμένη, κατάμαυρη. Κρατοῦσε στὴν ἀγκαλιά του ἓνα παιδί, ποὺ ἦταν δὲν ἦταν τρίω χρονῶ. Τὸ ροδαλὸ καὶ ὁμορφο προσωπάκι του πρόβαλλε σὰ ζωγραφιὰ πίσω ἀπὸ τὸν ὤμο τοῦ πατέρα του. Ἦταν ξυπόλητο καὶ μάζευε ὁλοένα τὰ ποδαράκια του, γιὰ νὰ ζεσταθῇ. Ὁ θεῖος Μπόζ πάτησε μάτι στὸ Λῶρενς κι ὕστερα ἔγνεψε στὸ μωρό. Ἐκεῖνο, σὰ νὰ κατάλαβε τὸ χαιρετισμὸ του, δὲν ἄργησε νὰ τ' ἀνταποδώσῃ τὸ γνέψιμο. Ἡ συνεννόηση δυὸ παιδικῶν ψυχῶν εἶχε γίνεи, χωρὶς ὁ πατέρας νὰ πάρῃ χαμπάρι. Καὶ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἀμοιβαίας συμπάθειας τοὺς τύλιξε καὶ τοὺς δυό...

Ὁ ἀνύποπτος πατέρας, ὁ ἀνθρακωρύχος, περπατοῦσε μὲ τὸ παιδάκι στὴν ἀγκαλιά, χωρὶς νὰ δῇ καθόλου τὸ Ντίκενς, ποὺ ἔτρεχε γρήγορα ν' ἀγοράσῃ κεράσια ἀπὸ κάποιον μανάβη. Τὰ πουλοῦσαν κοντὰ τους, στὴν ἀγορά.

— Τί κάνεις ἐκεῖ; τὸν ρώτησε παραξενεμένος ὁ φίλος του.

— Σοστ! τοῦ ἔκανε σὰ συνωμότης ὁ-θεῖος Μπόζ. Θέλω νὰ τὰ προσφέρω σ' αὐτὸ τὸ μωρό. Εἶναι τόσο χαριτωμένο, ποὺ τ' ἀξίζουνε ὅχι μόνο τὰ κεράσια μας, παρὰ κι ὁ κόσμος ὁλάκερος!

Σὲ λίγο, ὁ θεῖος Μπόζ τὰ ἔδινε ἓνα ἓνα στὸ παιδί, χωρὶς ὁ πατέρας νὰ πάρῃ εἶδηση ἀπ' τὴ μικρὴ καὶ νόστιμη κωμωδία ποὺ παιζότανε πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη του!

— Εἶσαι περίεργος, Μπόζ, τοῦ εἶπε ὁ φίλος του. Πόσο πολὺ τ' ἀγαπᾷς τὰ παιδιὰ!

— Ἐχεις δουλειὰ αὔριο; τὸν ρώτησε, ἀντὶ γι' ἄλλην ἀπόκριση, ὁ Ντίκενς.

— Ὁχι, τοῦ εἶπε ὁ Λῶρενς.

— Ἐλα, λοιπόν, αὔριο στὸ σπíti... Ἐκεῖ θὰ δῆς γλέντι...

— Μὲ τὰ παιδιὰ;

— Μὲ τὰ παιδιὰ... Τὰ ξένα καὶ τὰ δικά μου! Ἐχω πάνου ἀπὸ πενήντα καλεσμένους...

— Γιορτή;

— Κάτι τέτοιο...

— Καὶ τώρα, ποῦ πᾶμε;

—“Αν θές, κάνε μου συντροφιά ως τὸ βράδυ. Ἄς φᾶμε ἔξω ἀπόψε· καὶ τὸ πρωὶ πᾶμε...

Ἔτσι κι ἔγινε. Τὸν ξέραν στὸ σπίτι τὸ θεῖο Μπόζ μὲ τὰ ξενύχτια καὶ μὲ τὶς «τρέλες» του, δὲν τὸν παρεξηγοῦσαν... Ἦταν τόσο περίεργος, τόσο γαλαντόμος, τόσο εὐθυμος ἄνθρωπος...

— *Θέλεις νά ῥθης μαζί μας; ρώτησε ὁ θεῖος Μπόζ τὴ φτωχιά γυναίκα.*

Ἡ νύχτα ἦταν ψυχρή, ἀπ’ τὶς πιὸ κρύες ἀνοιξιάτικες νύχτες. Περπατοῦσαν τώρα οἱ δυὸ τους σὲ μιὰ φτωχικὴ γειτονιά τοῦ Λονδίνου, σ’ αὐτὴν ἴσα ἴσα πού ἄλλοτε μέναν οἱ Ντίκενς. Μὲ ὅλο τὸ κρύο, οἱ δυὸ καλοὶ φίλοι εἶχανε ἀποξεχαστῇ περπατώντας κι ἔτσι ὀρθίους τοὺς συναπάντησε ἡ αὐγή. Τὸ ἀγιάζι της τοὺς περoύνιαζε ὡς τὰ κόκαλα, μὰ κεῖνοι δὲν ἔλεγαν νὰ σταματήσουν.

— *Νὰ ζεσταθοῦμε, ἔλεγαν.*

Καὶ περπατοῦσαν...

Ὡσπου, στὴν πόρτα ἐνὸς φτωχόσπιτου, κοντὰ ἐκεῖ στὸ παλιὸ τὸ δικό τους, ὁ θεῖος Μπόζ εἶδε μιὰ γυναικούλα μ’ ἓνα μωρὸ στὴν

ἀγκαλιά. Καθόταν ἐκείδὰ χάμου καὶ τουρτούριζε ἀπ' τὸ κρύο. Τὸ μωρὸ ἔδειχνε νὰ κοιμᾶται.

— Γιατί ξενουχτᾷς ἐδῶ; τὴ ζύγωσε καὶ τὴ ρώτησε ὁ Ντίκενς.

— Γιατὶ ἀπ' τὸ σπίτι ποὺ ἔμενα, μὲ διῶξαν, τοῦ ἀποκρίθηκε κείνη, τραυλίζοντας.

— Καὶ γιατί σὲ διῶξαν;

— Γιατὶ μεθάω, λέει, κι ἀργῶ νὰ γυρίσω στὸ σπίτι... Καὶ τὸ μωρὸ κλαίει, φωνάζει — καὶ τοὺς ξυπνᾷ...

— Γιατί μεθᾷς;

— Γιατ' εἶμαι μόνη στὸν κόσμο, μὲ τοῦτο δῶ τὸ μωρό... Καὶ ζῶ ζητιανεύοντας... Ἄν δὲν μεθύσω, πρέπει νὰ πεθάνω... Κι ἐγώ... δὲ θέλω νὰ πεθάνω!.. Ὅχι γιὰ μένα, πφ! ἐγὼ δὲν τ' ἀξίζω! Μὰ γι' αὐτὸ τὸ μωρό...

— Θέλεις νὰ ῥθης μαζὶ μας;

— Θέλω... Γιὰ ποῦ ὅμως;

— Στὸ σπίτι μου... Θά 'ναι κι ἄλλα παιδιὰ ἐκεῖ, δικὰ μου καὶ ξένα... Θά 'ναι γιορτὴ... Θά 'ναι παιχνίδια... Θὰ τοὺς πῶ κι ἐγὼ νόστιμες ἱστορίες... Θά 'χουμε θεατράκι! Νὰ δῆς τί καλὰ θὰ περάσουμε... Θά 'ρθης;

— Ναί, θά 'ρθω, μουρμούρισε ἡ γυναίκα. Τὰ λὲς ὅλα τόσο καλὰ, τόσο ἀθῶα... Σὰ μεγάλο παιδί... Πῶς μπορῶ νὰ μὴν ἔρθω; Ἀποκεῖ κάπου κοντά, φωνάξαν ἓνα ἀμάξι.

— Γκάντ Χίλ! πρόσταξε ὁ Ντίκενς τὸν ἀμαξά, σὰ μπήκανε ὅλοι τους μέσα.

— Σ' εὐχαριστῶ... Σ' εὐχαριστῶ, καλέ μου κύριε, ἔλεγε καὶ ξανάλεγε ἡ γυναίκα.

Κι ἅπλων' ἔτσι, νὰ τοῦ πιάσῃ τὰ χέρια, νὰ τὰ φιλήσῃ, μὰ τὴν ἐμπόδιζε τὸ μωρό, ποὺ κρατοῦσε.

Κεῖνη δὰ τὴ στιγμή, τῆς τὸ πῆρε ὁ Μπόζ ἀπ' τὴν ἀγκαλιά.

— Θέ μου, εἶπε τρομαγμένος. Εἶναι παγωμένο...

Καὶ τοῦ ζέσταινε τὰ χεράκια, τὰ ποδαράκια, τὸ χουχούλιζε μέσα στὴν ἀγκαλιά του, σὰ μάνα.

Ὁ Λῶρενς σῶπαινε, σὰ νὰ πρόσμενε ν' ἀκούσῃ κάποιες λέξεις μοιραῖες. Μὰ δὲν τίς ἄκουσε... Εὐτυχῶς! Ἡ μητέρα μόνο

τοῦ παιδιοῦ, γύρισε κι ἀποκρίθηκε, σὰ νὰ ἔθελε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν παγωμάρα του.

— Εἶναι, βλέπεις, ὅλη τὴ νύχτα ἔξω, μαζί μου. Τί θές νὰ τοῦ κάμω, καλέ μου κύριε; "Ὅλη τὴν ὥρα τυλίγουμε ἀπάνω του, τὸ σκεπάζω μὲ τὸ ἴδιο μου τὸ κορμί, τοῦ χαρίζω τὴν ἴδια μου τὴν ἀνάσα, γιὰ νὰ μὴ μοῦ κρυώσῃ... Τί ἄλλο θέλεις νὰ κάμω;

— Νὰ ρθῆς μαζί μας... καὶ νὰ πάψῃς πιά νὰ πίνῃς! Αὐτὸ νὰ κάμῃς! γύρισε καὶ τῆς εἶπε ὁ Λῶρενς.

— Μὴν τὴ μαλώνῃς, Τζάκ, εἶναι μάννα, μὴν τὸ ξεχνᾷς! εἶπε τότε ὁ Ντίκενς.

Ξημέρωνε πιά γιὰ καλὰ.

— Κι ἐξάλλου, ξανάπτε σὲ λίγο, ἡ κυρία ἀποδῶ εἶναι καλή. Φαίνεται δά! Θὰ μᾶς ὑποσχεθῇ, τωραδὰ ἴσα ἴσα, πὼς δὲ θὰ τὸ ξανακάμῃ αὐτό... Καὶ μεῖς οἱ δυὸ θὰ τῆς δώσουμε λόγο τιμῆς πὼς θὰ τὴ βοηθήσουμε... Τί λές; Θὰ τῆς δώσουμε;

— Θὰ τῆς δώσουμε! ἀποκρίθηκε ὁ Λῶρενς, κατσουφιασμένος. Γιατί ὄχι; Αὐτὴ ὅμως;

— Ἐγώ, τότε πρόλαβε τώρα ἡ δυστυχισμένη γυναίκα, κι ἔτοιμη ἦταν νὰ κλάψῃ, ἐγώ... σᾶς τ' ὀρκίζομαι στὸ Θεό... ἀπὸ τούτῃ δὰ τὴ στιγμή θ' ἀλλάξω... Θὰ γίνω, μὰ τὸ Θεό, σᾶς λέω, θὰ γίνω ἄλλος ἄνθρωπος... Θὰ τὸ δῆτε... Πφ, ὄχι γιὰ μένα... ἐγὼ δὲν τ' ἀξίζω, μὰ γιὰ τὸ Τζών, τὸ παιδί μου!..

Ἡ ἥλιος εἶχε ἀνατείλει τώρα. Καὶ ροδόβαφε κεῖ στὴ ρίζα του τὸν ὀρίζοντα τοῦ Λονδίνου. Γλυκό, ἀνοιξιάτικο πρωινό. Ἡ ψυχρίτσα δὲν ἔλεγε νὰ πέσῃ, μὰ καθὼς ὁ ἥλιος ἀνέβαινε, οἱ καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων — καὶ τὰ κορμιά τους — ζεσταίνονταν. Πιὸ πολὺ τοῦ μικροῦ, ποὺ κοιμόταν ἀθῶα στὴν ἀγκαλιά ἐκειπέρα τοῦ Ντίκενς, χωρὶς νὰ νοιάζεται γιὰ τὰ πέταλα τῶν ἀλόγων, ποὺ χτυπούσανε ἀσταμάτησα στὸ πλακόστρωτο.

— Φτάσαμε, ἀκούστηκε ξαφνικά ἡ φωνὴ τοῦ Μπόζ μὲς τὴν πρωινὴ σιγαλιά. Κατεβῆτε!

Πλήρωσε τὸν ἀμαξά, τὸν καλημέρισε· κι ὕστερα, γυρνώντας κατὰ τὸ σπίτι του, φώναξε δυνατὰ: Κάθριν! Κάθριν!

Ἡ γυναίκα του φάνηκε ψηλά, στὸ παράθυρο. Δὲν ἔδειχνε καὶ πολὺ κεφάτη, ἔτσι καθὼς τὴν εἶχανε ἀγουροζυπνήσει.

—“Ἀνοιξε, τῆς ἔκαμε ἀποδῶ κάτου νόημα ὁ Ντίκενς. ”Ελα νὰ δῆς δυὸ καινούριους μουσαφιρέους, ποὺ σοῦ ἔφερα γιὰ τὴ σημερινὴ γιορτὴ...

Ἐκείνη, χωρὶς νὰ πῇ τίποτα, χάθηκε πίσω ἀπ’ τὸ παράθυρο· κι ὥσπου νὰ φανῇ κάτου, ν’ ἀνοίξῃ τὴν πόρτα, ἡ ξεμέθυστη τώρα γυναίκα τοὺς ρώτησε:

— Μὰ ποιοὶ εἰστε σεῖς, οἱ τόσο καλοὶ ἄνθρωποι;

— Ὁ θεῖος Μπόζ ἀποδῶ, γύρισε καὶ τῆς εἶπε ἀστεῖα ὁ Λῶρενς, σὰ νὰ τῆς τὸν σύσταινε μὲς σὲ σαλόνι.

— Χαίρω πολὺ... Θεῖος Μπόζ εἵπατε;

— Ναί, ἀποκρίθηκε ὁ Ντίκενς ἀπλά. Τὸν ξέρετε μήπως;

— Ὅχι, μὰ κάτι ἔχω ἀκούσει... Κάτι θυμᾶμαι ἀπ’ τὸ συχωρεμένο τὸν ἄντρα μου. Καὶ τὸ θεῖο Μπόζ ποὺ γράφει, τί τὸν ἔχετε;

— Ὁ ἴδιος εἶμαι, ξανάπε ὁ Μπόζ σιγαλά, σὰ νὰ ντρεπόταν.

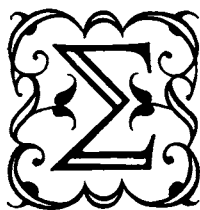
— Γι’ αὐτὸ εἰστε τόσο καλός... Τώρα καταλαβαίνω, τοῦ χαμογέλασε κείνη.

Καὶ μὲ τὸ μωρὸ πιά στὴν ἀγκαλιά της, πέρασε μέσα στὸ σπίτι, ποὺ ὀλοπρόθυμα τῆς εἶχε ἀνοίξει ἡ εὐγενικιά γυναίκα τοῦ Ντίκενς.

ΤΟ ΔΑΚΡΥ ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ

ΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ τῆς Γεθσημανῆ τρεμολαμπύριζαν
πιά τὰ πρῶτα ἀστέρια. Ἡ νύχτα ἦταν γλυκιά καὶ
ἡρεμη, μιὰ ἀπὸ κεῖνες τὶς πανάρχαιες νύχτες, ποὺ
σκορπάει στὴ γῆ ὁ θελκτικὸς θεὸς τῆς Ἀνοιξης.
Ράντιζε μ' ἀργυρόσκονη τὸν παραμυθένιο Κῆπο,
ὅπου εἶχανε τωραδὰ μαζευτῇ ὅλοι—κι' Ἐκεῖνος κι οἱ Μαθηταὶ Του...

«Ὅλοι», μουρμουρίζει ξαφνικὰ ὁ Σίμων - Πέτρος. Καὶ κου-
νάει τὸ κεφάλι μὲ σημασία. «Τί ὅλοι;» ξαναλέει σὲ λίγο. Καὶ
τοὺς μετράει ξανά, κάτου ἀπ' τὸ λειψὸ φῶς τῶν ἄστρων. «Ποῦ
εἶναι ὁ Ἰούδας, ὁ Ἰσκαριώτης;»

Στὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματος, τὰ πρόσωπα τῶν ἄλλων κατσου-
φιάζουνε. Ἡ ὑπόψια φουντώνει καὶ τοὺς λογχίζει κρυφὰ τὴν
καρδιά.

— Για νὰ λείπη, θὰ πῆ... λένε ὅλοι.

Καὶ δὲν τολμοῦν ν' ἀποτελειώσουν τὴ σκέψη τους, γιατί
εἶναι φριχτή.

Γιὰ νὰ λείπη ὁ Ἰσκαριώτης, θὰ πῆ πῶς τὸ ἔργο του ἐτοιμά-
ζεται στὸ σκοτάδι — κι ὅπου νά 'ναι θὰ βγῇ στὸ φῶς καὶ θὰ
φτάση. Ὅλοι τὸ νιώθουν πῶς ἔρχεται, πῶς πλησιάζει, πῶς ἔφτασε
κιόλας—κι ἡ νύχτα τῆς ἀγωνίας τοὺς πλημμυρίζει ἀπὸ τὴν προσ-
μονή του. Οἱ ὥρες κυλοῦνε βαριές, γεμίζουν τὴν ψυχὴ τους μὲ
θλίψη καὶ κούραση, γεμίζουν τὰ μάτια τους νύστα. Τὰ κεφάλια
τοὺς γέρνουν ἀποσταμένα, τοὺς κάνουν νὰ μοιάζουν σὰ νὰ κοιμή-
θηκαν ξύπνιοι. Δὲν αἰσθάνονται πιά τίποτα, δὲ βλέπουν τίποτα,
τίποτα δὲν ἀκοῦνε — κι ἄς μὴν ἔχουν ἀκόμα κοιμηθῇ.

— Κι Ἐκεῖνος; πετάγεται ξαφνικὰ ἕνας τους καὶ ρωτᾷ.

Τὰ πρόσωπα ἀναταράσσονται. Τὸ κορμὶ ἀνασηκώνεται λίγο.

Καὶ τὸ μάτι πάει νὰ ξεχωρίσῃ τὸ Δάσκαλο μέσα στὴ νύχτα τῶν δέντρων.

— Κάπου ἔχει ἀποτραβηχτῇ καὶ προσεύχεται, μουρμουρίζει ὁ Πέτρος.

— Τόση κούραση... Τόσος πόνος, προσθέτει ὁ Βαρθολομαῖος. Πῶς ἀντέχει ἡ χάρη Του; Ἀξιοθαύμαστος εἶναι...

Κι ὕστερα ἀπλώνεται σιγαλιὰ καὶ τὰ πάντα στὴ φύση βουβαίνονται, σὰ νὰ θέλουν θαρρεῖς ν' ἀφουγκραστοῦνε τὴ θεϊκὴ προσευχή... Καταπόδι της, ἔρχεται ὁ ὕπνος, ἓνας ὕπνος ἀνήσυχος, ταχαγμένος...

Ὡσπου, ξαφνικά, σὰ μὲς ἀπὸ τ' ὄνειρό τους, ἄκουσαν τὴ φωνὴ Του:

— Ἔτσι γοργὰ κοιμηθήκατε; Δὲ μπορούσατε, λοιπόν, οὔτε ἀπόψε, νὰ ξαγρυπνήσετε λίγο κοντά μου; Δὲν ξέρετε τάχα τί θὰ γίνῃ σὲ λίγο;

Τὰ λόγια Του τάραξαν τὴν κουρασμένη γαλήνη τοῦ ὕπνου τους. Ἀνάγειραν τὸ κορμί, τρίψανε βιαστικὰ τὰ μάτια, σὰ νὰ ἔχαν ἀγουρδευπήσει ἀπὸ κάποιο ἔνοχον ὄνειρο, κοίταζαν τρομαγμένοι ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ φώναζαν:

— Ντροπὴ μας! Ντροπὴ μας! Πῶς μᾶς πῆρε ἔτσι ὁ ὕπνος;

— Κεῖνο ποῦ μ' ἀγριεύει, φώναξε ὁ Πέτρος, εἶναι πῶς ὅλα ἤρθανε τὴ στιγμὴ ἴσα ἴσα ποῦ ἦταν ν' ἀναμετρηθοῦμε σὰν ἥρωες μὲ τὴ Μοίρα μας! Ἐμπρός, λοιπόν, τί προσμένουμε; Ἄς σηκωθοῦμε ὀρθοί!

Σηκώθηκαν ὅλοι. Καὶ πήρανε θέσεις μάχης.

Φανοὶ καὶ λαμπάδες φώτιζαν τώρα τὴ νύχτα. Ἐρχονταν ἀπὸ κεῖθε, ἀπὸ τὴ μεριὰ τῆς ἡρεμῆς πολιτείας — καὶ τὴ γέμιζαν φῶτα καὶ χλαολή. Τὰ πράσινα δέντρα τοῦ Κῆπου φωτίστηκαν, τυλίχτηκαν πὲς σὲ κίτρινες ἢ σὲ κόκκινες γιρλάντες κι ἦταν σὰ νὰ μεγάλωσαν, σὰ νὰ πλάτυναν ξαφνικὰ οἱ κορμοὶ τους καὶ σὰ νὰ φούν-

τῶσαν τὰ κλαδιά τους μέσα στὴ νύχτα. Κι ἡ χλαλὴ — μὲ τὰ φῶτα μαζί — ζύγωνε: Μποροῦσε τώρα νὰ ξεχωρίσης ποιοὶ ἦταν αὐτοὶ ὅλοι ποὺ ἔρχονταν. Ὁ Σίμων-Πέτρος ἢ Κηφᾶς ἔπιασε καὶ τοὺς κοίταζε ἀτάραχος, σὰ νὰ τοὺς πρόσμενε. Στὴν ἄκρη ὡστόσο ἀπὸ τὰ μάτια του σπίθιζε κάποιος θυμὸς, μιὰ ἀγριάδα.

— Ποιὸν ζητᾶτε ; τοὺς ρώτησε μὲ φωνὴ σταθερὴ ὁ Χριστός.

Ἦτανε κόσμος λογῆς λογῆς. Στρατιῶτες Ρωμαῖοι, μὲ κράνη, μ' ἀσπίδες καὶ δόρατα, ἀξιωματικοὶ λαμπροφορεμένοι, λαός, γυναικόπαιδα, ὅλοι Ἑβραῖοι, ἀναμαλλιασμένοι καὶ ἄγριοι, σπείρα ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν Φαρισαίων... Ἦταν κι αὐτοὶ ὅπλισμένοι μὲ κοντάρια, μὲ μαχαίρια καὶ ρόπαλα· καὶ βάδιζαν καταπάνω τους, οὐρλιάζοντας ὅλοι, σὰ νὰ πῆγαιναν νὰ σταυρώσουν ληστές. Προστάρης τους, ἓνας περιέργος ἄνθρωπος,

νέος ἀκόμα στὰ χρόνια, μὰ γεμάτος γένια καὶ κούραση, σιωπηλὸς καὶ κατσούφης, σὰν καταδικασμένος σὲ θάνατο.

— Αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ...; πῆγε νὰ πῇ ὁ Ἀνδρέας.

Τοῦ Ἰούδα τὸ μάτι εἶναι γυαλιστερό, κατακόκκινο...

— Ἐγὼ εἶμαι, ἐπιβεβαιώνει Ἐκεῖνος.

Κι ἔνα φῶς στεφανώνει τὸ θεῖο του μέτωπο.

Ὁ Ἰούδας τρέχει ἀμέσως καὶ τὸν φιλεῖ. Ἦταν τὸ σύνθημα πὼς ναί, στ' ἀλήθεια, Ἐκεῖνος ἦταν ὁ Ἰησοῦς καὶ μπορούσανε

Μὰ δὲν τέλειωσε. Τόσο ἀπίστευτο τοῦ φάνταζε τ' ὄραμα, τόση φρίκη τοῦ προκαλοῦσε...

— Ναί, αὐτὸς εἶναι! τὸν ἐβεβαίωσε ὁ ἀδελφός του. Τὸ ἔργο τοῦ ὑφάνθηκε μὲς τὸ σκοτάδι· καὶ τώρα φωτίζεται... Ἦταν καιρός!

Οἱ Μαθηταὶ στέκουνε σαστισμένοι. Στὰ κατσουφιασμένα τους πρόσωπα, προπαντὸς ἐκεῖ δά, στὰ γαλανὰ τους τὰ μάτια, ποὺ τὰ φώτιζαν τώρα οἱ λαμπάδες, σπίθιζε κάτι, σὰν τρόμος. Στὴν καρδιά τους ἄκουγαν νὰ φυσᾷ κάποια κρύα πνοή. Ἐκεῖνος ὅμως, ξεκινᾷει θαρρετὸς ν' ἀνταμώση τὸ πλῆθος.

— Ποιὸν ζητᾷτε; τοὺς ρωτᾷ μὲ φωνὴ σταθερή.

Καὶ στέκει μπροστὰ τους σὰ βράχος, ποὺ δὲ φοβᾷται τ' ἄγρια κύματα...

— Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον! ἀπαντᾷ ὁ ὄχλος.

— Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον! ξαναλέει κι ὁ ἐπικεφαλῆς ἀξιωματικός.

τώρα νὰ τὸν πιάσουν. "Ομως, τί περίεργο πράμα, στ' ἀλήθεια! Οἱ στρατιῶτες στέκουν βουβοὶ κι ἄπραγοι. Τὰ χέρια τους κρεμιούνται κάτω, ἀμήχανα, παραξενεύονται μ' αὐτὰ ὅλα τὰ ὅπλα ποὺ κρατοῦν — κι εἶναι θαρρεῖς ἔτοιμοι νὰ τ' ἀφήσουν νὰ τοὺς πέσουνε χάμου, σὰν ἄχρηστα. Μουρμουρίζουν κάτι δειλά, τραυλίζουν.

— Φοβᾶστε, λοιπόν; Φοβᾶστε νὰ βάλετε χέρι σ' ἓναν ἄοπλο; οὐρλιάζει ὁ Ρωμαῖος ἀξιωματικός.

— "Οχι, βέβαια! ἀνανεύουν αὐτοί. Μὰ νά, δὲν τὸ προσμέναμε ἔτσι, δὲν τὸ βάζαμε στὸ νοῦ μας ποτέ... "Ετσι ἤρεμα, ἔτσι γαλήνια. Οἱ θεοὶ ἄς μᾶς συχωρέσουν...

— Ἐμπρός, λοιπόν, μὴν ἀργῇτε! ξαναλέει ὁ ἐπὶ κεφαλῆς. Καὶ γυρίζει νὰ δῇ τὸν Ἰούδα.

Ἐκεῖνος ἔχει τὸ μάτι του γυαλιστερό, κατακόκκινο.

— Ἐμπρός, λοιπόν! ξαναλέει κι αὐτός. Τί ἀργεῖτε;

Τότε, ἔγινε φασαρία, κάποιο μαχαίρι βγῆκε ἀπ' τὸ θηκὰρι του, κάποιου δούλου τ' αὐτὶ κύλησε κάτω στὸ χῶμα. Μάλχο τὸν ἔλεγαν τὸ δοῦλο — κι ὁ Πέτρος ἦτανε ποὺ εἶχε τραβήξει τὸ μαχαίρι, γιὰ ν' ἀκουστῇ τὴν ἴδια στιγμή ἢ γαλήνια Ἐκείνου φωνή:

— Πέτρο, Πέτρο! Νὰ βάλῃς τὸ μαχαίρι στὴ θήκη του... Μὲ τὸ μαχαίρι, κανέναν δὲν εἶναι νὰ πείσης, κανέναν δὲν εἶναι νὰ διορθώσεις... Τὸ ξέχασες;

"Ἐνα δάκρυ μετάνοιας κύλησε ἀπ' τὰ μάτια τοῦ Πέτρου.

Τώρα είναι πρωί... Τ' ἀναθυμᾶται ὅλα ἐκεῖνα ὁ Πέτρος, καθὼς ζεσταίνεται κι αὐτὸς κοντὰ στὴ φωτιά, μαζὶ μὲ τοὺς ξένους ἐτούτους ἀνθρώπους, ἐδῶ ἔξω, στὴν αὐλὴ τοῦ Ἀρχιερέα.

Στὸ θυρωρεῖο κοντὰ στεκότανε μιὰ παιδοῦλα. Εἶχε ὀλόξανθες μποῦκλες καὶ γαλανὰ, τετραπέρατα μάτια.

— Καλὲ σύ, τοῦ κάνει αὐθόρμητα, εὐθύς μόλις τὸν πῆρε τὸ μάτι της, δὲν ἤσουνα δὰ καὶ σὺ Μαθητῆς Ἐκεινοῦ;

Καὶ τοῦ δείχνει μέσα, στὸ μέγαρο, πρὸς τὰ κεῖ ποὺ οἱ τύραννοι ζητούσανε ἀφορμὲς νὰ σταυρώσουν τὸν Ἰησοῦ.

Ὁ Πέτρος τὰ χάνει γιὰ μιὰ στιγμή. Μονομιᾶς ὅμως συνέρχεται· κι ἀποκρίνεται τρέμοντας:

— Ὅχι, μικρὴ μου, λάθος ἔκαμες! Πῶς σοῦ πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ; Καὶ ψευτογέλασε.

Μὰ τὸ γέλιο του κόπηκε στὴ μέση, γιατί, αὐτὴν ἴσα ἴσα τὴν ὦρα, τὸ πρωινὸ ἀεράκι ἔφερε ὥς τ' αὐτιά του τὰ λόγια Ἐκείνου μὲς ἀπ' τὸ μέγαρο:

«Ἐγὼ ἐδίδαξα πάντοτε φανερά... Τὶς ἀλήθειες ποὺ δίδασκα, τὶς ἔλεγα πάντοτε δυνατά, ὀλοφάνερα, γιὰ νὰ τὶς ἀκούσῃ ὅλος ὁ κόσμος... Τί μὲ ρωτᾶτε, λοιπόν, νὰ σᾶς πῶ τώρα; Δὲ ρωτᾶτε καλύτερα αὐτουνοὺς ποὺ μ' ἔχουν ἀκούσει;»

Σουβλιὲς τρυπᾶνε τὰ λόγια, τοῦ Μαθητῆ τὴν καρδιά. Ξαφνικά, ἓνας μπάτσος:

«Δὲ ντρέπεσαι; Ἔτσι μιλᾶνε στὸν Ἀρχιερέα;»

Ἦταν τὸ ράπισμα, ποὺ ἔδωσε ὁ ὑπηρέτης τοῦ Ἄννα στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ. Μὰ ὁ Πέτρος, δὲν ἤξερε στ' ἀλήθεια γιατί, μὰ νόμισε πὼς τὸ ράπισμα εἶχε ρθεῖ στὰ δικά του τὰ μάγουλα· καὶ πὼς οἱ βρισιὲς τοῦ βέβηλου, σ' αὐτουνοῦ, λέει — κι ὅχι σ' Ἐκείνου — τ' αὐτιά εἶχαν ἀντηχήσει.

«Ἄν εἶπα τίποτα ἄσχημο, πές μου το!» ἀποκρίθηκε γαλήνια ὁ Χριστός. «Ἄν ὅμως δὲν εἶπα, γιατί μὲ χτυπᾶς;»

Γίνεται ἡσυχία. Τίποτε πιά δὲν ἀκούγεται ἀπὸ μέσα, ἀπὸ τὸ μέγαρο. Ὡστόσο, ἡ σιγαλιὰ γεμίζει μὲ τὰ στερνὰ τοῦτα λόγια τοῦ Ἰησοῦ:

«Ἄν ὅμως δὲν εἶπα...»

— Δὲν ἦσουν καὶ σὺ μαθητὴς Του; τὸν ρώτησε ἡ μικρή.

Ὁ Σίμων-Πέτρος νιώθει νὰ τὸν πνίγη κάτι, ἐδῶ στὸ λαιμό.
— Ἐγὼ ὅμως εἶπα, μουρμουρίζει ἀναστενάζοντας. Καί, δυστυχία μου, εἶναι γραμμένο νὰ ξαναπῶ!

— Ἐσύ, λοιπόν, δὲν ἦσουν Μαθητὴς του; ξαναρωτᾶνε οἱ δοῦλοι — κι ἡ ἄθῳα παιδοῦλα μαζί.

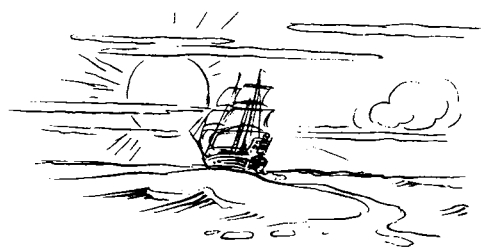
— Ἐγὼ εἶπα, τὰ σαστίζει ὁ Μαθητὴς. Ἄ, ναί, ξαναλέει, μόλις συνέρχεται. Ἐγὼ σᾶς εἶπα: Ποτέ μου δέν...

— Ἡ φωνή σου ὅμως...

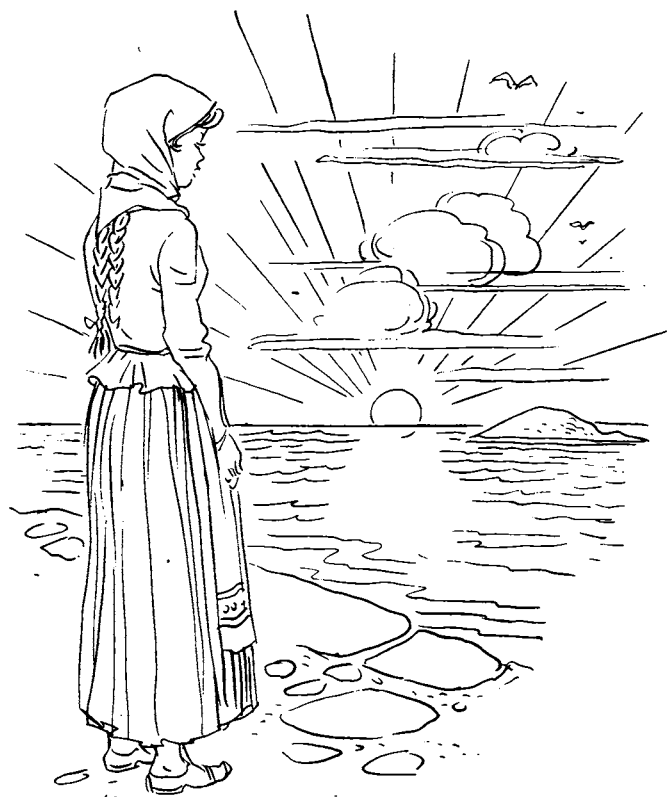
— Ἀφῆστε, λοιπόν, τὴ φωνή μου! ἐπιμένει ὁ ἄλλος. Ἐγὼ σᾶς εἶπα — καὶ σᾶς τὸ ξαναλέω πῶς...

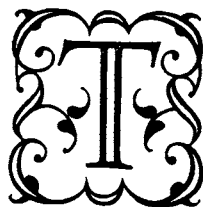
Δὲν εἶχε ἀποτελειώσει τὴ φράση, ὅταν ἀκούστηκε ἀπόμακρα ἡ λαλιά πετεινοῦ. Τρύπησε θαρρεῖς τὴν πρῶνὴ σιγαλιά κι ἤρθε νὰ θυμίση στὸν Πέτρο, πῶς πρὶν λαλήσῃ ὁ πετεινός, θὰ Τὸν ἔχη ἀπαρνηθῇ!

Δὲν μπόρεσε πιά νὰ κρατηθῇ ἄλλο. Ἡ πληγωμένη καρδιά του εἶχε μοιραστῇ κάτου, σὲ χίλια κομμάτια. Μὲ βουρκωμένο βλέμμα, βγῆκε ἔξω ἀπ' τὴν αὐλή... Καὶ κεῖ φτάνοντας, ἄφησε νὰ κυλήσῃ στὰ μάγουλά του ἓνα πικρὸ καὶ καφτὸ δάκρυ, ἓνα δάκρυ μετάνοιας καὶ ἀλήθειας... Ἐνα δάκρυ, ποὺ ἀκούμπησε σὰν κρουσταλλένια δροσοστάλα στὸ μαλακὸ χῶμα τῆς ἀνοιξιάτικης Αὐγῆς...

ΜΠΟΥΡΛΟΤΙΕΡΗΣ
ΣΤΑ «ΜΙΚΡΑ ΔΑΡΔΑΝΕΛΛΙΑ»

Α ΝΕΡΑ δὲν ἀγιάζουνε μόνο τὴν εὐλογημένη ἡμέρα ποὺ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο κατεβαίνει στὴ γῆ σὰν Περιστερί κι ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου ἀνασύρεται ἀπὸ τὸ βυθό. Ἀγιάζουνε κι ἄλλες φορές, ἄς ποῦμε τὴ μέρα ποὺ θὰ τὰ ραντίση τὸ αἷμα ἐνὸς Ἡρώα, γιὰ νὰ βάψῃ ἄλικο τὸν ἀφρό τους...

Ἔτσι καὶ τοῦτα δῶ τὰ νερά, στὰ «Μικρὰ Δαρδανέλλια»...

— Στὰ Μικρὰ Δαρδανέλλια; σᾶς ἀκούω ν' ἀναρωτιέστε, σὰν παραξενεμένοι. Μὰ τὰ Δαρδανέλλια εἶναι κεῖθε ψηλά, κατὰ τὸ βοριά, στὸν Ἑλλήσποντο! Πῶς βρέθηκαν μονομιᾶς ἐδῶ κάτου, ἀνάμεσα στὸ ξακουστὸ Μεσολόγγι καὶ στὸ βενετσιάνικον Ἑπαχτο;

Μὴν παραξενεύεστε, ὥστόσο, μικροί μου φίλοι. Δὲν πρόκειται γιὰ τὰ γνωστὰ Δαρδανέλλια, τοῦ Πόντου. Πρόκειται γιὰ κάτι ἄλλα στενά, ὀχυρωμένα καὶ τοῦτα, παλιότερα — κάτι στενά, ποὺ βάλθηκαν νὰ κάνουνε τὸν πορτιέρη στὸν Κορινθιακό, ἀπὸ τούτῃ ἐδῶ τὴ μεριά, τῆς Πάτρας. Ὅπως κι ἐκεῖνα, ἔτσι καὶ τοῦτα, τὰ ρουμελιώτικα, εἶναι σὰ δυὸ φοβερά δόντια· καὶ προσμένουν νὰ ροκανίσουν τὸν ἄνθρωπο ποὺ θὰ 'θελε νὰ περάσῃ τὴ θάλασσα, χωρὶς νὰ 'χῃ κανονικὸ εἰσιτήριο. Ρίο κι Ἀντίριο τὰ λέει ὁ κόσμος τὰ δυὸ αὐτὰ «Μικρὰ Δαρδανέλλια», τὸ «Καστέλλι τοῦ Μοριᾶ» καὶ τὸ «Καστέλλι τῆς Ρούμελης». Νά, βλέπετε κεῖνο ἐκεῖδ' αὐτὸ μικρὸ ἀκρωτήριο; Ἔτσι δ' αὖ ἄπλωθ' ἰλίγο πιὸ πέρα, μέσα στὴ θάλασσα, θ' ἀγκαλιάσῃ τὸ ἀντικρινό του «Καστέλλι», τὸ Ρίο! Τοῦτο δῶ, λοιπόν, εἶναι τὸ «Καστέλλι τῆς Ρούμελης». Ἀδερφοποιτὸς μὲ τ' ἄλλο, μπιστεμένος στὸ «Καστέλλι τοῦ Μοριᾶ» — κι ἀδερφομοιράδι! Κι ὅπως ὅλα τὰ καστέλλια τοῦ κόσμου, ἔχουν καὶ τοῦτα ἐδῶ, τὰ δικά μας, τὴν ἱστορία τους. Μὰ κι ἡ

πολιτεία πού θ' ανταμώσης πιδ κάτου, ό θρυλικός Ήπαχτος, έχει τήν ιστορία του. Είται μιὰ ιστορία πανάρχαια, πού ροβολάει από κεϊθε ψηλά, άπ' τις πρώτες δωρικές, τις προϊστορικές ρίζες του κάστρου του Ήπαχτου, κάνει έναν πήδο μεγάλο ανάμεσα στους αιώνες κι ανταμώνει τή Βενετιά. Σταματάει άκριβώς στά 1571, κοντά τετρακόσια χρόνια πριν από μās. Είται σκεφτική

‘Η ιστορία του Κάστρου είναι γεμάτη μεσαιωνικές πανοπλίες.

καί ντυμένη παράξενα, με στολές κλειστές και βελούδινες, με πανοπλίες σαν του μεσαιώνα, και πηγαينوέρχεται πάνου σε γαλέρες και σ' άλλα καράβια της Βενετιάς... Αντικρίζει έτούτα έδω τα γαληνεμένα τώρα νερά και ψιθυρίζει:

— Χίλια πεντακόσια έβδομήντα ένα...

Γιατί; Τί άκριβώς έγινε αύτη τή χρονιά και το μνημονεύει έτσι κατανυχτικά ή ‘Ιστορία; ‘Ω, τίποτα το άσήμαντο, φίλοι μου! ‘Ισα ίσα κάτι γνωστό, κάτι περίφημο... ‘Ο μεγαλοφυής πλαστοουργός του «Δόν Κιχώτη από τή Μάντσα», ό ξακουστός συγγραφέας Μιγκουέλ ντε Θερβάντες, μαχητής κι έκείνος του ένωμένου στόλου της ‘Ισπανίας, της Βενετιάς και της Γένοβας, είχε τραυματιστή... Είχε χάσει το άριστερό του το χέρι — εύτυχώς όχι το δεξί, γιατί τότε πώς θά ‘γραφε το «Δόν Κιχώτη» του; — μά ήταν περήφανος πού το είχε χαρίσει για τή Νίκη του Σταυρού κι όλο-ένα μурμουρίζε, κλεισμένος σε κάποια καμπίνα του ισπανικού του πολεμικού: «Είμ’ εύτυχισμένος, είμ’ εύτυχισμένος...»

— Γιατί; τὸν ρωτοῦσαν ἀνήσυχοι οἱ συμπολεμιστές του. Καὶ θωροῦσανε πικραμένοι τὸ κουλό του τὸ χέρι, νομίζοντας πὼς ὁ φίλος τους, ὁ γενναῖος, θὰ παραμιλοῦσε σίγουρα ἀπ' τὸ τραῦμα του καὶ ἀπὸ τὸν πυρετό...

— Εἰμ' εὐτυχισμένος, τοὺς ξανάλεγε κεῖνος, καὶ χαμογελοῦσε. Σήμερα ἴσα ἴσα εἶναι πὺ τινάχτηκε στὸν ἀγέρα ὁ θρύλος πὼς οἱ Τοῦρκοι εἶναι τάχα ἀνίκητοι στὴ θάλασσα. Καὶ γιὰ τὸ τίναγμα τοῦτο, ἔχω δώσει κι ἐγὼ τὸ ζερβό μου τὸ χέρι...

«Ἄχ, πονάω, ἀναστέναζε σὲ λίγο ὁ τραυματισμένος. Μὰ εἶμαι τόσο εὐτυχισμένος, εἶμαι τόσο χαρούμενος...» — καὶ χαμογελοῦσε καταπικραμένος.

ΤΡΑΚΟΣΙΑ πενήντα χρόνια ἀργότερα, στὰ 1821, ξανατινάχτηκε στὸν ἀγέρα ὁ ἴδιος ἴσα ἴσα ὁ θρύλος. Τὸν ξετίναξε μὲ τὴ θυσία του ἓνα ἄγνωστο, ἓνα εἰκοσπεντάχρονο Ἑλληνόπουλο. Ἦταν ἓνας ἄσημος μπουρλοτιέρης σ' αὐτὰ ἐδῶ τὰ νερά. Τὸν ἔλεγαν Γιῶργο· κι ἦταν ἀπ' τοὺς Παζοῦς. Ἐκεῖ, στὴν πατρίδα του, ἦταν ἀρραβωνιασμένος μὲ μιὰ νόστιμη, δροσερὴ σὰν τὰ κρύα νερά κοπελίτσα, μιὰν Ἑλληνοπούλα ραγιάδισσα. Γιὰ τὴ λευτεριά της — καὶ γιὰ τὴ λευτεριά πρῶτ' ἀπ' ὅλα τῆς πατρίδας τους — πολεμοῦσε καιρὸ τώρα πάνου στὰ ξεσηκωμένα ρωμαίικα καράβια ὁ Γιῶργος ὁ Παξινός. Θυμᾶται τὴ στερνὴ ἴσα ἴσα φορά, πὺ τὴν ἀποχαιρέτησε, κεῖ στὸ μουράγιο τῆς θαλασσινῆς τους πατρίδας, γιὰ τὴν πικρὴ ξενιτιά καὶ τὴν τραχιά τὴν ἀμάχη τοῦ Ξεσηκωμοῦ.

— Νὰ μὲ προσμένης, Ἑρμιόνη, τῆς εἶπε. Θὰ ρθῶ νικητῆς καὶ θὰ στεφανωθοῦμε. Θὰ ᾽ναι χαρὰ Θεοῦ γύρα, ἡ πατρίδα ἐλεύθερη, οἱ καμπάνες στίς ἐκκλησιές θὰ χτυποῦν, οἱ σημαῖες θὰ κυματίζουν... Μὴν τὰ χάσης, ἂν ἀργήσω καὶ λίγο. Μιὰ φορά, νὰ τὸ ξέρης: Ἐγὼ θὰ ξανάρθω — καὶ σὺ νὰ προσμένης!

— Θὰ σὲ προσμένω, μурμουρίσε κείνη· καὶ κατέβασε ντροπαλὰ τὰ μάτια.

Στὸ βαθὺ βλέμμα πὺ τοῦ ᾽ριξε, ὁ τολμηρὸς νέος εἶδε πεντά-κάθαρα ζωγραφισμένο τὸν τρόπο καὶ τὴν ἀγωνία. Μὰ δὲν εἶπε

τίποτα. Δὲν ἦτανε τώρα καιρὸς γιὰ περισσότερες κουβέντες. Τὴν ἀποχαιρέτησε βιαστικὰ καὶ μπαρκάρησε στὸ πολεμικὸ πού τὸν πρόσμενε. Ἀπ' τὴν προκυμαία. εἶδε σὲ λίγο νὰ τὸν ἀποχαιρετάη ἓνα μαντίλι κατ'άλευκο, ἓνα τρυφερὸ γυναικεῖο χεράκι — μιὰ κοπέλα γλυκιὰ καὶ ἀγαπημένη, πού μὲ τό 'να χέρι κούναε τὸ μαντίλι καὶ μὲ τ' ἄλλο ἔκρυβε τὰ μάτια, σὰ νὰ μὴν ἤθελε κανένας νὰ ἰδῇ ἂν ἦτανε δακρυσμένα ἢ ὄχι...

Τὰ θυμότανε τώραδὰ ὅλα ἐτοῦτα ὁ ξενιτεμένος κι ἓνα σφίξιμο τοῦ δάγκωνε τὴν καρδιά. Γιὰ ποιό πράμα νὰ πικραθῇ κανένας τώρα περισσότερο; σκεφτότανε, ἀνεβασμένος πιά στὸ κατὰστρωμα τοῦ καραβιοῦ, πού ἀρμένιζε στ' ἀνοιχτά: Γιὰ τὴν κοπέλα πού προσμένει στεφάνωμα ἢ γιὰ τὴν Πατρίδα πού καρτερεῖ Λευτεριά; Μπροστὰ στὴν μεγάλην ἀγάπη τῆς Πατρίδας, δὲ θὰ 'πρεπε τάχα νὰ πάη λίγο πὶὸ πίσω ἢ ἀγάπη τῆς ἀρραβωνιαστικιάς;

«Ναί, αὐτὸ πρέπει νὰ γίνη» τοῦ μουρμούριζε μέσα του κάποια φωνή. «Ἡ μιὰ ἀγάπη θὰ προσμένη λίγο τὴν ἄλλη...»

Καὶ τὴν πρόσμενε. Γιατὶ αὐτὸ ἦταν νὰ γίνη — ἀφοῦ τὰ πράματα πολὺ εἶχανε σφίξει, τώρα δὰ ἴσα ἴσα, γιὰ τὴ γλυκιὰ τὴν Πατρίδα. Μάης ἦτανε τοῦ Εἰκοσιένα κι οἱ δικοί μας εἶχαν ἀποφασίσει νὰ βαρέσουν τὸν Ἑπαχτο.

Νὰ βαρέσουν τὸν Ἑπαχτο... Ἕνας λόγος ἦταν αὐτός, μὰ πολὺ δύσκολος λόγος. Ἀνάμεσα στ' ἄλλα, εἶπαν νὰ κάψουν καὶ τὰ τούρκικα τὰ καράβια, πού ναυλοχοῦσανε στὸ ξακουσμένο λιμάνι τῆς Ρουμελιώτικης πολιτείας.

— Νὰ τὰ κάψουμε, αὐτὸ εἶναι τὸ πρεπούμενο! τοὺς ὀρμήνεψε καὶ ὁ καπετάνιος.

— Νὰ τὰ κάψουμε, εἶπαν κι αὐτοί.

Μὲ τί ἄλλο θὰ τὰ 'καιγαν; Μὲ τὸ μπουρλότο! Τὸ πυρπολικὸ λοιπὸν ἐτοιμάστηκε παρ'ευθύς. Ὁ Σπετσιώτης ὑποπλοίαρχος Γιώργος Μυριαλῆς τὸ γέμισε μὲ τὰ ὑλικά ὅλα τῆς ἀνατίναξης: κληματόβεργες, δαδιά, θειάφι, ρετσίνι καὶ πίσσα! Τοῦ μπούκωσε τ' ἀμπάρια, πλώρα καὶ πρύμνη. Δὲν ἔμενε τώρα παρὰ ὁ τολμηρὸς μπουρλοτιέρης, πού θὰ κολλοῦσε αὐτὸ τὸ ἔξοχο πλωτὸ πυροτέχνημα στὰ πλευρὰ τοῦ πρώτου ἐχθρικοῦ καραβιοῦ.

Κούναε τὸ μαντίλι καὶ τὸν ἀποχαιρέταε...

Μὰ τὰ ναυτάκια μας, ξεσυνήθιστ' ἀκόμα σὲ τέτοια κολλήματα, δὲ μιλούσανε. Τσιμουδιά.

— Ποιὸς ἀπ' ὅλους σας, βρέ παιδιά, τὰ ρωτοῦσε ὁλοένα ὁ καπετάνιος, ποιὸς ἀπ' ὅλους θ' ἀποφασίση;

Μὰ κεῖνα, ὅλα τους, δὲ μιλούσανε. Τσιμουδιά πάλι!

— Ποιὸς θὰ τολμήση; Ξαναρώτησε σκουντούφλης ὁ καπετάνιος. Κανένας;

Κι αὐτὸ τὸ «κανέννας;» τὸ ἔριξε πάνω τους σὰ βρισιά, γιατί σκεφτότανε πὼς τὸ ὠραῖο τὸ σχέδιο ναυαγοῦσε ἀπὸ τὴν ἀτολμία τῶν ἀμάθευτων νεαρῶν ναυτικῶν.

— Κανέννας λοιπόν; ξαναρώτησε στενοχωρημένος ὁ καπετάνιος.

Καὶ γύρισε καὶ τοὺς εἶδε ἓναν ἓναν, κατάματα.

Τότε ἦταν πού ξεπρόβαλε μπρός του ὁ νεαρὸς Παξινός. Τὸν ἔλεγαν Γιῶργο· κι ἦτανε ἀρραβωνιασμένος μὲ μιὰ νόστιμη, δροσερὴ σὰν τὰ κρύα νερά κοπελίτσα, μιὰν Ἑλληνοπούλα ραγιάδισα, πού τὸν πρόσμενε νὰ γυρίση στοὺς Παξοὺς, νὰ στεφανωθοῦνε...

— Ἐγὼ εἶμαι πού θὰ πάρω ἀπάνω μου τὸ μπουρλότο! ξεφώνισε θαρραλέα.

— Ἐσύ; ρώτησε παραξενεμένος ὁ καπετάνιος. Κι ἔπιασε καὶ τὸν κοίταζε συνέχεια, ἀπὸ τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια κι ἀπὸ τὰ νύχια ὡς τὴν κορφή. Τί λές; Θὰ μπορέσης; γύρισε καὶ τὸν ρώτησε, σὰ ν' ἀμφέβαλλε, ἄγνωστο γιὰ ποιό λόγο.

— Θὰ μπορέσω, τὸν διαβεβαίωσε κατηγορηματικὰ ὁ Γιῶργος ὁ Παξινός.

— Θέλω νὰ πῶ, διόρθωσε λίγο τὰ λόγια του ὁ καπετάνιος, θὰ τὰ καταφέρης ἐσύ, μόνος σου; Ξέρεις παναπῆ, γιέ μου, ἀπὸ μπουρλότα;

— Ξέρω καὶ παραξέρω, ἀποκρίθηκε πικαρισμένος ὁ Παξινός.

Μὰ ἡ φωνή του — δὲν ἦταν λίγο παράξενο, ἀλήθεια; — ἡ φωνή του εἶχε κάτι σὰν τρέμολο, σὰ μιὰν ἀκαθόριστη ἀμφιβολία νὰ τὸν βασάνιζε.

— Τότε ξεκίνα, κι ὁ Θεὸς μαζί σου, τοῦ εὐχήθηκε εὐχαριστημένος ὁ καπετάνιος.

Καὶ τὸ μπουρλότο ξεκίνησε. Ὁ Παξινὸς στὸ τιμόνι του. Πίσω του, σὲ μιὰ βάρκα, πού θὰ τοῦ ἔστελνε τὴ φωτιά, ὁ Μυριαλῆς. Ἀπόμακρα, ὁ καπετάν Ἀδριανὸς Σωτηρίου, ὁ Σπετσιώτης, πού παρακολουθοῦσε μ' ἀδημονία.

ΤΑ ΠΡΑΜΑΤΑ ΕΙΧΑΝ ΑΡΧΙΣΕΙ πολὺ καλά, δόξα νὰ ἔχη ὁ Μεγαλοδύναμος! Ἐαφνικὰ ὅμως, οἱ Τουρκαλάδες πήρανε κάβο τὸν

κίνδυνο πού τούς ζύγωνε κι ἄρχισαν νὰ πυροβολοῦν. Ὁ Μυριαλῆς βιάστηκε λίγο νὰ δώσῃ φωτιά στὸ μπουρλότο κι ὁ ταλαίπωρος ὁ Γιώργος ὁ Παξινὸς ἀγωνιζότανε τώρα νὰ τὸ κολλήσῃ, ἔτσι καθὼς ἦτανε ἀναμμένο, στὰ πλευρὰ τοῦ τούρκικου καραβιοῦ. Πλημμυρισμένος στὶς φλόγες, πού τὶς ἔφερνε πίσω, στὸ πρόσωπό του, ὁ ἐνάντιος ἄνεμος, πάλευε νὰ στρίψῃ τὸ τιμόνι πρὸς τὴ μεριά τοῦ ἐχθροῦ.

— Πέσε στὴ θάλασσα, Παξινέ, νὰ σωθῆς! Μὴν προσπαθῆς ἄλλο! Εἶναι μάταιο! τοῦ φώναξε ἀπελπισμένα ὁ Μυριαλῆς.

— Κάνε ὅ,τι σοῦ λένε! τὸν πρόσταζε ἀντίπερα καὶ ὁ καπετάνιος.

Μὰ πού ἐκεῖνος ν' ἀκούσῃ; Οἱ φλόγες τὸν κυνηγοῦσαν, εἶχανε πιά φτάσει στὴν πλώρα. Ὡστόσο, τὸ Ἑλληνόπουλο στεκόταν ἐκεῖ, στὸ τιμόνι, παλεύοντας, καὶ τὴν ὕστατη ἴσα ἴσα στιγμή, νὰ πετύχῃ τὸ στόχο του. Ἀκόμα κι ὅταν, γιὰ νὰ μὴν καῖ, ἔπεσε στὴ θάλασσα, τὰ χέρια του δὲν εἶχαν ἀφήσει τὸ τιμόνι.

— Παναγιά μου, βοήθα με! φώναξε. Γιὰ τὴν Ἑρμιόνη μόνο — καὶ γιὰ τὴν Πατρίδα!

Καὶ πάλευε ἀπελπισμένα γιὰ νὰ τραβήξῃ τὸ μπουρλότο του πρὸς τὸ ξένο καράβι. Μὰ δὲ μποροῦσε πιά τίποτα νὰ κάμῃ. Πνιγότανε, βούλιαζε μέσα στὶς φλόγες καὶ στὰ νερά...

Τότε ἴσα ἴσα τὸν μπλόκαραν κάτι βάρκες ἀπὸ τὰ τούρκικα τὰ πλεούμενα καὶ τὸν ἐπιασαν ζωντανό. Κι ὕστερ' ἀπὸ λίγο...

Θεέ μου, ὕστερ' ἀπὸ λίγο, ἐκεῖ κάπου σ' ἓνα ὁμορφο ἑλληνικὸ νησί, στοὺς Παξοὺς, μιὰ νόστιμη καὶ δροσερὴ κοπελίτσα, θὰ πρόσμενε μάταια τὸ γυρισμό του. Ἦταν ἡλιοβασίλεμα κι εἶχε βγεῖ ἔξω, σχεδὸν εἶχε πάρει τοὺς δρόμους νὰ μάθῃ νέα του.

Μὰ κανένas δὲν ἤξερε νὰ τῆς πῇ.

— Τίποτα δὲ μάθαμε γιὰ τὸν Παξινό, τῆς εἶπε κάποιος γερονταυτικὸς, πού ψάρευε ἀκόμα, ἐκεῖ στὴν ἀχρογιαλιά.

— Γιὰ τὸ Γιώργο τὸν Παξινὸ εἶπες; πρόσθεσε κάποιος ἄλλος. Ναί, ἐγὼ κάτι ἄκουσα...

Μὰ σὰν τὴν εἶδε καὶ τὴ γνώρισε πὼς ἦταν ἡ ἀρραβωνιαστικιά του, σῶπασε ἀπότομα.

— Τίποτα δὲν ξέρω, εἶπε στὸ τέλος.

— Τί ξέρεις καὶ δὲν τὸ λές; τὸν ζύγωσε καὶ τὸν ρώτησε μ' ἀγωνία ἡ Ἑρμιόνη.

— Τίποτα... τίποτα! ξανάπε κεῖνος καὶ γύρισε γιὰ νὰ φύγη.

— Μὰ γιατί δὲ μοῦ λές, σὲ παρακαλῶ; τοῦ φώναξε ἡ κοπέλα νευριασμένη.

Καὶ τὸν σταμάτησε, τὸν ἔπιασε θαρρετὰ ἀπ' τὸν ὦμο, τὸν τίναζε.

— Σὺ εἶπα, κοπέλα μου: δὲν ξέρω τίποτα, ἔκανε ὁ ἄνθρωπος, τάχα σὰν ἄγρια, καὶ τὴν ἄφησε σύξυλη ἐκεῖ, νὰ κοιτάζῃ τὰ κύματα, τὸ ἡλιοβασίλεμα, τὰ νερά...

— Ἀφοῦ δὲν ξερεῖ, τί θές νὰ σοῦ πῇ; τὴ ζύγωσε καὶ τῆς χαμογέλασε, τάχα νὰ τὴν παρηγορήσῃ, ὁ γεροναυτικός.

Κι ὕστερα, γύρισε καὶ κεῖνος στὸ ψάρεμά του.

— Σωστά, τί νὰ μοῦ πῇ ὁ χριστιανός; μουρμούρισε κι ἡ Ἑρμιόνη καὶ ξεροκατάπιε.

Περπάτησε λίγο πιὸ πέρα, σὰ γιὰ νὰ βεβαιωθῇ πὼς δὲν κοιμόταν, οὔτε κι ὄνειρευόταν. Κι ὕστερα, ἔπιασε νὰ κοιτάζῃ μὲ βαθὺ καὶ πικρὸ παράπονο τὴ θάλασσα.

Στεκόταν ἐκεῖ, στὴν ἀκρογιαλιά — καὶ δὲν τὰ πετροβολοῦσε, βέβαια, οὔτε τὰ μάλωνε τὰ νερά, γιατί ἐκείνη δὲν ἤξερε, αὐτὰ μόνο ἤξεραν τὸ μυστικό... Ἐκείνη τὰ ῥλετε μόνο, τὰ κοίταζε πολλὴν ὥρα μέσα στὸ σούρουπο, σὰ νὰ 'θελε νὰ τὰ ρωτήσῃ:

«Πότε; Πότε θὰ γυρίσῃ ἐκεῖνος; Μοῦ εἶπε νὰ τὸν προσμένω... Μὰ πότε θὰ ρθῇ;»

Ἀπ' τὴν πολλὴν ἀγωνία καὶ ἀπὸ τὴν ἀνυπομονησία της νὰ τὸν δῇ, ἔσκυβε κάτου ἀπ' τὸ μουράγιο, μετροῦσε θαρρεῖς τὸν ἀνάλαφρο παφλασμὸ τῶν κυμάτων, σήκωνε ἀπότομα τὸ κεφάλι καὶ θωροῦσε ὕστερα τὸν ἥλιο κατὰματα. «Πότε; Μὰ πότε λοιπὸν θὰ γυρίσῃ;» ἦτανε σὰ νὰ ρωτοῦσε τὸ φλογάτο ἡλιοβασίλεμα. Καὶ σὰ δὲν ἀπαντοῦσε κι ἐκεῖνο, ξανάσκυβε τὸ κεφάλι καὶ ξαναρώταε τὰ νερά:

«Πότε, μὰ πότε λοιπὸν θὰ γυρίσῃ; Δὲ θὰ μοῦ πῆτε οὔτε καὶ σεῖς;»

Τὰ νερά τὴ θωρούσανε σιωπηλά. Κυματάκια σωριάζονταν

όλοένα στην άμμουδιά, τό'να πάνου στο άλλο — καί κάναν
ἄφρους. Μὰ κανένα τους δέν ἔλεγε νά μιλήσῃ...

Ὁ ὀρίζοντας τώρα εἶχε πιά γίνει ὀλοπόρφυρος, εἶχε πλημμυ-
ρίσει θαρρεῖς ἀπό ροζ τριαντάφυλλα. Ἡ ἀνταύγεια τῶν χρωμά-

— Πονάω, ἀναστέναξε ὁ Θερβάντες, μὰ εἰμ' εὐτυχημένος!

των χτυποῦσε καί στὰ νερά, κι εἶχε ἀρχίσει νά τὰ βάφῃ κι αὐτὰ
κόκκινα. Ὁ ἄφρος σά νά γίνηκε μιὰ στιγμή ἄλικος. Τὸ κορίτσι,
καθὼς εἶδε τόσο κόκκινο τὸ νερό, τρόμαξε.

— Ἀ! ἔμπηξε μιὰ φωνή. Τὰ νερά κοκκίνισαν!

— Κάποιος ναυτικὸς θ' ἄγιασε! τὴ ζύγωσε τότε καὶ τῆς

εἶπε μιὰ χωριανή της, νησιώτισσα, Παξιινιά. Θέλουν νὰ ποῦν, πὼς ἔτσι κόκκινα γίνονται τὰ νερά, ὅταν τ' ἀγιάζη τὸ αἷμα κάποιου ξενιτεμένου...

— "Ἐχεις δίκιο, μουρμούρισε ἀνήσυχη ἡ κοπέλα. Κι ὁ νοῦς της πέταξε παρευθὺς στὸ δικό της ξενιτεμένο. "Α, ὄχι! Δὲ γίνεται! Δὲ μπορεῖ! φώναξε.

— "Ἐτσι ἔχω ἀκουστά, δικαιολογήθηκε τότε ἡ χωριανή της, πιστευόντας πὼς μιλοῦσαν γιὰ τὰ νερά κι ὄχι γιὰ τὸν ξενιτεμένο.

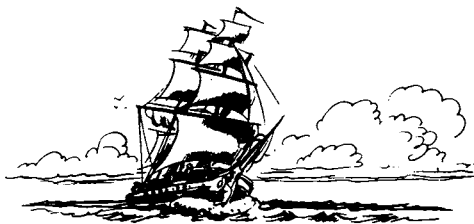
— "Ἐχεις δίκιο, ξανάπε σιγανὰ ἡ κοπέλα· καὶ χαμογέλασε. Ἐμένα, ξέρεις, ὁ νοῦς μου πῆγε ἄλλου. Μπά, σὲ καλὸ μου, τί ἔπαθ' ἀπόψε;

Καὶ ψευτογελοῦσε ἀκόμα.

"Ὅστερα, γύρισε καὶ ξανακοίταξε κάτου, τὸν κοκκινοβαμμένον ἀφρό, πού εἶχε θαρρεῖς γίνει ἓνα μὲ τὸν ἀπέραντον ὀρίζοντα. Τὰ νερά τῆς φάνηκαν καὶ σὰ δικά της καὶ σὰν ξένα, σὰ μακρινά. Σὰ νὰ 'χε γίνει ἀπάνω τους κάποιο θάμα.

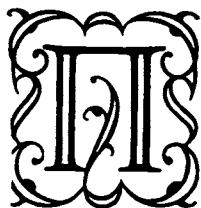
— Θ' ἀγιάσανε, στ' ἀλήθεια, καλὰ λές, μουρμούρισε, σὰ νὰ μιλοῦσε μονάχη, ἡ Ἑρμιόνη.

Κι εἶχε πολὺ δίκιο, παιδιὰ μου. Γιατί, εἶπαμε: Τὰ νερά δὲν ἀγιάζουνε μόνο τὴν εὐλογημένη ἡμέρα πού τὸ Πνεῦμα τὸ "Ἄγιο κατεβαίνει στὴ γῆ σὰν Περιστέρι κι ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου ἀνασύρεται ἀπὸ τὸ βυθό. Ἀγιάζουνε κι ἄλλες φορές, ἃς ποῦμε τὴ μέρα πού θὰ τὰ ραντίσῃ τὸ αἷμα ἑνὸς Ἡρώα, γιὰ νὰ βάψῃ ἄλικο τὸν ἀφρό τους...

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ ΠΟΛΕΜΑ...

ΠΙΝ ΑΠΟ ΛΙΓΟΝ ΚΑΙΡΟ, ἔτυχε νὰ βρεθῶ μ' ἓναν ἀγαπητὸ φίλο, στὸ γραφικὸ Νέο Φάληρο. Ὁ καιρὸς ἦταν γλυκός, ἀληθινὰ ἀνοιξιάτικος, ὁ Ἀπρίλης μῆνας στὶς πιὸ καλὰς ὥρες του. Δὲ χορταίναμε νὰ χαιρώμαστε τῇ θάλασσᾳ, τῇ φύσῃ. τὸ μαγευτικὸ ἡλιοβασίλεμα — πού ρόδιζε τὸν ὀρίζοντα, ἀπ' τὰ μέρη ἐκεῖ τοῦ Πειραιᾶ ἴσαμε πέρα, στὸ Σαρωνικόν.

— Ὁμορφιὲς πού ἔχει ἡ πατρίδα μας, μουρμούρισε μ' ἔκσταση ὁ φίλος μου, καθὼς περπατούσαμε στὴν ἀκρογιαλιά.

— Ὁμορφιὲς κι ἱστορία, βιάστηκα νὰ πῶ, γιατί χωρὶς νὰ τὸ θέλω, εἶχα θυμηθῇ ὅλα ὅσα εἶχανε γίνεи ἐδῶ, σὲ τούτους τοὺς τόπους — σὲ καιροὺς μακρινοὺς καὶ κοντύτερους.

— Μὰ καὶ ἡ ἱστορία τῆς χώρας μας, ἔκανε στοχαστικὰ ὁ φίλος, μιὰ ὁμορφιά ξακουσμένη δὲν εἶναι τάχα κι αὕτῃ; Μιὰ ὁμορφιά, ἄλλοτε σοβαρὴ καὶ θλιμμένη κι ἄλλοτε γελαστὴ καὶ χαρούμενη. Νά, δὲν τὰ βλέπεις αὐτὰ ἐδῶ τὰ νερά;

— Τὰ βλέπω...

— Τί σοῦ θυμίζουν;

— Τίποτα συγκεκριμένο, κι ὅλα μαζί...

— Δὲ σοῦ θυμίζουν τῇ... ναυμαχίᾳ τῆς Σαλαμίνας;

Τὰ ἔχασα. Τῇ ναυμαχίᾳ τῆς Σαλαμίνας; Δὲν τό ἔχα σκεφτῇ...

Μὰ πρὶν προλάβω νὰ τοῦ τὸ πῶ, ὁ φίλος μὲ ἀποπῆρε: Ναί, ναί, ἀγαπητέ μου, μοῦ εἶπε, ἐμένα τοῦλάχιστον, αὐτὰ ἐδῶ τὰ νερά, μοῦ θυμίζουν τῇ νικηφόρᾳ ἐκείνῃ ναυμαχίᾳ τῶν προγόνων μας. Καὶ προπαντὸς τὰ ξύλα, τὰ κατάρτια καὶ τὰ κουπιά, πού ξεβράστηκαν ἴσαμε δῶ, σὰν ἄλλου εἶδους πτώματα, τὸ μακρινὸ ἐκεῖνο φθινόπωρο τοῦ 480 πρὶν γεννηθῇ ὁ Χριστός, καὶ τροφοδό-

τησαν με κούτσουρα τις νοικοκυράδες τῆς ἐποχῆς, γιὰ νὰ περάσουν ὁλόζεστον τὸ χειμῶνα τους...

— Πολὺ μακριὰ τὸ πᾶς, χαμογέλασα. Δὲν ἔρχεσαι λίγο κοντήτερα;

— Τὸ ξέρω ποῦ θέλεις νὰ καταλήξης, συμπέρανε τότε ὁ καλὸς μου ὁ φίλος. Ἡ ἱστορία, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἡ ζωὴ, ἔχει καὶ τὶς ὁμορφες καὶ τὶς χαρούμενες ὥρες τῆς, μὰ ἔχει καὶ τ'ἀτυχήματα τῆς, ἔχει καὶ τὰ πένθη τῆς. Αὐτὸ δὲ θέλεις νὰ πῆς;

— Αὐτό...

— Καὶ τοῦτες ἴσα ἴσα τὶς μέρες, διάβαζα, πρόσθεσε ὁ φίλος, πῶς ἡ Τρίτη 22 Ἀπριλίου ὀρίστηκε, λέει, «*ἡμέρα τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη*». Ἀνακάλεσα, λοιπόν, στὴ μνήμη μου, ὅλες μου τὶς ἱστορικὲς γνώσεις, μὰ δὲ βρῆκα νὰ ἔκαμε τίποτα τὰ ξεχωριστό, ἐκείνη τῇ μέρα, ὁ ἀείμνηστος Γέρος τοῦ Μοριᾶ. Μήπως θυμᾶσαι ἐσύ;

— Ὅχι... ἢ μᾶλλον ναί, κάτι θυμᾶμαι, εἶπα. Αὐτὴ ἡ μέρα δὲν εἶναι τάχα ἐκείνη ποὺ ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ προφήτεψε πῶς ὁ Γιὸς τῆς Καλογριᾶς θὰ πέθαινε δῶ κοντά, στὸ Νέο Φάληρο;

Ὁ συνομιλητῆς καὶ φίλος μου ἔπαψε μονομιᾶς νὰ περπατᾷ. Κόντηνε ξαφνικὰ τὸ βῆμα, κόλλησε στὴ θέση του κι εἶπε:

— Ἐχεις δίκιο, πῶς μοῦ ξέφυγε; Κάπου, νομίζω, τὸ ἔχω διαβάσει, δὲ θυμᾶμαι μάλιστα ἂν τὸ ἀναφέρῃ κι ὁ ἴδιος ὁ Γέρος στ' Ἀπομνημονεύματά του. Μιὰν αὐγὴ, λέει, στὰ καλὰ καθούμενα ἔτσι, σηκώνεται ὁ Γέρος ὀρθὸς ἀπ' τὸν ὕπνο του κι ἀρχίζει νὰ ξεφωνίζει σὰν κακονυχτισμένος: «Ἔτσι ποὺ πάει ὁ Καραϊσκάκης, θὰ χαλαστῇ — καὶ νὰ μοῦ τὸ θυμᾶστε! Κι αὐτὸς θὰ πάῃ χαμένος καὶ τὸ Ἑλληνικὸ στράτευμα καλὸ δὲ θὰ ἔχῃ!» Ἀνήσυχος, λοιπόν, ὁ Κολοκοτρώνης, κρᾶζει παρευθὺς τὸ γραμματικὸ του. Ἀπρίλης ἦτανε τοῦ 1827.

«Δραγούμη!» τοῦ λέει. «Πιάσε νὰ γράψῃς ἓνα συμβουλευτικὸ γράμμα στῆς Καλογριᾶς τὸ γιό... Θὰ τοῦ λὲς νὰ φυλάγεται, νὰ προσέχῃ, γιὰτὶ ὁ θάνατος τὸν παραμονεύει — μπορεῖ νὰ τὸν ἀνταμώσῃ καὶ ξαφνικὰ, ἐκεῖ κοντὰ στὰ νερὰ τοῦ Φαλήρου... Πόσο ἔχουμε σήμερα;»

«'Απριλίου εἴκοσι δύο», ἀποκρίθηκε ὁ γραμματικὸς.

«Λοιπόν, ναί, ἀρχίνησέ το καὶ στείλτο τὸ γρηγορώτερο»...

Ὁ φίλος μου ξανάρχισε νὰ βαδίζει. Τὸν μιμήθηκα. Εἶχαμε πιά ζυγώσει στὸ Σταθμὸ τοῦ Ἡλεκτρικοῦ. Σωπαίναμε καὶ οἱ δύο μας.

— Ξέρεις γιὰ ποιοὺ γράμμα μιλάω; μὲ ρώτησε ὕστερ' ἀπὸ λίγο.

— Ξέρω, ξέρω, ἀποκρίθηκα βιαστικά· κι ἤμουνα καταστενο-

Ὁ Ζαφείρης σκέπασε τὸν Καραϊσκάκη μὲ τὴν κάπα του.

χωρημένος. Δὲ λές γιὰ τὸ γράμμα ποὺ δὲν ἦτανε, φαίνεται, γραφτὸ νὰ τὸ πάρῃ ποτέ ὁ Καραϊσκάκης;

— Ναί, γι' αὐτὸ λέω... Ἦταν γραμμένο Ἀπριλίου εἰκοσιδυό· καὶ σταλμένο ἀπ' τὸ Μοριά, ἀπὸ τὸν προφητικὸ Γέρο...

— Ἀφοῦ, λοιπόν, ἦταν σταλμένο στὸν Καραϊσκάκη, ἡ μέρα αὐτὴ ἔπρεπε νὰ ᾖ δική του κι ὄχι τοῦ Κολοκοτρώνη.

— Τί σημασία μπορεῖ νὰ ᾗ; Τὸ γεγονὸς εἶναι πὼς τὸ γράμμα ἐκεῖνο ποτέ του δὲν τὸ ἔλαβε ὁ Καραϊσκάκης, γιατί πρὶν ἀπ' αὐτὸ ἤρθε ὁ Θάνατος... Θυμᾶσαι, ἀλήθεια, τὰ περιστατικά;

— Τὰ θυμᾶμαι, εἶπα πικραμένος, τὰ θυμᾶμαι τόσο καλά, σὰ νά 'μουν καὶ γὼ ἓνας ἀπὸ τοὺς Ρουμελιῶτες μαχητὲς τοῦ Καραϊσκάκη. Ἦταν ὁ ἑβδομος χρόνος τοῦ Εἰκοσιένα, Ἀπρίλης μήνας, σὰν τώρα...

II

Ο ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ εἶχε κατέβει στὴν Ἀττική, γιὰ ν' ἀνακουφίσῃ τὴν πολιορκημένη Ἀθήνα. Αὐτὸ ἦτανε τὸ μεράκι του, αὐτὸς ἦτανε ὁ καημὸς του: Τὸ ξεσκλάβωμα τῆς Ἀθήνας! Μὲ τὰ πολλά, εἶχε πιάσει μὲ τὰ παλικάρια του ἐτοῦτα δῶ τὰ λημέρια. Ἦταν ἄρρωστος, σχεδὸν ὅπως πάντα, μὰ τί εἶχε νὰ κάμῃ; Ἡ ἀρρώστια ἢ δική του, ἢ γιατρεία του καλύτερα, ἦτανε ὁ καπνός, ἢ ἀντάρρα τῆς μάχης, ὁ πόλεμος! Κάθε ὥρα καὶ κάθε στιγμή, ἦταν ἑτοιμος νὰ πεθῇ ἀπάνω, νὰ τὰ βάλῃ μὲ τοὺς ὀχτροὺς, ὅσοι κι ἂν ἦταν αὐτοί, ὅσους δικούς του κι ἂν εἶχεν ἐκεῖνος! Ὡστόσο, τώρα δὲ τὰ πράματα δὲν ἦτανε ἔτσι. Ἀλλιῶς τὰ λογάριάζε τὸ στρατηγικό του μυαλό. Πρῶι πρῶι, ἀνήμερα στὶς εἰκοσιδύο, εἶχε καλέσει κοντὰ του τοὺς δικούς του.

— Προσέξτε, ὦρέ, τί θὰ σᾶς πῶ, φώναξε.

Τὰ παλικάρια μαζεუτῆκαν κοντὰ στὸ γιατάκι του, μπήκανε μὲς τὸ τσαντίρι.

— Πρόσταξε, καπετάνιο! τοῦ εἶπανε.

Καὶ περίμεναν.

— Δὲ θέλω σήμερα νὰ δώσῃ κανένας σας τὴν παραμικρὴ ἀφορμὴ στὸν ὀχτρό. Καταλάβετε; ρώτησε.

— Καταλάβαμε, στρατηγέ, ἀποκρίθηκαν οἱ ἄλλοι καὶ παραξενεύτηκαν.

— Γιατί ὅμως; τόλμησε νὰ ρωτήσῃ ὁ ἓνας τους.

— Ἐχω τὸ λόγο μου, χαμογέλασε τότε γεμάτος μυστήριο ὁ στρατηγός. Καὶ σᾶς τὸν ἐμπιστεύομαι, ὦρέ, γιατί τὸ ἀξίζετε: Λογαριάζω ἀπόψε νὰ κάνουμε γενικὸ γιουρούσι, νὰ βαρέσουμε ἀπροειδοποίητα τὸν ὀχτρό... Γιὰ τοῦτο ζητάω νὰ τὸν ἀποκοιμήσω... Σύμφωνοι;

— Σύμφωνοι, καπετάνιο! τὸν ἐβεβαίωσαν ὅλοι. Μύτη δὲ θ' ἀνοιξοῦμε ὡς τὸ βράδυ...

— Ἔτσι μπράβο, χάρηκε ὁ Καραϊσκάκης. Τσιμουδιά! Ἡ γλύκα ὅλη ἀπ' αὐτὸ κρέμεται... Ἔτσι μόνο θὰ ξεσκλαβώσουμε τὴν Ἀθήνα!

Σὰν ἔφυγαν οἱ μπιστικοί του, ὁ Γιὸς τῆς Καλογριᾶς φώναξε:

— Ζαφείρη!

— Στὶς προσταγές σου, καπετάνιε, ἀκούστηκε μιὰ δροσερὴ καὶ λεπτὴ, σὰ γυναικεία, φωνή.

Κι ἀμέσως παρουσιάστηκε μπρὸς τοῦ ἓνα παλικαρόπουλο λεβεντόκορμο, μὲ στρογγυλό, κατάλευκο πρόσωπο καὶ μ' ὁμορφα, καστανὰ μάτια. Εἶχε κρεμασμένο στὸν ὦμο τοῦ ἓνα μικρό, τοσοδὰ καριοφιλάκι κι ὅλη του ἡ ἐμφάνιση πρόδινε ἐξυπνάδα, ὑγεία καὶ νιάτα. Ὅπως στεκόταν ἐκεῖ μπροστὰ στὸ ἀνοιγμα τοῦ τσαντιριοῦ, τὸ γέμιζε μὲ τὸ σῶμα του.

— Ζύγωσε νὰ σοῦ πῶ, τοῦ εἶπε ἡσυχα ὁ Καραϊσκάκης.

Τὸ παλικαρόπουλο ἔσκυψε λίγο καὶ προχώρησε πρὸς τὸ γιτάκι τοῦ καπετάνιου.

— Πιστεύω ν' ἀκουσες τί εἶπαμε πρὶν ἀπὸ λίγο.

— Ναί, καπετάνιε, κάτι πῆρε τ' αὐτί μου...

— Λοιπόν, μιὰ χάρη ἔχω νὰ σοῦ ζητήσω...

— Ὅ,τι προστάξεις!

— Τὶς θερμὲς μου τὶς γνωρίζεις, ἔτσι δὲν εἶναι; Μ' ἔχουν σακατεμένο, μ' ἀφάνισαν... Τὸ βράδυ, πάλι, ἀκουσες τί εἶναι νὰ γίνη...

— Ἀκουσα...

— Δῶσε μου, λοιπόν, λίγο κινίνο νὰ πιῶ, γιὰ νὰ ἡσυχάσω, νὰ κοιμηθῶ... Καὶ σύ, ἐκεῖ, βίγλα στὴν πόρτα, στὸ τσαντίρι ἀπ' ἔξω. Κανένανε δὲ θ' ἀφήσης νὰ περάση, νὰ μ' ἐνοχλήση. Κατάλαβες;

— Κατάλαβα, καπετάνιε! Πιὲς τώρα καὶ τὸ κινίνο σου καὶ ἡσύχασε λίγο. Ἐγὼ θ' ἀγρυπνάω γιὰ σένα...

— Σ' εὐχαριστῶ, Ζαφείρη, σ' εὐχαριστῶ...

— Ζαφείρη, μουρμούρισε τὸ παλικαρόπουλο κι ἔμοιαζε σὰ νὰ μὴν τοῦ ἄρεσε καθόλου ἐκεῖνο τὸ ὄνομα. Μὰ δὲν εἶπε τίποτες ἄλλο. Κούνησε μόνο ἀνάλαφρα τὸ κεφάλι, ἔδωσε τοῦ καπετάνιου νὰ πιῇ τὸ κινίνο, τὸν εἶδε νὰ ξαπλώνη καλύτερα πάνω στὴν κουρελού, τὸν βόηθησε λίγο νὰ σύρῃ ἀπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του τὴν κάπα του καὶ τὸν ἄφησε νὰ κουλουριαστῇ στὸ γιατάκι του, γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ. Ὁ ἴδιος, νυχοπατώντας σχεδόν, βγῆκε ἀπ' τὸ τσαντίρι καὶ μὲ τὸ καριοφιλάκι του πάντα στὸν ὦμο, τὸ ἔστησε κεῖ ἀπ' ἔξω, βιγλάτορας ἄγρυπνος κι αὐστηρός.

Τὸ πρωινὸ ἀγέρι, τὸ ἀνοιξιάτικο, ποὺ σὰ μαϊστράλι ἐρχόταν ἀπὸ τὴ θάλασσα τοῦ Φαλήρου, τοῦ χάιδευε τρυφερὰ τὰ νεανικά του τὰ μάγουλα κι ἀνάδευε ἀνάλαφρα τὰ μακριά, καστανὰ τρουμαλλιά.

— Ζαφείρη, ξαναμουρμούρισε πικαρισμένος. Καὶ κοίταξε νὰ βολέψῃ τὰ μακριά, τ' ἄφθονα τὰ μαλλιά του, ποὺ μὲ βία χωρούσανε κάτω ἀπὸ τὸ φέσι του. Σὰ νὰ 'μουν... Ἔ, σεῖς! φώναξε ξαφνικά σὲ κάτι στρατιῶτες, ποὺ κάνανε ἀνυπόφορη φασαρία, ἐκεῖ κοντὰ στὸ τσαντίρι τοῦ καπετάνιου. Γιὰ ἡσυχάστε καὶ λίγο! Ὁ καπετάνιος θέλει νὰ κοιμηθῇ. Νομίζετε πὼς ἔχει τὴν ὄρεξη ν' ἀκούῃ τίς ἀγριοφωνάρες σας;

— Νὰ μᾶς συμπαθῆς, Ζαφείρη, ψιθυρίσαν ἐκεῖνοι, περπατώντας στὰ νύχια, πέρ' ἀπὸ τὸ τσαντίρι. Δὲν ξέραμε...

Καὶ σῶπασαν μονομιᾶς.

— Ζαφείρη, πάλι Ζαφείρη! ξανάπε μέσα του τὸ παλικαρόπουλο, περπατώντας πάνω κάτω, δίπλα ἀπ' τὸ τσαντίρι. Ὡς πότε πιά, Θέ μου, θ' ἀκούω αὐτὸ τὸ ψεύτικο τ' ὄνομα;

Σταμάτησε λίγο, ἔσυρε τὸ χέρι στὰ μάγουλα, τ' ἀνέβασε στὸ σκουφί, ἔπιασε τ' ἄφθονα, κρυμμένα μαλλιά.

— Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀγόρι, ξέσπασε ξαφνικά. Καὶ δὲ μὲ λένε Ζαφείρη, μὲ λένε Μαριώ... Τ' ἀκοῦτε;

Κατάλαβε πὼς τὸ φώναξε δυνατὰ καὶ χαμήλωσε τὴ φωνή του, νὰ μὴν προδοθῇ.

«Μαριώ», ξανάπε ὕστερα ἀπὸ λίγο. Καὶ ξανάρχισε νὰ περ-

Ἡ Τουρκοπούλα πρόσπεσε στὰ πόδια κοντὰ τοῦ ἀλόγου του.

πατάη μὲ ταραχή, σιγομουρμουρίζοντας: «Καὶ τὸ Μαριὼ ὅμως δὲν εἶναι τὸ πρῶτο μου τ' ὄνομα. Εἶναι μονάχα τὸ χριστιανικό μου».

Θωρώντας ὕστερα τὴν κοντινὴ θάλασσα καὶ τ' ἀντικρινὰ πέρα βουνά, θυμήθηκε, τὰ ξαναθυμήθηκε ὅλα...

III

ΤΟΝ ΠΡΩΤΑΝΤΑΜΩΣΕ, ἐκεῖ στο δρόμο κατὰ τ' Ἀνάπλι, γύρω νὰ πῆς στήν Τριπολιτσά, πᾶνε τώρα δυὸ χρόνια. Αὐτὴ ἦτανε μιὰ παντέρημη τουρκοπούλα, χωρὶς γονιούς καὶ πατρίδα — γεμάτη πίκρα καὶ βάσανα. Κι ἐκεῖνος ἦταν ὁ ξακουστός καπετάνιος, ποὺ κατέβηκε στο Μοριά μὲ τ' ἀσκέρια του, νὰ βοηθήσῃ τοὺς δικούς του, στριμωγμένους ἀπ' τὸ Μπραῖμη. Καθὼς εἶχε κρυφτῇ στήν ἄκρη ἐκεῖ τοῦ δρόμου, πίσω ἀπὸ κάτι φτελιές. τὸν ξέκρινε νὰ ξεπροβάλλῃ ἀπὸ μακριά, καβάλα στο ἄλογό του, πανέμορφος κι ἐξωτικὸς. Θαμπώθηκε. Τῆς πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ πὼς ἦτανε κάποιος θεός, ψηλόλιγνος καὶ θεόρατος, ποὺ κατέβηκε στὴ γῆ ἀπ' τὸν οὐρανό, γιὰ νὰ τὴ σώσῃ ἀπ' τὶς ταλαιπωρίες της.

Σὰ ζύγωσε πρὸς τὸ μέρος της ὁ ξωτικὸς καβαλάρης, ἐκείνη σύρθηκε καταμεσίς τοῦ δρόμου, τοῦ πρόσπεσε κάτου, στὰ πόδια κοντὰ τοῦ ἀλόγου του, καὶ τὸν παρακάλεσε.

— Καπετάνιε μου καὶ Θεέ μου! Σῶσε με! Στὴν καλὴ σου καρδιά προσπέφτω, ικέτισσα...

— Ποιὰ εἶν' αὐτὴ καὶ τί θέλει; ρώτησε τοὺς δικούς του ὁ καπετάνιος.

Ἕνας ἀπὸ τὴ συνοδεία ξεπέζεψε, τὴ ζύγωσε καὶ τὴ ρώτησε τί ζητάει. Ἐκείνη τοῦ εἶπε. Κι ἐκεῖνος, μὲ τὴ σειρά του, τὰ εἶπε στὸν ἀρχηγό: Τουρκάλα ἦτανε — κι οἱ δικοὶ της εἶχαν χαθῇ τότε, μὲ τὸ πάρσιμο τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἀτὴ της, τέσσερα χρόνια τώρα, τριγυρνοῦσε στοὺς δρόμους, ὀλομόναχη, ὀρφανὴ κι ἀπροστάτευτη, ψάχνοντας μάταια νὰ τοὺς βρῇ. Κι εἶχε μπαῖλντίσει πιά, ζητοῦσε νὰ πάῃ μαζί τους.

— Μαζί μας; ἀπόρησε ὁ Καραῖσκάκης. Καὶ τί νὰ κάμῃ ἐτούτη, κορίτσι πράμα, μαζί μας;

Τὴ ρώτησαν.

— Δούλα σας, ἀποκρίθηκε, μαγέρισσά σας, κοπέλι σας! Φτάνει νὰ πάψω νὰ ζῶ καθὼς ζῶ...

— Καὶ πὼς μποροῦμε, ὦρέ, νὰ τὴ σέρνουμε μεῖς μέσα στ' ἀσκέρι, ἀνάμεσα σ' ἄντρες; Ποῦ θὰ πλαγιάζῃ τὶς νύχτες; Μαζί

μὲ τὰ παλικάρια, στοὺς λόγγους καὶ στὶς καλύβες; Πές της πῶς τοῦτο δὲ γίνεται καὶ νὰ μὴ μᾶς χασομεράῃ ἄλλο, γιατί ἔχουμε κι ἄλλες δουλειές, σπουδαιότερες...

Τῆς τό 'παν.

Ἐμπηξε τὶς φωνές καὶ τὰ κλάματα. Ἐδῶ μπροστά τους, τοὺς φώναζε, ἐδῶ μπροστά τους θὰ σκοτωθῇ καὶ τὴν ψυχὴ της θὰ τὴν ἔχουνε στὸ λαιμό τους, ἂν δὲν τὴν πάρουν μαζί τους, ἂν τὴν ἀφήσουν ἐδῶ, μὲς στὰ βουνά, νὰ τὴ φᾶνε οἱ λύκοι...

— Μέγας εἶσαι, Κύριε, φώναζε τότε ὁ ἀρχηγός. Κι εἶχε θυμώσει, ἔτοιμος ἦτανε ν' ἀγριέψῃ. Μὰ συγκρατήθηκε. Καλά, ὦρέ, πάρτε τὴν, εἶπε στὸ τέλος. Θὰ τὴ ντύσουμε ἄντρα, θὰ τὴ βαφτίσουμε κιόλας χριστιανή, θὰ τὴν ποῦμε Μαριώ, κι ὕστερα Ζαφείρη. Πές τα της ὅμως ὅλα, τὰ δέχεται;

Τὴν ξαναρώτησαν.

— Ὅλα τὰ δέχουμαι, ἀποκρίθηκε, ὅ,τι προστάξετε σεῖς! Φτάνει νὰ ῥθω μαζί σας!

Κι ἀπὸ τότε, τὴν πῆραν στ' ἀλήθεια μαζί τους. Τὴ βαφτίσανε χριστιανή, Μαρία τὴν εἶπαν, μὰ σὰν τῆς ἄλλαξαν φύλο, σὰν τὴν ἐκάμαν πολεμιστὴ, τὴν εἶπαν Ζαφείρη. Καὶ τὴν ἔκαμαν ὀρντινάντσα τοῦ ἀρχηγοῦ-ὑπασπιστῆ του! Αὐτὴ πάντα, μὲ τὸ καριοφιλάκι στὸν ὦμο, στεκότανε καραούλι ἔξω ἀπ' τὸ τσαντίρι τοῦ ἀρχηγοῦ, αὐτὴ ξενύχταε δίπλα του, ὅταν τὸν λιάνιζαν οἱ θερμές, αὐτὴ τὸν περιποιόταν σὰν ἀδερφή, τοῦ μαγέρευε, τὸν καθάριζε καὶ τὸν ἔπλενε, αὐτὴ τοῦ συγύριζε τὸ ψευτονοικοκυριὸ τοῦ πολέμου καὶ τοῦ παραστεκότανε στὶς χαρὲς καὶ στὶς λύπες τοῦ Μεγάλου Ἀγώνα καὶ τῆς δυσκολεμένης ζωῆς του. Κι αὐτὴ τώρα δά, ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ μεσημέρι, φύλαγε βάρδια, νὰ μὴν ξυπνήσῃ κανένας τὸν ἀρχηγό...

Ἦταν χαρούμενη ποὺ μποροῦσε κι αὐτὴ κάτι νὰ κάμῃ, ποὺ μπόρεσε νὰ προσφέρῃ κι αὐτὴ λίγη δούλεψη στὸ Μεγάλον Ἀνθρώπο, ποὺ τὴν εἶχε ἀγαπήσει σὰν ἀδερφή... Κοντά του, εἶχε μάθει νὰ σκληραγωγιέται κι αὐτὴ, νὰ σκαρφαλώνῃ στὶς ράχες, νὰ μὴν τρέμῃ τὸ ντουφεκίδι, νὰ πολεμάῃ κι αὐτὴ, νὰ ξεσηκώνεται νύχτα, ν' ἀλλάζῃ θέση κρυφά, γιὰ ν' ἀποφύγῃ ἢ καὶ νὰ κυνηγήσῃ

κάποτε τὸν ὀχτρό — ἓναν ὀχτρό, ποῦ πρὶν ἀπὸ χρόνια ἦτανε πατριώτης της, μὰ ποῦ τώρα πιά εἶχε συνηθίσει κι αὐτὴ νὰ τὸν βλέπη καὶ σὰ δικό της ὀχτρό. Δίπλα στὸ δοξασμένο της καπετάνιο, εἶχε ζήσει κι αὐτὴ πολλές δόξες. "Οπου ὁ καπετάνιος, μὰ μπαρούτι τῆς μάχης κάπνιζε, μὰ ἐπίσημη σύσκεψη τῶν ὀπλαρχηγῶν ἦταν, μὰ ξένοι ἀκόμα κουβέντιαζαν μὲ τὸν ἀρχηγό — δίπλα κι αὐτὴ στὸν Καραϊσκάκη, ὁ Ζαφείρης, ἡ ὀρντινάντσα του.

Πόσο καμάρωνε, ἀλήθεια, γιὰ ὅλες αὐτὲς τὶς τιμές! Τί εἴμ' ἐγὼ ἡ ταλαίπωρη; ἀναρωτιότανε ταχτικά. Μιά φτωχή, μιὰ ἀσημαντὴ ὕπαρξη, ποῦ ὁ καλὸς Θεὸς τὴν ἔριξε κοντὰ σὲ μιὰ μεγάλη καὶ γενναία καρδιά. "Ενας μικρὸς εἶμαι, δίπλα σ' ἓναν Μεγάλο!

IV

ΟΜΩΣ, τ' ἦταν αὐτὸ τὸ ἀραιὸ ντουφεκίδι, ποῦ ἀκούστηκε ξαφνικά ἀπὸ κεῖθε πέρα μακριά; Ὁ ἀρχηγὸς εἶχε πεῖ, οὔτε μύτη νὰ μὴν ἀνοίξῃ ὡς μὲ τὸ βράδι. Πῶς τώρα ἐτοῦτοι παράκουγαν κι ἀνοίγαν, ἔτσι μεσημεριάτικα μάχη; Τὰ σκυλιά, σκέφτηκε, θὰ μοῦ τὸν ξυπνήσουν, θὰ μοῦ τὸν ταραξουνε!

Ποῦ νὰ τὸ φανταστῇ κιόλας. ἡ δόλια, πῶς θὰ γινότανε κάτι χειρότερο, κάτι τρομερώτερο: θὰ τοῦ τίναζαν στὸν ἀέρα τὰ στρατηγικά του τὰ σχέδια — καὶ θὰ τὸν ἔστελναν θεληματικὰ τοὺς στὸν τάφο...

— Τί τρέχει, ὦρέ; ξυπνάει ἀπότομα ὁ Καραϊσκάκης καὶ φωνάζει ἀνήσυχος μὲς ἀπὸ τὸ τσαντίρι.

— Χτυπιοῦνται στὸ Βοῖδολίβαδο, ἀρχηγέ! τοῦ ἀποκρίνονται οἱ δικοί του. Νησιῶτες κάμαν τὴν ἀρχή...

— Τοὺς πανάτιμους! οὐρλιάζει ἐκεῖνος. Δὲν τοὺς παράγγειλα, ὦρέ, νὰ σωπάσουν ἴσαμ' ἀποβραδὶς;

— Τοὺς τὸ εἶπαμε, ἀρχηγέ, μὰ καὶ μεῖς δὲν ξέρουμε τί τοὺς ἔπιασε...

— Κάτι ἄκουσα γιὰ τοὺς ξένους, μουρμούρισε κάποιος. Τοὺς μοιράσανε, λέει, μπόλικο κρασί, πεσκέσι ὅπως τοὺς εἶπαν ἀπὸ τὸ λόρδο Κόχραν, τὸ ναύαρχο, καὶ τοῦτοι τὸ ἤπιανε στὴν ὑγεία

— Έσὺ νὰ καθήσης ἐδῶ! πρόσταξε ὁ Καραϊσκάκης τὸ Ζαφείρη.

του καὶ μέθυσαν· καὶ πιά δὲν ᾔξεραν τί νὰ τὰ κάμουνε τὰ φου-
σέκια τους... κι ἔπιαναν καὶ τ' ἀδειάζανε στοὺς ὄχτρούς...

— Τοὺς πανάτιμους! ξαναφώναξε ὁ Καραϊσκάκης. Καὶ βγῆκε
ἀγριεμένος ἀπ' τὸ τσαντίρι. Ἀράπη! πρόσταξε τότε τὸ σεῖζη
(τὸν ἵπποκόμο του), φέρε μου τ' ἄλογο!

Καὶ σὰν τοῦ τό 'φερε κεῖνος καὶ καβαλίκεψε, ἀκούστηκε πι-
κραμένος νὰ λέη:

— Σήμερα θὰ πεθάνουμε, σήμερα θὰ χαθοῦμε!

— Χριστὸς καὶ Παναγιά! σταυροκοπήθηκε ἡ Μαριώ — ὁ Ζαφείρης. Μὴν κακομελετᾷς, καπετάνιε!

— Ἐσὺ σώπαινε, τῆς χαμογέλασε κείνος· καὶ μεῖνε ἐδῶ, ἐσύ, νὰ φυλᾷς τὸ τσαντίρι...

— Θέλω νὰ ῥθω μαζί σου, ἔκανε χαδιάρικα κείνη. Ἄσε με νὰ ῥθω...

— Εἶπα νὰ μείνης! τὴν πρόσταξε τότε ὁ Ἀρχηγός· καὶ κείνη καρφώθηκε στὴ θέση της, μὲ τὸ καριοφιλάκι ἄχρηστο στὸν ὦμο. Κάτι τῆς ἔλεγε, ἐκειμέσσα στὰ τρίσβαθα τῆς καρδιᾶς της, πὼς ἡ ματιὰ ποὺ τῆς ἔριξε ἦταν ἡ τελευταία...

— Χριστὸς καὶ Παναγιά, τί μ' ἔπιασε σήμερα; ξανάπε. Καὶ σταυροκοπήθηκε. Ὅλο στὸ κακὸ πάει ὁ νοῦς μου...

Κι ἔπιασε καὶ σταύρωνε πίσω του τὸν Ἀρχηγό, καθὼς ἐκεῖνος, ἀνύποπτος, ριχνόταν στὴ μάχη... Μὲ τὸν τρόπο της ὅμως, εἶχε συρθῇ κι ἐκείνη σὲ λίγο μαζί του, κρυφά. Δὲ μπορούσε νὰ τὸν ἀφήσῃ μονάχον, τέτοιες στιγμές...

V

... Ο ΘΑΝΑΤΟΣ τριγύρισε πρῶτα τὸ ἄλογό του. Τὸ ἀλλάζει, πάνω ἀκριβῶς στὴ στιγμή ποὺ θέριευε ὁ ἀγώνας μὲ τὸν ἐχθρὸ κι ὁ στρατηγὸς Νταλιάνης-Χατζημιχάλης ἐρχότανε γιὰ ἐνίσχυσή του. Κυνηγᾷ τοὺς Τούρκους, τοὺς ἀναγκάζει νὰ ξανακλειστοῦν στὰ ταμπούρια τους, τοὺς ξεμπήγει ἀπὸ παντοῦ καὶ τοὺς φτάνει ἴσαμε τὴν ἀκροποταμιὰ τοῦ Κηφισοῦ, κοντὰ ἐκεῖ κάπου, ποὺ σήμερα βρίσκεται τὸ Ἐργοστάσιο τῆς Ἡλεκτρικῆς Ἑταιρίας, στὸ Νέο Φάληρο. Τὴ στιγμή ὅμως αὐτή, ἓνα ἐχθρικό βόλι τὸν βρίσκει καταμεσίς στὰ νεφρά καὶ τὸν φέρνει κάτω ἀπ' τ' ἄλογο.

— Δὲν εἶναι τίποτα, φωνάζει στοὺς δικούς μας, ποὺ τὸν τριγυρίζουν ἀνήσυχτοι καὶ τρέχουνε νὰ τὸν βοηθήσουν. Συνεχίστε, καὶ φτάνω!

Δὲ θέλει νὰ τοὺς κιотέψῃ. Ξανακαβαλικεύει. Μὰ σὰ φτάνῃ μὲ τὴ φρουρά του πίσω ἀπ' τὸ σημερινὸ Σταθμὸ τοῦ Ἡλεκτρικοῦ

Σιδηρόδρομου, ἐκεῖ ἀκριβῶς πού ἀργότερα στήθηκε τὸ μνημεῖο του, ξεπεζεύει. Δὲ μπορεῖ νὰ κρατηθῇ ἄλλο πάνω στὸ ἄλογο. Οὔτε ὅμως καὶ θέλει νὰ δείξῃ πὼς εἶναι τοῦ θανατᾶ. Καὶ στὸ δρόμο, ἂν καὶ πληγωμένος βαριά, μιλάει συνέχεια, κουβεντιάζει μὲ τοὺς δικούς του, τοὺς λέει γιὰ ὅλα, ἀστειεύεται κιόλας μαζί τους, χαμογελάει...

Μὰ ὅσο πάει, ἡ φωνή του γίνεται ὀλοένα καὶ πιὸ ἀδύνατη καὶ τὸ χαμόγελο ἀρχίζει νὰ ξεψυχᾷ ἀπὸ τὰ χεῖλη του. Νιώθει πιὰ πὼς τὸ τέλος του δὲν πρέπει ν' ἀργήσῃ πολὺ...

Ρίχνει μιὰ ματιὰ ὀλοτρόγυρα.

Πίσω τους ὁ κάμπος. Ὡς πέρα, στὰ ριζὰ τῶν βουνῶν, εἶναι σκεπασμένος μὲ ἀπριλιάτικα λουλούδια. Μπροστὰ ἡ θάλασσα, γαλάζια καὶ ἡρεμη.

Ὁ Καραῖσκάκης παίρνει βαθιὰν ἀνάσα κι ἡ ὁμορφιὰ τῆς πατρίδας εὐφραίνει τὰ σπλάχνα του, μαζί μὲ τὶς μυρουδιές πού τοῦ φέρνει τὸ δροσερὸ ἀεράκι τῆς ἀνοιξης. Ξαπλώνει λίγο κάτω, νὰ ξεκουραστῇ.

Τὰ παλικάρια του στέκουν ὀλόγυρά του, μὲ τὰ πρόσωπά τους ὀλόμαυρα ἀπὸ τὸ μπαρούτι κι ἀπὸ τὸν κουρνιαχτό. Βλέπουν τὸν καπετάνιο τους νὰ χλωμιάζῃ. Ἀκοῦνε τὴ φωνή του πού κόβεται...

Βουβὰ δάκρυα ἀρχίζουν ν' αὐλακώνουν τὰ πρόσωπά τους. Ὁ Καραῖσκάκης κοιτάζει μιὰ μιὰ ἐτοῦτες ἐδῶ τὶς ἀντρίκιες μορφές, ὅπου ἡ λεβεντιὰ κι ἡ τρυφερότητα καθρεφτίζονται ἀδερφωμένες.

«Ὁμορφος τόπος, ὁμορφοὶ ἄνθρωποι, στοχάζεται ὁ Ἡρώας. Γιὰ τέτοιον τόπο καὶ γιὰ τέτοιους ἀνθρώπους, ἀξίζει, μὰ τὸ Θεό, νὰ πεθάνῃ κανένας, ὄχι μιὰ, παρὰ χίλιες φορές!»

Ἐνας δυνατὸς πόνος τοῦ ἔκοψε ξαφνικὰ τὴν ἀνάσα. Τὸ μάτι του ὅμως πῆρε καθαρὰ τὴν εἰκόνα: Ὁ πιστὸς ψυχογιὸς του, ὁ Ζαφεῖρης, ἡ ὀρντινάντσα του, εἶναι κεῖ δίπλα του! Σκύβει ἀνήσυχος πάνω του καὶ τὸν ρωτᾷ σιγά, μὲ τὴν ψυχὴ πές, παρὰ μὲ τὸ στόμα:

— Θεὸς τίποτα, καπετάνιε;

— Ζαφεῖρη; Ξαφνιάζεται κεῖνος. Κι εἶναι μαζί σὰ νὰ τὸν μαλώνῃ καὶ σὰ νὰ τὸν εὐχαριστῇ κιόλας πού, παρὰ τὴ διαταγὴ του,

ἄφησε τὸ τσαντίρι του κι ἤρθε νὰ τοῦ παρασταθῇ στὶς στερνές του στιγμές. "Ὁχι, ὦρὲ Ζαφείρη, λέει στὸ τέλος, τίποτα δὲ θέλω, μὰ καὶ τίποτα δὲν ἔχω, νὰ ξέρης! Ἐκεῖνος μόνο ὁ σφάχτης μὲ βρῆκε ξανά... Ὡστόσο, δὲν εἶναι τίποτα, νὰ τὸ ξέρης, θὰ φύγῃ. Γύρνα καὶ σὺ στὸ τσαντίρι — κι ὅπου νά 'ναι θὰ φτάσω κι ἐγώ...

"Ὁμως, τὸ καταλάβαινε πὼς ἦτανε μάταιο νὰ πασχίζῃ γιὰ νὰ κρυφτῇ. Ἡ παγωμένη ἀνάσα τοῦ θανάτου ἔκανε τὸ πετσί του ν' ἀνατριχιάζῃ. Ξανάφερε ἀστραπιαῖα στὸ νοῦ του τὶς μάχες. Τότε ποὺ κυνηγοῦσε τοὺς Τούρκους καὶ τ' ἄλογό του σήκωνε σύγνεφα κουρνιαχτό!

«Τί ἔμεινε ἀπ' ὅλα ἐτοῦτα;» στοχάζεται. «Τί θὰ μείνῃ;»

«Ὁ θρύλος τοῦ Γιοῦ τῆς Καλογριᾶς!» τοῦ ψιθυρίζει μέσα του κάποια φωνή.

Καὶ τὸν ἡσυχάζει.

"Υστερα, τὸν ἀνεβάζουν, ἐτοιμοθάνατο, στὴ γολέτα τοῦ λόρδου Κόχραν, ποὺ τὴν ἔλεγαν τιμητικὰ «Σπαρτιάτῃ». Ὁ Λόρδ Κόχραν ἦταν συγχυσμένος διὰ τοῦτο τὸ ἄτακτον κίνημα, τὴν ἀπροσδόκητη δηλαδὴ ἐπίθεση πρὶν τῆς ὥρας της, ὥσάν νὰ ἔγινε ἐπιτοῦτου, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ πάλιν τὸ μόνον καὶ καθαυτὸ σκοπούμενον*. Μαζεύονται πολλοὶ γύρω του, γιатροί, ξένοι. δικοί του. Μ' αὐτὸς γυρνάει καὶ βλέπει τὰ παλικάρια του μόνο, τὸ Χριστόδουλο Χατζηπέτρου καὶ τὸ Γαρδικιώτῃ Γρίβα, ποὺ τοὺς ἔστειλαν ἀντιπρόσωπους οἱ πολεμιστές του.

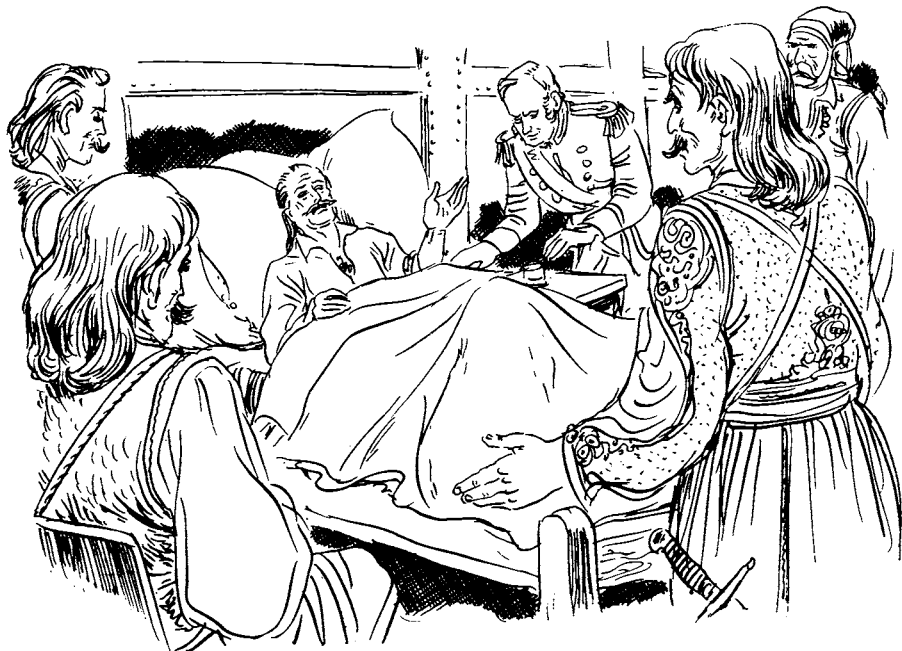
Τὰ πρόσωπά τους εἶναι τραχιά, τίμια, γεμάτα πίστη καὶ εἰλικρίνεια.

«Τοὺς ἀξίζει τάχα νὰ τοὺς κοροϊδεύω;» ἀναρωτιέται μὲς στ' ἀγκομαχητά του ὁ Ἡρωας.

"Ὁχι, δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος νὰ τοὺς ξεγελάσῃ. Πρέπει, τὴ στερνὴ ἴσα ἴσα στιγμὴ, νὰ τοὺς πῇ καθαρά, νὰ τοὺς ψυχώσῃ γιὰ τελευταία φορά, νὰ τοὺς δώσῃ τὶς ὑστατες τὶς ὁρμήνιες του γιὰ συναδέλφωση καὶ ὁμόνοια, γιὰ πίστη στὸ Θεὸ καὶ στὴ Νίκη!

* Ἡ πρόταση εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ περιγραφὴ τοῦ ἀγωνιστῇ Παναγῇ Πούλου.

— Νὰ καταβάλετε, θὰ τοὺς πῇ, ὅλη σας τὴ φροντίδα, γιὰ νὰ φυλάξετε τὶς θέσεις σας καὶ γιὰ νὰ λύσετε τὴν πολιορκία τῆς δοξασμένης Ἀθήνας, ποὺ καθὼς ξέρετε αὐτὸς ἦτανε σήμερα ὁ μεγάλος καημὸς μου. Ἐγὼ θὰ πάω στὴν Αἴγινα — κι ἅμα σὺν

Ὁ Καραϊσκάκης ἀποχαιρέτησε τὰ παλικάρια του.

Θεῶ ἀναλάβω, γυρίζω. Γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο ὅμως, σᾶς λέω τὴ διαθήκη μου.

Ὁ Χατζηπέτρου κι ὁ Γρίβας κουνήθηκαν μ' ἀγωνία ἀπὸ τὴ θέση τους.

— Σπάρ' ἀπ' τὸν τόπο σου. καπετάνιε, τοῦ εἶπαν. Γιὰ διαθήκες τώρα μᾶς κάλεσες νὰ μᾶς πῆς;

— Γιὰ διαθήκες, ναί, μурμουρίσε κεῖνος· καὶ δὲ μὲ ξεγελάτε ἐμένα, τ' ἀκοῦτε; Λοιπόν, εἰς μὲν τὸ γιό μου ἀφήνω τὸ ντουφέκι μου, τὴ μόνη περιουσία ποὺ ἔχω. Τὰς δὲ θυγατέρας μου, τὰς ἀφιερώνω σὲ σᾶς, τοὺς συναγωνιστές μου. Ὅστερ' ἀπ' τὸ θάνατό μου...

— Πάλι για θάνατο θά μιλήσουμε, καπετάνιε; γύρισε νά τόν κόψη ὁ Χατζηπέτρου. Δὲν εἴμαστε δὰ καὶ τοῦ θανατᾶ...

‘Ο στρατηγὸς ψευτογέλασε.

— Χαλάλι σας, παλικάρια μου, εἶπε ἓνα τί πιὸ δυνατὰ τώρα. ‘Ολόφτυστοι εἴστε τοῦ λόγου σας, ὅπως κι ἐγώ. Δὲ λέτε νὰ τὸ ρίξετε κάτω! Μὰ τώρα πιά σωθῆκαν τὰ ψέματα, τὸ καταλαβαίνετε;

‘Εκεῖνοι τὸν ἄκουγαν σιωπηλοί. Καὶ τοῦ ὀρκίστηκαν πὼς θὰ μείνουν πιστοὶ στὸ παράδειγμά του καὶ στὶς ὁρμήνιες του.

— Τὰ ματοτσίνορά σας ὅμως τὰ θωρῶ κατακόκκινα, τοὺς πείραξε χαμογελώντας ὁ ἀρχηγός. “Ἄς εἶναι, δὲ σᾶς συνερίζομαι ἄλλο, παιδιά μου. Τὸ ξέρω δὰ πὼς ὁ χωρισμὸς τῶν ἀνθρώπων πάντα δάκρυα θὰ φέρνῃ στὰ μάτια μας... Λοιπόν, ὅσα σᾶς εἶπα γιὰ τὸ γιὸ καὶ τὴν κόρη μου, τ’ ἀκούσατε, ἔτσι; Τί ὅμως νὰ πῶ καὶ γιὰ σᾶς, τὰ ξακουστὰ παλικάρια μου; “Ἦθελα νὰ εἶχα ἐδῶ μπροστά μου τὸ ἔθνος ὁλάκερο, νὰ τοῦ πῶ τί ἀξίζετε...

— Κι ἐμεῖς τὸ ἴδιο θέλουμε, ἀρχηγέ. Θέλουμε καὶ μεῖς νὰ τοὺς ποῦμε, τί ἀξίζει ὁ Γιὸς τῆς Καλογριᾶς.

— ‘Ο γιὸς τῆς Καλογριᾶς σᾶς ἀποχαιρετάει, τοὺς λέει τότε, ὑψώνοντας λίγο τὸ χέρι. Καὶ σᾶς παρακαλεῖ ν’ ἀσπαστῆτε ἀδερφικὰ ἀπὸ μέρος του ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς συναδέλφους σας καὶ τοὺς ἀντρες μου... Κι αὔριο τὸ πρωί, νὰ ρηῆτε ὅλοι ἐδῶ, νὰ σᾶς δῶ!

— Αὔριο τὸ πρωί, ξαναλένε ἐκεῖνοι· καὶ κουνᾶνε θλιβερά τὸ κεφάλι. Εἶναι σὰ νὰ προμαντεύουνε τὸ κακό, σὰ νὰ ξέρουνε πὼς αὔριο τὸ πρωὶ Καραϊσκάκης πιά δὲ θὰ ὑπάρχῃ...

VI

ΤΟΝ ΑΣΠΑΖΟΝΤΑΙ ΟΛΟΙ — κλέφτικα — στὸ στόμα καὶ ξεκινοῦν καταπικραμένοι γιὰ τὸ στρατόπεδο. Μαζί τους εἶναι καὶ ὁ Ζαφείρης, ἡ ὀρντινάντσα του. Καὶ τοῦτος εἶναι πού κλαίει τὸ πιὸ πολὺ, πού δὲν κρατιέται καθόλου. Σπαράζει καὶ ὀλοφύρεται, σὰ γυναίκα. Καὶ μήτε τοῦ κάνει καρδιά νὰ ξεκολλήσῃ ἀπ’ τὴ γολέτα.

— Πῶς κάνεις ἔτσι, παλικαράκι μου; τὸν ἀποπαίρνει κάποιος. Μοιρολογᾷς σὰ γυναῖκα. Δὲν ἀφήνεις πρῶτα νὰ ξεψυχήσῃ ὁ καπετάνιος κι ὕστερα νὰ τὸν κλάψῃς;

Ὁ Ζαφεῖρης σταματᾷ ἀπότομα.

— Γιατί κλαῖς ἔτσι; τὸν ζυγώνει καὶ τὸν ρωτᾷ κάποιον ξένο ναυτάκι. Τί σοῦ εἶναι ὁ πληγωμένος; Συγγενὴς τάχα;

— Ναί, συγγενὴς μου ἦταν, ἀποκρίνεται ἀνάμεσα στ' ἀναφιλητά του ὁ δυστυχισμένος Ζαφεῖρης. Ἀδερφός μου ἦταν, ἀνώτερος κι ἀπὸ ἀδερφός, ἤμουν ἡ ὀρντινάντσα του... Τὸ καταλαβαίνεις;

— Καὶ ναὶ καὶ ὄχι, ψευτογεῖται τὸ ναυτάκι.

Καὶ τρέχει γρήγορα στὴ δουλειά του.

Ὁ Ζαφεῖρης ἀπομένει μόνος του τώρα πάνω στὸ ξένο κατάστρωμα καὶ καρφώνει τὴ ματιά του κάτου στὴ θάλασσα. Τὰ κύματα χτυποῦνε στὰ πλευρὰ τὸ καράβι — κι ἐκεῖνο δείχνει νὰ ξεκινᾷ, ἀνοίγοντας δρόμο μὲς στοὺς ἀφρούς.

Σουροῦπωσε γιὰ καλὰ. Ὁ οὐρανὸς κι ἡ θάλασσα εἶχανε πιὰ κοκκινίσει, σὰ νὰ ξεφύτρωσαν στὸ γαλάζιο ἀτλάζι τοὺς ἄπειρα ματωμένα τριαντάφυλλα...

Ἐάφνου, ἀπ' τὴ μεριά πού εἶχανε ἀπιθώσει τὸν Καπετάνιο, ἀκουστήκαν φωνές.

— Τί τρέχει; Τί γίνεται; ρωτᾷ ἀνήσυχος ὁ Ζαφεῖρης.

Κλαίει καὶ σπαράζει ὁ Ζαφεῖρης...

Καὶ ζύγωσε κατακεῖ.

— Τίποτα, παλικάρι μου, τίποτα, ἀποκρίνεται κάποιος ἀπὸ τοὺς ναυτικούς. Ὁ καπετάνιος σας φωνάζει: «Σκοτῶστε με, ἀδέρφια, σκοτῶστε με!»

— Γιατί τὸ λέει αὐτό;

— Γιατί πονάει, παιδί μου... Ἡ πληγὴ στὰ νεφρὰ τὸν κουλούριασε ἀπ' τοὺς πόνους. Καὶ παρακαλεῖ τὸ Θεὸ νὰ τὸν λευτερώσῃ... Θεέ μου, τοῦ λέει, ἐγὼ δούλεψα πιστὰ τὴν πατρίδα, τὸ χρέος μου τὸ ἔκαμα στὰ γεμάτα... Μὴ μὲ βασανίζης, λοιπόν, ἄλλο... Λευτέρωσέ με ἀπὸ τοὺς πόνους! Αὐτὴ πιὰ μόνο τὴ χάρη σοῦ ζητάω...

Σὲ λίγο, ἄλλες φωνές.

— Τί τρέχει πάλι; ξαναρωτάει μὲ ἀγωνία ὁ δυστυχημένος Ζαφείρης.

— Τίποτα, γιέ μου, τοῦ ξαναλένε. Ὁ καπετάνιος σας ἀγγελοθωριάζεται... Καὶ παρακαλεῖ νὰ τὸν πᾶνε στὴν Κούλουρη (τὴ Σαλαμίνα), στὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Φανερωμένης...

— Στὸ Μοναστήρι; Γιατί;

— Γιατί, λέει, ἐκεῖ θὰ βρῇ τὸ βασιλικὸ γιατρό, πού θὰ γειάνῃ τίς πληγές του...

— Τὸ βασιλικὸ γιατρό; ἀναρωτιέται τότε καὶ παραξενεύεται ἡ Μαριώ. Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὁ γιατρός;

— Αὐτὸς πού θὰ μᾶς γιαιτρέψῃ ὅλους, παιδί μου, ἀποκρίθηκε στοχαστικὰ ἓνας γεράκος. Δὲν τονὲ ξέρεις τάχα μήτε κι αὐτόν;

— Τὸν ξέρω, τὸν ξέρω, βιάστηκε νὰ πῇ ὁ Ζαφείρης· καὶ ξανάρχισε τ' ἀναφιλητά.

VII

ΜΕ ΤΟ ΦΙΛΟ μου συνεχίσαμε λίγο ἀκόμα τὸν περίπατο σὲ τοῦτα τὰ μέρη. Περπατώντας περπατώντας, εἴχαμε στ' ἀλήθεια κάνει μεγάλο γύρο.

Καὶ δὲν ἐννοῶ μόνο τὸ γύρο τῆς ἀκρογιαλιᾶς. Ἐννοῶ καὶ τὸ γύρο τῆς Ἱστορίας, ἀπ' τὸν καιρὸ ἴσα ἴσα τῆς Σαλαμίνας ἴσαμε τὸν καιρὸ τοῦ Καραϊσκάκη, πού ἀνταμώθηκαν κι οἱ δύο, τί παράξενο, σὲ τοῦτες ἐδῶ τίς γαληνεμένες τώρα ἀκρογιαλιές..

ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΜΙΛΟΥΣΑΝ
ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ

TAN ΧΕΙΜΩΝΑΣ. Ἡ λιμνοθάλασσα ἴσα πού ξεχώριζε ἀπ' τὰ μαῦρα σύννεφα. Κι οἱ δρόμοι τῆς πολιτείας ἦταν γεμάτοι ἀντάρα καὶ καταχνιά. Μονάχα οἱ κορφές τοῦ Ζυγοῦ καὶ τῆς Βαράσοβας ἄσπριζαν, ἐκεῖ πάνου ψηλά, ἀπ' τὰ χιόνια.

Ἕνας κρύος ἀέρας ἐρχόταν ἴσαμε δῶ καὶ περνούναζε τὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων. Μὰ οἱ Μεσολογγίτες τὰ εἶχανε συνηθίσει αὐτά. Προχτὲς κιόλας εἶχαν γιορτάσει Χριστούγεννα καὶ τώρα πρόσμεναν νὰ γιορτάσουν, στὴν ξακουστὴ ἐκκλησιὰ τ' Ἀι-Σπυρίδωνα, τῇ γιορτῇ τοῦ πρωτομάρτυρα Ἀγίου Στεφάνου — πρωτομάρτυρες κι αὐτοί, ἀργότερα, στὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Γένους.

— Ἀκουσα πῶς τὸ βράδυ θὰ ψαλῇ ἐκεῖ μέγας ἐσπερινός, εἶπε ἡ μιὰ γειτόνισσα καθὼς καλησπéριζε τὴν ἄλλη, κλείνοντας βιαστικὰ τὸ παράθυρο τοῦ σπιτιοῦ της, πού τὸ εἶχε ἀνοίξει ὁ δυνατὸς βοριάς.

— Πῶς εἶπες; ρώτησε ἡ ἄλλη, κι ἔτρεξε βιαστικὰ νὰ χωθῇ στὸ σπιτικὸ τῆς γειτόνισσας.

— Γιὰ τὸν ἐσπερινὸν λέω, πού θὰ γίνῃ ἀπόψε στὸν Ἀι-Σπυρίδωνα...

— Ἀ, ναί! Κι ἐγὼ τ' ἀκουσα, τῇ βεβαίωσε ἡ ἄλλη. Κι ἐτοιμάζομαι νὰ πάω... Γιατί, ὅλα κι ὅλα, γειτόνισσα, μπορεῖ νὰ 'μαστε σκλάβοι, τὴν πίστη μας ὅμως δὲ θὰ τὴν παρατήσουμε! Δὲν κάθεσαι λίγο; Καὶ τῆς ἔκαμε τόπο νὰ περάσῃ στὸ σπιτικὸ της, τῆς ἔδειξε τὸ σοφρά.

— Ἀ, ὄχι! ἀπόσωσε ἡ δεύτερη. Θὰ πάω κι ἐγὼ σπíti, νὰ ἐτοιμασθῶ... Δὲν εἶναι δὰ νὰ μὴν ἔρθω κι ἐγώ... Γιατί, καταπῶς εἶπες καὶ λόγου σου, μπορεῖ νὰ μᾶς δέρνη ἡ ἄγρια ἡ πείνα καὶ ἡ

σκληριά, μπορεί νά μᾶς θερίζη τὸ παιδομάζωμα καὶ τὸ κρῦο, μᾶς ζεσταίνει ὅμως ὁ Κύριος...

— Ἀμήν, ψιθύρισε ἡ νοικοκυρά· καὶ σταυροκοπήθηκε.

Ἡ γειτόνισσα τῇ μιμήθηκε καὶ ὕστερα καληνύχτισε, ἔκλεισε προσεχτικὰ τὴν πόρτα τοῦ ξένου σπιτιοῦ καὶ ἔφυγε ἡσυχα ἡσυχα, σὰν κάποιος ἱσκιος στὸ σούρουπο. Πῆγε νὰ ἐτοιμαστῇ καὶ ἐκεῖνη γιὰ τὸν Μεγάλο Ἑσπερινό!

Τὶς ἴδιες ἐτοιμασίες ἄρχισε σὲ λίγο νὰ κάνῃ καὶ ἡ μητέρα τοῦ μικροῦ Γιώργου, ἐκεῖ πέρα σ' ἓνα φτωχόσπιτο τῆς πολιτείας, πού τὰ θεμέλιά του ποτίζονταν θαρρεῖς μέσα στὴ θάλασσα. Ἡ πίστη μόνο τῆς εἶχε ἀπομείνει καὶ ἐκείνης γιὰ ἐλπίδα στερνή. Αὐτὴ μόνο τὴν κράταε στὴ ζωὴ καὶ αὐτὴ μόνο τὴν ὅπλιζε μὲ θάρρος, γιὰ ν' ἀντικρίζῃ τὸ δράμα τῆς μ' ἐγκαρτέρηση. Ἐπιασε καὶ ἔπλυνε γρήγορα τὸ μικρὸ τῆς ἄρρωστο παιδί καὶ ὕστερα τό 'ντυσε μὲ τὰ πιὸ βαριὰ ροῦχα πού εἶχε πάρει μαζί τῆς ἀπ' τὸ χωριό, κάτι μάλλινα — χειμωνιάτικα. Τὸ παιδί δὲ μιλοῦσε ὅσῃν ὥρα τὸ ἐτοίμαζε ἡ μητέρα του. Μόνο κάτι μικρά, πονεμένα ξεφωνητὰ ἔβγαζε καὶ ἄλλη κουβέντα νὰ πῇ δὲν μποροῦσε. Μὰ οὔτε καὶ νὰ κουνηθῇ λεύτερα μποροῦσε, γιὰτὶ αὐτὴ ἴσα ἴσα ἦτανε ἡ ἀρρώστια του καὶ ἡ καταδίκη του: τόσο μικρὸ καὶ ἑξυπνο παιδί, νὰ μὴ μπορῇ νὰ σπαράζῃ ἀπὸ τὴ θέση του, νὰ στέκῃ ἀκούνητο, σὰν παράλυτο!

Ἡ πικραμένη μητέρα ἔκανε ὅ,τι μποροῦσε, νὰ ἐτοιμάσῃ καλύτερα τὸ παιδί, χωρὶς νὰ δείχνῃ πόνο ἢ κούραση. Σὰν τέλειωσε, τὸ ἔπιασε μὲ δυσκολία καὶ τὸ σήκωσε πάνω στὰ χέρια τῆς, τὸ κουβάλησε κουκουλωμένο στοὺς κρύους δρόμους τῆς πολιτείας, ὥσπου κατάφερε στὸ τέλος νὰ τὸ φτάσῃ στὸν Ἀι-Σπυρίδωνα. Μπῆκε καὶ αὐτὴ, μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους, μέσα στὴν ἐκκλησιά, ἀπίθωσε τὸ παιδί σὲ μιὰν ἀκρούλα, ἐκεῖθε δεξιά κατὰ τὸ παγκάρι — καὶ βάλθηκε ὕστερα νὰ σταυροκοπιέται στὴ χάρη Του. Κερί ν' ἀνάψῃ δὲν εἶχε — καὶ μέσα στὴν ἰσχυρή τῆς ζήτησε συμπάθιο ἀπὸ τὸν Ἅγιο, πού δὲ θὰ τ' ἀναβε ἀπόψε κερί...

—'Εσὺ τὸ ξέρεις, "Αγιε, ἔλεγε ἀπὸ μέσα της· καὶ τὰ χεῖλη της ἴσα ποὺ κουνιόντουσαν, σὰν κίτρινα φυλλαράκια μὲς τὸ βοριά. "Ὅ,τι εἴχαμε καὶ δὲν εἴχαμε, τὰ σκορπίσαμε γι' αὐτὸ τὸ παιδί... "Ἄλλο τίποτα δὲ μᾶς μένει... Τώρα πιά ὅ,τι πεῖ ἡ χάρη Σου, Κύριε...

—"Ὅ,τι πεῖ ἡ χάρη Σου, Κύριε, ξανάπε καὶ τὸ παιδί καὶ σταυροκοπήθηκε.

Τί εἶχαν τραβήξει, ἀλήθεια, γι' αὐτὸ τὸ παιδί! "Αφησαν τὸ χωριό τους, ἓνα γραφικὸ χωριουδάκι, φυτεμένο ἐκεῖ κάπου στὸν καταπράσινο κάμφο τῆς Αἰτωλίας, καὶ κουβαληθῆκαν ἐδῶ, στὴ μεγάλη τὴν πολιτεία, μπάς καὶ τὸ κάμουν καλά. "Ἦτανε σπουδαγμένοι γιατροὶ ἐδῶ κάτου καὶ δὲ γίνεται, κάποιος θὰ ἤξερε πῶς νὰ τὸ γειάνη. "Εκεῖ βαθιά στὸ χωριό, κανένα γιατρικὸ δὲν εἶχε βρεθῇ. "Ετσι, δὲν τοὺς ἔζωνε μόνο ἡ σκλαβιά, τοὺς τσάκιζε κι ἡ ἀρρώστια. Τὸ τρυφερό τους βλαστάρι ἔρεβε μέρα τὴ μέρα πάνου στὸ κρεβατάκι του. Καὶ τί δὲν ἔκαμαν οἱ δύστυχοι οἱ γονιοὶ του γιὰ νὰ τὸ γειάνουν! Πούλησαν ὅ,τι εἶχανε καὶ δὲν εἶχαν, τὰ προβατάκια τους, ἓνα χρυσὸ δαχτυλίδι ἢ μάνα, τὸ πατρικὸ του ρολοὶ ὁ πατέρας. "Υστερα, ἔβαλαν χέρι καὶ στὸ σπιτικὸ τους τὸ ἴδιο. Τὸ πούλησανε ὅσο ὅσο, γιὰ νὰ φύγουνε πιά ἀπὸ κεῖ, νὰ κατεβοῦνε στὴν πολιτεία. "Ὅσα χρήματα πῆραν, σχεδὸν ὅλα νὰ πῆς, τὰ σκόρπισαν σὲ γιατροὺς καὶ σὲ φάρμακα — γιατροσόφια τῆς κάθε λογῆς. Τί βότανα, τί σορόπια, τί γυμναστικὲς κι ἐντριβές, τί μαλάξεις γιὰ θεραπεία. "Ὅμως, τὸ ἄτυχο χωριατόπουλο δὲ γινόταν καλά. Κι οἱ γονιοὶ του εἶδανε κι ἀποεῖδαν καὶ πῆραν πιά τὴν ἀπόφαση νὰ κατεβάσουν στὴ χώρα τὸ μοναχογιό τους, νὰ τὸν ἰδῇ ὁ «μεγάλος γιατρός», μπάς καὶ τὸν γειάνη ἐκεῖνος.

Ἡ χώρα τούτη ἦταν τὸ Μεσολόγγι.

Ὁ μέγας γιατρός εἶδε τὸ παιδί, κούνησε περίλυπος τὸ κεφάλι κι εἶπε σιγανὰ στὴ μητέρα του:

—'Ο Θεός μόνο, κυρά μου, ἔμπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ καλά...

—'Ο Θεός μόνο, ξανάπε κι αὐτή. 'Αμ' ποίος ἄλλος;

Καὶ σκέφτηκε πῶς μόνο ἡ πίστη της στὸ Θεὸ θὰ τὴν ὅπλιζε μὲ τὴ δύναμη ἐκείνη πού τῆς χρειάζότανε γιὰ νὰ γειάνῃ τὸ παιδί της.

— Στὶς μαῦρες ἡμέρες πού ζοῦμε, ἀπόσωσε ὁ γιατρός γιὰ νὰ τὴν παρηγορήσῃ, δὲν ἀντιμετωπίζουμε μόνο τὴν αὐθαιρεσία τῶν τυράννων, ἀντιμετωπίζουμε καὶ τὰ χίλιων λογιῶν ἀτυχήματα, πού μᾶς βρίσκουνε στὴ ζωὴ. Μὲ τὴ λειψή μας τροφή, μὲ τὴ λαχτάρα τοῦ παιδομαζώματος, μὲ τὴν ἔλλειψη κάθε εἵδους περίθαλψης, κλονίζεται ἐπικίνδυνα ἡ ὑγεία μας καὶ συχνὰ πυκνά, στὴν παραμικρότερη ἀφορμή, μᾶς θερίζει ὁ Θάνατος! Αὐτὰ εἶναι, δυστυχῶς, τὰ ἀποτελέσματα τῆς σκλαβιάς. Δὲ μᾶς δίνει τὰ μέσα νὰ προστατέψουμε τὴ ζωὴ μας, τὴν ὑγεία μας, τὴν περιουσία μας, ὅ,τι πιὸ ἀκριβὸ ἔχουμε στὴ ζωὴ: τὴν ψυχὴ μας! "Ἔτσι, ἡ μόνη σωτηρία πού μᾶς προσμένει, εἶναι ὁ Θεός!

—'Ο Θεός, ξανάπε κι ἐκείνη. Καὶ σταυροκοπήθηκε.

— Δὲν εἶναι μόνον ὁ γιός σας, κυρά μου, τῆς εἶπε φεύγοντας ὁ γιατρός. Μαζί του εἶναι κι ὁλόκληρη ἡ Πατρίδα μας... "Ἐνας ἄρρωστος εἶναι κι αὐτή, πού προσμένει τὴν ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ — καὶ τὸ «θαῦμα» του...

Στὰ λόγια τοῦτα τοῦ γιατροῦ, κάτι ἄστραψε μέσα στὴν ἀπελπισμένη καρδιά τῆς μητέρας.

— Θέλεις νὰ γειάνῃς, παιδί μου; ρώτησε μὲ θάρρος τὸ γιό της, ὅταν ἔμειναν μόνοι.

— Καὶ τὸ ρωτᾷς, μανούλα; ἀποκρίθηκε μὲ χαρὰ τὸ παιδί. Καὶ ποίος ἄρρωστος δὲ θέλει νὰ γειάνῃ;

'Ἡ μητέρα του τότε ἔτρεξε καὶ τ' ἀγκάλιασε, τὸ φίλησε στοργικά, καὶ σχεδὸν βέβαιη γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα, τοῦ εἶπε τὸν τρόπο.

Οἱ δύο τους τώρα, μέσα στὸν 'Αι-Σπυρίδωνα, σταυροκοποῦνται καὶ προσεύχονται ὁλοένα. 'Ἡ ἐκκλησιὰ εἶναι γεμάτη ραγιάδες. Κανένας τους ὅμως δὲν εἶναι κατσούφης. "Οἱοι τους ἔχουνε καρ-

—Ο Θεός μόνο μπορεί νὰ τὸ σώσῃ! εἶπε ὁ γιατρός.

φωμένα τὰ βλέμματα στὶς εἰκόνες, καὶ στὸν σεβάσμιο γέροντα πὺ λειτουργεῖ. Κι ὅλοι τους εἶναι σίγουροι, πὼς δὲν μπορεῖ, θ' ἀνατείλῃ καὶ γι' αὐτοὺς καλύτερη μέρα — καὶ τ' ἄρρωστο κορμὶ τῆς Πατρίδας θὰ γειάνῃ...

«Ὁ γιατρός ἔχει δίκιο, σκέφτεται κι ἡ μητέρα. Δὲν εἶναι μόνον ὁ Γιώργος μου ἄρρωστος. Μαζί του εἶναι κι ἡ Πατρίδα ὁλόκληρη... "Ένας ἄρρωστος εἶναι κι αὐτή, πὺ προσμένει τὴν ἐπέμβαση τοῦ Κυρίου... "Αχ, Θεούλη μου, κάνε τὸ θάμα Σου!»

Κι ὅταν, μὲ τὸ καλὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ μεγάλος ἐσπερινὸς εἶχε τελειώσει κι ὁ κόσμος εἶχε πιά γυρίσει στὰ σπίτια του, ἡ καλὴ

χριστιανή ἔφερε τὸ ἀρρωστημένο παιδί της καὶ τ' ἀπίθωσε κατὰ χάμα, δίπλα στὴ μεγάλην εἰκόνα τοῦ Ἀγίου.

— Σὲ Σένα τὸ ἐμπιστεύομαι, Ἀγιέ μου θαυματουργέ, εἶπε. Καὶ γονάτισε μπρὸς του, κάνοντας τὸ σταυρό της. Ἀρρωστο σοῦ τ' ἀφήνω, καὶ γερὸ νὰ ρθῶ νὰ τὸ βρῶ!

Ὁ Ἀγιος τὴν κοιτοῦσε σωπαίνοντας, μὲ τὸ χέρι ἐκεῖ, στηλωμένο ἀπάνω της, σὰ νὰ τὴν εὐλογοῦσε.

Τὸ παιδί σὴναινε κι ἐκεῖνο, θωρώντας μιὰ τὴ μάνα του, μιὰ τὸν Ἀγιο.

— Καλὴ σου νύχτα, τοῦ εἶπε κείνη στὸ τέλος. Κι ὅπως εἶπαμε, γιέ μου: Θὰ μείνης ὅλη τὴ νύχτα ἐδῶ, μόνος σου... Ὅπως εἶπαμε, ἔτσι; Ἄντε, γειά σου τώρα — κι ὁ Θεὸς μαζί σου...

— Μάλιστα, μητερούλα! ψιθύρισε τὸ παιδί. Ὁ Θεὸς μαζί μας.

Σὰν ἔμεινε μόνος, ὁ μικρὸς Γιωργὸς παραξενεύτηκε. Πρῶτη φορὰ θὰ ξενοχτοῦσε μακριὰ ἀπ' τὸ σπίτι του, μακριὰ ἀπὸ τὸν πατέρα κι' ἀπ' τὴ μητέρα του, μέσα σὲ τόσο πολλὴν ἐρημιά.

Γύρισε κι εἶδε καλὰ γύρω του. Πάνω του ὁ Παντοκράτορας, μπροστά του ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Παναγία. Δίπλα του ὅλοι οἱ Ἀγιοι κι οἱ Προφῆτες· κι ὁλομεσίς, πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του, ὁλόσωμος ὁ Ἀι-Σπυρίδωνας, μὲ τ' ἀναμμένο, τὸ ἀκοίμητο καντήλι μπροστά του.

Τὸ λιβάνι μοσχοβολοῦσε, τὰ καντήλια καὶ τὰ κεριὰ ἔφεγγαν, σὰ νὰ 'ταν ἡμέρα. Τί ὁμορφα ποὺ ἦταν, ἀλήθεια, ἐδῶ μέσα! Ὁ μικρὸς χωρικὸς δὲν ἔνιωθε πιά πῶς ἔμεινε μόνος. Ἰσα ἴσα, εὐχαριστιότανε κιόλας ποὺ βρισκότανε μὲ τόσο καλὴ συντροφιά.

— Θεέ μου καὶ Ἀι-Σπυρίδωνα, ψιθύρισε μὲ εὐλάβεια. Καὶ ζύγωσε συρτὸς στὴν εἰκόνα, γιὰ νὰ φιλήσῃ τὰ πόδια τοῦ Ἀγίου. Κάντε τὸ θάμα σας, καὶ δώστε μου τὴν ὑγείά μου... Σὰς τ' ὀρκίζομαι πῶς θὰ γίνω καλὸς χριστιανὸς καὶ καλὸς πατριώτης.

Ἐσήκωσε πάνω τὰ μάτια του καὶ κοίταξε τὸν Ἀγιο καταπρόσωπο. Ἦταν ἀγνὸς καὶ εἶχε ἀθώα ψυχὴ ὁ Γιωργάκης. Μποροῦσε λοιπὸν ν' ἀντικρίσῃ τὸν Ἀγιο καταπρόσωπο, θαρρετά.

Ὁ Γιωργάκης ζύγωσε συρτὸς στὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου.

Μπορούσε ακόμα και νά μιλήση μαζί του, γιατί ἦτανε τότε ἡ ἐποχὴ πού οἱ ἄνθρωποι μιλοῦσαν ἐλεύθερα μέ τούς Ἀγίους... Κι ὁ Γιωργάκης συχνά πυκνά εἶχε ἀκούσει ἀπ'τίς σοφές του γειτόνισσες κι ἀπ' τῇ μάνα του περισσότερο, πῶς ὁ Θεὸς καί οἱ Ἀγιοὶ εἶναι, λέει, τόσο καλοὶ, ὥστε ἀκοῦνε τ' ἀθῶα παιδιὰ σάν τούς παρακαλοῦνε γιά κάτι—στ' ἀλήθεια, ὅμως, μέ ὅλη τους τὴν καρδιά... Γιὰ τοῦτο καί τὸ ἄρρωστο χωριατόπουλο τῆς Αἰτωλίας παρακαλοῦσε τώρα μέ τόση λαχτάρα τὸν Ἀγιο νὰ τὸ κάμῃ καλά.

Ἐκεῖνος δὲν ἐφάνηκε στὴν ἀρχὴ νὰ δείχνῃ τίποτα. Τὸν κοίταζε μόνο, στοχαστικὸς, καὶ σιωποῦσε. Μὰ ξαφνικά, Θεέ μου... Πῶς ἔγινε, ἀλήθεια, αὐτό; Τὰ μάτια τοῦ Ἀγίου σὰ ν' ἀνοιγόκλεισαν μονομιᾶς καὶ τὰ χεῖλη του σὰ νὰ σάλεψαν σὲ κρυφὸ, ἀδιόρατο χαμόγελο.

— Κοιμήσου, μικρέ μου, ἡσύχασε...

Θεέ μου, ποῦθ' ἐρχόταν αὐτὴ ἡ φωνή; Καὶ ἦταν στ' ἀλήθεια φωνή; Ἡ μὴν ἦταν ξεπλάνεμα τοῦ μικροῦ του μυαλοῦ;

Ὁ Γιωργάκης ἀπόμεινε σαστισμένος. Τέντωσε καλὰ τ' αὐτιά του καὶ στήλωσε τὰ μάτια του ἐκεῖ καταμεσίς, στοῦ Ἀγίου τὰ χεῖλη. Καὶ τότε, Θεέ μου, τί θάμα ἦταν ἐκεῖνο; Ὁ ὑπερκόσμιος ψίθυρος νόμισε πῶς ξανάρθε στ' αὐτιά του:

— Κοιμήσου, μικρέ μου, ἡσύχασε...

Δὲν πρόλαβε νὰ ξαναπῇ ὁ Γιωργάκης παρὰ μόνο τίς λέξεις «τὴν ὑγείά μου. Ἀγιε... Δῶσ' μου τὴν ὑγείά μου» κι ἀποκοιμήθηκε, στὰ γόνατα ἐκεῖ τοῦ Ἀγίου...

Κατὰ τὰ ξημερώματα, ὁ Ἀγιος ἤρθε καὶ τοῦ ξαναμίλησε, στὸν ὕπνο του τώρα. Ἦταν ὀλόιδιος, ὅπως τὸν ἔδειχνε ἡ εἰκόνα Του, κι ἄπλωσε τὸ δεξὶ του τὸ χέρι, νὰ τοῦ προσφέρῃ ἀντίδωρο*.

«Λάβετε ἐξ αὐτοῦ πάντες!»

* Πρόσφορο.

Ὁ Ἅγιος ξαναμίλησε καὶ στὸν ὕπνο τοῦ μικροῦ Γιώργου.

Ὁ μικρὸς Ἰσα ποὺ πρόλαβε νὰ τὸ πάρῃ, φίλησε τὸ πάνσεπτο χέρι τοῦ Ἀγίου καὶ βάλθηκε νὰ τρώῃ — στὸν ὕπνο του πάντα — τὸ πρόσφορο. Δὲν εἶχε καταπιεῖ οὔτε δυὸ καλὰ καλὰ μπουκιές, ὅταν ξύπνησε. Στὸ στόμα του εἶχε μείνει ἀκόμα ἡ γλυκεῖα γεύση τοῦ πρόσφορου. Καί, περίεργο, ἔνιωσε σὲ ὅλο του τὸ κορμάκι κάτι καινούριο, μιὰ νέα δύναμη, ποὺ ποτὲ ὡς τὰ σήμερα δὲν τὴν εἶχε νιώσει. Σὰ νὰ εἶχε ξεχάσει πῶς ἦταν παράλυτος.

«Γιὰ νὰ δῶ, ἀλήθεια, μπορῶ νὰ σηκωθῶ;» σκέφτηκε.

Καὶ δοκίμασε. Τέντωσε τὸ ἓνα του πόδι, στηρίχτηκε γερά καί... σηκώθηκε! Μὰ τί θαῦμα ἦταν αὐτό; Μποροῦσε τώρα νὰ περπατάῃ — χωρὶς νὰ τρικλίζῃ ἢ νὰ πέφτῃ, σὰ νὰ μὴν ἦταν ποτὲ στὴ ζωὴ του ἄρρωστος!

«Μητέρα, τρέχα νὰ δῆς!» φώναξε χοροπηδώντας, τρελὸς ἀπὸ τὴ χαρὰ του.

Μὰ δίπλα του δὲν εἶχε κανέναν. Τοὺς Ἀγίους μόνο, τὸν Παντοκράτορα, τὸ Χριστὸ καὶ τὴν Παναγία...

«Μητέρα, ξανάπε, πρέπει νὰ τὸ πιστέψῃς! Ὁ "Ἅγιος μ' ἔκαμε καλὰ! "Ἐλα, λοιπόν, νὰ με δῆς... Γιατί ἄργεῖς τόσο;»

Σήκωσε τὰ μάτια του στὰ πολύχρωμα παραθύρια τῆς ἐκκλησιᾶς. Ἡ αὐγὴ εἶχε γαλαζῶσει πιά τὸ στερέωμα· καὶ ἡ μητέρα του, ὅπου καὶ νά'ταν, θά'ρχόταν σὲ λίγο νὰ τὸν πάρῃ. Θεέ μου, τί εὐτυχία! Τώρα πιά δὲ θὰ τὸν σήκωνε στὰ κουρασμένα της χέρια ἡ μητέρα, δὲ θὰ τὸν κουβαλοῦσε μαζί της, σὰ μπόγο, ἔτσι δὰ καθὼς ἤρθανε χτὲς τὸ βράδυ... Τώρα θὰ περπατοῦσε μόνος του, γιатρεμένος, περήφανος γιὰ τὸ θαῦμα ποὺ διάλεξε νὰ κάμῃ σ' αὐτὸν ὁ Θεός, μεγάλη ἡ Χάρη Του! Καὶ με τί χαρὰ θὰ τὸ μάθαινε ὁ πατέρας! Μὲ τί χαρὰ τὸ παιδί θὰ ἔπαιζε μεθαύριο στὸ χωριό, με τοὺς συνομήλικούς του...

Ὁ Γιωργάκης πάει νὰ λωλαθῇ ἀπὸ τὴ χαρὰ του. Θεέ μου, σκέφτεται, εἶναι τόσο μικρὴ ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, πῶς νὰ χωρέσῃ τόσην εὐτυχία; Καὶ τὸ μικρὸ ἐκεῖνο παιδί τοῦ αἰτωλικοῦ κάμπου, με βουρκωμένα ἀπ' τὴ χαρὰ τὰ ματάκια, προσεύχεται στὸ Θεό:

— Σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου, σ' εὐχαριστῶ! μουρμουρίζει.

Ζυγώνει, μόνο του πιά, στὰ καντήλια, σταυροκοπιέται μπροστά τους άτέλειωτα, τρέχει στο μανουάλι κι ανάβει ένα άπ' τά σβησμένα κεριά, ξαναγυρίζει ύστερα στο τέμπλο και γονατίζει μπροστά στην εικόνα του 'Αι-Σπυρίδωνα· τόν εύχαριστεϊ κι έκεϊνον για τó καλό που του έκαμε, τόν εύχαριστεϊ μες άπ' τά βάθη τής άθώας ψυχής του.

— Σ' εύχαριστώ, θαυματουργέ μου "Άγιε! ψιθυρίζει.

Και τόν κοιτάζει κατάματα.

'Εκεϊνος, όπως και τó χθεσινό βράδυ, δέ δείχνει τίποτα στην άρχή. Τόν κοιτάζει μόνο, στοχαστικός, και σωπαίνει. Μά ξαφνικά, Θεέ μου... Πώς έγινε, αλήθεια, αυτό; Τά μάτια του 'Αγίου σά ν' άνοιγόκλεισαν... Και τά χείλη του σά νά σάλεψαν λίγο, σέ κρυφό, άδιόρατο χαμόγελο...

— Τό άξιζες, μικρέ μου, ήρθε τότε ξανά ό ύπερκόσμιος ψίθυρος στ' αυτιά του Γιωργάκη. 'Η καρδιά σου είναι άγνή κι ή ψυχή σου είναι άθώα... Και τέτοιες μόνο καρδιές άξίζουν τó θαύμα!

Δυνατοί κρότοι άκούστηκαν τότε, στην πόρτα έξω τής έκκλησιās.

— Άνοιχτε μου, σās παρακαλώ, έλεγε μιá φωνή. Θέλω τó γιό μου...

Τό παιδί άναγνώρισε μονομιās τήν άνήσυχη φωνή τής Μητέρας.

«Μητέρα!» έτρεξε στην κλειστή πόρτα — και φώναξε άπό μέσα.

'Η μητέρα ένιωσε ζεστή, έδω κοντά στα δικά της τ' αυτιά, τήν ίδια τή φωνή του παιδιοϋ της. Παραξενεύτηκε:

«Τόσο κοντά μου;» σκέφτηκε. «Τό είχα άφήσει έκεϊ, στα πόδια του 'Αγίου, στο τέμπλο... Πώς βρέθηκε τώρα έδω; Μήπως ό Θεός έκαμε τó θαύμα που περίμενα;»

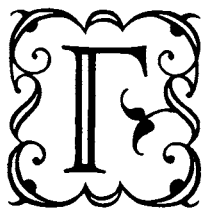
— Νάι, μητέρα, φώναξε τó παιδί άπό μέσα. Είμαι καλά τώρα, δέν τó καταλαβαίνεις; Τό θαύμα που περιμέναμε, έγινε! Φώναξε μόνο τó νεωκόρο για ν' άνοίξη τήν πόρτα, νά τρέξουμε νά τó ποϋμε και του πατέρα!

Ὁ νεωκóρος δὲν ἄργησε βέβαια νὰ ῥθῇ. Καὶ σὰν ἦρθε, εἶδε τὴ μητέρα ποὺ εἶχε σκύψει κάτω, στὸ κατώφλι τῆς ἐκκλησιᾶς, εἶχε γονατίσει καὶ φιλοῦσε μ' εὐλάβεια τὶς δροσερές, τὶς ἁγιασμένες τὶς πέτρες, ποὺ τὶς φώτιζε τώρα ὁ πρωινὸς Μεσολογγίτικος ἥλιος.

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΔΟΞΑΣ

ΥΡΙΣΤΕ πίσω, στὰ 1888. Καὶ βάλτε μὲ νοῦ σας πὼς εἶναι μιὰ ὁμορφη ἀνοιξιὰτικη μέρα, ἐδῶ, στὴν Ἀθήνα. Φανταστῆτε ἀκόμα καὶ κάποιον παπποῦ νὰ γυρνᾷ στὸ σπίτι καταχαρούμενος.

— Γιατί; Πῶς;

— Μὴ βιάζεστε. Θὰ τὸ πῇ ὁ ἴδιος, σὲ λίγο...

Ἦταν ἓνας καλοστεκούμενος, ἓνας λεβεντόκορμος φουστανελάς, μὲ τὸ στῆθος γεμάτο τσαπράζια. Ἕνας βεργολύγερος ἄντρακλας ἴσαμ' ἀπάνου. Ἀστραφτε ἀπὸ πᾶστρα κι ἀπὸ χαρά. Ὅλοι τὸν ἀγαποῦσαν στὸ σπίτι κι ὅλοι τὸν θαύμαζαν, σὰ νὰ ἔκανε κάποιος ἐπίγειος θεός.

— Ἀγέραςτος εἶναι, σὰ δρυς! ἔκανε ὁ πατέρας.

— Φτύστε τον. νὰ μὴ βασκαθῇ! τὸν καμάρωνε κι ἡ μητέρα.

Καὶ χτύπαε τὸ πρεβάζι, ἐκεῖ στὸ παράθυρο, γιὰτ' ἦτανε ξύλινο.

— Τὰ χρόνια περνᾶνε ἀπάνω του, ἔλεγε, μὰ δὲ στέκουνε, δὲ φτουρᾶνε... Γλιστρᾶνε καὶ φεύγουνε, σὰ νερό...

Κι ἀλήθεια, ὀγδόντα ἑφτά χρονῶν ἦτανε ὁ παππούς, μὰ δὲν τὸν ἔκανες παραπάνω ἀπὸ πενήντα. Τόσο γερά ἔστεκε...

Στὸ σπίτι ὅμως ἐκεῖνο δὲν τὸν ἀγαποῦσανε μόνο γι' αὐτὸ τὸν παππού. Τὸν ἀγαποῦσανε πιὸ πολὺ γιὰτ' ἦταν ἡ ζωντανὴ ἱστορία καὶ ἡ παράδοση τοῦ Εἰκοσιένα μέσα στ' ἀρχοντικό τους. Σκεφτῆτε μονάχα πὼς ἦταν ὁ δεύτερος ἀπ' τὰ παλικάρια τ' Ἀνδρούτσου, ποὺ ζοῦσαν ἀκόμα στὰ 1888. Ὅλοι οἱ ἄλλοι τῆς μάχης εἶχαν πεθάνει...

Τῇ χρονιᾷ ἴσα ἴσα ἐκείνη, τὸ νεογέννητο Κράτος εἶχε πολλὰ κι εὐχάριστα νὰ γιορτάσῃ. Γιὰ τοῦτο κι ἦταν χαρούμενος ὁ παπ-

πούς. Χαιρόταν πού ἡ μακροζωία του τὸν εὐκόλυνε νὰ γιορτάσῃ κι αὐτὸς μαζί μὲ τὸ Ἕθνος. Πρῶτα πρῶτα θὰ γιόρταζε γιὰ τὸν ἴδιο τὸ βασιλιά του. Τὴν περασμένη κιόλας χρονιά εἶχανε κλείσει εἰκοσιπέντε ὀλάκερα χρόνια ἀπ' τὴν ἡμέρα πού ὁ Γεώργιος ὁ Α' ἄφησε τὴν πατρίδα του τῇ Δανία κι ἤρθε νὰ διαφεντέψῃ τὴ χώρα μας.

Τὴν ἴδια χρονιά, ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου, ὁ εἰκοσάχρονος τότε Κωνσταντῖνος, θὰ παντρευότανε. Θά 'παιρνε γυναίκα του τῇ Σοφία, τὴν πριγκίπισσα πού ἦτανε ἀδερφή τοῦ Γερμανοῦ Αὐτοκράτορα.

Κι ἀκόμα, τὴν ἴδια χρονιά, στὰ 1888, θὰ γινόταν κι ὁ γάμος τῆς πριγκιποπούλας μας Ἀλεξάνδρας. Αὐτὴ θὰ 'παιρνε ἕναν Ρῶσο Μεγάλο Δούκα, τὸν Παῦλο.

Ἔτσι, καταπῶς τὰ 'λεγε κι ὁ παππούς, ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια, ἀπ' τὴ μιὰ μεριά θὰ συγγένευε μὲ τὸ Γερμανὸ Αὐτοκράτορα — κι ἀπ' τὴν ἄλλη, πάλι, θὰ 'σφιγγαν περισσότερο οἱ συγγενικοὶ της δεσμοὶ μὲ τὸν Τσάρο, ἀφοῦ ἡ μητέρα τῆς Ἀλεξάνδρας, ἡ βασίλισσα Ὀλγα, ἦτανε, καθὼς ξέρουμε, ρωσίδα πριγκίπισσα.

Μὲς τῇ γιορταστικῇ τούτῃ ἀτμόσφαιρα, τὸ Παλάτι φυσικὰ σκέφτηκε νὰ τιμῇ καὶ τοὺς ἥρωες τοῦ Εἰκοσιένα. Ἦταν οἱ ἄνθρωποι πού τοὺς χρωστᾶμε ὅλοι τὰ πάντα. Κι οἱ βασιλιάδες τοὺς θρόνους τους — κι ὁ λαουτζίκος τῇ λευτεριά του. Ἔτσι, ὀργανώθηκε στὴ Γραβιά μιὰ μεγάλη γιορτὴ, ἀνοιξιάτικη. Ἐκεῖ ἔξω στὸ ὑπαιθρο, στὰ ριζὰ πὲς τοῦ βουνοῦ Γερολέκα, στὸ περίφημο Χάνι τ' Ἀνδρούτσου, πέρ' ἀπὸ σαλόνια κι ἐπισημότητες, μαζεύτηκε κόσμος πολὺς, πῆγε κι ὁ βασιλιάς κι ἔκαμε τ' ἀποκαλυπτῆρια τοῦ μνημείου. Καθὼς ἔψελναν τὸν Ἑθνικὸ μας Ὕμνο κι ὁ κόσμος ὅλος στεκότανε προσοχή, τὸ βασιλικὸ χέρι ξεσκέπασε ξαφνικὰ τὴν ἐντοιχισμένη στὸ ἱστορικὸ χάνι πλάκα. Ὅλων τότε τὰ μάτια, σχεδὸν δακρυσμένα ἀπὸ συγκίνηση ἢ χαρά, διαβάσανε τὸ ἐπίγραμμα, πού διαλαλεῖ στοὺς αἰῶνες τὴ δόξα του:

Μὲ λένε Χάνι τῆς Γραβιάς.

Γιὰ Χάνι μ' εἶχαν χτίσει.

*Μὰ ὁ γιὸς τ' Ἀντρούτσου μ' ἔκαμε
τῆς Δόξας Ρημοκλήσι...*

ΑΠ' ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ πού ἔγινε τὸ γιουρούσι, ἐξήντα ἑπτὰ μόνο χρόνια εἶχαν περάσει. Δὲν ἦταν, θὰ πῆς, λίγα, μὰ οὔτε ἦτανε καὶ πολλά. "Ὅσο πάνω κάτω κρατάει ὀλάκερη ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. "Ὅσο κρατοῦσε κι ἡ ζωὴ τοῦ παπποῦ, πού τότε, τὸν καιρὸ πάναπῃ πού γίνηκε τὸ κατόρθωμα, ἦταν δὲν ἦταν παιδὶ εἰκοσάχρονο, καληώρα ὅσος ἦτανε στὰ 1888 κι ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος! 'Εξὸν ἀπὸ τὸν παπποῦ κι ἀπὸ κάποιον δεύτερον ἀγωνιστὴ τοῦ 'Ανδρούτσου, κανέννας ἄλλος δὲ ζοῦσε, γιὰ νὰ χαρῇ τῇ δόξᾳ καὶ τὴν τιμῇ. "Ἐτσι, τὴν εἰσπράξαμε μεῖς ὅλην, ἔλεγε ὁ παππούς· κι ἄστραφτε σὰν ἥλιος τὸ πρόσωπό του. Τῇ χαρήκαμε μεῖς μόνο, οἱ δυὸ μικροί, ὁ συμπολεμιστῆς μου κι ἐγώ — οἱ Μεγάλοι μας ἔλειπαν...

— Στὸ πρόσωπό σας, μᾶς εἶπε χειροκροτώντας ὁ βασιλιάς, χαιρετίζουμε ὅλοι τοὺς ἥρωες πού νίκησαν τὸν ἐχθρό, ὅχι μονάχα μὲ τὸ σπαθί, παρὰ καὶ μὲ τὸ πνεῦμα ἀντάμα, πού ἡ δύναμή του εἶναι κάποτε μεγαλύτερη κι ἀπὸ τοῦ σπαθιοῦ...

'Ο σύντροφός μου κι ἐγὼ ἀπομείναμε σύξυλοι. Πῶς νὰ τὴν βαστάξουμε πάνου μας τόση Δόξα; Τί νὰ τὴν κάνουμε, ἔτσι μεγάλη πού ἦταν — κι ἔτσι ταπεινοὶ καὶ μικροὶ πού εἴμαστε μεῖς;

Τὸν πῆρα παρέα κι ἀποτραβηχτήκαμε ἥρεμα σὲ μιὰν ἐρημιά. Τὴν ὥρα λοιπὸν πού οἱ ἄλλοι ἀκούγαν καὶ βλέπανε τὶς γιορτές, τὴν ὥρα πού θιάμαζαν τὶς παράτες, τὶς μουσικὲς καὶ τὸ βασιλιά, τὴν ἅγια τούτην ὥρα, οἱ δυὸ μας ἐμεῖς, ὁ συμπολεμιστῆς μου κι ἐγώ, φορτωμένοι μιὰ Δόξα πού δὲ μᾶς ἄξιζε ὅλη, τὴν πήραμε ἀπ' τὸ χέρι, κρυφά, μυστικά, σὰν παρθένα πρωτόβγαλτη, καὶ τὴν ὀδηγήσαμε κεῖ, πίσω ἀπὸ τὰ ἐρείπια πού μείνανε ἀπ' τὸ Χάνι, τῆς ψιθυρίσαμε τρυφερὰ στ' αὐτὴ «Σκύψε!» — καὶ τὴν βάλαμε νὰ προσκυνήσῃ τὸν ἱερὸν 'Ισκιο τοῦ 'Αρχηγοῦ μας, τοῦ 'Οδυσσέα 'Ανδρούτσου!

— Σ' αὐτὸν ἀνήκεις, τῆς εἶπαμε. Μάζεψε ἀπὸ κάτου λίγα μαγιάτικα ἀγριολούλουδα, κι ἂν δὲ βρῆς, δὲν πειράζει, κόψε χλόη μονάχα, δροσερὴ κι ὀλοπράσινη, καὶ πλέξε στεφάνι ἀμάραντο, γιὰ νὰ στολίσῃς τὴν κεφαλὴ τοῦ 'Ανδρούτσου...

Ἐκείνη μᾶς θωροῦσε, σαστισμένη κι ἀμίλητη, σὰν ἄπραγο χοριτσάκι.

«Μὰ τί μοῦ λέτε;» ἦταν σὰ νὰ ρωτοῦσε. «Ποῦ νὰ τὸν δῶ, ἐδῶ ἀνάμεσα στοὺς ζωντανούς, τὸν Ὀδυσσεά — τὸν πεθαμένο;»

—Ἐ, ναί, τῆς λέγαμε μεῖς· καὶ κοιταγόμασταν ὀλόισα — κατάματα. Τὸ ξέρουμε δὰ πὼς ὅσο κι ἂν ψάξης, δὲ θὰ τὸν βρῆς τὸν Ὀδυσσεά Ἀνδροῦτσο... Γιατὶ ἐκεῖνος ἔγινε τώρα ἴσκιος καὶ χῶμα... Ὡστόσο, ἔτσι δὰ καλύτερα σὰν προσέξης, θὰ τονὲ νιώσης τριγύρω μας, θὰ τὸν δοῦν τῆς ψυχῆς σου τὰ μάτια, κι ἂς μὴν τὸν εἶδες ἢ ἴδια ἐσύ, θὰ νομίσης πὼς τριγυρνᾷ δίπλα μας, κρυμμένος πίσω ἀπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς, θὰ αἰστανθῆς τὴ ζεστή, τὴν παλικάρισιαν ἀνάσα του, καθὼς θὰ προστάζει, καθὼς θὰ προσεύχεται...

Αὐτὰ πιστεύαμε πὼς τῆς λέγαμ' οἱ δυό μας. Κι ἀναπολούσαμε τὰ παλιά, ρουφώντας ἀχόρταγα τὰ γεμάτα ποτήρια τῆς Μνήμης...

...HTAN ΑΝΟΙΞΗ σὰν καὶ τώρα· τ' ἀγριολούλουδα μοσκοβολούσανε ἔξω στὸν κάμπο. Ἐμεῖς ὅμως...

...ἀκόμα τούτ' ἢ ἀνοιξη,
ραγιάδες... ραγιάδες!
Τοῦτο τὸ καλοκαίρι,
καημένη Ρούμελη...

Οἱ καρδιές μας, ὥστόσο, καὶ μᾶς τῶν ραγιάδων, εἶχαν· κι αὐτὲς ἀνοιξη τώρα, τὴν πρώτη ἀνοιξη τοῦ Εἰκοσιένα.

Μὲ τ' ἀσκέρι μας, βρισκόμασταν τότε ἐδῶ κοντὰ στὴ Γραβιά, σὲ τοῦτο ἐδῶ πέρα τὸ γραφικὸ χωριουδάκι τῆς Φωκίδας, ποὺ στέκει ἀνάμεσα Μπράλο καὶ Σάλωνα. Θυμᾶσαι; Ἡμασταν κοντὰ κάπου ἐδῶ, σὲ τοῦτο τὰ χάνι. Τώρα δὰ ἦταν ἔρημο, ἀφημένο στὰ ρέπια καὶ στοὺς καιροὺς, ποὺ περνοῦσαν ἀπάνω του καὶ τὸ πάλινωναν... Σὲ ἄλλους ὅμως καιροὺς, τὸ χάνι ἐτοῦτο ζοῦσε, θέλω

— Κάστρο θὰ τὸ κάνουμε τὸ χάνι ! φώναξε ὁ Ἀνδροῦτσος.

νά πῶ εἶχε κίνηση, εἶχε ζωή. Περαστικοί, φορτωμένοι πραγμά-
τεια, διάβαιναν ἀπὸ δῶθε κι ἔμπαιναν κατάκοποι μέσα, γιὰ νὰ
ξεκουραστοῦν ἀπ' τὸ δρόμο καὶ νὰ περάσουν τὴ νύχτα τους.
"Ἄλλοι ἔμπαιναν κι ἄλλοι ἔβγαιναν... Εἶχε κίνηση ἐτοῦτο τὸ χάνι
— κι ὁ χαντζής, ἓνας πανέξυπνος ραγιάς, ἔβλεπε πάντα τὸ μπε-
ζαχτά του* γεμάτον γρόσια... "Ἄλλοτε, σ' ἄλλους καιρούς... Μὰ
τώρα, τὸ πλιθόχτιστο χάνι ἀπόμεινε ὀλομόναχο, σὰν ὀρφανό, σὰν
ἄνθρωπος πές, καὶ τοῦτο, ἀφημένος τὴ νύχτα, στὸ δάσος, παντέ-
ρημος... Ποιὸς νὰ τὸ θυμηθῇ; Καὶ ποιὸς νὰ ζυγώση ἐδῶ; Οἱ πελά-
τες του σκόρπισαν καὶ τὸ χάνι ἀράχνιασε... Οἱ ἀθῶοι, βλέπεις, κι
οἱ ἡσυχοὶ στρατοκόποι, ἀκόμα καὶ ὁ χαντζής, ἡ ἀμέτρητη στρατιὰ
τῶν ραγιάδων, ποὺ τὸ κρατοῦσαν, ἔγιναν τώρα ὅλοι τοὺς μπουλουκ-
τζήδες, ἄδραξαν τ' ἄρματα καὶ ρίχτηκαν νὰ διώξουν τὸν Τοῦρκο...

Ὁ μόνος ποὺ τὸ θυμήθηκε, ἦταν ὁ ἀρχηγός μας, ὁ Ὀδυσσεάς
'Ανδροῦτσος. Αὐτὸς μόνον ἤξερε τὴν ἀξία του. Θὰ ταμπουρωνό-
ταν ἐδῶ, μὲ τὰ παλικάρια του, καὶ δὲ θὰ ἔφηνε τοὺς Τούρκους
νὰ πάρουν τὰ Σάλωνα καὶ νὰ ροβολήσουν ἐκεῖθε, κατὰ τὸν κατα-
καημένο Μοριά. "Ὅσο περισσότερο τοὺς κρατοῦσε, τόσο καλύτερο
θὰ ἔτανε. Αὐτὸ ἦταν τὸ σχέδιό του. Τὸ εἶπε καὶ στοὺς ἄλλους
ὀπλαρχηγούς τῆς Ρούμελης, στὸν Πανουργιὰ καὶ στὸ Δυο-
βουνιώτη.

— Κάστρο θὰ κάνουμε τὸ χάνι, τοὺς εἶπε, θὰ βαρέσουμε ἀπὸ
δῶ τὸν Ὀμὲρ Βρυώνη, θὰ τοῦ κόψουμε τὸ δρόμο, θὰ τὸν ζαλίσουμε
ἔτσι ἀνέλπιστα ποὺ θὰ ξεφυτρώσουμε μπρὸς του...

— Μάηδε σωστό, μάηδε φρόνιμο τὸ βρίσκουμε, καπετάνιο,
τοῦ ἀποκριθῆκαν ἐκεῖνοι. Ἐννιά χιλιάδες στρατὸ σέρνει μαζί του
ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης... Καὶ μεῖς, οὔτε χίλιους τρακόσους... Πῶς θὰ
τοῦ παραβγοῦμε;

— Καὶ νὰ ἔταν αὐτὸ μόνον; πρόστεσε ταραγμένος ὁ Δυοβου-
νιώτης. Πῶς θὰ τὸ κάνουμε κάστρο, τὸ πλιθόχτιστο ἐτοῦτο χάνι,
ποὺ στέκει μάλιστα καὶ καταμεσίς στὸν κάμπο, μὲς στὴ μέση
τοῦ δρόμου, ὀλάνοιχτο στὰ τούρκικα βόλια;

* Συρτάρι μὲ χρήματα.

— Μποροῦμε, σὰ θέλουμε, νὰ τὸ κάνουμε κάστρο, πεισμάτωσε ὁ Ἀνδρουῖτσος.

— Χάρτινο ὅμως, καὶ ψεύτικο, σάρκασε τότε ὁ Πανουργιάς.

“Ὅλοι σωπάσανε. Πρόσμεναν νὰ ξεσπάσῃ ἡ ὀργή τ’ Ὀδυσσέα. Μὰ κεῖνος, περίεργο, δὲ μίλουσε. Μᾶς κοιτοῦσε μονάχα ὅλους — καὶ σώπαινε.

— Θέλεις, δηλαδή, καπετὰν Ὀδυσσέα, τοῦ εἶπε, μαλακότερα τώρα, ὁ Δουβουνιώτης, θέλεις δηλαδή νὰ ἔχουμε καινούρια συμφορά τῆς Ἀλαμάνας;

Τὸ νεανικὸ πρόσωπο τοῦ Ἀνδρούτσου συννέφιασε περισσότερο. Ἦταν φίλος του ὁ Θανάσης ὁ Διάκος καὶ τίποτα δὲν τὸν εἶχε πληγώσει περσότερο, ὅσο ὁ δικός του χαμός. Κι ἓνας λόγος παραπάνου, πὺ ἤθελε ν’ ἀντιμετρηθῇ γρήγορα μὲ τὸν Τοῦρκο, ἦταν κι αὐτός: Βιαζότανε νὰ τὸν ταπεινώσῃ καὶ νὰ τὸν νικήσῃ ἐδῶ, γιὰ νὰ ἐκδικηθῇ ἔτσι τὸ χαμὸ τοῦ ἥρωα φίλου του.

— Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ, εἶπε.

— Νὰ μείνης, ἀποκριθῆκαν οἱ ἄλλοι. Ἐμεῖς ὅμως, θὰ τραβήξουμε δῶθε, ἀριστερά, κατὰ τὰ ὑψώματα τοῦ Χλωμοῦ...

— Καὶ μεῖς, ἀπάνου, κατὰ τὰ ὑψώματα τοῦ Σουντζίκα, στὴ Βρύση κοντά, προσθέσαν οἱ ἄλλοι.

Κι ἄρχισαν, ἓνας ἓνας, νὰ φεύγουν, μὲ τὶς κουστωδιές τους καὶ μὲ τοὺς δικούς τους. Ἀπόμεινε τελευταῖος ὁ καπετάνιος, μὲ λίγους δικούς του, καταδικούς του, ἐμᾶς...

Γύρισε καὶ μᾶς εἶδε ὅλους στὰ μάτια, σῶπασε λίγο καὶ πάλι μᾶς ξανακοίταξε, σὰ νὰ ἤθελε κάτι νὰ μᾶς ρωτήσῃ.

— Ἀκοῦστε δῶ, παλικάρια, μᾶς εἶπε στὸ τέλος. Μὲ τὸ ζόρι, κανέννας σας δὲ θέλω νὰ μείνῃ μαζί μου. Μὰ οὔτε καὶ θὰ τὸν διώξω ἐκεῖνον πὺ θέλει νὰ μείνῃ. Εἴστε λεύτεροι νὰ διαλέξετε! Θὰ κάνουμε ὅλοι μας μιὰ δοκιμή...

— Μιὰ δοκιμή; παραξενευτήκαμε ὅλοι.

Κι ἀπομείναμε σιωπηλοί.

— “Ὅποιος εἶναι νὰ μείνῃ, ξανάπε σὲ λίγο ὁ καπετάνιος, ἂς σηκωθῇ κι ἂς πιαστῇ ἀμέσως ἀπὸ τὸ χέρι μου, γιὰ νὰ σύρουμε τὸ χορό...

Σηκώθηκε ξαφνικά ό ίδιος κι άρχισε νά τραγουδάη καί νά χορεύη, κατάμονος στήν άρχή. Ή φωνή του γέμισε τόν κάμπο. Κι ή λεβεντιά του δείχτηκε ακόμα καί στο χορό.

Ήμεΐς οί άλλοι, δέν ξέραμε στήν άρχή τί νά ποϋμε, δέν ξέραμε τί νά κάνουμε... Βλέπαμε μόνο κι ακούγαμε τόν άρχηγό νά τραγουδάη χορεύοντας:

*Κάτον στοϋ Βάλτου τά χωριά,
"Αγραφα καί Ξηρόμερο...*

Ξαφνικά, τó κατάλαβε κι εκείνος πόσο παραξενευτήκαμε, σταμάτησε τó τραγούδι καί τó χορό, καί ξανάπε:

— Παιδιά! Ήλήθεια τó λέω, δέν άστειεύουμαι! "Οποιος θέλει νά μείνη μαζί μου, άς πιαστή στό χορό. Ήτσι μονάχα θέλω νά μου δείξετε τήν άπόφασή σας...

— Φτάνουμε! Φτάνουμε, φωνάξαμε μεΐς.

Καί τρέξαμε όλοι νά πιαστοϋμε μαζί του, άπό τó χέρι του...

Πρώτος πρώτος πρόλαβε ό Γιάννης ό Γκούρας. Παλικάρι μονάτο. "Ολοι τόν ξέραμε. Ήτανε συνομήλικος τ' άρχηγού—τριάντα όλο κι όλο χρονών εκείνος, τριανταένα ό Ήρχηγός. Καί τόν άγαπούσε τó Γιάννη τó Γκούρα, πώς τόν άγαπούσε, Θεέ μου, ό Ήρχηγός! Όλοένα για δαϋτον μιλούσε. «Τό Γιάννη τó Γκούρα, μάς έλεγε, νά τόν άγαπάτε! Νά τοϋ μιλάτε πάντα σά νά ήμουν ό ίδιος έγώ! Καί νά τόν έμπιστεύεστε... Εΐναι δικό μου παιδί καί καλό παλικάρι!»

«Καί τόν Πανουργιά;» τόν ρωτούσαμε μεΐς.

«Α, όχι! Όσο για τόν Πανουργιά, δέ μπορώ, παιδιά, νά σάς πώ. Τά λόγια του, μήν τά πολυακούτε... Εΐναι φοβιτσιάρης... Καί πού τó σήκωσε μαζί μας, εΐναι γιατί δέ μπόρεσε νά κάνη άλλιωζ, πάρεξ νά ρθή με τó μέρος μας... Τό Γκούρα μοναχά νά μπιστεύεστε...»

Κι ό Γιάννης ό Γκούρας δικαίωνα τώρα τόν καπετάνιο. Έκατόν δεκαεφτά παλικάρια πιαστήκανε δίπλα του, στο χορό, ό ένας ύστερ' άπ' τόν άλλον... Ήνάμεσά μας κι ένας Τουρκαρβανί-

της, ὁ Γκέκας ὁ Μουσταφάς. Ἄλλο παλικάρι ἐτοῦτο. Ἀκολούθαε σὰν ἴσκιος τὸν ἀρχηγὸ καὶ βίρα νὰ μὲ κάνη νὰ θυμηθῶ τὸ Ζαφείρη τοῦ Γιώργου Καραῖσκάκη.

— Ἀς εἶναι. Στριμώχτηκε καὶ τοῦτος μαζί μας καὶ φώναζε ὀλοένα, μὲ τὰ παρδαλά του μισόλογα:

— Κι ἐγκῶ στοῖ κορό... Κι ἐγκῶ... μαζί μὲ τὸ ἀρχηγό...

ΟΙ ΑΛΛΟΙ ποὺ φεῦγαν, γύρισαν μιὰ στιγμή καὶ κοιτάξανε μὲ συγκίνηση τὸ μπάλιο αὐτὸ τοῦ θανάτου, τὸ νέο μας «χορὸ τοῦ Ζαλόγγου».

— Παλικαρίσια, μὰ ἄσκοπη ἡ θυσία, μουρμούρισε κάποιος.

— Τίποτα δὲν πάει χαμένο σ' αὐτὸν τὸν ἀγώνα, ἀντίσκοψε ἄλλος. Πολὺ θὰ 'θελα νὰ πάω μαζί τους κι ἐγώ... Μὰ δὲ μπορῶ!.. Ὑστερα, τί νὰ σοῦ πῶ; Ντρέπομαι καὶ τὸν ἀρχηγό μου, τὸ Δυοβουνιώτη...

— Κι ἀπὸ τρόφιμα; Κι ἀπὸ πολεμοφόδια, πῶς θὰ τὰ βγάλουμε πέρα; φώναξε ξαφνικά κάποιος στὸν ἀρχηγό.

Καὶ σταμάτησε ἀπότομα τὸ χορό.

— Ἐχει ὁ Θεὸς, παλικάρια μου, εἶπε γελώντας ὁ καπετάνιος. Κι αὐτὸ θὰ τὸ κανονίσουμε. Μόνο, τώρα μὴ σταματᾷς τὸ χορό, ξακολούθα!

Ὁ ἄλλος ὑπάκουσε. Καὶ ξανακούστηκε τὸ γνωστό:

... Καὶ στὰ πέντε βιλαέτια,
φᾶτε, πιεῖτε, μωρ' ἀδέρφια!

— Ὅσο γιὰ τὰ ἐφόδια, ἀκούστηκε ξαφνικά μιὰ φωνή, ἐγὼ θὰ τὰ πάρω ἀπάνω μου! Ἑσεῖς μὴν ἀνησυχεῖτε! Χορεῦτε!

Ὅλοι γυρίσαμε νὰ δοῦμε ποιὸς μίλησε τόσο ἀνέλπιστα, κόβοντας ξανά τὸ χορό.

Ἦταν ὁ Ἀναγνώστης ὁ Κεχαγιάς, ὁ ἑφορος τῶν Σαλόνων. Καὶ πρὶν καλὰ καλὰ προλάβουμε νὰ τὸν δοῦμε, ἐκεῖνος εἶχε καβαλικέψει κιόλας ἓνα μουλάρκι κι ἔτρεξε νὰ μᾶς φέρη τὰ χρειαζόμενα, ἀπ' τὰ γύρω χωριά.

— Τί σοῦ ἔλεγα; πετάχτηκε τότε ὁ καπετάνιος καὶ εἶπε στὸ παλικάρι ποῦ εἶχε πρωτομιλήσει γιὰ πολεμοφόδια καὶ γιὰ τρόφιμα. Γιὰ ὅλα ἔχει ὁ Θεὸς τῶν Ἑλλήνων!

Καὶ συνέχισε τὸ χορὸ, γελαστός. Πίσω του, ἄλλα ἑκατὸν δεκαεφτά παλικάρια ἀκολουθοῦσαμε...

Ἔ, βέβαια, ὅταν ἀργότερα τὰ πολεμοφόδια ἤρθαν, ὁ καημένος ὁ Κεχαγιαὺς ἀναγκάστηκε νὰ μᾶς τὰ ρίξει ἀπὸ πάνου ἀπὸ τὸ χάνι, ἀπ' τὸ ξέσκεπο μέρος του, γιατί νὰ περάσει ἀλλιῶς μέσα δὲ μπόρειε... Οἱ ἐχθροὶ μᾶς εἶχαν περικυκλώσει κι οἱ πρῶτοι μας πυροβολισμοὶ ἔπεφταν κιόλας ἀραιοὶ ἀραιοί...

ΣΤ' ANAMETAΕΥ, οἱ κλεισμένοι ἐμεῖς μέσα στὸ χάνι, τοῦ φράξαμε ὅλα τ' ἀνοίγματα, τὰ στεριώσαμε ὀλογλήγορα μὲ ξύλα καὶ σκαρώσαμε πολεμίστρες. Μπροστὰ στὴν πόρτα του, σωριάσαμε σωροὺς πέτρα, γιὰ ἄμυνα...

Ὅταν ὁ Τοῦρκος στρατηγός, ὁ Ὁμέρ Βρυώνης, ἔμαθε πῶς ὁ «πιστός» του ὁ «φίλος» — τέτοιον τὸν πίστευε τὸν Ἀνδρουῦτσο — εἶχε ταμπουρωθῇ σὲ τοῦτο ἔδωπέρα τὸ χάνι, καὶ τὸν πρόσμενε ἐκεῖ μὲ τὰ παλικάρια του γιὰ νὰ τὸν χτυπήσει, ἄλλαξε χρῶμα. Ἀπὸ μαῦρος, ἔγινε κίτρινος! Τόσο ἦτανε τὸ κακό του...

— Ὁ γκιαούρης πρόδωσε τὴ φιλία μας! οὐρλιαξε. Ποῦ θὰ μοῦ πάη ὅμως; Θὰ μοῦ τὸ πληρώσει πολὺ ἀκριβά!

Ὑπολόγιζε, φαίνεται, στίς ἐννιά του χιλιάδες κι ἦταν σίγουρος γιὰ τὴ νίκη του. Ἐπειδὴ ὅμως ἤξερε τὴν παλικάριά τῶν «γκιαούρηδων» καὶ προπαντὸς τὸ στρατηγικὸ δαιμόνιο τοῦ Ἀνδρουῦτσου, γύρεψε νὰ καλοπιιάσει τὸν Ἕλληνα. Προσπάθησε νὰ τὸν ἐξοντώσει μὲ εἰρηνικὰ μέσα, μὲ μπαμπεσιά.

Τὸ μαγιάτικο λοιπὸν αὐτὸ πρωινό, κάλεσε κοντά του τὸ γέρο δερβίση, τὸν Τοῦρκο παπά, ποῦ συνόδευε τὸ στρατό του, καὶ τὸν πρόσταξε:

— Θὰ ξεκινήσεις νὰ πᾶς στὸ φίλο μου τὸν Ἀνδρουῦτσο... καὶ θὰ τοῦ πῇς ὅτι...

— ...

— Γενικό άρχηγό θά τον κάμω στη Ρούμελη, τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα θά τοῦ χαρίσω, φτάνει νά 'ρθη μαζί μας.

— ...

— "Α, ναί! Καί νά μὴν ξεχάσης, ἀκόμα, νά τοῦ πῆς πὼς εἶναι κι αὐτὸς βεκτακσής, κι οἱ βεκτακσῆδες εἶναι τίμιοι ἄνθρωποι...

Οἱ βεκτακσῆδες αὐτοὶ ἦταν καλόγεροι Τουρκαλάδες, ἓνα εἶδος αἰρετικοὶ στὴ θρησκεία τοῦ Μωχαμέτη. "Οταν οἱ ἄλλοι Τουρκαλάδες εἶχανε ραμαζάνι καὶ νήστευαν, ἐτοῦτοι δὲ νήστευαν, πρόσμεναν νά νηστέψουν τὸν καιρὸ ποῦ θά νήστευαν καὶ οἱ Χριστιανοί. Κι οὔτε ξεχώριζαν Τοῦρκο καὶ Χριστιανό. Τοὺς βοηθοῦσαν ὅλους, φτάνει νά 'ταν καλοὶ ἄνθρωποι.

— Για μᾶς, μόνο τίμιοι καὶ καλοὶ ἄνθρωποι ὑπάρχουν, ἔλεγαν. Κι ὁ 'Ανδρουττος εἶναι τίμιος ἄνθρωπος... Εἶναι δικός μας!

Εἶχανε γιὰ δικὸν τοὺς τὸν 'Οδυσσέα, γιατί ὁ τετραπέρατος ὁ Ρωμιὸς τοὺς εἶχε ὀρκιστῇ κάποτε πὼς εἶχε γίνει κι αὐτὸς βεκτακσής! Κυνηγημένος ἦταν σ' ὅλη του τὴ ζωή... Δὲν τὰ θυμᾶστε; 'Ορφάνεψε ὅταν ἦταν ἀκόμα παιδάκι τετράχρονο — καὶ μεγάλωσε μέσα στὴ φτώχεια καὶ στὴ σκλαβιά. Τὸ νησί — τὴν πατρίδα του, τὴ διαφέντευαν τότε οἱ Βενετσιάνοι. Σκληροὶ τύραννοι κι αὐτοὶ — μὰ σὲ σφάζαν μὲ τὸ βαμπάκι... Τὸ λιοντάρι τῆς Ρούμελης, ὁ πατέρας του, δὲν εἶχε τραβήξει λίγα ἀπὸ τὴν ἀφεντιά τους. Τώρα δὲ τὸν κυνηγοῦσαν, ἀκόμα καὶ πεθαμένον, ἀφοῦ σκάρωναν τόσες δυσκολίες ζωῆς στὴ χήρα καὶ στ' ὄρφανό του, στὸν τετραπέρατον 'Οδυσσέα. 'Η μάνα του ἢ 'Ακριβούλα γρήγορα τὸν ἀποχωρίστηκε, μὲ σπαραγμὸ ψυχῆς. Τὸν ἔστειλε μοῦτσο, στὰ καράβια, πουλὶ λεύτερο, νά σκίζῃ τίς θάλασσες. 'Εκεῖ ψηλά στὸ κατάρτι τὸν ἀντάμωσε, μικρούλην ἀκόμα, ὁ 'Αλὴ πασὰς καὶ τὸν πῆρε μαζί του, στὰ Γιάννενα. Στὴν αὐλὴ τοῦ ἀντάρτη πασᾶ πρωτοέμαθε ὁ 'Ανδρουττος νά μὴ λογαριάζῃ Σουλτάνο. Κι ὅταν ἤρθε ἡ ὥρα του, ἀνέβηκε κι αὐτὸς στὸ κλαρί καὶ παράγγειλε στοὺς δικούς μας:

«'Εγώ, καθὼς τὸ γνωρίζετε καλότατα, μπορῶ νά ζήσω βασιλικά, μὲ πλούτια, μὲ τιμὲς καὶ μὲ δόξες. Οἱ Τοῦρκοι, ὅ,τι καὶ νά ζητήσω, μοῦ τὸ δίνουνε παρακαλώντας, γιατί τὸ σπαθὶ τοῦ

Ὀδυσσέα δὲ χωρατεύει. Μὰ σᾶς λέω τὴν πᾶσαν ἀλήθεια, ἀδέρφια: Δὲ θέλω, ἐγὼ νὰ καλοπερνᾶω — καὶ τὸ γένος μου νὰ βογγάη στὴ σκλαβιά»...

ΑΥΤΗ ΤΑΝΕ ἡ ψυχὴ τ' Ὀδυσσέα Ἀνδρούτσου. Γιὰ χάρη της τάχα δὲν ἐπέρασε τὸν περισσότερο καιρὸ τῆς ζωῆς του εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰ βουνά; Οἱ κρημνοί, τὰ ποτάμια, οἱ πάγοι, τὰ χιόνια καὶ τὰ δάση δὲν ἦτανε τάχα τὰ ἀγαπητά του κατοικητήρια; Τὸ τούρκικον αἷμα δὲν ἦτανε τὸ προσφάγι του; Γι' αὐτὸ γέμισε ψεῖρες καὶ λίμαξε ψωμί, γι' αὐτὸ ξάπλωσε στὰ νερά, εἰς τὰ χιόνια καὶ εἰς τὴν λάσπην· γι' αὐτὸ δοκίμασε κάθε στρατιωτικὴν ἀχαριστίαν καὶ ἤπιε φαρμάκια, ἀπὸ φίλους κι ἀπὸ ἐχθρούς!

Γιὰ νὰ ξανασαῖνη λίγο ἀπ' αὐτὸ τὸ κυνηγητό, παράστανε κάποτε κάποτε καὶ τὸ βεκτακσή. Ἔτρεχε καὶ κρυβότανε στοὺς τεκέδες τους, στίς ἐκκλησιές τους, ὥσπου νὰ τὸ ξαναπάρη λίγο ἀπάνω του. Κι ἐκεῖνοι πρόθυμα τονὲ κρύβανε, ἀδερφικὰ τὸν προσέχανε, μὴ στάξῃ καὶ μὴ βρέξῃ τὸν εἶχαν. Σὲ τοῦτο ἄλλωστε ποντάριζε τωραδὰ κι ὁ Ὁμέρ Βρυώνης. Κι ὅλο κάτι ἔλεγε τοῦ δερβίση του καὶ τῶν ἄλλων δικῶν του.

Ὁ ξακουστὸς ὅμως ὄπλαρχηγὸς ἔβλεπε καθαρὰ ἀπ' τὴν πολεμίστρα του τὰ συμβούλια καὶ τὰ διαβούλια τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη, πονηρευότανε τὰ κουβεντολόγια του μὲ τοὺς ἀξιωματικούς καὶ μὲ τὸ δερβίση του, μυριζόταν ἀπὸ μακριὰ τὴν ἀτιμὴ παμπεισιά. Καὶ μᾶς πρόσταξε:

— Νὰ εἴστε ἔτοιμοι!

Καὶ σὲ λίγο:

— Νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανένας σας, ἂν δὲν τὸν προστάξω ἐγώ!

Ὁ γερο-δερβίσης ἄφησε τοὺς δικούς του καὶ μὲ τὴ μικρὴ φρουρὰ ἐνὸς ἐχθρικοῦ ἀποσπάσματος, ζύγωσε ἐφιππος τὸ Χάνι. Ἐφτασε κιόλας ἑκατὸ μέτρα κοντὰ μας καὶ προχωροῦσε, μόνος του τώρα, κατὰ τὴν πορτοῦλα τοῦ Χανιοῦ. Ὁ ἴσχιος τ' ἀλόγου

του ξεχώριζε καθαρά πάνου στο χῶμα, γιατί ὁ ἥλιος τὸ φώτιζε στὰ γερά.

— Ποῦ πᾶς, ὦρὲ Τοῦρκο; τοῦ φώναξε τότε ὁ Ὀδυσσεύς, ἀπὸ τὴν πολεμίστρα του.

— Καπτὰν Ἀνδρουῦτσο, τοῦ ἀντιμίλησε ὁ δερβίσης. Δὲ ζυγώνω σὰν Τοῦρκος, ζυγώνω σὰ φίλος...

— Ἐγὼ δὲν ξέρω φίλο τὸν Τύραννο, ἔκανε μὲς ἀπ' τὸ χάνι ὁ Ἀρχηγός. Τὸ καλὸ ποὺ σοῦ θέλω γύρισε πίσω, δερβίση μου, γιὰ νὰ μὴν τὴν πληρώσης τὴ νύφη ἐσύ!

— Βρὲ ἄπιστε! ἄλλαξε μονομιᾶς ὁ δερβίσης. Ποιὸς σοῦ μιλάει, βρέ, κι ἀποκρένεσαι ἔτσι; Ξέρεις, ὦρὲ, γιὰ τί ἦρθα;

— Δὲ μοῦ τὸ λές, νὰ τὸ μάθω; τονὲ πείραξε ὁ Ἀνδρουῦτσος.

— Ἦρθα νὰ ὑποτάξω ἢ νὰ σφάξω γκιοῦρηδες!

— Ἄν τοὺς βρῆς, σφάξ' τους, δερβίση μου... Ὁ ἀγιάσουνε κιόλας...

Ἔτσι ἀποκρίθηκε ὁ Ἀνδρουῦτσος καὶ χασκογέλασε. Πίσω του, κι ὅλοι ἐμεῖς...

— Μὲ κοροϊδεύετε κιόλας, γκιοῦρηδες; ἀγρίεψε τότε ὁ Τοῦρκος. Ἐβγάτε ἔξω, ἂν σᾶς βαστάη—καὶ θὰ σᾶς δείξω ἐγὼ τί ἀξίζετε, παλιο-ψοφίμια!

— Μᾶς βρίζεις κιόλας, ἀντίχριστε; Ἄει στὸ καλὸ σου, λοιπόν, πρὶν σὲ ξαπλώσουμε χάμου, νὰ μετρήσης τὴ γῆ μας...

— Ἐγὼ ἦρθα νὰ ὑποτάξω ἢ νὰ σφάξω γκιοῦρηδες! φώναξε ὁ γερο-Δερβίσης.

— Εἴστε ἀνάξ...

Καὶ πρὶν προλάβῃ ν' ἀποτελειώσῃ τὴ φράση του, τὸν ἀποτέλειωσε ὁ Ἀνδροῦτσος. Ἡ σφαῖρα του τὸν χτύπησε κατακούτελα — καὶ τὸν ἔφερε κάτω ἀπὸ τὸ ἄλογο.

Οἱ Τουρκαρβανίτες πολεμιστὲς ὄρμησαν, μπάς καὶ σώσουνε τὸ δερβίση τους, μὰ ἦταν πλέον ἀργά... Οὔτε τὸν ἑαυτὸ τους δὲ μπόρεσαν νὰ σώσουν. Γιατί, δίνοντας θαυμάσιο στόχο σὲ μᾶς, θερίστηκαν σὰν τὰ στάχυα ἀπὸ τὰ βόλια μας.

Ἀγώνας ἄγριος ἀνοίξε τότε. Οἱ ὀχτροὶ πολλὰς φορὲς ρίχτηκαν νὰ κουρσέψουν τὸ Χάνι, μὰ δὲν τὰ κατάφεραν. Ζύγωσε κι ἤρθε τὸ μεσημέρι — κι ἡ μάχη ἀκόμα βρισκόταν στὸ φόρτε της. Τὸ Χάνι τὸ κρατούσαμε μεῖς! Ἀπὸ χάρτινο, εἶχε γίνει χαλύβδινο... Τὸ ἀτσαλώνανε οἱ ψυχές μας!..

Τ' ἀπόγεμα πέρασε ἡσυχῶ. Ὡσπου, ξαφνικά, ἀκουστῆκαν φωνές:

— Φτάνουν κανόνια ἀπ' τὸ Ζητούνι!

Τί εἶχε συμβῆ; Γιατί φωνάζαν καὶ χαίρονταν οἱ ἐχθροί;

«Φτάνουν κανόνια ἀπ' τὸ Ζητούνι!» μурμουρίσε πικραμένος ὁ Ἀρχηγός.

Αὐτὸ σήμαινε πὼς οἱ ἐχθροὶ περίμεναν ἐνισχύσεις ἀπ' τὴ Λαμία — καὶ μάλιστα βαρὺ πυροβολκίό. Πὼς μποροῦσε τώρα ν' ἀντέξῃ τὸ χάρτινο χάνι μας;

Ὁ Θεὸς ἄς βάλῃ τὸ χέρι του... Ὁ καλὸς Θεὸς τῶν Ἑλλήνων...

Κατάκοποι, μπαρουτοκαπνισμένοι καὶ ἰδρωμένοι, μὲ λιγοστὰ πιά τὰ πυρομαχικά μας, κάναμε ὅλοι πολεμικὸ συμβούλιο, πού τὸ πρόσταξε ὁ Ἀνδροῦτσος. Κι ἀποφασίσαμε, μ' ἓνα στόμα:

— Νὰ «βγοῦμε» τὰ ξημερώματα...

— Νὰ κάνουμε γιουρούσι, μὲς ἀπ' τὶς ἐχθρικές γραμμές — καὶ ὁ Θεὸς βοηθός...

Ἀλλιῶς δὲ γίνονταν... Ἡμασταν ὅλοι χαμένοι!

Καὶ τότε εἶναι πού ξαναθαυμάσαμε τὴν ἀξία τοῦ Ἀρχηγοῦ. Σὰν πλάκωσε ἡ νύχτα, ἔκοψε ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ πλῆθρα, ὥστε

μέ την πρώτη σπρωξιά ν' ανοίξουμε τρύπα, ἐκεῖθε κατὰ τή μεριά τῆς ἀνατολῆς... Ἔπειτα, σέ μιάν ἀκρούλα, στοῦ χάνι, θάψαμε ἡσυχα τοὺς νεκροὺς μας. Ὁ ἀρχηγὸς μάλιστα εἶχε τὴν ψυχραιμία νὰ μᾶς βάλῃ νὰ φᾶμε καὶ κατὰ τὶς δύο τὰ ξημερώματα, μᾶς πρόσταξε νὰ ξυπνήσουμε, νὰ ἐτοιμαστοῦμε!

Ξυπνήσαμε ὅλοι — ποῦ ὕπνος, θὰ πῆς; — βγάλαμε κρυφὰ τὰ πλῆθρα τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, κάναμε τὸ σταυρὸ μας — καὶ πηδήσαμε ἔξω, πρῶτος πάντα ὁ Γκούρας! Ὁ ἀρχηγός, ὅπως καὶ ὁ πλοίαρχος στοῦ βουλιαγμένο καράβι, πῆδησε ἀπ' ὅλους στερνός, φωνάζοντας μέσα στὴ νύχτα, σὰ φάντασμα:

— Ἀπάνω τους, παιδιά!

Γιὰ νὰ μπερδέψῃ μάλιστα τοὺς Τουρκαρβανίτες, ἄρχισε νὰ μιλάῃ κι ἀρβανίτικα, ποὺ τὰ ἔξερε τόσο καλά... Ἐκεῖνοι, ἀγουροξυπνημένοι κι ἀνήμεποροι νὰ νιώσουν τί γίνεται, τὰ ἔχασαν... Ἄλλο ποὺ δὲ θέλαμε μεῖς: τοὺς ριχτήκαμε καὶ τοὺς πετσοκόψαμε... Ἔτσι, περάσαμε ἀπείραχτοι μέσα στοῦ κοντινὸ χωράφι καὶ κρυφτήκαμε στὰ πανύψηλα στάχυα του, πρὶν ἀκόμα μᾶς πάρουν χαμπάρι οἱ ἄλλοι... Καὶ σὰν ἤρθε ἡ ὥρα...

...ΘΥΜΑΣΑΙ, ἀλήθεια, παλικαράκι μου;

Ἔτσι ἀποτέλειωνε ὁ παππούς τοῦ παπποῦ μας τὴν ἱστορία του.

— Καθόμασταν, ἔλεγε, κι οἱ δύο μας παράμερα, στοῦ «χάρτινο» Χάνι κοντά, τὴ χρονιά τοῦ 1888, ποὺ ὅλος ὁ κόσμος γιόρταζε δίπλα μας, καὶ τὰ λέγαμε. Θυμᾶσαι, ἀλήθεια, παλικαράκι μου; τοῦ ξανάλεγα. Οὐτ' ἓνα καριοφίλι δὲν κάπνισε ἄσκοπα... Οὐτ' ἓνα βόλι δὲν πῆγε στοῦ βρόντο!

— Θυμᾶμαι, ἀποκρινόταν ὁ ἄλλος ὁ λεβεντόγερος. Δὲν τὸ ξέρεις πὼς τό ἔγραψε καὶ ὁ Ζαλοκώστας;

*Κάθε βόλι συρίζον πετᾶ
καὶ τὰ κρέατα σχίζει...*

*Ὡς δέ, ὅταν βαρύνκροτος σπάθῃ
ρίπτῃ κύκλῳ θανάτου πυρά,
οὕτως ἕκαστος Ἕλληνα περᾶ,
σφάζων ὅπου περάσῃ!*

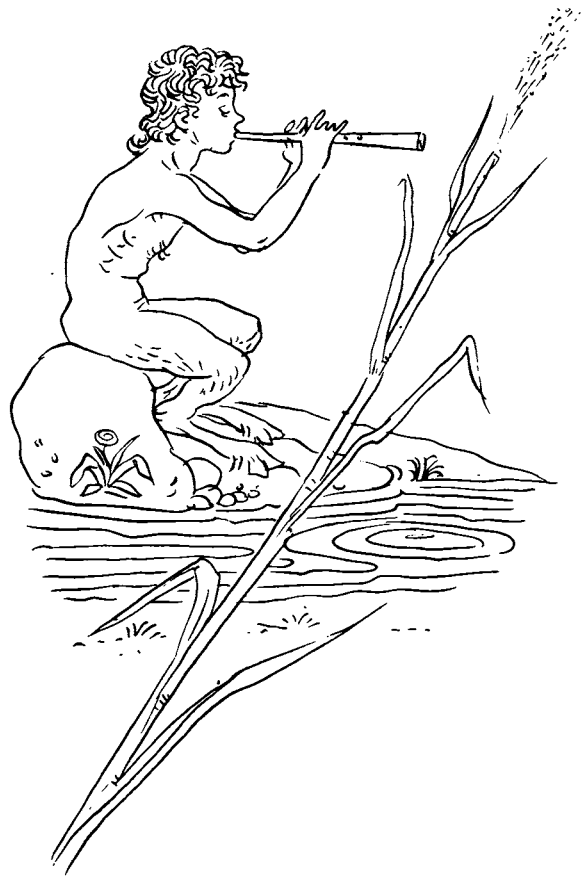
— Μιά μικρή «πρόβα τζενεράλε» κάναμε, είπα, πέντε όλα-
κερα χρόνια πρὶν ἀπ' τὴν Ἑξοδο τοῦ Μεσολογγιοῦ...

— Βιαζόμασταν, βλέπεις, ἀποτέλειωσε χαμογελώντας ὁ συμ-
πολεμιστής μου, βιαζόμασταν νὰ φτάσουμε κι ἐμεῖς

ἐκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ Χάρο!

Τ' ΑΥΤΙΑ ΤΟΥ ΜΙΔΑ

ΝΑ ΠΡΩΙ, στή μακρινή πρωτεύουσα τῆς Φρυγίας, ὁ κόσμος ὅλος ξεσηκώθηκε ἀγουροξυπνημένος. Πρὶν καλὰ καλὰ φέξῃ, οἱ ντελάληδες τοῦ βασιλιᾶ, τριγυρνοῦσαν τὶς γειτονιές κι ἔλεγαν, ἔλεγαν — ἓνας Θεὸς τὸ ξέρει τί ἔλεγαν.

— Τί τσαμπουνᾶνε αὐτοί; παραπονέθηκε ἡ κυρά Καλλιρρόη κι ἀνάδεψε ἄκεφα στὸ μαλακό της κρεβάτι. Δὲ θὰ τὸ βουλώσουν ἐπιτέλους καὶ λίγο; Μᾶς πῆραν τ' αὐτιά!

— Νὰ σωπάσης λένε, γυναίκα, γιὰ ν' ἀκούσουμε καλύτερα, μурμουρίσε δίπλα ὁ ἄντρας της, ὁ καλός μας ὁ κύριος Πελοπίδας.

Ἡ γυναίκα ὑπάκουσε. Κι ἀπ' τὸ μακρινὸ ἄσιατικὸ δρόμο ἔφτασαν τότε ἴσαμε δῶ, στὸ ἀρχοντικὸ τοῦ κυρ-Πελοπίδα, κάτι δυνατὲς μὰ σπασμένες φωνές, ρετάλια νὰ πῆς ἀπ' τὰ διαλαλητὰ τοῦ ντελάλη.

«— Σήμερα... "Ολοι!"»

Μὰ ποῦ ν' ἀκούσῃ ὁ κυρ-Πελοπίδας, μὲς ἀπὸ τὰ καινούρια μурμουρητὰ τῆς γυναίκας του.

— Σώπα, λοιπόν, εὐτυχία μου, τὴν παρακάλεσε, τρυφερώτερα τώρα, δὲν ἀκούσαμε τίποτα!

— Ἐγὼ τ' ἄκουσα ὅλα, πετάχτηκε κι εἶπε πασίχαρο κάποιον ἀγοράκι μὲς ἀπ' τὸ κρεβατάκι του.

— Λοιπόν, τί λένε; τὸ ρώτησε τ' ἀντρόγυνο μ' ἓνα στόμα.

— Λένε πὼς σήμερα πρόσταξε ὁ βασιλιάς νὰ γίνη ὁ διαγωνισμός...

— Ποιὸς διαγωνισμός;

— Ὁ διαγωνισμὸς τοῦ Μαρσύα μὲ τὸν Ἀπόλλωνα! Ὁ βασιλιάς μας...

— Καλά, φτάνει! τοῦ εἶπε τότε ὁ πατέρας του· καὶ σηκώθηκε νὰ ντυθῇ.

— Πατερούλλη, εἶπε σὲ λίγο, μὲ χαμηλότερη τώρα φωνή, μὰ μὲ περισσότερο νάζι, τὸ ἀγοράκι. Θὰ μὲ πάρης καὶ μένανε στὴ γιορτή;

— Κι εἶναι νὰ τὸ ρωτᾷς; βιάστηκε ν' ἀπαντήσῃ ἡ μάνα του. Γίνεται, παιδί μου, γιορτὴ δίχως τοῦ λόγου σου; Στάσου μόνο λιγάκι, νὰ τοιμαστοῦμε κι ἐμεῖς. Θὰ πᾶμε ὅλοι μαζί!

II

ΣΑΝ ΕΦΤΑΣΑΝ στὴ μεγάλη πλατεία τῆς ἀσιατικῆς πρωτεύουσας, ὁ κόσμος ἦτανε κιόλας πήχτρα ἐκεῖ κι ἡ πλατεία ἡ ἴδια, μεγαλόπρεπα στολισμένη, σὰν ἀρχόντισσα τῆς Ἀνατολῆς. Σημαῖες ἀνέμιζαν σὲ ὅλες τὶς ἄκρες, μουσικοὶ χτυποῦσαν τὰ τούμπανα, σάλπιγγες ἔκραζαν τὸν κόσμο νὰ μαζευτῇ, σμύρτα καὶ δάφνες πλημμύριζαν τὰ μπλαχόνια καὶ τὶς ἐξώπορτες τῶν σπιτιῶν. Ἄ! Ὅλα κι ὅλα! Ὁ βασιλιάς ὁ Μίδας ἦταν πολὺ μερακλῆς σὲ κάτι τέτοια. Μόνο ποὺ θέσῃ τρόμαξαν γιὰ νὰ βροῦν. Ὅλες οἱ καλὲς ἦταν πιασμένες. Ἡ φαμελιά τοῦ κυρ-Πελοπίδα μόλις ποὺ βολεύτηκε ἐκειδά, σὲ μιὰν ἄκρῃ τῆς πλατείας, καταστριμωγμένη. Πάλι καλὰ, θὰ μοῦ πῆς. Γιατὶ ἔτυχε ἔτσι κατάντικρυ στὸν ἴδιο τὸ βασιλιά, ποὺ καθότανε τωραδὰ ψηλὰ στὸν ὀλοπόρφυρο θρόνο του καὶ καμάρωνε μὲ ὅλη του τὴν ἄνεση μπροστὰ στὰ πλήθη τῶν ὑπηκόων του.

Στὰ πρόσωπα ὅλων τους ὁ νεαρὸς βλαστὸς τοῦ κυρ-Πελοπίδα ἔβλεπε ζωγραφισμένη τὴν ἀδημονία: Πότε ἐπιτέλους θὰ ῥχιζε ἡ γιορτή;

— Τί ἀκριβῶς σκέφτεται ὁ βασιλιάς; ἄκουσε κάποια στιγμή νὰ ρωτᾷ ἓνας ψηλὸς κύριος τὸ διπλανό του.

Ὁ πιτσιρίκος τέντωσε τόσο τ' αὐτί, γιὰ ν' ἀκούσῃ καλύτερα καὶ νὰ μάθῃ.

— Νὰ σοῦ πῶ, δὲν τὸ ξέρω, ἀποκρίθηκε ἀδιάφορα ὁ ἄλλος. Νομίζω ὅμως πὼς σκάρωσε κάποιον μουσικὸ διαγωνισμό...

—'Ανάμεσα στὸ Μαρσύα καὶ στὸν Ἀπόλλωνα;

—'Ετσι νομίζω...

— Δηλαδή, σκάρωσε διαγωνισμό ἀνάμεσα σ' ἓναν θεὸ καὶ σ' ἓναν κοινὸ ἄνθρωπο;

—'Ετσι ἄκουσα νὰ λέν' οἱ ντελάληδες...

— Σάμπως δὲν εἴμαστε καλά, κυρ-Ἀρίσταρχε, καὶ νὰ μὲ συμπαθᾶς κιόλας...

— Νὰ σοῦ πῶ, Λέανδρε, ἀκούστηκε τώρα νὰ λέη ὁ διπλανός του. Κι ὁ Μαρσύας, δηλαδή, ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε, δὲν εἶναι δεύτερο πράμα. Μὴ μοῦ τὸ πῆς, σέ παρακαλῶ! Γιατί, ἂν ὁ Ἀπόλλωνας ἔχη τὴν κιθάρα — τὴ λύρα του, καὶ ὁ Μαρσύας ἔχει τὸ θεϊκό του σουραῦλι! Ἡ μήπως λαθεύω;

—'Οχι! Προχώρα μόνο, γιὰ νὰ δοῦμε ποῦ θέλεις νὰ καταλήξης. Ὁ νεαρὸς ἄκουγε.

— Ξέρεις, λέω, ποιανοῦ ἦταν καὶ ποῦ τὸ βρῆκε αὐτὸ τὸ σουραῦλι ὁ ξακουσμένος Μαρσύας; ἔλεγε ὁ ἓνας.

— Ποῦ νὰ τὸ ξέρω; ἀποκρινόταν ὁ ἄλλος.

—'Ακου, λοιπόν, νὰ στὸ πῶ ἐγώ, ποὺ τὸ ξέρω! Τὸ σουραῦλι αὐτὸ ὁ Μαρσύας τὸ βρῆκε στὰ νερὰ κάποιας λίμνης...

— Μὴ μοῦ τὸ λές...

— Ναί, μὰ τὸ Δία! Καὶ τὸ εἶχε ἡ ἴδια ἡ Ἀθηνᾶ! Τὸ φυσοῦσε καὶ τὸ ξεφυσοῦσε... Καὶ κεῖνο, σοῦ λένε, ἐβγαζε κάτι ἥχους γλυκοῦς, σὰ μαγεμένους...

— Γιὰ λέγε, λοιπόν, τί σταμάτησες;

—'Αποξεχάστηκα λίγο μὲ τὸ Μαρσύα, ποὺ γιὰ δές: Αὐτὴ τὴ στιγμή μπαίνει μὲ τὴν ἀκολουθία του...

— Καλά, καλά, θὰ τὸν δοῦμε σὲ λίγο, θὰ τὸν ἀκούσουμε... Μὰ πές μου τώρα τὰ παρακάτω... Τί ἐγινε μὲ τὴν Ἀθηνᾶ;

—'Α, ναί! Καθὼς λοιπόν τό 'παιζε, τὰ μάγουλα τῆς ξανθῆς κόρης τοῦ Δία φουσκῶνανε καὶ κοκκίνιζαν, τὸ γλυκὸ πρόσωπό της ἀσκήμιζε — καὶ τὰ γαλανὰ της τὰ μάτια γουρλώναν... «'Αιντε νὰ μοῦ χαθῆς, παλιοσουραῦλι!» τοῦ εἶπε μιὰ μέρα, ποὺ γύρισε κι εἶδε τὸ ἀλλαγμένο της πρόσωπο νὰ καθρεφτίζεται ἄσχημο στὰ γαληνεμένα νερὰ κάποιας λίμνης. «Καταραμένο νὰ 'σαι, ποὺ

μοῦ χαλᾶς ἔτσι τὴν ὁμορφιά... Καὶ τρισκαταραμένος νὰ εἶναι αὐτὸς ποὺ θὰ σκύψη καὶ θὰ σὲ πάρῃ!»

» Καὶ τὸ πέταξε θυμωμένη μὲς τὰ νερά. Ἐκεῖνα ὅμως τὸ λυπήθηκαν νὰ τὸ στείλουν στὸν πάτο τους — καὶ τὸ κράτησαν ἀπάνου ἀπάνου, ὥσπου πέρασε κάποτε ἀπὸ κεῖ ὁ Μαρσύας, ὁ σάτυρος, καὶ τὸ εἶδε. Τοῦ χτύπησε μονομιᾶς στὸ μάτι καὶ — ποῦ νὰ τὸ φανταστῇ, ὁ ταλαίπωρος; — ἔσκυψε καὶ τὸ πῆρε.

»— Τί περίεργο μαυροπούλι!» σκεφτόταν, καθὼς τὸ ἐξέταζε.

» Σὰν τὸ πρόσεξε ὅμως καλύτερα, κατάλαβε πὼς δὲν ἦταν πουλί, παρὰ ἓνα ξυλαράκι ψηλόλιγνο, σὰ βεργίτσα, καὶ μαυρισμένο ἀπ' τὸν καιρό. Εἶχε κι ἓναν ἄδειο σωλήνα καταμεσίς καὶ κάτι τρυπίτσες στὴ ράχη.

»— Μνήσθητί μου, κυρ-Διά, μουρμούρισε. Κελεπούρι ποῦ μοῦ 'στειλες!

» Κι ὁ Μαρσύας ὁ σάτυρος ἔπιασε καὶ τὸ ξέπλυνε στὸ νερὸ τῆς λίμνης κι ὕστερα, καθαρὸ καθαρό, τό 'φερε στὸ στόμα, ἀκριβῶς σὰν τὰ μωρά, ποὺ ὅλα μὲ τὸ στόμα τους θέλουν νὰ τὰ δοκιμάζουν.

» ὦ, θεοί! φώναξε σὲ λίγο. Ἐτοῦτο σουράει... Καὶ σουράει πολὺ νόστιμα... Χί, χί, χί...

» Ἀπὸ τότε, ὁ θνητὸς ὁ Μαρσύας εἶχε πιστέψει πὼς ἔγινε ὁ καλύτερος μουσικὸς τοῦ κόσμου. Οἱ νεράιδες τοῦ δάσους — ἄλλο ποὺ δὲν ἤθελαν — στεκόντουσαν μαγεμένες, ὥρες ὀλάκερες, καὶ τὸν ἄκουγαν νὰ τὸ λαλάη. Πρῶτη φορὰ στὴ ζωὴ τους χαιρόντουσαν τόσο γλυκιὰ μουσική. Καὶ κατάληξαν νὰ λατρεύουνε σὰ θεὸ τὸ Μαρσύα...

— Αὐτὸ ἴσα ἴσα τοῦ ξεσήκωσε τὰ μυαλά, εἶπε ὁ Λέανδρος στὸν Ἀρίσταρχο. Θνητὸς αὐτός, βάλθηκε νὰ παραβγῇ μ' ἓναν ἀθάνατο... Μικρὸς αὐτός, μ' ἓναν Μεγάλο!

— Γιατί ὄχι; Μερικοὶ ἄνθρωποι, δὲν τοὺς πάει πολὺ νὰ μεγαλοπιάνωνται...

— Δὲν τὸν εἶδες καὶ τὸν δικό μας, τὸν προκομμένο;

Κι ὁ Λέανδρος ἔσκυψε, κάτι νὰ πῇ στ' αὐτὶ τοῦ Ἀρίσταρχου.

Ὁ μικρὸς δὲν ἄκουσε τ' ὄνομα, μὰ σὰ νὰ μυρίστηκε κάτι, σκούνησε μὲ τὸν ἄγκωνά του τοῦ κυρ-Πελοπίδα τῇ μέσῃ.

— Τί θές; ἔκανε κεῖνος.

Ὁ νεαρὸς του γιὸς τοῦ πάτησε μάτι καὶ τοῦ ἔδειξε κατὰ τὴ μεριά τῶν δυὸ φίλων, πού συζητοῦσαν ἀκόμα.

— Ἀκοῦς ἐκεῖ, ὁ ἀθεόφοβος, ἔλεγε τώρα ὁ κυρ-Λέανδρος, ἀκοῦς ἐκεῖ νὰ θέλῃ νὰ δοκιμάσῃ ἂν λάμπῃ ὁ Ἥλιος... Ἀπὸ ποῦ ὡς ποῦ, ὁ Κύριος, γιὰ Κριτῆς; Ποιὸς τὸν διόρισε; Καὶ ποῦ σπούδασε αὐτὸς μουσικὴ, γιὰ νὰ κρίνῃ; Ἄς δοῦμε, ὥστόσο, ποιὸν θὰ βραβεύσῃ;

— Ἐμ, ποιὸν ἄλλον; Θέλει καὶ ρώτημα; Τὸν Ἀπόλλωνα!

— Οἱ θεοὶ ἄς τονὲ φωτίσουν...

— Μακάρι!

III

ΞΑΦΝΙΚΑ, ἓνα ἀπέραντο «Σσστ!» ξεσύρθηκε μέσα στὸ πλῆθος καὶ λύγισε ἀνάλαφρα τὶς κουβέντες τους, ἀκρ:βῶς ὅπως ὁ Ζέφυρος λυγίζει τὰ στάχυα στὸν ὀλοπράσινο κάμπο.

«Ἀγαπητοὶ συμπολίται, ἀκούστηκε ξαφνικὰ ὁ ντελάλης. Εἶναι κανένας πού νὰ μὴν ξέρῃ τὴν ἀξία τοῦ δοξασμένου μας βασιλιᾶ, τοῦ πολυχρονεμένου μας Μίδα; Βλαστὰρι θεόσταλτο τοῦ Γορδίου, εἶναι σοφὸς καὶ τρισένδεξος καὶ τίποτα δὲν ὑπάρχει

Ὁ Μαρσύας ἄρχιζε νὰ παίξῃ
τὸ σουραῦλι του.

στὸν κόσμον ποὺ νὰ μὴν τὸ ξέρεῖ ἐκεῖνος, ἀπὸ τοῦ πολέμου τὴν τέχνη ὡς τῶν θεῶν τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ δύναμει τῶν ἀνθρώπων... Ἀκόμα καὶ τῇ μουσικῇ ἔχει μάθει, ὁ πολυχρονεμένος, ψηλὰ ἐκεῖ στὰ βουνὰ τοῦ Βερμίου. Τοῦ τὴν ἔμαθε ὁ Ὀρφείας. Μὰ οἱ θνητοί, καθὼς ξέρετε, ποτὲ δὲν πρέπει νὰ περηφανεύονται πῶς τὰ ξέρουνε ὅλα... Γιὰ τοῦτο, λοιπόν, ὁ σεμνότατος βασιλεὺς ἐκάλεσε σήμερα τὶς ἴδιες τὶς Μοῦσες, νὰ τὸν βοηθήσουν στὴν κρίση του. Ὅμως, αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλιάς κι αὐτὸς πρέπει νὰ δώσῃ, μὲ τὸ ἴδιο τὸ χέρι του, τὸ βραβεῖο στὸ νικητὴ, τὸ στεφάνι! Οἱ Μοῦσες ἐμπνέουν, ὁ βασιλιάς στεφανώνει! Ζήτω ὁ βασιλιάς!»

«Ζήτωωω!» ἀκούσθηκαν οἱ ἐπευφημίες τοῦ πλήθους.

«Ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις αὐτάς, ἔκανε μὲ σεμνότητα ὁ βασιλιάς Μίδας, κι ἀνασηκώθηκε λίγο στὸ θρόνο του, κηρύσσω τὴν ἐναρξίν τοῦ Ἀγῶνος!»

Τὰ ταμποῦρα κι οἱ σάλπιγγες ἄρχισαν νὰ χτυποῦν.

Τὴν ἴδια στιγμή, μπροστὰ στὸν κατάπληκτο κόσμον, ξεπρόβαλε ὁ Μαρσύας. Δὲν ἦταν γέρος. Ὅμως, ἔμοιαζε λίγο μὲ τὸν Πάνα! Σωστὸς χωριάτης, σάτυρος μὲ τὰ ὅλα του, μὲ δασωμένα μαλλιὰ, ἢ οὐρὰ μόνο τοῦ ἔλειπε... Κρατοῦσε στὰ χέρια του τὸ σουραῦλι καὶ σ' ἓνα νόημα τοῦ βασιλιᾶ, ἄρχισε νὰ παίζει...

Δὲν ἔπαιζε ἄσχημα... Ἡ φλογέρα του σ' ἔφερνε μακριὰ μὲ τοὺς ἤχους της, σ' ἀνέβαζε στίς βουνοπλαγιές, ἐκεῖ στὴν παχύτατη χλόη, ποὺ βοσκοῦσανε πρόβατα... Ἐκεῖ ποὺ τριγυρνοῦσε ἡ μεθυσμένη συντροφιά τοῦ Διόνυσου καὶ κυνηγιόντουσαν οἱ νεράιδες, οἱ χαρωπὲς φίλες του, πίσω ἀπὸ τὰ δέντρα, μέσα στὸ δάσος... Στὰ γάργαρα ποτάμια του δίπλα... κάτου ἀπὸ τὸν ξάστερον οὐρανό...

— Νὰ ὁ Σάτυρος, μπράβο του, μουρμουρίσανε καταμαγεμένοι ὅλοι, πρῶτος καὶ καλύτερος ὁ ἴδιος ὁ βασιλιάς.

Μὰ δὲν πρόλαβαν νὰ ποῦν ἄλλα, γιατί σὲ λίγο φωτίστηκε δυνατὰ ἡ πλατεία κι ὁλόκληρο τὸ στερέωμα ἔλαμψε ξαφνικά.

Ὁ κόσμος ἔβαλε τὰ χέρια ἀντήλιο. Γιατ' εἶχε ξεπροβάλει τώρα, σὲ ὅλη του τὴ μεγαλοπρέπεια, ὁ Ἀπόλλωνας, τὸ παιδί τῆς Λητῶς, μὲ τὴ Λύρα — τὴν κιθάρα του!

Μὲ τὶς πρῶτες τοῦ νότες, εἶχε κιόλας αἰχμαλωτίσει ὅλους ὅσοι τὸν ἄκουγαν. Ποῦ νὰ παραβγῇ δίπλα τοῦ ὁ Μαρσύας! Οὔτε στὰ νύχια του... Κι ὕστερα, ὁ θεός, παίζοντας τὴν κιθάρα του, τραγουδοῦσε κιόλας, ἐνῶ ὁ φτωχὸς ὁ Μαρσύας μονάχα ποὺ σφύριζε.

IV

HTAN ΜΑΓΕΙΑ! Σὰ νὰ ἔχαν ἀνοίξει οἱ οὐρανοὶ καὶ σὰ νὰ ψέλναν οἱ ἄγγελοι!

— Αὐτὸ δὲν εἶναι τραγούδι, ψιθύρισε τότε ὁ Λέανδρος. Αὐτὸ δὲν εἶναι μουσική...

— Αὐτὸ εἶναι ὄνειρο, συμπλήρωσε ὁ Ἀρίσταρχος. Εἶναι θεία μυσταγωγία... εἶναι ταξίδι ἀνέλπιστο στὴ χώρα τῶν Ἑλυσίων.

Ὅμως, κάποτε τέλειωσε, ὅπως δὲ τελειώνουν κι ὅλα μας τὰ ταξίδια σὲ τοῦτον τὸν κόσμο...

Τὸ στεφάνι τώρα τὸ εἶχε σίγουρο στὰ χέρια τοῦ ὁ Ἀπόλλωνας. Ὁ πανζουρλισμὸς καὶ τὰ βροντερὰ χειροκροτήματα τοῦ πλήθους τοῦ τὸ εἶχαν ὑποσχεθῇ...

Κι ὅμως, περίεργο! Ὁ Μίδας ἀνακήρυξε νικητὴ τὸ Μαρσύα!

Ὁ οὐρανὸς σκοτείνιασε ἀπροσδόκητα, γέμισε θαρρεῖς σύννεφα.

— Τὸ Μαρσύα; διαμαρτυρόταν ὁ κόσμος. Ἄλλο πάλι καὶ τοῦτο! Ποιὸς θὰ τὴ σηκώση ἐτούτη τὴν ἀδικία;

Κι ἡ ὥραία γιορτὴ τέλειωσε μέσα σὲ μιὰν ἀπέραντη δυσἀρέσκεια καὶ σ' ἓναν κρυφὸ φόβο γιὰ τὸ ποῦ θὰ ξεσποῦσε ἡ ὀργὴ τοῦ Ἀπόλλωνα.

V

ΚΑΙ ΤΟΥΤΟ φάνηκε, λίγο μόνο χρόνο ἀργότερα.

Κάποιο σουρούπο, ἐκεῖθε ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία, ἀκούστηκε κάποια παιδικὴ φωνή, ψιλὴ ψιλὴ καὶ κατάπληκτη:

— Μπαμπά, μπαμπά! Τρέχα νὰ δῆς, ἔλεγε.

Ἦταν ὁ μοσχαναθρεμμένος γιὸς τοῦ κυρ-Πελοπίδα, ποὺ καλοῦσε κοντὰ τοῦ τὸν ἀγαπητό του πατέρα.

— Τί συμβαίνει; τὸν ρώτησε κεῖνος παραξενεμένος.

— Ἔλα, ἔλα, καὶ θὰ τὸ δῆς, ἔκανε σιγανὰ τὸ παιδί.

Καὶ προχώρησε.

Ὁ πατέρας του τὸ ἀκολούθησε. Περπατώντας περπατώντας, ἔφτασαν ἄρκετὰ παραέξω ἀπὸ τὸ σπίτι τους, δίπλα σὲ κάτι γειτονικὲς καλαμιές, κοντὰ σ' ἓνα ρέμα.

— Ἄκου, μπαμπούλη! μουρμούρισε μ' ἔκσταση τὸ παιδί.

Ὁ πατέρας του στάθηκε κι ἀφουγκράστηκε. Μὰ τ' ἦταν ἐκεῖνο; Ὁ κυρ-Πελοπίδας δὲν ἤθελε νὰ πιστέψῃ στ' αὐτιά του!

— Ποιὸς μουρμουρίζει ἔτσι; ρώτησε περίεργος.

— Κανένας, ἀποκρίθηκε τὸ παιδί.

— Τί θὰ πῇ κανένας, θύμωσε ὁ κυρ - Πελοπίδας Ἐδῶ ἀκούονται ψίθυροι, ἐδῶ ἀκούω κουβέντες!

Εἶχε νευριάσει. Ἀπὸ τίς καλαμιές ἀκούγονταν στ' ἀλήθεια κάτι σὰν ἀνθρώπινες ὁμιλίες. Ἐρχονταν μὲ τὸ βραδινὸ ἀεράκι καὶ χάιδευαν τ' αὐτιά τοῦ πατέρα σὰν ψίθυροι Μάγισσας.

— Τί λένε; ρώτησε μ' ἀφέλεια τὸ παιδί, σὰ νά 'ταν ἀνήξερο τάχα.

— Λένε... Μὰ δὲν τ' ἀκοῦς, μάτια μου; Στ' ἀλήθεια δὲν τ' ἀκοῦς;

— Ὁχι, ψιθύρισε τὸ παιδί.

Στ' ἀναμεταξὺ εἶχε ξεπροβάλει
κι ὁ Ἀπόλλωνας.

— Ἡ ἐσὺ κουφάθηκες, φώναξε τότε ὁ πατέρας του, ἢ ἐγὼ ὀνειρεύομαι...

— Μὰ τί λένε, λοιπόν; ξαναρώτησε πεισματικά ὁ μικρός.

— Νά!.. Λένε πὼς ὁ βασιλιάς ὁ Μίδας ἔχει γαϊδουρινὰ αὐτιά...

— Ὁ βασιλιάς ὁ Μίδας; ἔκανε καὶ τ' ἀγόρι, ξαναλέγοντας τὸν καλαμένιο τὸν ψίθυρο...

— Τ' ἄκουσες τώρα; ρώτησε ὁ πατέρας.

— Τ' ἄκουσα, ἀποκρίθηκε τὸ παιδί.

— Γιά ἔλα μαζί μου! τὸν πρόσταξε ξαφνικά.

— Τί μᾶς μένει νὰ κάνουμε;

— Τὸ πρῶτο ποὺ πρέπει, εἶναι νὰ δοῦμε ποιὸς τρισάθλιος τόλμησε νὰ προσβάλη ἔτσι τὸ βασιλιά μας. Γιά πᾶμε κεῖθε καὶ θὰ στὸν κανονίσω ἐγώ!

Πατέρας καὶ γιὸς προχωρήσανε. Νυχοπατώντας, ζύγωσαν πρὸς τὶς καλαμιές. Τέντωσαν τόσο τ' αὐτί. Οἱ παράξενες φωνὲς ξανακούστηκαν. Ἄνθρωπος, ὅμως, κανέννας δὲν ἦταν! Ἐψάξαν ὀλοῦθε, καλά. Τίποτα!

— Τί μυστήριο εἶναι τοῦτο; ἀναρωτήθηκε ὁ πατέρας.

— Μὴ βιάζεσαι, μπαμπά, καὶ θὰ στὸ ἐξηγήσω ἐγώ!

— Τὸ ξέρεις καὶ δὲ μιᾶς; Γιά πές μου, ὡστόσο.

— Πρὶν ἀπὸ λίγον καιρό, τοῦ ἐξήγησε τότε ὁ γιὸς του, καλῶρα σούρουπο σὰν κι ἀπόψε, ἔπαιζα ἐδῶ χάμου μὲ ἄλλα παιδιὰ...

— Λοιπόν; Λοιπόν;

— Εἴχαμε ξεμακρύνει λίγο, ὅταν, ξαφνικά, εἶδαμε νὰ ἔρχεται σὲ τούτη τὴν ἐρημιὰ, ἓνας ὑπηρέτης τοῦ βασιλιᾶ. Ἦταν ὁ ἄνθρωπος ποὺ τοῦ ἔκοβε τὰ μαλλιά, ἔτσι ἄκουσα κάποιον ποὺ ἔλεγε...

— Σὰ νὰ λέμε, ὁ κουρέας του...

— Ἀκριβῶς!

— Καὶ τί ζητοῦσε τέτοιαν ὥρα ἐδῶ, στὸ ρέμα, κοντὰ στὶς καλαμιές;

— Αὐτὸ ἀναρωτηθήκαμε τότε καὶ μεῖς. Ζυγώσαμε, λοιπόν... Παρακολουθήσαμε... Ἀκούσαμε... Καταλάβαμε!.. Ὁ ἄνθρωπος ἤξερε ἓνα φοβερὸ μυστικὸ κι ἐρχόταν νὰ τὸ ἐμπιστευτῇ σὲ τούτην

ἐδῶ πέρα τῇ γῇ! Δὲ μπορούσε πιά νὰ τὸ κρατήσῃ ἄλλο, ἔτσι ἔλεγε... Δὲ μπορούσε νὰ τὸ κρατήσῃ πιά μόνος του... "Ἦθελε νὰ τὸ πῇ σὲ κάποιον, νὰ ξαλαφρώσῃ...

— Καὶ ποιό ἦταν ἐκεῖνο τὸ μυστικό;

— Πῶς ὁ βασιλιάς ὁ Μίδα *εἶχε γαιδουρινὰ αὐτιά!*

VI

ἮΤΑΝ ΣΚΛΗΡΗ ἡ τιμωρία ποὺ ἔβαλε ὁ Ἀπόλλωνας στὸ Μίδα, ὅταν ὁ τελευταῖος αὐτὸς ἄδικα δὲ στεφάνωσε τὸ θεό, παρὰ τὸ Μαρσύα!

«Τέτοιος γαίδαρος ποὺ εἶσαι, τοῦ παράγγειλε, τέτοια γαιδουρινὰ αὐτιά σου ταιριάζουν! Δὲ σοῦ ἄρεσε, βλέπεις, ἡ δική μου ἢ λύρα, ἡ εὐρωπαϊκή, προτίμησες τὸ βάρβαρο ἄσιατικὸν αὐλό, τὸν κατσκοπόδαρο Πάνα! Λούσου τα, τώρα!»

- Μὰ ὁ θεὸς δὲν τιμώρησε μόνο τὸ Μίδα, τιμώρησε καὶ τὸ δύστυχο τὸ Μαρσύα, πρωτύτερα μάλιστα τοῦτον! Ὁ περήφανος ὁ θνητός, ὁ μικρὸς ἐκεῖνος Μαρσύας ποὺ βάλθηκε κάποτε νὰ παραβγῇ μ' ἓναν Ἀθάνατο, δὲν τὸ χάρηκε καὶ πολὺ τὸ βραβεῖο τοῦ Μίδα. Γρήγορα τὸν θανάτωσε ὁ Ἀπόλλωνας, τιμωρώντας τὴν ἐπαρσή του...

Σχεδὸν κανένας δὲν τὸν λυπήθηκε, ἐξὸν ἀπὸ τὶς νεράιδες τοῦ δάσους, ποὺ ἦταν πιστὲς φιλενάδες του καὶ ποὺ τὸν κλάψαν πικρά, ἔτσι ἀδικοχαμένος ποὺ πῆγε. Λένε μάλιστα πῶς τὰ πολλὰ πολλὰ δάκρυά τους ἔκαμαν ποτάμι ὀλάκερο, τὸ Μαρσύα, ποὺ κυλάει ἐκεῖ πέρα μακριά, στὴ Φρυγία, τὰ σιωπηλά του νερά...

"Ὅσο γιὰ τὸ δύστυχο Μίδα, σὲ ποιὸν νὰ τὰ δείξῃ τὰ γαιδουρινὰ του τ' αὐτιά; Καὶ ποιανοῦ νὰ τὸ πῇ τὸ χουνέρι του;

Κρύβοντας τὴ ντροπὴ του, πρόσταξε καὶ τοῦ ἐφτιαξαν ἓνα ψηλὸ ψηλὸ κάλυμμα κεφαλιοῦ, τὴν *τιάρα* ποὺ λένε, ἓναν πανύψηλο, μακρουλὸ σκοῦφο, ποὺ τὸν φόραγε ὀλοένα, γιὰ νὰ κρύβῃ τὰ γαιδουρινὰ του τ' αὐτιά κάτου ἀπ' τὸ ἀνάστημα κι ἀπὸ τὴ μεγαλοπρέπεια ποὺ τοῦ χάριζε ἡ *τιάρα*.

"Ὅμως, ὅσο κι ἂν τὰ 'κρυβε, μπορούσε τάχα νὰ τὰ κρύψῃ

κι ἀπ' τὸν κουρέα του; Ἦταν ἀδύνατο! Πῶς θὰ τὸν κούρευε;
Μὲ τὸ σκουφο τοῦ στὴν κεφάλαι; Μὲ κοτζάμ τιάραι ποὺ φοροῦσε;
Ἔ, ὅχι! Δὲ γινόταν!

Ὁ κουρέας, λοιπόν, ἔβλεπε τὰ ψηλά τ' αὐτιά τοῦ ἀφέντη του,
ὅταν τὸν κούρευε — καὶ κρυφογελοῦσε...

— Πρόσεξε, κακομοίρη μου, τοῦ εἶπε μιὰ μέραι ὁ βασιλιάς.
Ἄν μαρτυρήσης τὸ φιάσκο μου, δὲ θὰ ξαναδῆς τὸ φῶς καὶ τὸν
ἥλιο! Θὰ σὲ στείλω ἀναυλα στὸν Ἀχέροντα! Τὸ κατάλαβες;

— Τὸ κατάλαβα...

Ποῦ νὰ μιλήσῃ ὁ δυστυχισμένος ὁ ὑπηρέτης, ἀπ' τὸ φόβο
του—ὅσο κι ἂν ἦτανε φλύαρος... Ἔλα ὅμως ποὺ τὸ μυστικὸ τοῦτο
τοῦ ἔκαιγε τὰ σωθικά; Δὲν εἶναι ἡ χαρὰ μόνο, δὲν εἶναι ὁ Πόνος,
ποὺ θέλεις νὰ τὸν πῆς σὲ κάποιον, γιὰ νὰ ξαλαφρώσης. Εἶναι καὶ
τὸ Μυστικὸ... Καὶ τί μυστικὸ! Κρατιέται στ' ἀλήθεια ποτὲ τέ-
τοιο σοβαρὸ μυστικὸ;

Κάποια, λοιπόν, βραδιά πῆρε τῶν ὀμματιῶν του ὁ κυρ-Κου-
ρέας καὶ κουβάλησε τὸ μυστικὸ τοῦ ἐδῶ, γιὰ νὰ τὸ φωνάξῃ
σὲ τοῦτον τὸ λάκκο, ποὺ τὸν ἔσκαψε ἐπὶ τοῦτο, δίπλα στὶς καλα-
μιές... Σὲ ἄνθρωπο, μιὰ φορὰ, νὰ τὸ πῇ, δὲν τολμοῦσε. Θὰ τὸν
πρόδινε. Τὸ ξεφόρτωσε λοιπόν κι αὐτὸς μέσα στὸ λάκκο... Τί
σιγουρότερο;

Ὅμως, οἱ καλαμιές ποὺ σαλεύουν ἐδῶ δίπλα, τὸ ἄκουσαν
ἐκεῖνο τὸ Μυστικὸ, θηλυκὰ ἦταν κι ἔκαμαν τῇ δουλειά τους: Τὸ
πῆραν καὶ τὸ μурμουρίζαν ἀπὸ τότε σ' ὅλο τὸν κόσμον ποὺ πέρ-
ναγε ἀπὸ δῶ, σ' ὅλους μας τοὺς περαστικούς... Μὴ βάζῃς πῶς ὁ
κόσμος φοβόταν τὸ βασιλιά καὶ δὲν τό ἔλεγε — μιὰ φορὰ τό
ἔφερε!

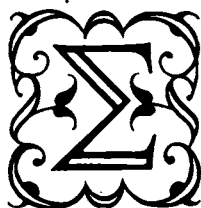
— Ἄν εἶναι ποτὲ δυνατὸ νὰ μείνῃ τίποτα μυστικὸ, σὲ τοῦτον
τὸ φλύαρο κόσμον! εἶπε στοχαστικὰ ὁ πατέρας.

Κι ἔτρεξε βιαστικὰ στὸ ἀρχοντικὸ του, νὰ τὸ πῇ τῆς γυ-
ναίκας του.

Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, ἦτανε σίγουρος πῶς θὰ τὸ μάθαινε πιά
ὅλος ὁ κόσμος!

Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΗΤΑΝ Ο ΓΟΥΩΛΤ...

ΤΗΝ ΚΟΛΟΥΜΠΙΑ σουρούπωνε τώρα κι ὁ καιρὸς ἦταν ἀψύς, χειμωνιάτικος — κι ἄς ἦταν ἀκόμα φθινόπωρο, ἀρχὲς τοῦ Ὀχτώβρη. Ἔβρεχε ὀλοένα καὶ φύσαε βοριαδάκι.

Ὁ στρατοκόπος ὥστόσο δὲν ἔλεγε νὰ παρατήσῃ τὸ δρόμο του. Ἦταν ἓνας ἀντρακλας ἴσαμ' ἀπάνου, ἓνας γίγαντας τῆς ἀμερικάνικης γῆς. Δὲν ἔμοιαζε δέντρο ἀπὸ τοῦτα τὰ μέρη. Τὰ ροῦχα του ἦτανε ροῦχα ξωμάχου, κάποιος ξένος θὰ ἦταν, χωριάτης ἴσως, ποὺ ροβόλαε ἀπὸ πάνου, ἀπὸ τὰ βορινά.

Θὰ τὸν ἔλεγες δρῦ, ποὺ δὲ στέκει στὴ θέση του, μὰ ὁδοιπορεῖ μέσα στὸ σούρουπο, ξεκομμένος θαρρεῖς ἀπ' τὰ πατρικά του τὰ χώματα καὶ κατάκοπος.

Ἦταν στὸ πόδι ἀπ' τὸ πρωὶ κι ὁ καθένας θὰ βρῇ πόσο δρόμο μπορεῖ νὰ 'χε κάμει, ἂν σκεφτῇ πὼς ξεκίνησε χαράματα ἀπ' τὸ Μπάλτιμορ καὶ τὸν βρῆκε τὸ σούρουπο στὴν Οὐάσιγκτον.

Οἱ στάλες τῆς βροχῆς κι ὁ ιδρώτας αὐλάκωναν τὸ ρόδινο πρόσωπό του· τὸ πανύψηλο, μεστωμένο κορμί του εἶχε λίγο ἀρχίσει νὰ γέρνῃ, τὰ γκρίζα του μάτια κοίταζαν ἄτονα, μὲς ἀπ' τὴν καταχνιά, τὸν τροῦλλο τοῦ Καπιτώλιου, ποὺ ἔσπρωχνε περήφανος πρὸς τὸν οὐρανὸ τὸ μπρούτζινο ἄγαλμα τῆς Ἐλευθερίας. Τὰ πόδια του τὰ 'σερνε τώρα λίγο βαριά κι οἱ ἀρβύλες του σὰ νὰ 'θελαν πιά νὰ κολλήσουν στοὺς λασπεροὺς δρόμους τῆς Κολούμπια. Μὰ κεῖνος δὲν ἔλεγε νὰ σταματήσῃ, δὲν τό 'βαζε κάτου, δὲν κιότρευε. Περπάταε, περπάταε συνέχεια, σὰν ἔμψυχη μηχανὴ ποὺ ἀργὰ ἀλλὰ σίγουρα θὰ κέρδιζε τὸ σκοπὸ της.

«Λίγο ἀκόμα καὶ φτάνω!» μουρμουρίζει σὲ λίγο ὁ στρατοκόπος.

“Απλώσε τὴ χερούκλα του στὴν πελώρια τσέπη, ἔβγαλε ἀποκεῖ ἓνα μαντίλι καὶ τ’ ἀπλώσε, νὰ σκουπίσῃ τὸ μέτωπο. “Ὑστερα ξεσκουφώθηκε. Κράτησε μὲ τὸ δεξιὸ χέρι τὸ πλατύγυρο μαῦρο καπέλο του καὶ μὲ τ’ ἄλλο πέρασε γρήγορα ἓνα γύρο καὶ τὸ κεφάλι του, ὡς ἐδῶ πίσω, στὸ σβέρκο, ἐκεῖ ἴσα ἴσα ποῦ τὸ γλιφὸ νερὸ τῆς βροχῆς εἶχε σμιῖξει μὲ τὴν ἀρμύρα τοῦ ἴδρωτα.

Τὰ μαλλιά του φάνηκαν μαῦρα, γιालιστερά πὲς καὶ φρέσκα, νεανικά. Ὁ ἴδιος δὲν ἔδειχνε πάνου ἀπὸ σαρανταπέντε χρονῶν. Κι ἦταν φθινόπωρο τοῦ 1863, ἑκατὸ κοντὰ χρόνια μεῖναν γιὰ νὰ περάσουνε ἀπὸ τότε.

Ὁ στρατοκόπος ξαναφόρεσε τὸ καπέλο, κοντοστάθηκε λίγο κι ὕστερα ξαναπῆρε τὸ δρόμο, σκαρφαλώνοντας τὸν ἀνήφορο. Τώρα πιά εἶχε σουρουπώσει γιὰ τὰ καλὰ κι ἐκεῖνος ἦταν στὸ πόδι ἀπ’ τὰ χαράματα. Δὲν ἤθελε νὰ μπῇ στὴν πρωτεύουσα ποδαράτος, ποῦ ὅμως ἀμάξια, ποῦ ἄλογα; “Ὅλα τὰ ’χε ἐπιτάξει τὸ Κράτος, νὰ βγάλῃ πέρα τὸν πόλεμο μὲ τοὺς Νότιους. “Ὅσο θυμᾶται πὼς βρέθηκε μονομερὶς — καὶ μὲ τέτοιον κιόλας καιρὸ — ἀπ’ τὸ Μπάλτιμορ στὴν Οὐάσιγκτον, τόσο πιὸ πολὺ παίρνει κουράγιο.

«Μπράβο, Γουόλτ, λέει στὸν ἑαυτὸ του. Περπατᾷς μονορούφι ἀπ’ τὸ πρωὶ κι ἀκόμα δὲν εἶπες νὰ σταματήσῃς, τὸ λέει ἀκόμα ἡ περδικούλα σου! Ἀποδῶ καὶ πέρα θὰ σοῦ ἔχω πιὸ μεγάλην ἐμπιστοσύνη!»

Καὶ χαμογέλασε εὐχαριστημένος.

«Ἐ, ὅσο καὶ νὰ πῆς, σκέφτηκε, δὲν εἶναι δὰ καὶ μικρὸ πράμα νὰ καταπιῆς τόσα χιλιόμετρα σὲ μιὰ μέρα — καὶ ν’ ἀντέχῃς ἀκόμα. Σάμπως εἶσαι τᾶχα παιδί; Μέσιασες τώρα τῆς ζωῆς σου τὰ χρόνια, πᾶνε πιά ἐκεῖνα ποῦ ἤξερες...»

Ἐλα ὅμως ποῦ τὸ ταξίδι αὐτὸ ἔπρεπε νὰ γίνη; μουρμούριζε περπατώντας ὁ στρατοκόπος. Ἱερὸ χρέος τοῦ ἦταν. Ὁ ἀδερφός του ὁ Τζῶρτζ θὰ βόγγαε τώρα σὲ κάποιο κρεβάτι, στὸ Στρατιωτικὸ Νοσοκομεῖο τῆς πρωτεύουσας. Ἦταν νεώτερος ἀπ’ τὸ Γουόλτ, πολὺ νεώτερος, στὴν ἀνθησὴ ἀπάνου τῆς ἡλικίας του καὶ γι’ αὐτὸ πῆρε φωτιά μόλις ξέσπασε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

Χωρίς ν' ἀκούσῃ τὰ παρακάλια τῆς μάνας, χωρὶς νὰ λογαριάσῃ τὰ κλαψουρίσματα τῶν ἄλλων του ἀδερφιδῶν, τῶν μικρότερων, ὁ Τζώρτζ' ἔτρεξε ἀπ' τοὺς πρώτους, ἄφησε σύζυλα τὰ πάντα καὶ γράφτηκε μὲ τοὺς ἄλλους συμπατριῶτες του στὸ Πεντηκοστὸ Πρῶτο Σύνταγμα τῶν Ἐθελοντῶν τῆς Νέας Ὑόρκης. Θὰ κατέβαινε νὰ πολεμήσῃ γιὰ τίς ιδέες τοῦ *Λίνκολν*, γιὰ τὸ ξεσκάβωμα τῶν Μαύρων, καὶ γιὰ τὴν ἐνιαίᾳ Κυβέρνηση τῆς Πατρίδας. Ὁ Γουώλτ' ἔλειπε τότε — μὰ καὶ κεῖ νά 'ταν, ὅχι μόνο δὲ θὰ τὸν μάλωνε, ὅχι μόνο δὲ θὰ τοῦ ἔφερν' ἐμπόδια, παρὰ καὶ θὰ τὸν ἀγαποῦσε κιόλας περισσότερο, θὰ τὸν ἀγκάλιαζε καὶ θὰ τὸν φιλοῦσε, ὅπως τότε, τὰ παλιὰ χρόνια, πού ὁ Τζώρτζ' ἦταν μικρὸς καὶ χρειάστηκε κάποτε νὰ χωρίσουν.

Ἀργότερα μόνο, πολὺ ἀργότερα, ἔμαθε πῶς ὁ ἀδερφός του εἶχε πολεμήσει παλικαρῖσια καὶ πῶς εἶχε πληγωθῇ κιόλας στὴ μάχη τοῦ Φρέντερικσμπεργκ. Τωραδὰ, καθὼς περπάταε ὁλοένα κι ἔτρεχε νὰ τὸν ἀνταμώσῃ, τὸν φανταζότανε νὰ βογγάῃ πάνου στὸ κρεβάτι τοῦ πόνου του.

«Τζώρτζ', θὰ τοῦ 'λεγε μόλις θά 'φτανε. Κοίταξε νὰ δῇς τί σοῦ ἔφερα: Πορτοκάλια τῆς Φλόριντας, ροδάκινα ἀπ' τὴ Γεωργία, τσιγάρα ἀπ' τὴ Βιρτζίνια, μῆλα τῆς Φιλαδέλφειας... Καὶ γλυκά... Καὶ χαρτὶ γιὰ ἐπιστολές, γραμματόσημα... Ἀκόμα καὶ λίγα δολάρια θὰ σ' ἀφήσω, ὅσα μοῦ ἀπομείνανε ἀπ' τὰ ψώνια κι ἀπ' τὸ ταξίδι...»

Ἔτσι, θὰ γλύκαινε λίγο τὸν πόνο του, θὰ τὸν ἀνακούφιζε...

Καὶ σκεφτότανε ἴσα ἴσα, πόσο πρόσχαρο, πόσο ξένοιαστο παιδί ἦταν κάποτε ἐτοῦτος ὁ Τζώρτζ'. Οὐμᾶται πού ἐκεῖ ψηλὰ στὴν πατρίδα τους, στὸ πατρικὸ τους ξυλόσπιτο, στὸ Λόγκ Ἱιλαντ, αὐτὸς ἔστεκε τότε ὁ ἀχώριστος φίλος του — καὶ τόσο μικρότερός του, πού τὸν εἶχε θαρρεῖς σὰν παιδί του, ὅχι σὰν ἀδερφός. Ὁ Γουώλτ' τοῦ παράστεκε πάντα, μαζί τριγυρνοῦσαν στοὺς ταρσανάδες, μαζί πιάναν κουβέντα μὲ τοὺς ψαράδες καὶ μὲ τοὺς μαραγκούς, κι αὐτὸς τὸν συνήθισε νὰ διαβαίνει τρέχοντας τὰ ποτάμια καὶ τὰ λιβάδια, πότε πεζὸς καὶ πότε καβάλα στὸν Πόνυ, τὸ ἀλόγαχι του. Μαζί τοῦ ξανοίχτηκε πέρα στὸ δάσος κι ἐκεῖ κρύβονταν

κι ἔπαιζαν. Αὐτὸς τὸν δασκάλεψε ψάρεμα καὶ κολύμπι καὶ μαζὶ του παρὰβγαίνει ὕστερα, στὴν πολύβουη θάλασσα ποὺ ἔζωνε τὸ νησί τους.

— Μὴ φοβᾶσαι, Τζώρτζ, τοῦ ἔλεγε. Ἡ θάλασσα εἶναι σὰν τὸ θεριό: "Ὅσο ἐσὺ τὸ φοβᾶσαι, τόσο ἐκεῖνο σὲ κυνηγάει...

Κι ὅταν ἤρθε καιρὸς νὰ στείλουν τὸ Τζώρτζ στὸ σχολεῖο, τὸν ξεμονάχιασε πέρα στὸ δάσος καὶ τοῦ ἔπε:

— "Ἀκου, Τζώρτζ, κάτ' Ἐσὺ τώρα δὲν εἶσαι μικρός, ἀφοῦ αὔριο θὰ πᾶς καὶ σχολεῖο. Θὰ σοῦ μιλήσω σὰν ἄντρας — καὶ σὰν ἄντρας θέλω νὰ μ' ἀποκριθῇς καὶ σύ. Σύμφωνοι;

— Σύμφωνοι, φώναξε τὸ παιδί, παραξενεμένο.

— Ἐγώ, Τζώρτζ, στὴν ἡλικία σου δὲν ἔμαθα πολλὰ γράμματα, ἐσὺ πρέπει νὰ μάθης! Κατάλαβες;

— Εἶναι καλὰ τὰ γράμματα, Γουώλτ; ρώτησε τὸ παιδί, καθὼς περπατοῦσαν μέσα στὸ δάσος, πιασμένοι χέρι μὲ χέρι.

— Εἶναι καὶ παραεῖναι, Τζώρτζ. Ἐμένα ρώτα τί εἶναι...

— Ἀφοῦ τὸ λές ἐσύ, ἔτσι θὰ ἔναι, Γουώλτ· καὶ νὰ μείνης ἡσυχος πῶς θὰ πάω χαρούμενος στὸ σχολεῖο καὶ θὰ κάνω ὅ,τι μπορῶ γιὰ νὰ μάθω περισσότερα γράμματα...

— Μπράβο, Τζώρτζ. Εἶσαι πιὸ καλὸς ἀπ' ὅ,τι περίμενα...

Ξαφνικά, τὸ παιδάκι σταμάτησε. Γύρισε καὶ τὸν εἶδε μὲ ἀγωνία — κι ὕστερα ρώτησε:

— "Ὅμως, πῶς μπορῶ, Γουώλτ, δὲ μοῦ τό ἔπες αὐτό, πῶς μπορῶ νὰ μάθω περισσότερα κι ἀπὸ σένα;

— Μπορεῖς! Ὁ ἄνθρωπος, μόνο αὐτὸ ποὺ δὲ θέλει δὲν κάνει...

Προχώρησαν λίγα βήματα. Βγῆκαν στὸ ξάγναντο.

— Ἐπειτα, μὴ νομίσης, τοῦ εἶπε σὲ λίγο ὁ Γουώλτ, δὲ θέλω νὰ νομίσης πῶς κι ἐγώ...

Ἡ ἀντίδραση τοῦ μικροῦ ἦταν ἄμεση, ἀθῶα σὰν τὰ καταγάλαντα μάτια του:

— Μὰ ἐσύ, Γουώλτ, εἶπε, ἐσὺ ὅλα τὰ ξέρεις, γιὰτὶ ὅλα τὰ εἶδες καὶ τ' ἄκουσες... Ποῦ θὰ βρῶ ἐγὼ περισσότερα γιὰ νὰ μάθω;

— Θὰ βρῇς, Τζώρτζ, θὰ βρῇς! Ἀρκεῖ νὰ θελήσης!

Σώπασαν καὶ προχώρησαν πιὸ βαθιὰ μέσα στὸ δάσος.

— Είσαι ένας ἄγγελος, Γουώλτ, τοῦ εἶπε ὁ ἀδελφός του.

— Τὸ βλέπεις καὶ μόνος σου, τώρα, τοῦ ξανάπε σὲ λίγο ὁ Γουώλτ, δὲν τὸ βλέπεις; Γιά σκέψου μόνο: Πόσες φορές ἤρθαμε δῶ;

— Χίλιες... Ἴσως καὶ περισσότερες!

— Σωστά. Γιά θυμήσου, ὥστόσο: πρόλαβα τάχα νὰ στὰ πῶ ὅλα, τὰ δέντρα ποὺ προσπερνᾶμε, τὰ ζωντανὰ ποὺ φοβοῦνται τὸ διάβα μας καὶ τὰ ζωντανὰ ποὺ φοβοῦμαστε μεῖς τὸ δικό τους, τὰ πουλιὰ ποὺ γλυκόλαλα κελαηδοῦνε στὰ κλώνια, τὸν οὐρανὸ ποὺ ξανοίγετ' ἀπέραντος πάνου μας, τὸν ἥλιο τῆς μέρας, τὸ φεγγάρι καὶ τ' ἀστέρια τῆς νύχτας;

— Ὅχι, ἀποκρίθηκε τὸ παιδί καταπικραμένο. Τίποτες ἀπ' αὐτὰ δὲ μοῦ εἶπες. Πότε εἶναι νὰ μοῦ τὰ μάθης; Πότε εἶναι νὰ μοῦ τὰ πῆς;

— Δὲ θὰ προλάβω ποτέ, Τζώρτζ, ὅσα χρόνια κι ἂν μείνω κοντά σου — ποὺ κι αὐτὸ μήτε τὸ ξέρω, μήτε καὶ μπορῶ νὰ στὸ βεβαιώσω. Μοῦ τ' ὀρκίζεσαι, λοιπόν, πῶς θὰ τὰ μάθης ὅλα μονάχος σου;

— Αὐτὸ δὲ θὰ τό 'θελα, Γουώλτ, ὅμως στ' ὀρκίζομαι! Γιά νὰ τὸ λὲς ἐσύ, θὰ πῆ πῶς ἔτσι πρέπει νὰ γίνη... Στ' ὀρκίζομαι!

— Σ' εὐχαριστῶ, Τζώρτζ, ἀξίζεις ὅλη μου τὴν ἀγάπη.

— Κι ἐσύ, Γουώλτ... Εἰς' ἓνας ἄ...

— Σώπα, Τζώρτζ, σώπα! Τίποτ' ἀπ' ὅσα σκέφτεσαι δὲν εἶμαι, σὲ βεβαιώνω! *Εἶμαι μόνάχα ἓνας ἄνθρωπος...* Εἶμαι ὁ ἀδερφός σου, εἶμαι ὁ ἀδερφὸς ὅλων ἐκείνων ποὺ ὁδοιποροῦν κουρασμένοι πάνου στὴ γῆ...

II

ΣΤΗΝ ΑΡΧΗ, μόλις τοῦ εἶπανε πῶς ὁ Τζώρτζ εἶχε γίνει καλὰ καὶ πῶς ξαναπῆγε κάτου νὰ πολεμήσῃ, ὁ στρατοκόπος πικράθηκε. Ὅχι πῶς δὲν τοῦ ἄρεσε ἡ παλικάριὰ τ' ἀδερφοῦ του, μὰ νά, πῶς νὰ τὸ πῆ; Νόμισε πῶς τὸν γέλασαν, ὁ νοῦς του πῆγε παρευθὺς στὸ κακό...

«Δὲ θὲς νά...;» εἶπε μόνος του. Μὰ δὲ μπόρεσε ν' ἀποτελειώσῃ τὴ σκέψη. Τοῦ φάνηκε τόσο ἀπαίσια, τόσο ἀπίστευτη... Μὰ

ἦταν ποτὲ δυνατό; Πῶς μπορούσε ὁ Τζώρτζ, ὁ ἀγαπημένος του Τζώρτζ... ὁ γεμάτος νιάτα καὶ σφρίγος, πῶς μπορούσε πιά νὰ μὴν ξαναγύριζε στὴν πατρίδα καὶ νὰ μὴν τὸν ξανάβλεπαν οἱ ταρσανάδες καὶ τὰ λιβάδια της, οἱ προκυμαῖες καὶ τὰ ποτάμια της, οἱ μαραγκοὶ κι οἱ ζευγάδες καὶ οἱ ψαράδες της;

—Ὀμως, πόλεμος γίνεται, εἶπε. Καὶ τί πιὸ ἄσχημο, τί πιὸ ἄδικο ἀπ' αὐτόν; Λοιπόν, πῶς θὰ μάθαινε, πῶς θὰ ἡσύχαζε;

Μιὰ καὶ δυό, ξεκινάει νὰ παρουσιαστῇ στὸ Διοικητὴ, τὸ Διευθυντὴ τοῦ Νοσοκομείου. Ἦτανε μισοτραυματίας κι ἐκεῖνος, μὲ τὸ ζερβὶ χέρι κολλημένο στὸ στῆθος, τυλιγμένο σὲ γάζες καὶ κρεμασμένο παράλυτο ἀπὸ τὸ λαιμό.

— Τὴν ἀλήθεια θέλω νὰ μοῦ πῆτε, κύριε συνταγματάρχα, τὸν παρακάλεσε. Σᾶς τ' ὀρκίζουμαι: δὲν τὴ φοβᾶμαι, θὰ τὴν ἀντέξω, σᾶς βεβαιώνω, ὅποια κι ἂν εἶναι!

— Τὴν ἀλήθεια σᾶς εἶπαμε, κύριε, ἀποκρίθηκε γελαστός ὁ συνταγματάρχης. Ἔχετε τὴ γνώμη πῶς μπορούμε νὰ παίζουμε δῶ μὲ τὸν πόνο τοῦ ἄλλου;

— Συχωρῆστε με... Σᾶς εὐχαριστῶ!

Αὐτὰ μόνο πρόλαβε νὰ πῇ ὁ κατάκοπος στρατοκόπος. Καὶ κοντοστάθηκε.

— Θέλετε τίποτ' ἄλλο; ρώτησε τότε ὁ Διοικητής.

— Ναί, θὰ 'θελα καὶ μιὰ δεύτερη χάρη...

— Ν' ἀκούσω...

Δὲ ζήτησε καὶ πολλὰ πράματα. Ἦθελε, τοῦ εἶπε, νὰ τὸν ἄφηναν νὰ 'βλεπε τοὺς τραυματισμένους.

— Τί τοὺς θέλετε; τότε ρώτησαν παραξενεμένοι.

— Θέλω νὰ τοὺς δῶ, εἶπε, θέλω νὰ τοὺς μιλήσω... Βλέπετε; Ἔχω φέρεи μαζί μου μερικὰ φροῦτα, λίγα τσιγάρα, μικροπράματα, οὔτε λόγος — ὅ,τι χωράει τὸ σακούλι ἑνὸς στρατοκόπου...

Ψευτογέλασε.

— Γιὰ τὸ Τζώρτζ βέβαια τὰ κουβάλησα ὅλα, εἶπε σὲ λίγο, μὰ τί σημαίνει πιά τώρα; Μπορῶ, μὲ τὴν ἄδειά σας, νὰ τ' ἀφήσω στοὺς ἄλλους, τὸ ἴδιο εἶναι γιὰ μένα. Εἶναι σὰ νὰ τὰ 'χω φέρεи γιὰ κείνους... Ἀδέρφια μου εἶναι κι αὐτοί, ὅπως ὁ Τζώρτζ...

Καὶ σὲ λίγο, ἔμπαινε μέσα καὶ τοὺς τὰ χάριζε.

Ἡ μισὴ κάμαρα, σχεδὸν γέμισε ἀπὸ τὴν πελώρια παρουσία του. Τὰ κρεβάτια ἦταν ἀραδιασμένα σὲ τρεῖς κοντινὲς σειρές. Στὸ καθένα τους βολόδερνε κι ἀπὸ ἓνας πληγωμένος. Ζύγωνε μεσημέρι.

— Γειά σας, παιδιά! φώναξε ὁ Γουώλτ μὲ τὴ δυνατὴ του φωνή. Καὶ σήκωσε ψηλὰ καὶ τὰ δυό του τὰ χέρια, νὰ τοὺς χαιρετήση.

— Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὁ ἐλέφαντας; ἀναρωτήθηκαν οἱ τραχιῆς φυσιογνώμιες τῶν πληγμένων. Κι ἔδειξαν σὰ νὰ φοβήθηκαν.

— Μὴ ρωτᾶτε ποιὸς εἶμαι, ἀποκρίθηκε κεῖνος, προλαβαίνοντας. Ἕνας χριστιανὸς εἶμαι, τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, καὶ ψάχνω νὰ ἴβρω τὸν ἀδερφό μου...

— Καὶ πῶς τόνε λένε τὸν ἀδερφό σου;

— Τζώρτζ...

— Τί Τζώρτζ; Δὲν ἔχει παράνομα;

— Ἐχει καὶ παραέχει. Μὰ τί σημαίνει πιά τώρα; Ἀδέρφια μου εἴστε ὅλοι, θὲς Τζώρτζ σᾶς λένε, θὲς Τζών...

— Νόστιμος εἶναι καὶ τοῦτος, ἔκανε τότε μὲ σημασία ἓνας νεαρὸς τραυματίας. Καὶ πατώντας τὸ μάτι στοὺς ἄλλους: Γιά σταθῆτε, τοὺς εἶπε, νὰ ζυγώσω καὶ νὰ τὸν δῶ... Θὰ ᾿χη γοῦστο ἐτοῦτος!

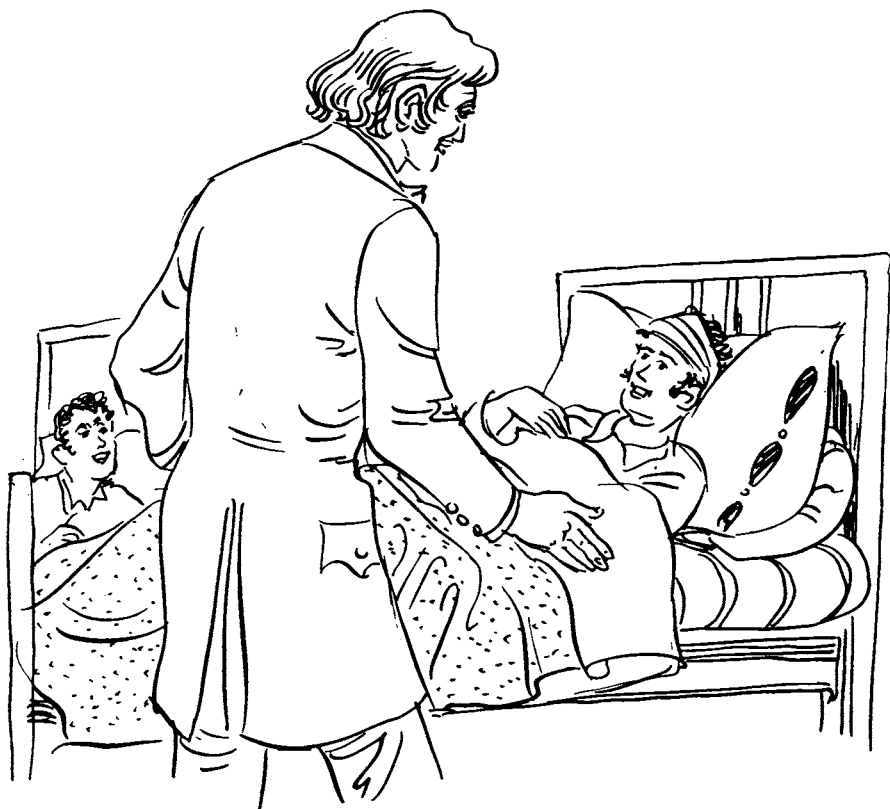
Σηκώθηκε ἀπὸ τὸ κρεβάτι — αὐτὸς μποροῦσε νὰ περπατάη, γιατί τὸ χέρι του μόνο ἦταν πληγωμένο — ζύγωσε τὸν ἐπισκέπτη καὶ τοῦ ᾿πε φωναχτά, γιὰ ν' ἀκούσουν κι οἱ ἄλλοι:

— Δηλαδή, ναί, φίλε, τὸ καταλαβαίνω: Ἀδέρφια εἴμαστε ὅλοι — μὰ ὅλοι μας ἔχουμε κι ἀπὸ ἓναν ξεχωριστό, ἓναν ὀλότελα δικό μας ἀδερφό, πού ἔχει τὸ παρανόμι μας. Ἐγώ, νὰ ποῦμε, ἔχω ἀδερφό τὸ Μπίλ Ντράιζον... Τοῦ λόγου σου, ποιὸν ἔχεις;

— Τὸν Τζώρτζ Γουέτμαν, ἔκαμε ὁ Γουώλτ. Τὸν ξέρεις;

— Τὸν Τζώρτζ Γουέτμαν; ἀπόμεινε τότε ὁ ἄλλος. Τὸ χρυσὸ ἐκεῖνο παιδί... Ὁ φίλος μου ὁ Τζώρτζ... πού τὰ κρεβάτια μας, νά, ἐδῶ δίπλα δίπλα μᾶς τὰ ᾿χαν, ἦτανε ἀδερφός σου;

— Γιατί λὲς ἦτανε;

— Πώς τότε λένε τὸν ἀδελφό σου; ρώτησε ὁ τραυματισμένος τὸν Γουώλτ.

— Γιατί τώρα πιά ἔχει φύγει. "Ἐγινε καλὰ κι ἔφυγε!

— Κατάποῦ τράβηξε;

— Κατακεῖ πού θὰ τραβήξουμε ὅλοι, σὰ γιατρευτοῦμε:
Στὸν Πόλεμο!

"Ἐγινε ἡσυχία. Ἡ λέξη ἀπλώθηκε μὲς τὸ δωμάτιο καὶ γέμισε τὶς καρδιές μ' ἀγωνία.

— Καὶ σύ 'σαι ὁ Γουώλτ; πετάχτηκε στὸ τέλος καὶ ρώτησε ὁ Ντράιζον, γιὰ νὰ σπάσῃ τῇ σιωπῇ.

Ὁ στρατοκόπος γύρισε καὶ τὸν εἶδε. Ἦταν ἐκεῖνος ὁ νεαρός, πού πρὶν λίγο τοῦ εἶχε πεῖ γιὰ τὸν ἀδελφό του τὸ Μπίλ.

— Ναί, ἀποκρίθηκε τότε χαρούμενα.

Και τὰ μάτια του ἔλαμψαν ἀπὸ μιὰ κρυφὴ περηφάνια.

— Μὰ τότε, Γουώλτ, σὲ γνωρίζω καὶ σένα! εἶπε κατασυγκινημένος ὁ Ντράιζον. Κι ἔτρεξε νὰ τὸν ἀγκαλιάσῃ. Εἴμαστε καὶ μαζὶ φίλοι, τοῦ εἶπε, ἀφοῦ τὸν φίλησε, μιὰ κι ἡμασταν φίλοι καὶ μετὰ τὸν Τζώρτζ... Ἐγὼ ὅμως ἔχω κι ἄλλο λόγο νὰ σὲ θεωρῶ φίλο μου...

— Καὶ δὲν τότε λές;

— Κάθισε πρῶτα ἐδῶ, δίπλα μου, ἔτσι μπράβο, ξεκουράσου κομμάτι καὶ θὰ στὰ πῶ. Παιδιά! φώναξε σὲ λίγο τοὺς ἄλλους. Ἐρετε τί ἄνθρωπος ἔφτασέ στὸ νοσοκομεῖο μας; Ἕνα κομμάτι μάλαμα, σᾶς τ' ὀρκίζουμαι! Καλύτερος κι ἀπ' τὸν Τζώρτζ, μὰ τὸ Θεὸ σᾶς λέω, καλύτερος κι ἀπ' τὸν Τζώρτζ!

— Καὶ ποῦ τὸν ξέρεις ἐσύ; τὸν ἔκοψε τότε ἓνας δεύτερος πληγωμένος, μετὰ μιὰ γάζα στὸ μάτι, σὰν ὀλάσπρη λουρίδα κολλημένη ἐδῶ πάνου ψηλά, στὸ μάγουλο.

— Ἀπ' τὸν μικρό μου τὸν ἀδερφὸ τὸν ἐγνώρισα, εἶπε μ' ἀφέλεια ὁ Ντράιζον: Ἀπ' τὸν Μπίλ...

— Καὶ πόσω χρονῶν εἶναι τοῦτος ὁ Μπίλ;

— Εἶναι δὲν εἶναι, σήμερα, δέκα... Γιατί;

— Γιατὶ δὲν εἶσαι καλὰ, φίλε... Αὐτὸ τὸ ποντίκι, ὁ ἀδερφός σου, αὐτὸς εἶναι ποὺ σοῦ ἐσύστησε τὸν Γουώλτ;

— Εἶναι μιὰ ὀλάκερη ἱστορία, ἔκαμε κεῖνος ἀμήχανα. Καὶ τὰ μάτια του στηλωθήκανε πέρα, στὸ τζάμι τῆς κάμαρας, ποὺ τὸ φώτιζε τώρα ὁ μεσημεριάτικος ἥλιος. Εἶναι κι ἡ μάνα μου μέσα — ζοῦσε τότε... Εἶναι κι ὁ Γουώλτ... Εἶναι τόσο παράξενη... Κάθε ποῦ θὰν τὴ θυμηθῶ, ἡ καρδιά μου γεμίζει μ' ἓναν πόνο γλυκό. Κάτι βαρὺ νιώθω ν' ἀδειάζῃ μέσα μου, σὰ ν' ἀλαφρώνω... Μὰ τὴν ἰαία στιγμὴ, καὶ κάτι σὰν ἄδειο ὀρμαεὶ καὶ γλύφει τὰ σπλάχνα μου... Τί νὰ 'ναι τάχα;

— Εἶναι τῆς μάνας σου ὁ καημός, τ' ἀποκρίθηκε σιγανὰ κάποιος τραυματίας. Ζωντανεύει καὶ περπατᾷ μέσα σου... Καὶ σ' ἔδεν τὸ ξέρεις... Θαρρεῖς πὼς ἔχει συχωρεθῇ — κι ὑποφέρεις... Μὰ κεῖνη δὲ συχωρέθηκε! Ζεῖ ὀλόσωμη μέσα σου κι ἔρχεται νὰ σὲ συντροφέψῃ στίς πιὸ δύσκολες ὥρες σου... Αὐτὸ εἶναι!

— Αὐτὸ θά.'ναι, μουρμούρισε καὶ ὁ Ντράιζον. Καὶ τὰ μάτια του δὲν ἔλεγαν νὰ ξεκαρφωθοῦν ἀπὸ τ' ὀλοφώτεινο τζάμι.

— Δὲ μοῦ λέτε, ὅμως, παιδιά, γύρισε καὶ τοὺς εἶπε κάποιος βιαστικός, πὺ ἀνασηκώθηκε λίγο ἀπὸ τὸ κρεβάτι του, δὲ μοῦ λέτε, σᾶς παρακαλῶ, στὴ φιλοσοφία θὰ τὸ ρίξουμε τώρα; Ντράιζον, τί θὰ γίνη; Θὰ μᾶς τὴν πῆς τὴν ἱστορία σου, ναὶ ἢ ὄχι;

— "Ἐχεις δίκιο, φίλε, συμπάθα με, ἀποκρίθηκε κεῖνος ντροπαλά, ἀφαιρέθηκα...

Κι ἄρχισε νὰ λέη τὴν ἱστορία του.

III

...ΚΑΛΟΚΑΙΡΑΚΙ ἦτανε, ἔλεγε, καὶ βρισκόνταν, καληώρα τους, ἐδῶ, στὴν Οὐάσιγκτον, λόφος Καπιτωλίου. Εἶχανε στριμωχτῇ σ' ἐν' ἀμάξι - λεωφορεῖο ἄς ποῦμε - πὺ τὸ σέρνανε τέσσερα ἄλογα. Τὸ ἀμάξι ἀνέβαινε τὸν πλακοστρωμένο δρόμο τρίζοντας. Σουρὺπωνε· κι ὅμως, ἡ ζέστη ἦτανε ἀνυπόφερτη. "Ὅλοι οἱ ἐπιβάτες κολυμπούσανε στὸν ἰδρώτα.

Κοντὰ στὴν πόρτα τοῦ πρωτόγονου ἀμαξιοῦ, μιὰ νεαρὴ Ἀμερικὰνα φεύσκωνε καὶ ξεφούσκωνε, προσπαθώντας νὰ βολέψη τοὺς δυὸ μικροὺς συνοδούς της — ἓνα ἀγοράκι ὀχτῶ ἢ δέκα χρονῶν, πὺ μόλις στεκόταν στὰ ποδαράκια του, κι ἓνα δεῦτερο, νήπιο, πὺ δὲν εἶχε ἀκόμα χρονιάσει καὶ θωροῦσε ἀθῶα τὸν κόσμο μὲς ἀπ' τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας του.

— Ἡ νεαρὴ Ἀμερικὰνα ἦταν ἡ μάνα μου, εἶπε ὁ νέος, τὸ δεκάχρονο ἀγοράκι ἐγώ — καὶ τὸ νήπιο ἦταν ὁ Μπίλ, τ' ἀδερφάκι μου...

Τὸ δεῦτερο τοῦτο μωρὸ ζεσταινότανε φαίνεται πάρα πολὺ κι εἶχε ἀρχίσει νὰ τσιρίζη. Οἱ ἄλλοι ἐπιβάτες ἦταν κατάκοποι ἀπὸ τὴ δουλειὰ τῆς ἡμέρας, εἶχαν σκολάσει οἱ ἄνθρωποι καὶ γυρνοῦσαν στὰ σπίτια τους γιὰ νὰ ἡσυχάσουν. Δὲ χρωστούσανε τίποτα ν' ἀκοῦνε τ' ἀδιάκοπο κι ἐκνευριστικὸ κλάμα τοῦ Μπίλ. Αὐτὰ σκεφτόταν κι ἡ μάνα του—μύρο τὸ χῶμα πὺ τὴ σκεπάζει! — κι ἔδειχνε ἡ γυναίκα πολὺ στενοχωρημένη. Πάσκιζε νὰ καθησου-

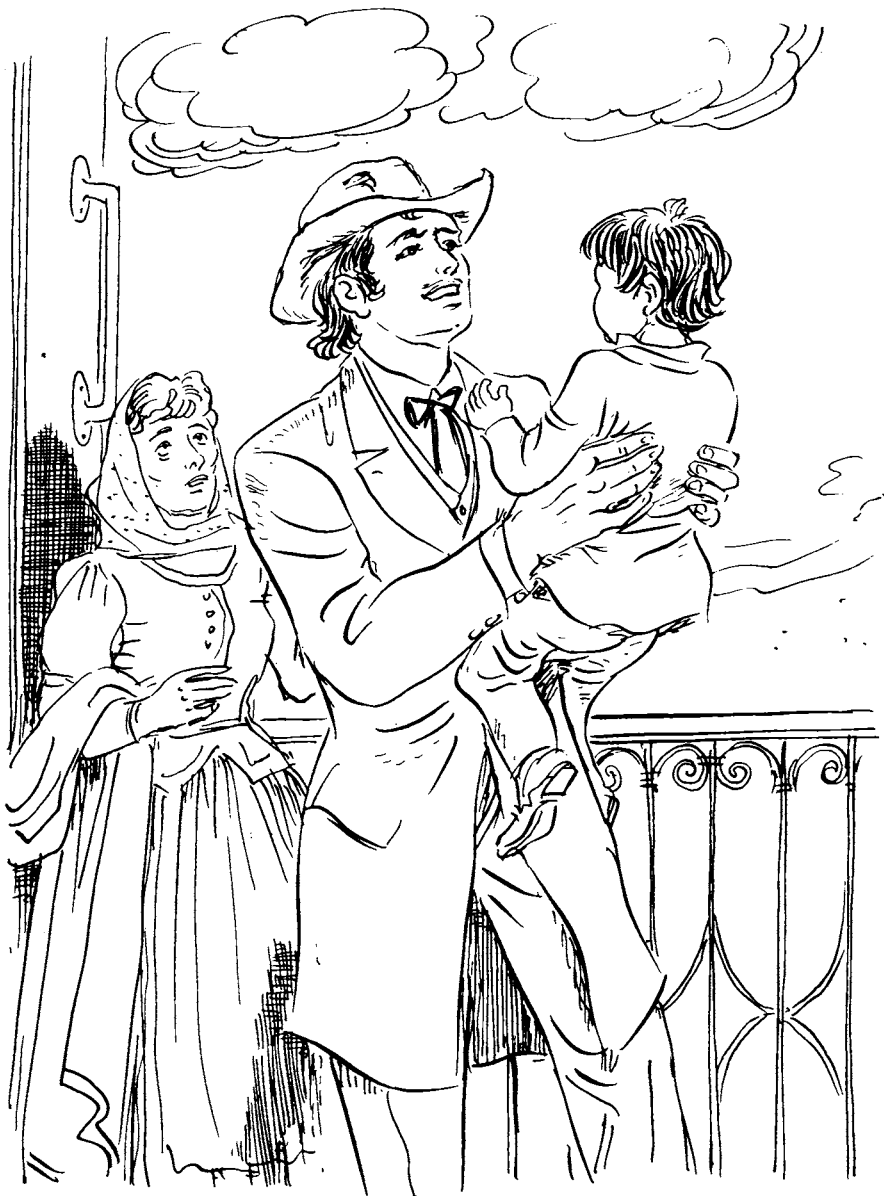
χάση τὸ Μπίλ, μὰ ποῦ ἐκεῖνος νὰ σταματήσει! Σὰ νὰ τό'χε βάλει στοίχημα, ὁ εὐλογημένος, κι ἐγὼ δὲν ξέρω μὲ ποιόν, κι ὁλοένα καὶ πιότερο φώναζε. Φώναζε εἶπα; Δὲ φώναζε: Χαλοῦσε τὸν κόσμο! Καὶ τρόπος νὰ πάψη δὲ βρίσκονταν...

Δεκάχρονο ἀγοράκι ἦτανε τότε ὁ Ντράιζον, καλῶρα του ὅσο κι ὁ Μπίλ σήμερα, ὅμως τὰ θυμᾶται ὅλα τόσο καλά, λέει. Τοῦ ἔχουνε σφηνωθῇ στὸ νοῦ, γράφτηκαν ἐκειμέσα μ' ἄσβηστα γράμματα... Στὴν καινούρια στάση, τὸ λεωφορεῖο σταμάτησε, πῆρε νέους ἐπιβάτες. Ἀνάμεσά τους, ξεχώριζες ἕναν ὥριμον ἄντρα, κατιτὶ παραπάνω ἀπ' τὰ τριάντα του. Μὲ τὴν εὐκολη φαντασία του, τὸ παιδὶ τὸν εἶδε σὰ γίγαντα, σὰ θερίο τῆς Ἀποκάλυψης. Ἦταν πανύψηλος, ὡς ἐκειπάνου, μὲ πλάτες φαρδιές, δροσερό, ρόδινο πρόσωπο καὶ μὲ πλούσια, ὄχι μαύρη πολὺ, γενειάδα. Ὁ μικρὸς τὸν κοιτοῦσε καλά, σὰν ἀποχαυνωμένος. Πρῶτη φορὰ στὴ ζωὴ του ἔβλεπε τόσο γερόν ἄντρα...

Δὲ φαινότανε πλούσιος, οὔτε τοῦ σαλονιοῦ ἄνθρωπος. Ἰσα ἴσα μάλιστα, ἔδειχνε νὰ 'ναι ἀπλός, πολὺ τοῦ λαοῦ, σὰν κάποιος, νὰ ποῦμε, ἀπ' τοὺς ἐργατικoὺς τοῦ λεωφορείου. Φοροῦσε ἀνοιχτό, πεντακάθαρο πουκάμισο κι ἓνα μαῦρο, πλατύγυρο καπέλο. Ὁ μικρὸς Ντράιζον τὸν εἶχε σταμπάρει πού πήδησε σβέλτα, ἀδέξια ὅμως, πάνω στὸ λεωφορεῖο, καὶ τώρα τὸν παρακολουθοῦσε πού πάσχιζε νὰ βολευτῇ στὸν κατάμεστον ἐξώστη τῆς ἄμαξας...

Περίεργος τύπος... Τὴ στιγμὴ πού ὅλοι οἱ ἐπιβάτες, μικροὶ καὶ μεγάλοι, πνίγονταν ἀπὸ τὴν ἀμηχανία κι ἀπὸ τὴ ζέστη, αὐτὸς ἦταν ἥρεμος καὶ γλυκός, γεμάτος καλοσύνη καὶ ἀγαθότητα — κι ἃς ἔμοιαζε μὲ παράξενο γίγαντα, πού, ἂν ἦταν ἀλλιῶς, θὰ σὲ τρώμαζε...

Καθὼς τὸ λεωφορεῖο ξεκίνησε, ὁ πελώριος ἄνθρωπος γύρισε καὶ πρόσεξε τὸ μωρό: Ἐκλαιγε συνέχεια, καὶ μῆτε πού τό'νοιαζε γιὰ τ' ἀγαναχτισμένα βλέμματα τῶν ἐπιβατῶν, ἢ γιὰ τὴ δυστυχισμένη τὴ μάνα του, πού — φιλότιμη καθὼς ἦταν — ἐτοιμαζόταν θαρρεῖς νὰ βάλῃ κι ἐκεῖνη τὰ κλάματα, ἀπὸ τὸ κακό της... Ὡσπου, Θέ μου, τ' ἦταν ἐκεῖνο; Ὁ ἀγαθὸς γίγαντας δὲν ἔχασε μῆτε στιγμὴ:

—“Ελα δώ, Μπίλ, φώναξε ό Γουώλι, σηκώνοντας στὰ χέρια του τὸ μικρό.

— Πῶς τὸ λένε, κυρία μου, τὸ παιδί; ρώτησε τὴ μητέρα.

— Μπὶλ, μουρμούρισε κείνη κοκκινίζοντας.

— "Ἐλα δῶ, Μπὶλ, φωνάζει τότε πρόσχαρος ἐκεῖνος.

Καὶ δίχως ἄλλη κουβέντα, ἀπλώνει ἐτσιδὰ τὶς χεροῦκλες του, ἀρπάζει σχεδὸν τὸ μωρὸ μὲς ἀπ' τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας του καὶ μῆτε π' ἀκούει πιά τὶς φωνές της — ποιὸς ξέρει τί κακὸ νὰ 'χε βάλει στὸ νοῦ της ἡ ἀθώα γυναίκα...

Ὁ γιγάντας τράβηξε μονομιᾶς τὸ μωρὸ ἔξω ἔξω, στὸν ἐξώστη. Ὁ Μπὶλ, θὲς ἀπὸ φόβο, θὲς ἀπὸ ἐκπληξη, σταματᾷ τὸ κλάμα. Καὶ παρευθὺς, γυρίζει καὶ βλέπει τὸν ξένο κατάματα. Δὲ φαίνεται νὰ χάλασε ἡ καρδούλα του ἀπὸ τὴν ἐξέταση τούτη, γιὰτὶ ἀμέσως ἀνοίγει καὶ κεῖνο τὰ μωρουδίστικα τὰ χεράκια του, ἀγκαλιάζει μ' ἐμπιστοσύνη τὸν παραμυθένιο σωτήρα του, ἀκουμπᾷ τὸ μαγουλάκι του ἀπάνου στὸν ὦμο του καὶ σὲ λίγα δευτερόλεπτα ἀποκοιμιέται σὰν ἄγγελος πάνου στὸ πλατὺ, στὸ ἀντρίκιο του στῆθος...

— Παράξενος ἄνθρωπος! ἀκούστηκε τότε νὰ λέη κάποιος ἐπιβάτης στὸ διπλανό του. Πῶς τόνε λένε;

— Γουῖτμαν, ἀπαντᾷ ἐκεῖνος. Γουὼλτ Γουῖτμαν...

— Τὸν ξέρεις;

— Τὸν ξέρω... Εἶναι ἀπ' τὸ δυτικὸ Χίλς, ἀπ' τὸ Λὸνγκ "Αἰλαντ, τὸ νησὶ πού...

— Τί δουλειὰ κάνεις;

— Τίποτα, σχεδὸν τίποτα... Μόνο πού γράφει... σ' ἐφημερίδες.. σὲ περιοδικὰ... Τύπωσε κιόλας κι ἓνα βιβλίον... Στάσου νὰ δῆς, πῶς τὸ λένε, ἔχει ἓνα παράξενο ὄνομα... "Α, ναί! Φύλλα Χλόης...

— Φύλλα Χλόης; Παράξενο ὄνομα...

— "Ω, ναί, πολὺ παράξενο... Τὸ εἶδα τὶς προάλλες στὰ χέρια ἐνὸς φίλου μου — καὶ τὸ χάψεψα. Δὲ λέει ἀπάνου ποιὸς τὸ 'βγαλε, παρὰ μόνον μὲς ἀπὸ τὸ ἐξώφυλλο τύπωσε φαριδιὰ πλατιά τὴ φωτογραφία του, νά, καθὼς τωραδὰ τόνε βλέπεις... μὲ τὸ πλατὺ μαῦρο καπέλο, τὰ γένια καὶ τὰ μουστάκια, τὸ πουκάμισό του — καὶ τὸ ζερβὶ χέρι στὴν τσέπη τοῦ πανταλονιοῦ... Αὐτὴ 'ναι ὅλη κι ὅλη του ἡ ὑπογραφή... Αὐτὴ κι ὁ τίτλος του, τίποτ' ἄλλο!

‘Ωστόσο, τὸ πιὸ νόστιμο ἔγινε, ὅταν ὁ Γουώλτ πρωτοπῆγε τοῦτο τὸ βιβλίο του γιὰ νὰ τὸ τυπώσουν.

— Τ’ εἶναι τοῦτα ποὺ μοῦ ’φερεις; τόνε ρώτησε ὁ τυπογράφος.

— Στίχοι, τοῦ εἶπε ὁ Γουώλτ, σύγχρονοι στίχοι, ποὺ ψέλνουν τὸ γερὸ κορμὶ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ μόχθο τὸν ἅγιο τοῦ ροζιασμένου χεριοῦ, τὸ μεγαλεῖο τῆς Πατρίδας καὶ τῆς παναθρώπινης Ἐνώσης..

— Κι εἶν’ ἔτσι κουτσοί, δίχως μέτρο καὶ δίχως ρυθμό, ἄλλοῦ μακρουλοί, σὰ ράγες, κι ἄλλοῦ κοντοί, σὰν τσουρούτικοι; Πόσες τελοσπάντων συλλαβὲς ἔχει ὁ καθένας;

‘Ο Γουώλτ γύρισε καὶ τὸν εἶδε καλά. Δὲ μιλοῦσε.

— Τὰ αἰσθήματά μου κι οἱ σκέψεις μου δὲ μετριοῦνται μὲ συλλαβὲς, τ’ ἀποκρίθηκε στὸ τέλος. Μετρίεται ὁ Νιαγάρας μὲ κυβικὰ μέτρα;

— Ναί, βρὲ παιδί μου, δίστασε τότε ὁ τυπογράφος, μὰ ἔτσι δὰ καταπῶς τοὺς ἀράδιασες στὸ χαρτί, μοιάζεις σὰ νὰ τοὺς σκά- λισες μὲ τσαπιὲς βαρβάρου...

— Αὐτὴ ’ταν ἡ πρόθεσή μου, λέει ὁ Γουώλτ. Ἐγώ, βλέπεις, δὲν ἤρθα ἐδῶ νὰ κεντήσω, ἤρθα νὰ κάνω *Ποίηση*... Κι ἂν δὲν κάνω *Ποίηση*, θὰ πεθάνω! Τὸ νιώθεις;

— Τὸ νιώθω, μὰ δὲ στὰ τυπώνω! Αὐτὰ δὲ σοῦ εἶπε, Γουώλτ; γύρισε ξαφνικὰ καὶ τὸν ρώτησε ὁ Ντράιζον.

— Αὐτά, τοῦ ἀποκρίθηκε γελώντας ὁ γίγαντας. Τὰ τύπωσα μόνος μου, καὶ μόνος μου τ’ ἀκούμπησα στὸ Νιὺ Γυόρκ, στὰ βιβλιοπωλεῖα — νὰ τὰ πουλήσουν... Σὰν πῆγα σὲ λίγο νὰ δῶ τὴν κίνηση, μοῦ εἶπαν πῶς μὲς τὰ ἑκατομμύρια τῶν Ἀμερικάνων, ἓνας μονάχα βρέθηκε νὰ τ’ ἀγοράσῃ. Τὰ μάζεψα λοιπὸν κι ἐγὼ κι ἄρχισα νὰ τὰ μοιράζω ἀβέρτα στοὺς φίλους, δίχως νὰ ζητάω τσεντέσιμο... Κανένας δὲ μίλαε. «*Εὐχαριστῶ*», μοῦ ἔλεγον ὅλοι· καὶ σώπαιναν... Οἱ μόνοι ποὺ μίλησαν, ἦταν οἱ κριτικοί... Καὶ ρίχτηκαν, σὰ λυσσασμένοι, ἀπάνω μου. *Τ’ εἶν’ αὐτὰ ποὺ γράφει αὐτὸς ὁ ξετσιπωτός;* εἶπαν. *Αὐτὰ εἶναι ἐπικίνδυνα πράματα...* *Μήτε λέγονται, μήτε γράφονται!* «Αὐτὸν τὸν κύριο πρέπει νὰ τὸν πιάσουν καὶ νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ ρέψῃ στὴ φυλακὴ!» «Αὐτὸ μόνο;» φωνάζαν οἱ αὐστηρότεροι. «*Αὐτὸν τὸν κύριο πρέ-*

πει νὰ τὸν λυντσάρουμε — μπροστὰ σ' ὀλάκερο τὸ ἀμερικάνικο "Ἔθνος, γιὰ παραδειγματισμό...» Ἀκόμα κι ὁ Ἕμερσον, ὁ σοφὸς Ἕμερσον, ἦτανε στὴν ἀρχὴ μουδιασμένος, κι ἄς ἀγαποῦσε, καθῶς ἔλεγε, τὴν ποίησή μου. Ἐπιάσε κι ἔστειλε πέρα στὴν Ἀγγλία, στὸν ξακουσμένο Καρλάυλ, ἓνα βιβλίο μου· καὶ τοῦ ἔγραφε κεῖ, καταπῶς ἔμαθα, ὅτι: «Σᾶς στέλνω ἓνα τέρας μὲ δύναμη βούβαλου καὶ μὲ τρομερὰ μάτια. Ἄν βρῇτε πῶς δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ μιὰ ἀποθήκη γεμάτη ἀταίριαστα πράματα, τσοῦξτε φωτιά καὶ κάψτε την, ἀνάψτε μ' αὐτὴν τὸ τσιμπούκι σας!»

— Καὶ τ' ἀναψε; ρώτησε, χωρὶς νὰ σκεφτῇ, ὁ Ντράιζον.

Ὁ Γουώλτ γέλασε. Γέλασαν καὶ οἱ ἄλλοι.

— Ὅχι, δὲν τ' ἀναψε, εἶπε στὸ τέλος ὁ Γουώλτ. Τὰ «Φύλλα Χλόης» ἦταν πολὺ νοτισμένα καὶ δὲ θὰ παῖρναν φωτιά εὐκόλα... Ἔτσι, σώθηκαν...

Ξαναγέλασαν ὅλοι.

IV

ΤΩΡΑ ΠΙΑ ΕΙΧΕ ΒΡΑΔΙΑΣΕΙ. Ὁ Γουώλτ τοὺς χαιρέτησε κι ἔφυγε.

Οἱ στερνὲς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου ρόδιζαν τὰ τζαμωτὰ παράθυρα τοῦ Νοσοκομείου κι ἡ τριανταφυλλένια ἀνταύγεια χάιδευε καὶ τὰ πρόσωπα τῶν τραυματιῶν. Ὅλοι τοὺς ἔδειχναν εὐχαριστημένοι. Ὁ καθένας τὸ καταλάβαινε πῶς χαίρονταν ὅλοι, γιὰτ' εἶχαν περάσει ἓνα ἀπὸ τὰ πιά ὁμορφα ἀπογεύματα τῆς ζωῆς τους.

Ἀπὸ κείνη τὴ μέρα καὶ γιὰ πολὺν ἀκόμα καιρό, ποτὲ δὲν ἔλειψε ὁ Γουώλτ Γουῆτμαν ἀπὸ κοντὰ τους. Σὰ γέμιζε μὲ τὸ πελώριο τὸ κορμί του τὴν πόρτα ὀλάκερη τοῦ Νοσοκομείου, στὰ ὠχρὰ πρόσωπα τῶν τραυματισμένων ζωγραφιζότανε πάντα ἡ ἴδια τριανταφυλλένια ἀνταύγεια κι ἓνα πλατὺ χαμόγελο ἄνοιγε τὰ κλειστὰ χεῖλῃ τους.

Ὁ Γουώλτ περνοῦσε πανύψηλος ἀπὸ δίπλα τους, ἀγκάλιαζε τὸν καθένα σὰν ἀδερφός, τοῦ ἔπιανε τὰ χέρια καὶ τὰ ζέσταινε μὲς τὶς χεροῦκλες του, τὸν κοιτοῦσε κατὰματα, γιὰ νὰ καταλάβῃ

ἀπὸ μοναχὸς τοῦ τί σκεφτόντανε ὅλοι τοὺς καὶ τί ζητοῦσαν. Κι ἐκεῖνοι τοῦ ἔλεγαν ὁ καθένας τὸν πόνο τοῦ καὶ τὰ μυστικά του, τὸν παρακαλοῦσαν νὰ τοὺς γράψῃ τὸ γράμμα ποὺ θὰ ἴστελναν σπίτι τοὺς, νὰ κολλήσῃ ἀπάνου τὸ γραμματόσημο κι ἂν ἤθελε, σὰ θὰ ἴβγαине ἔξω σὲ λίγο, ἄς τό ῥιχνε κιόλας στὸ Ταχυδρομεῖο, μιὰ κι αὐτοὶ δὲ μπορούσαν νὰ φύγουνε ἀποδῶ, δὲν τοὺς ἄφηναν...

— Στὴ μητέρα μου θέλω νὰ γράψῃς, τοῦ ἔλεγαν. Νὰ τῆς πῆς χαιρετίσματα... Νὰ τῆς πῆς πὼς αὐτὴ σκέφτουμαι πάντα, ἐδῶ στὴν ἀκροῦλα ποὺ μ' ἔχουν κολλήσει... Μὰ νὰ μὴν τῆς γράψῃς πὼς μπορεῖ καὶ νὰ μὴν τὴν ξαναῖδῶ — κι ἄς μὴν τὸ ξέρω, ἂν θὰ τὴν ξαναῖδῶ, ἔτσι ποὺ ἔγινε... Τ' ἀκοῦς, Γουώλτ; Μὴν τῆς τὸ γράψῃς αὐτό, σὲ παρακαλῶ... Δὲ θέλω τίποτ' ἀπὸ μένα νὰ πάη σπίτι μας καὶ νὰ τὴν πικράνῃ...

— Τὸ ξέρω, Τζὼν, τί θὰ τῆς γράψω, καὶ νὰ μὴν ἀνησυχῇς, τ' ἀκουσες; Σὲ πᾶω στοίχημα πὼς ὅ,τι τῆς γράψω θὰ στρέξῃ...

— Καὶ τί θὰ τῆς γράψῃς;

— Πὼς θὰ γίνῃς καλὰ... καὶ πὼς γρήγορα θὰ σὲ ξαναδῇ... Εἶμαι τόσο σίγουρος γι' αὐτό, Τζὼν, ποὺ σοῦ τὸ λέω ξεκάθαρα: Σὲ πᾶω στοίχημα γιὰ πεντακόσια δολλάρια. Θέλεις;

— Θέλω...

— Μὰ θὰ τὸ χάσῃς τὸ στοίχημα, Τζὼν. Σοῦ τ' ὀρκίζουμαι, θὰ τὸ χάσῃς! Γιατὶ θὰ γίνῃς γρήγορα καλὰ... Τὸ βλέπω ἐγώ — καὶ τὸ ξέρω: Θὰ τὸ χάσῃς τὸ στοίχημα!

— Ἄς τὸ χάσω, Γουώλτ, τοῦ φώναζε τότε ὁ τραυματίας. Ἄς χάσω καὶ χίλια ἀκόμα δολλάρια, φτάνει νὰ ξαναδῶ τὴ μητέρα μου!

— Θὰ τὴν ξαναδῇς, νὰ ἴσαι σίγουρος! Φτάνει νὰ τὸ θέλῃς! Νὰ τὸ θέλῃς πολὺ... Καὶ νὰ τὸ πιστεύῃς... Ἐσύ, τὸ πιστεύεις, Τζὼν;

— Τὸ πιστεύω!

— Νὰ το, λοιπόν, Τζὼν... Ἐγίνες κιόλας καλὰ... κι ἔχασες καὶ τὸ στοίχημα! Κατέβαινε τώρα τὰ χίλια δολλάρια...

Ὅλοι γελοῦσαν κι ὅλοι τοὺς γίνονταν καλὰ — ἄλλος γρηγορώτερα κι ἄλλος ἀργότερα. Οἱ γιατροὶ ἔλεγαν πὼς ὁ Γουώλτ

κάνει θάματα. Κι οί πληγωμένοι τώρα τὸ πίστευαν, γιατί τὸ ἔβλεπαν. Ἄρρωστοι, καταδικασμένοι ἀπ' τοὺς γιατροὺς, γίνονταν σὲ λίγο καλὰ μὲ τὴν «κούρα» τοῦ Γουώλτ: Ἄνοιχτὴ καρδιά, λόγια ἐλπίδας καὶ παρηγοριᾶς, πειθαρχία στοὺς κανονισμοὺς τοῦ Νοσοκομείου. Μὰ πάνου ἀπ' ὅλα: ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό τους!

Γιὰ ὅλα ἐτοῦτα, δὲν ἐπαιρνε βέβαια καμιὰν ἀμοιβὴ ὁ Γουώλτ, μόνο πού δέχτηκε μιὰ κάποια θέση σὲ εἰδικὸ «Γραφεῖο τοῦ Ὑπουργείου Ἑσωτερικῶν». Μιὰ μέρα, ἦρθε στὸ Νοσοκομεῖο, κι ὁ ἴδιος ὁ Ὑπουργός, ὁ κύριος Τζέιμς Χάρλαν. Ἦταν ἓνας μεσόκοπος ἄνθρωπος, μὲ γεμάτο τὸ στῆθος καδένες, κοιλαράς κι ἀργοκίνητος.

Χαιρέτησε τοὺς πληγωμένους μὲ κλίσση τοῦ κεφαλιοῦ καὶ βλέποντας ἓνα δεκάχρονο ἀγοράκι δίπλα στὸν Ντράιζον, ρώτησε:

— Τί θέλει αὐτὸς ὁ μικρὸς ἐδῶ; Τίνος εἶναι;

Ὁ τραυματίας σηκώθηκε μὲ σεβασμὸ ἀπὸ τὸ κρεβάτι του κι ἀποκρίθηκε:

— Ὁ ἀδερφός μου ὁ Μπίλ εἶναι, ἐξοχώτατε κύριε Ὑπουργέ! Ἔμαθε πὼς εἶναι δῶ, μαζί μας, ὁ κύριος Γουώλτ, ὁ κύριος Γουίτμαν θέλω νὰ πῶ, κι ἦρθε νὰ τὸν δῇ, νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ κιόλας, ξέρετε, γιατί κάποτε...

— Καλὰ, καλὰ, τὸν σταμάτησε ὁ κύριος Ὑπουργός. Ἄς πάη τώρα ἔξω, γιατί ἔχω νὰ σᾶς ἀνακοινώσω κάτι σημαντικὸ...

Ὁ Μπίλ βγῆκε μὲ σκυμμένο κεφάλι, σὰν ἔνοχος. Κι ὁ κύριος Χάρλαν, ἀφοῦ ἔφυγε τὸ παιδί, τοὺς ἀνάγγειλε τοῦτο:

— Ὁ Πρόεδρος Λίνκολν, τοὺς εἶπε, μόλις πρὶν ἀπὸ μέρες εἶχε ὑπογράψῃ τὴν ἐπίσημη Διακήρυξή του γιὰ τὴν ὀριστικὴ κατάργηση τῆς δουλείας στὶς Ἑνωμένες Πολιτεῖες...

— Οὐρ-ρά! Οὐρ-ρά! φώναξαν τότε ὅλοι μαζί οἱ τραυματισμένοι.

— Καλὰ, καλὰ, ξανάπε ὁ κύριος Χάρλαν, κι ἔκαν' ἔτσι μὲ τὸ χέρι του γιὰ νὰ σταματήσῃ τὸ θόρυβο. Δὲ χρειάζονται φωνές, μήτε καὶ φασαρίες... Ὁ καθένας σας, ἂς σκεφτῇ μόνο τί πρόσφερε γιὰ τούτῃ τῇ Διακήρυξῃ καὶ τί ἀκόμα μπορεῖ νὰ προσφέρῃ... Μὲ νιώθετε;

—“Ας εἶναι καλὰ ὁ Γουώλτ, εἶπε κάποιος. Σὰ γίνουμε καὶ μεῖς καλὰ, θὰ δῆτε καὶ τί ἄλλα ἔχουμε νὰ προσφέρουμε...

— Ποιὸς εἶναι, πάλι, ὁ Γουώλτ; ρώτησε ξερὰ ὁ κύριος Ὑπουργός.

— Ἐγώ, ἐξοχώτατε! πετάχτηκε κι εἶπε ὁ Γουώλτ Γουίτμαν.

— Καὶ τί ζητᾶτε ἐσεῖς ἐδῶ;

—“Ας τὸ ποῦνε οἱ φίλοι μου, ἐξοχώτατε! Ἐγώ, τί νὰ σᾶς πῶ;

Ἐγινε τότε πολλὴ φασαρία. Ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς πληγωμένους σηκωνότανε ἀπὸ τὸ κρεβάτι του κι ἔλεγε... ἔλεγε τί χρωστοῦσε στὸ Γουώλτ.

— Ἀρκετά, ἀρκετά, τὸ κατάλαβα, ἀκούστηκε μέσα στὸ θόρυβο ἡ φωνὴ τοῦ κυρίου Χάρλαν. Καὶ τοῦτο δῶ τὸ βιβλίο, τί εἶναι;

— Τὰ «Φύλλα Χλόης», τοῦ εἶπαν. Τὸ μοναδικὸ βιβλίο τοῦ κυρίου Γουίτμαν... πὺ μᾶς δροσίζει καὶ μᾶς παρηγορεῖ...

—“Α, ναί, ξέρω, ξέρω! Ἐχω ἀκουστά, ξανάπε στιφὸς ὁ κύριος Ὑπουργός. Καὶ κατσούφιασε.

Ἵστερα, τὸ πῆρε λίγο στὰ χέρια του, ἄνοιξε στὴ μέση τὰ φύλλα του, ἔριξε μερικὲς ματιὲς καὶ τ’ ἀπίθωσε πάλι στὴ θέση του.

Σὲ λίγο ἔφυγε, δίχως νὰ πῇ λέξη, ἐξὸν ἀπὸ μιὰ κάποια χειρονομία, πὺ πρέπει νὰ ’τανε ὁ χαιρετισμὸς του.

Τὴν ἄλλη μέρα πρωί, καθὼς ζύγωσε στὴν ἐξώπορτα τοῦ Νοσοκομείου ὁ Ποιητής, ὁ πορτιέρης γύρισε καὶ τὸν εἶδε καταπικραμένος. Κάτι ἤθελε νὰ τοῦ πῇ, κάτι ἤθελε νὰ τοῦ δώσῃ, μὰ δίσταζε.

— Κύριε Γουώλτ, τοῦ εἶπε στὸ τέλος. Πολὺ σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ συχωρέσετε, μὰ πῆρα ἐντολὴ νὰ σᾶς δώσω ἐτοῦτο, στὰ χέρια σας...

— Εὐχαριστῶ! εἶπε μόνον ὁ Γουώλτ· καὶ τὸ πῆρε.

Καὶ νὰ τί διάβασε στὸ σημείωμα:

«Ὁ κύριος Γουίτμαν ἀπαλλάσσεται ἀπὸ σήμερον τῶν καθηκόντων του καὶ παρακαλεῖται νὰ μὴν...»

Ἡ ματιά του δὲν προχώρησε παρακάτου. Πρόλαβε μόνο κι εἶδε τὴν ὑπογραφή:

«Τζέημς Χάρλαν»

— Τὸ πρόσμενα, εἶπε· καὶ χαμογέλασε.

Κεῖνη τὴν ὥρα, ἔβγαινε ἀπὸ τὸ Νοσοκομεῖο, γιατρεμένος πιά τώρα, ὁ Ντράιζον, μὲ τὸν ἀδερφό του τὸν Μπίλ.

— Φεύγεις, Ντράιζον; τόνε ρώτησε σκεπτικὸς ὁ Γουόλτμαν.

— Ναί, δόξα τῷ Θεῷ, Γουώλτ, φεύγω! ἀποκρίθηκε κεῖνος. Καὶ σύ, Γουώλτ, δὲ σὲ βλέπω καλά... Μὰ τί ἔχεις;

— Τίποτα, τίποτα, φίλε μου! Φεύγω κι ἐγώ... καὶ λυπᾶμαι...

— Ἔτσι ξαφνικά; Γιατί φεύγεις; Κουράστηκες, Γουώλτ, τόσο γρήγορα;

— Ναί, κουράστηκα, Ντράιζον... Ἀλήθεια στὸ λέω, κουράστηκα...

— Ἡμασταν τόσο καλὰ μαζί σου, Γουώλτ. Σ' ἀγαπούσαμε· καὶ μᾶς ἀγαποῦσες σὰν ἀδερφούς... Μὰ πῶς ἔγινε τόσο ξαφνικά; Πῶς τὸ πῆρες ἀπόφαση;

— Ὅλα γίνονται, μουρμούρισ' ὁ ἄλλος.

Καὶ σώπασε.

— Ἐγὼ βέβαια φεύγω, ξανάπε σὲ λίγο ὁ Ντράιζον. Μὰ σκέφτομαι κείνους ποὺ μένουν... Πῶς τάχα θὰ τοὺς φανῇ, τώρα ποὺ φεύγεις;

— Θὰ συνηθίσουνε, Ντράιζον. Ὁ ἄνθρωπος ὅλα τὰ συνηθίζει... Ἀρκεῖ μόνο νὰ μὴν τὰ χάνη... Ἀρκεῖ μόνο νὰ μὴν ἀπελπίζεται...

Καὶ σὲ λίγο:

— Τὸ ξέρω πῶς ζήσαμε σὰν ἀδέρφια, Ντράιζον. Μὰ τώρα πιά, εἶναι καιρὸς νὰ πάω νὰ βρῶ καὶ τὸν ἄλλο τὸν ἀδερφό μου, τὸν Τζῳρτζ, ποὺ εἶναι κάτου, στὸ μέτωπο... Καὶ νὰ 'σαι σίγουρος, ἀδερφέ μου, πῶς κι ἐκεῖνος κάπως θὰ μὲ χρειάζεται, μὰ κι ἐγὼ θὰ 'θελα πάρα πολὺ νὰ τὸν ξαναδῶ...

Ὁ Ντράιζον ὁδοιποροῦσε βαρύθυμος. Θυμότανε ὅλες τὶς χάρες τοῦ Γουώλτ, πῶς πρωτοῆρθε στὸ Νοσοκομεῖο, τί τοὺς πρω-

τοεῖπε, τί ἔκαμε... Κι ἀκόμα, πῶς εἶχε σηκώσει, ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια, στὴν ἀγκαλιά του τὸν Μπίλ... τὸν καιρὸ ποὺ ἡ μάνα τους ζοῦσε... καὶ ταξίδευαν μὲ λεωφορεῖο...

— Ἐναν ἄγγελο χάνουν οἱ φίλοι μου, εἶπε σὲ λίγο, καθὼς περπατοῦσαν. Ποῦ θὰ τὸν ξαναβροῦνε πιά τώρα, Γουώλτ;

— Θὰ τὸν βροῦνε, Ντράιζον, μὴ φοβᾶσαι! Ἀρκεῖ νὰ θελήσουν, ἀρκεῖ νὰ ψάξουνε μέσα τους... Καὶ τώρα, γειά σου!

— Στὸ καλό, Γουώλτ, στὸ καλό... Κι ὁ Θεὸς μαζί σου, εἰς ὁ Ντράιζον· καὶ στὰ μάτια του ἦταν πολλὴ σκοτεινιά...

— Στὸ καλό, εἶπε τότε κι ὁ Μπίλ, μὲ τὴν ἄδολη, τρυφερὴ του φωνή.

Ὁ Ποιητὴς γύρισε καὶ τὸν εἶδε. Σὰ νὰ τὸν παραξένεψε λίγο ὁ χαιρετισμὸς τοῦ μικροῦ, ἑναὶς ἀθῶος, ἑναὶς ἀγνὸς παιδικὸς χαιρετισμὸς. Σχεδόν, τὸν εἶχε ξεχάσει ὁ Γουώλτ.

— Συχώρα με, Μπίλ, μουρμούρισε, σὰ ντροπιασμένος. Δὲ σὲ πρόσεξα...

— Θυμᾶσαι ; τὸν ρώτησε τότε ὁ Ντράιζον.

— Θυμᾶμαι, ἀποκρίθηκε μὲ νοσταλγία ὁ Γουώλτ. Ἡ πολυκοσμία... τὸ λεωφορεῖο... ἡ μητέρα... Ὁ μικρὸς Μπίλ, ποὺ τὸν πῆρα στὴν ἀγκαλιά μου — καὶ μόνο τότε ἠσύχασε... Γειά σου λοιπόν, Μπίλ... Καὶ σοῦ εὐχομαι κάθε εὐτυχία...

— Στὸ καλό, Γουώλτ, μουρμούρισε καὶ ὁ Μπίλ.

Καὶ τοῦ χαμογέλασε. Ὑστερα, τὸν πῆρε ὁ Ποιητὴς καὶ τὸν σήκωσε στὴν ἀγκαλιά του, τὸν φίλησε τρυφερὰ στὸ μέτωπο.

— Ὅπως τότε... στὸ λεωφορεῖο, ἔκανε γελαστὸς ὁ μικρὸς, καθὼς ἀνάδευε στὴν ἀγκαλιά ἀπάνου τοῦ Γίγαντα.

— Ὅπως τότε, ξανάπανε κι οἱ μεγάλοι· καὶ φιληθῆκαν ἀδερφικά. Ὑστερα χωριστῆκαν.

Κάτι μουρμούρισε πάλι ὁ Ντράιζον, καθὼς ξεμακραίνανε.

— Γι' ἀγγέλους ξαναμιλούσατε; ρώτησε ὕστερ' ἀπὸ λίγο τὸν ἀδερφό του ὁ Μπίλ.

— Ὅχι γι' ἀγγέλους, Μπίλ, γιὰ ἄγγελο λέγαμε, εἶπε. Γιὰ ἕναν ἄγγελο, ποὺ εἶναι νὰ χάσουν οἱ φίλοι μας, χωρὶς νὰ τὸ ξέρουν...

— Καὶ ποῖός ἦταν ἐτοῦτος ὁ ἄγγελος;

— Ὁ ἄγγελος ἦταν ὁ Γουώλτ, ἀποτέλειωσε τὴν κουβέντα τοῦ ὁ Ντράιζον. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ σὰν πνοὴ αὔρας χάιδεψε τὰ φύλλα τῆς χλόης καὶ δὲν τὰ ᾽σπασε, μήτε τὰ μάρανε μὲ τὴ φλόγα τοῦ ἥ με τὸ βάρος τοῦ...

ΤΕΛΟΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ “ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΡΑ
ΤΗΣ ΑΓΙΑ - ΣΟΦΙΑΣ,, ΤΟΥ ΔΗ-
ΜΗΤΡΗ ΓΙΑΚΟΥ ΜΕ ΕΙΚΟΝΟ-
ΓΡΑΦΗΣΗ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΓΡΗ-
ΓΟΡΗ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΑ ΕΡΓΟ-
ΣΤΑΣΙΑ : ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ
Μ. ΠΕΧΛΙΒΑΝΙΔΗ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΑΘΗΝΑΙ

«Τὰ ΑΓΑΠΗΜΕΝΑ ΜΟΥ ΒΙΒΛΙΑ» είναι μιὰ σειρά ἀπὸ παιδικὰ βιβλία, πρωτότυπα, εὐχάριστα, διασκεδαστικὰ καὶ συγχρόνως μορφωτικὰ.

Γράφονται ἀπὸ Ἑλλήνες συγγραφεῖς, εἰκονογραφοῦνται ἀπὸ Ἑλλήνες ζωγράφους. Τὰ θέματά τους εἶναι Ἑλληνικά, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν Ἱστορία μας, τὴν Θρησκευτικὴ καὶ οἰκογενειακὴ μας ζωὴ, τὶς Ἑλληνικὲς παραδόσεις καὶ τοὺς Ἑλληνικοὺς θρύλους.

Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἑλλάδα καταρτίζεται ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ μὲ βιβλία ἀποκλειστικὰ ΕΛΛΗΝΙΚΑ. Οἱ καλύτεροι Ἑλλήνες συγγραφεῖς, ποὺ γράφουν βιβλία γιὰ παιδιά, παρουσιάζουν τὰ βιβλία τους σὲ μιὰ σειρά διαλεχτῆ, πρωτότυπη, πολιτισμένη, ἄψογα σὲ ἐκτυπωτικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐμφάνιση καὶ μὲ πολύχρωμα διπλὰ ἐξώφυλλα OFFSET.

Πλήρης κατάλογος τῆς σειράς μας αὐτῆς ὑπάρχει μέσα στὸ βιβλίο.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: Μ. ΠΕΧΛΙΒΑΝΙΔΗΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΚΕΝΤΡ. ΠΩΛΗΣΕΙΣ: "ΑΤΛΑΝΤΙΣ", ΚΟΡΑΗ 8
ΑΘΗΝΑΙ

